

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 01519

A FERTL YORHUNDERT YIDISHE
PRESE IN BRAZIL, 1915-1940

Sidney I. Raizman

Permanent preservation of this book was made possible

by Arlene Cohn

in memory of

her parents Philip & Rebecca M. Cohn

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

יצחק גרייזמאן

א
פערעל
יאר הונדערט
יידישע
פרעסע
אין בראזיל

1940-1915

ארויסגעגעבן פון מוזיאון לאמנות הדפוס

1968

צפת

I t z h a k Z. R a i z m a n
A FERTL YORHUNDERT YIDDISHE PRESSE IN BRASIL
A Quarter of a Century Yiddish Press in Brazil
(1915—1940)

©
Copyright 1968, by
Itzhak Z. Raizman
P. O. B. 1016, Safed
I s r a e l

הקדמה: צ ב י א ס ף, מנהל המוזיאון

שער געצייכנט: יצחק בערקאוויטש

Published by: The Museum of Printing Art, Safed
Printed in Israel, 1968

געדרוקט: דפוס „אורלי“, תל-אביב, 1968

מיין פאטער
אברהם־יהושע (הערשל)
דער קאנסעקווענטער מתנגד ;

מיין שווער
לוי פיניע אש'רם
דער הייסער קאצקער חסיד ;

מיין מוטער און מיין שוויגער
ביידע: רבקה־רחל
זכרונם לברכה

— געהייליקט

מבוא

ברזיל, ארץ רחבת ידים, אינה נמנית על הארצות בהן התרכז צבור יהודי גדול. בשנים הראשונות של המאה ה-20 התחיל להגיע לברזיל זרם מהגרים יהודים ממזרח אירופה ועם סיומה של מלחמת העולם הראשונה נאמד מספרם הכללי של יהודי ברזיל ב-5.000 נפש. עם צמצום אפשרויות ההגירה לארצות הברית גדלה זרימת היהודים לברזיל ובתקופה שבין שתי מלחמות העולם נכנסו לברזיל כ-50 אלף יהודים ממזרח אירופה (רוסיה, רומניה ופולניה), ובשנות ה-30 גם פליטים יהודים מגרמניה.

תקופה זו, במשך כחצי יובל שנים, היתה התקופה החשובה ביותר בתולדות היהודים בברזיל שהצטיינה גם בשגשוג כלכלי ותרבותי.

תסיסה זו בחיים היהודיים, עתונותה ותרבותה, מתוארת בכשרון רב וממקור ראשון בספר זה על ידי הסופר מר יצחק ריזמן. ספרו „תולדות יהודי ברזיל” שהופיע ביידיש ב-1935 וב-פורטוגזית ב-1937, הקנה לו שם כחוקר היהדות הפורטוגזית.

כן פורסמו מחקריו על „בתי דפוס והדפסת ספרים עבריים בפורטוגל עד המאה ה-16”, ו„כתב עברי עתיק בחצי-האי האי-ברי” ב„עולם הדפוס”, שהם פרק ממחקר על יצירותיהם של יהודי פורטוגל וברזיל.

מר יצחק רייזמן, נולד ב-1902, עלה לארץ יחד עם רעיתו בשנת תשכ"ז מדיטרויט (ארה"ב) והתיישב בצפת. החלטה זו גם היא מאפיינת את המחבר ורצונו להגיע לשלמות רוחנית.

הספר מתפרסם בהוצאת המוזיאון לאמנות הדפוס בצפת, מיסודו של האיגוד הארצי של פועלי הדפוס בישראל, בשפתו המקורית בו נכתב ביידיש.

ההוצאה בטוחה, כי פרסומו של ספר זה מוסיף נדבך חשוב לחקר תולדות העתונות היהודית בגולה, מאבקה וכליונה, ויש בו עניין לא רק לחוקר ולעתונאי כי אם לכל יהודי אשר גורל פזורת ישראל קרוב ללבו.

— צבי אסף

המוזיאון לאמנות הדפוס, צפת

א וואָרט צום לייענער

א „פּערטל יאָרהונדערט יידישע פּרעסע אין בראַזיל“ איז אַ היסטאָרישע כראָניק פון אַ צייט־אַפּשניט אין אַ יידישן ישוב, וואָס האָט זיך געהאַלטן אין פאַרמירן, וווּ אַלץ איז ווי געשאַפן געוואָרן פון דאָס ניי – אַ מין יש מאין.

די וויכטיקייט פון דער דאָזיקער כראָניק באַשטייט אין דעם, וואָס אין איר זיינען אויפגעזאַמלט, אָן אויסנאַם, אַלע גראַפישע עדות פון יענער צייט און זיי ווערן דאָ צום ערשטן מאָל צוגע־טראָגן דעם לייענער, צוזאַמען מיט דער שילדערונג פון דאַמאָלס־טיקן יידישן כלל־לעבן.

דער מחבר פאַרשטייט, אַז ניט יעדער וועט מסכים זיין מיטן אופן פון שילדערן דעם דאָזיקן צייט־אַפּשניט, אָבער אין דעם פאַל איז פשוט ניט געווען קיין ברירה – און מיר וועלן מוזן אָנגיין מיט אונדזער אַפּשאַצן דעם פאַרלויף פון די געשעענישן ווי מיר זעען זיי, און לאָזן די קעגנער און קריטיקער זיך האַלטן מיט זייער קוק אויף די באַהאַנדלטע ענינים, גערעכטע אָדער ניט.

די געשיכטע־פאַרשונג פון יידישן ישוב אין בראַזיל, סיי פון דער אַמאָליקער, קאָלאָניאַלער עפּאָכע, סיי פון דער מאָדערנער צייט, איז נאָך אין סטאַדיע פון זאַמלען און פאַרשן דעם שלל דאָקומענטן אין פאַרשיידענע אַרכיוון, אָבער אויף וויפל עס איז שווער אַרויסצושטילן אָן ערלעך און אמתדיק בילד פון די פאַר־לוימדונגען אויף יידן און אנוסים אין די פאַראַנענע דאָקומענטן פון דער קאָלאָניאַלער עפּאָכע, איז נאָך שווערער, כמעט ווי אומ־מעגלעך, צו שילדערן די תקופה פון ניי־איינגעוואַנדערטן יידישן ישוב, וועגן וועלכן עס זיינען קיין דאָקומענטן כמעט ניט בנמצא.

דער צייט־אַפּשניט ערב דער תקופה, וועגן וועלכער ס'איז די רייד אין דער שילדערונג פון אַ פּערטל יאָרהונדערט ייד. פּרעסע, איז אומגעפער דער סוף פון פאַרגאַנגענעם יאָרהונדערט און די ערשטע העלפט פון אונדזער יאָרהונדערט. היות ווי קיין דאָק־מענטן וועגן דאָזיקן צייט־אַפּשניט פון יידישער איינוואַנדערונג זיינען כמעט ווי ניט בנמצא, האָט דער מחבר פאַרטראַכט און אָנגעשריבן אַ כמו בעלעטריסטישן סיפור המעשה, וווּ עס זיינען אַריינגעוועבט געוואָרן די געשעענישן פן יענער צייט און דאָס דאָזיקע בוך האָט בלית־ברירה זיך פאַרוואַנדלט אין אַ כמו היס־

טאַרישן ראַמאַן, אַדער אין אַ נאַוועלע אויף אַ היסטאָרישער קאַנווע.

די איצטיקע אַרבעט, וועלכע מיר גיבן איבער אין די הענט פון לייענער, טראָץ דעם שלל פון גראַפישע דאָקומענטן וואָס מיר ברענגען דאָ, איז בלויז נאָך איין רינגעלע אין דער קייט פון פרווון אויפזאַמלען אַלץ, וואָס עס לאַזט זיך וועגן עבר פון יידישן ישוב אין בראַזיל, מיט דער האַפענונג, אַז פון די דאָזיקע רינגען וועט דער קומענדיקער היסטאָריקער זיין ביכולת אויסצושמידן אַ סאַלידע קייט פון יידישער שעפּערישקייט און צושטייער צום וויל-זיין פון דאָזיקן פרייען לאַנד, וווּ יידישע אנוסים זיינען געווען צווישן די ערשטע בויער און שעפּער.

דער מחבר דערלויבט זיך צו האַפן, אַז דער בעסערער לייענער וועט באַגרייפן דעם ערנסטן פאַרמעסט פון אונדזערע ביז איצ-טיקע פאַרעפנטלעכטע פאַרש-אַרבעטן וועגן יידישן ישוב אין בראַז-זיל און אויך דאָס איצטיקע בוך אויפנעמען ווי אַ צושטייער צום דאָזיקן פאַרמעסט.

אויב דאָס וועט אונדז געלינגען, האָבן מיר אונדזער ציל טיילווייז דערגרייכט.

יצחק רייזמאַן

דער יידישער ישוב אין בראזיל

שוין אנהייב 16טן י"ה, תיכף נאך דער אנטדעקונג פון לאַנד, זיינען קיין סאַנטאַ-קרוז (טעראַ דע סאַנטאַ קרוז — ווי מען האָט אין אַנהייב גערופן דאָס לאַנד) געקומען יידן, אַנוסיעס פון פאַרטוגאַל, וועלכע האָבן אין פאַר-שיידענע ערטער געפירט אַ לעבן פון אַן אַרגאַניזירטן קיבוץ. די עקזיסטענץ פון יידן אין בראַזיל אין יענעם פּעריאָד צייט זיך ביז אַרום דער ערשטער העלפט פון 18טן י"ה, ווען אויף די שייטערהויפּנס פון דער אינקוויזיציע אין ליסאַבאָן זיינען אומגעקומען יידן, וועלכע זיינען געבראַכט געוואָרן פון פאַרשיידענע ערטער אין בראַזיל.

עס איז אויסער יעדן ספק, אַז טראַץ די פאַרפאַלגונגען פון דער אינ-קוויזיציע, וועלכע האָבן זיך אַנגעהויבן שפּירן אין בראַזיל נאָך דער אַנט-דעקונג פון די מינעס. אַרום סוף 16טן און אַנהייב 17טן יאָרהונדערט, פשוט דערפאַר וואָס די בראַזיליאַנער יידן האָבן געהאַט אין זייערע הענט דעם

מיסחר און עקספארט פון די נאטור־רייכטימער פון לאַנד, — טראַץ די אַרעסטן און פאַרשיקונגען קיין ליסאַבאָן, זיינען אין לאַנד נאָך געבליבן פיל יידן, און אַט די משפחות, וועלכע האָבן סיי ווי געלעבט אַלס אַנוסים, האָבן זיך אויסגעמישט מיט די ווינציקע פאַרטוגעזישע פאַרערעמטע אַריסטאָ־קראַטישע פאַמיליעס, וועלכע האָבן דאָן איינגעוואַנדערט אין לאַנד, מיט־ברענגענדיק מיט זיך געוויסע פריווילעגיעס צו עקספלאַאַטירן די נאטור־רייכטימער און פאַרנעמען געוויסע שטעלעס אין דער אַדמיניסטראַציע פון לאַנד.

פאַקטיש זיינען די גאָר אַלטע בראַזיליאַנער פאַמיליעס, וואָס ציען זייער יחוס פון די ערשטע דעראַבערער (באַנדעיראַנטעס), דורכגעוועבט מיט יידישע מיטגלידער אין זייערע משפחות.

אַרום דער ערשטער העלפט פון 19טן י"ה הייבן אָן קומען קיין בראַזיל יידן פון מאַראַקאָ און אַלושיר, וועלכע אַנטלויפן פון די דאַרטיקע פאַרפאַל־גונגען. די געקומענע באַזעצן זיך מייסטן אין די עקסטרעמע צפון־שטאַטן פון לאַנד, (פאַראַ און אַמאַזאָנאַס), ווהיין זיי קומען אָן נאָך חדשים לאַנגן וואַנדערן אויפן ים אין שוואַכע, קליינע שיפלעך. שפעטער באַזעצן זיך די זעלבע אויך אין אַנדערע שטאַטן פון לאַנד און טראַץ זייער זיין רעליגיעז האַלטן זיי אָן אויף אַ געוויסן גראַד, בלויז אין די גרויסע צענטערן, אַ קאָ־לעקטיוו צוזאַמענלעבן אַלס יידן — און דאָס אויך ניט צופיל פריי און אָפן פאַר זייערע ניט־יידישע שכנים.

שפעטער האָבן געמישטע חתונות כמעט ווי איינגעשלונגען דעם גרעסטן רוב פון דעם רייך געוואַרענעם יידישן קיבוץ פון מאַראַקאַנער יידן אין בראַזיל. דער ספרדישער יידישער קיבוץ, וואָס געפינט זיך היינט צו טאָג אין לאַנד, פאַרמאָגט בלויז אַ זייער קליינעם טייל פון די אַמאָ־ליקע אַריבער געקומענע מאַראַקאַנער און אַלושירער יידן, וועלכע האָבן איינגעוואַנדערט אין לאַנד ווען ס'איז שוין ניט געווען קיין שום מורא זיך אויסצוגעבן אַלס יידן.

די ספרדישע יידן זיינען פאַקטיש געווען די איינציקע יידן אין בראַזיל ביז אַרום סוף 19טן י"ה, ווען עס האָבן אָנגעהויבן קומען קיין בראַזיל יידן פון מזרח־איראָפּע. טראַץ דעם וואָס די ספרדישע יידן זיינען געווען רעלי־

גיעז און האָבן אויף אַ געוויסן שטייגער זיך אויסגעלעבט ווי יידן אין זייערע שולן, איבערהויפט אין די יום-טובים, האָבן זיי זיך אין דער עפנטלעכקייט ניט געוויזן אַלס יידן, סיי יעדער איינער פּערזענלעך, סיי אַלס עדה. היות זיי האָבן זיך מייסטן פאַרנומען מיט האַנדלען אין די דערפער און קלענערע שטעט (מאַסקאַטע), וואָס דערביי זיינען מייסטן געווען באַשעפטיקט סיריער און אַראַבער, וועמען די בראַזיליאַנער פלעגן רופן מיטן אַלגעמיינעם נאָמען טורקאַס (טערקן), איז אויך צו זיי צוגעקלעפט געוואָרן דער נאָמען „טורקאַס“, און דערפאַר האָט זיך געשאַפן דער איינדרוק אויך ביי די מזרח-איראָפּעיִשע יידן, אַז אַלע ספרדישע יידן קומען פון טערקיי.

מזרח-איראָפּעיִשע יידן אין בראַזיל זיינען געווען צום ערשטן די „חברה-לייט“ (אַלפאַנסו, פרויען-הענדלער און זייערע קרבנות — די ווייסע שקלאַפּן). אַ היפש ביסל נעמט זיך דערפון די דאַמאַלסטיקע נעאַטיווע — אויב ניט פיינטלעכע — באַציונג פון די ספרדישע יידן צו זייערע מזרח-איראָפּעיִשע ברידער. שפּעטער, אַרום 1908—1910, האָבן זיך אַנגעהויבן באַווייזן צווישן די אימיגראַנטן ערלעכע האַרעפאַשנע יידן פון בעסאַראַביע און די באַציונג פון די ספרדישע יידן צו די אַשכּנזים האָט זיך פאַרבעסערט. אייגנטלעך איז פאַר די פאַרשיידענע מינים „חברה-לייט“ בראַזיל געווען בלויז אַ מקום מקלט אין אַן עת צרה און ניט קיין פּלאַץ, וווּ זיי האָבן גע-לעבט, ווייל בראַזיל איז דאָן געווען זייער צוריקגעשטאַנען אין פאַרגלייך מיט אַרגענטינע, וווּ זיי האָבן געהאַט זייער צענטער. עס פלעגט אַפט געשען אַזוי, אַז די פּאָליציי אין אַרגענטינע פלעגט צוליב וועלכע עס איז סיבות אונטערנעמען אַ געיעג אויף די „חברה-לייט“, אָדער די פּאָליציי האָט זיך דערוויסט פון אַ טראַנספּאָרט ווייסע שקלאַפּן, וועלכע דאַרפן קומען, פלעגן דאָן די „חברה-לייט“, צוליב זיכערקייט-טעמים, אויף אַ שטיקל צייט זיך אויפהאַלטן אין בראַזיל ביז עס פלעגט ווערן שטילער אין אַרגענטינע און זיי האָבן געקענט דאָרט ווייטער פירן זייערע „מסחרים“.

צוליב אַט די סיבות האָט זיך מיט דער צייט אויך אין בראַזיל אַפּגע-זעצט אַ געוויסע טייל פון „חברה-לייט“-געזינדל און זייערע קרבנות — די ווייסע שקלאַפּן, און אַרום זיי האָבן זיך שוין אַנגעקליבן זייערע אייגענע מענטשן, וועלכע האָבן געאַרבעט פאַר זיי ווי: בריוו-שרייבערס, שניידערס,

רעסטאראטאָרן א"אָנד. אַט דעם סאַרט יידן האָבן די ערשטע מורח-איראָ-פעזשע יידן, וואָס האָבן איינגעוואַנדערט אין לאַנד אַרום די יאָרן 1908—1910, געטראָפן אין די שטעט בעת זייער אַנקומען אין לאַנד.

אין קעגנזאָץ צו די ספרדישע יידן, וועלכע האָבן אויסגעמיטן צו ווייזן זיך אויסערלעך אַלס יידן, האָבן די «חברה-לייט» אומעטום זיך געוואָרפן אין די אויגן אין דער עפנטלעכקייט מיט זייער «ידישקייט» און דאָס אויפ-נעמען זייערע «אַרעמע ברידער», די ניי-איינגעוואַנדערטע, איז געווען אַ טייל פון זייער «טעטיקייט» אַלס יידן.

די ניי-איינגעוואַנדערטע, פשוטע, האָרעפאַשנע בעסאַראַבער יידן, וועל-כע זיינען אויסגעוואַקסן אין קליינע שטעטלעך און דערפער, האָבן זיך פון אָנהייב גיט אַריענטירט ווער די דאָזיקע ברייטהאַרציקע יידן און יידענעס זיינען, פּונדוואַנען זיי ציען זייער חיונה, וואָס דערלויבט זיי צו לעבן אַזאַ רחבתדיק, פאַרשווענדערענע לעבן, — עס האָט אָבער גיט גענומען קיין סך צייט און די נייע איינוואַנדערער האָבן דערשמעקט ווער זייערע «וויילטע-טער» זיינען און האָבן זיך פון זיי אַפּגעטרייסלט.

אויסער פאַר די שוין דערמאָנטע «חברה-לייט», איז בראַזיל דאָן געווען אַ מקום מקלט אויך פאַר אַן אַנדערן עלעמענט, וועלכער איז אַהין אַנטלאָפן פון שכנותדיקן אַרגענטינע און אורוגוויי. דאָס זיינען געווען דורכגעפאַלענע געשעפטסלייט, חתנים אָדער מענער, וואָס זיינען אַנטלאָפן פון זייערע כלות און פאַמיליעס און אַנדערע טיפן, וואָס זיינען דאָרט באַגאַנגען געוויסע פאַרברעכנס און האָבן זיך געוואַלט אַרויסדרייען פון אַ שטראַף. אַט די אַלע האָבן זיך זייער גוט צוגעפאַסט צום טמאים-געזינדל, וועלכע האָבן קיינעם גיט געפרעגט אויף קיין יחוס און קיינער האָט ביי זיי גיט געמוזט זיין קיין צו ערלעכער מענטש.

די ערלעכע, האָרעפאַשנע יידישע וואַנדערער, וועלכע האָבן איינגע-וואַנדערט קיין בראַזיל ביזן ערשטן וועלט-קריג, האָבן זיך באַמיט צו בויען זייער געזעלשאַפטלעך לעבן אויף זייער אייגנאַרטיק יידישן שטייגער. זיי האָבן געשאַפן ביבליאָטעקן, שולן, חברות פאַר קעגנזייטיקער הילף, האָבן זיך מיט אַלע כוחות אַפּגעוואַנדערט פון טמאים-געזינדל און געלעבט שטיל און באַשיידן אַ פאַרהאַרעוועט לעבן פון «קליינעטעלשטיקעס» (הענדלער),

דאָקעגן די טמאים און זייערע קרבנות, די ווייסע שקלאַפּן, האָבן ביי יעדער געלעגנהייט דורכגעפירט מיט פּאַמפע פּאַראַדן אין יידישע יום־טובים, ביי לוויאות, געטאַנצט אין די גאַסן מיט אַ ספר־תורה אונטער אַ חופּה ביים חנוכת הבית פון זייערס אַ שול און בכלל געמיט זיך צו גילטן פאַר דער ניט־יידי־שער וועלט אַלס די יידישע קאַלעקטיוויטעט.

אַט אַזוי האָט אויסגעזען דער יידישער ישוב אין בראַזיל צו יענער צייט. די יידן זיינען דאָן מייסטן געווען קאַנצענטרירט אין די צוויי גרעסערע שטעט — ריאָ דע זשאַנעיראַ און סאַן פּאַולאַ — און צוליב דער שלעכטער קאָמוניקאַציע, זיינען כמעט ניט געווען קיין פאַרבינדונגען צווישן יידן פון איין שטאָט מיט דער צווייטער.

פאַרטאָ אַלעגרע, די הויפטשטאָט פון ריאָ גראַנדע דאָ סול, איז אין דער הינזיכט געווען כמעט אַן אויסנאַם. דער דאָרטיקער יידישער ישוב איז פון אַנהייב אָן באַשטאַנען אין גרעסטן רוב פון האַרעפּאַשנע עלעמענטן, וועלכע האָבן שווער געאַרבעט מיטן פעקל סחורה אין גאַס, און די טמאים, אויב זיי זענען דאָרט אַפילו געקומען, האָבן זיך דאָרט ניט באַזעצט און מען האָט זיי בכלל ניט באַמערקט.

*

כדי צו קענען אַלזייטיק באַנעמען וואָס עס שטעלט מיט זיך פאַר דאָס פּערטל יאָרהונדערט יידישע פרעסע אין בראַזיל, מוז מען זיך גענוי באַקענען מיטן געזעלשאַפטלעך־פּאָליטישן הינטערגרונט פון יידישן ישוב, אויף ווע־מענס קאַנווע די פינף און צוואַנציק יאָר יידישע פרעסע האָט זיך געוועבט, ווייל די געשיכטע פון יידישן פרעסע־וועזן אין בראַזיל איז, מער ווי ערגעץ אַנדערש, ענג פאַרבונדן מיט דער פאַרמירונג פון יידישן ישוב אין לאַנד בכלל.

די ערשטע טריט פון יידישן געדרוקטן וואָרט פאַלן זיך צוזאַמען מיט דער פאַרגרעסערונג פון יידישן ישוב אין אַלגעמיין, ווייל מיט דער פאַר־גרעסערונג פון יידישן ישוב צו יענער צייט, הייבט זיך אויך אָן די אייגנט־לעכע דיפּערענצירונג פון די פאַרשיידענע געזעלשאַפטלעך־פּאָליטישע

גרוֹפֿירונגען אין ישוב, און פון יענער צייט אָן דאַרף מען געשיכטלעך אָנ־הייבן רעכענען די פּאַקטישע עקזיסטענץ פון אַן אַרגאַניזירטן ייִדישן ישוב אין לאַנד, כאַטש עס זיינען געווען יידן אין בראַזיל — ווי מיר האָבן פּרײַער אָנגעוויזן — פון דער ערשטער צייט פון דער אַנטדעקונג ביז דער צייט, וועגן וועלכער מיר ריידן איצט, האָבן זיי אָבער כמעט ווי ניט עקזיסטירט אַלס אַרגאַניזירטער קיבוץ און וועגן זייער עקזיסטענץ זיינען ניט פּאַראַן קיין גענויע פּרטים.

אין יענער צייט, — קריגסט־צייט, 1915, — זיינען ניט געקומען קיין בראַזיל אימיגראַנטן פון אויסלאַנד, און די מייסטע יידן, וואָס האָבן אָנגעהויבן אַרויסגעבן אַ ייִדישע צייטשריפט אין פּאַרטאָ אַלעגרע, זיינען שוין דאָרט געווען פון פּרײַער. עס איז אָבער געשען אַזוי, אַז דער עלטערער ייִדישער ישוב אין אַרגענטינע און טיילווייז אויך אורוגוויי, האָט שטענדיק אויסגע־טיילט פון זיך אַ צאָל וואַנדערער, וואָס האָבן צוליב וועלכער עס איז סיבה זיך געריסן פון דאָרטן און זיך געצויגן מיט דער יבשה צו צפון. דער וואַנד־דער־וועג פון די דאָזיקע עמיגרירער האָט זיך געצויגן דורכן שטאַט ריאַ גראַנדע דאָ סול, דער נאָענטסטער שטאַט אין בראַזיל אויף דער גרענעץ מיט אַרגענטינע און אורוגוויי און פּאַרטאָ אַלעגרע, די הויפטשטאָט פון שטאַט. צווישן די אַריבערגעקומענע קיין פּאַרטאָ אַלעגרע זיינען דעמאָלט געווען אייניקע, וואָס האָבן אין אַרגענטינע מיטגעמאַכט דעם קאָמף פון די דאַרטיקע פּועלי־ציון אונטער דער אָנפירונג פון לעאָן כאַזאַנאָוויטש ע"ה, קעגן די „חברה־לייט“ און שפּעטער קעגן דער איק"א. אָט די געזעל־שאַפטלעכע טוער האָבן מיט זיך מיטגעבראַכט שטימונגען פון רעוואָלט קעגן די מעשים פון דער איק"א און אַ ווילן זיך אויסצולעבן קולטורעל און געזעלשאַפטלעך. זייערע געדאַנקען און שטימונגען האָבן אין פ. א. אָנגע־טראַפן אויף אַ זייער פּרוכטבאַרן באַדן. ווייל דער גרעסטער רוב פון די יידן אין פ. א. איז באַשטאַנען פון געוועזענע קאָלאָניסטן פון די איק"א־קאָלאָניעס אין פּיליפּינען און אַנדערע פּלעצער אין דער פּראָווינץ פון ריאַ גראַנדע דאָ סול, וווּ די איק"א האָט דאָן געהאַלטן אין שאַפן ייִדישע קאָלאָניעס אין די בראַזיליאַנער אור־וועלדער, און צו דעם צוועק האָט זי געהאַט אַריבערגע־בראַכט ייִדישע משפּחות פון ליטע.

צוליב דעם וואָס די באַציונג פון די איק"א-באַאַמטע צו די קאַלאַניסטן איז געווען זייער אַ שלעכטע און אויך צוליב דעם, וואָס דער רוב פון די נייע קאַלאַניסטן איז באַשטאַנען פון קליינשטעטלידיקע יידן אין ליטע און זיינען ניט געווען צוגעגרייט זיך צוצופאַסן צום פרימיטיוון לעבן פון קאַלאַ-ניסטן אין די בראַזיליאַנער אור-וועלדער, האָבן די יידן אין פ.א. ביסלעכווייז אַנגעהויבן צוקריגן נייע אימיגראַנטן פון צווישן די קאַלאַניסטן-משפחות. צום ערשטן זיינען געקומען די יונגע און גלייך ווי זיי האָבן זיך איינגע-אַרדנט ווי עס איז און אַנגעהויבן פאַרקויפן עפעס אין די גאַסן און פאַר-דינען אויף פרנסה, האָבן זיי אַריבערגעבראַכט די גאַנצע משפחה און אַזוי אַרום זיינען ביסלעכווייז צוגעקומען נאָך תושבים אין יידישן פ.א. — גע-וועזענע קאַלאַניסטן. אַט די געוועזענע קאַלאַניסטן, וואָס זיינען בלויז מיט עטלעכע יאָר צוריק אַריבערגעקומען פון ליטע, האָבן פאַרמאַגט אַן אינטע-רעס פאַר קולטור-געזעלשאַפטלעכן אויסלעבן זיך, פאַר באַזאָרגן זייערע רעליגיעזע הצטרכותן און זיינען בכלל געווען אַ פאַסיקער עלעמענט ביים העלפן איינאַרדענען און אַרויסגעבן אַ יידישע צייטשריפט.

צו יענער צייט זיינען די יידישע „קליענטעלשטיקעס“ (גאַסן-הענדלער אויף אויסצוצאָלן אין ראַטעס) אין פ.א. באַשטאַנען בלויז פון מיזרח-איי-ראַפעישע יידן. די ספרדישע יידן, וועלכע זיינען צו יענער צייט שוין געווען תושבים אין שטאָט העכער 50 יאָר, זיינען שוין לאַנג געהאַט געוואָרן אויס-גאַסן-הענדלער, זיינען געווען רייך און האָבן פאַרמאַגט גרויסע געשעפטן. די דאָזיקע ספרדישע יידן האָבן זייער וואַרעם אויפגענומען זייערע מיזרח-איי-ראַפעישע ברידער, און ווייל קיין צדקה האָט דאָך אייגנטלעך קיינער פון אַט די פרישע הענדלער ניט געבעטן, נאָר געזוכט צו קריגן סחורה אויף קרעדיט, האָבן די רייכע ספרדיש-יידישע סוחרים, וואָס זיינען אַליין רייך געוואָרן פון קליענטעלע-מיסחר, זיי געגעבן קרעדיט און אַזוי אַרום דער-מעגלעכט זיי זיך איינצוברענגן אין שטאָט. די נייע יידישע הענדלער ווי-דער, באַשיידענע יידישע האַרעפאַשניקעס מיט אַ ווילן אַרויפצואַרבעטן זיך, זיינען טאַקע געווען ביי זיי גוטע קונים און פלעגן זיי גערן רעקאַמענדירן צו באַקאַנטע פאַמיליעס פון צווישן די מלוכה-פונקציאָנאַרן און האַנדלס-אַנגעשטעלטע.

נעונו ד' פראקטיאירונג פון דעם נענדלער ספרין דורך דער אומקוואפערער רעוויזן די אמאריטיטיע הילת, נאך ערן, נישט נרום און צאהל, האבען זיך אויף א באר נעפונען אמקניקען סלאוועס, צום טייל נישט בעוואקסען ארבייטער, וואס א גרויסער טייל פון זיי האט זיך שוין נישט בענוגעט מיט דער צוריקשטעלונג פון דער עקסטרירערער אידענטי, נאר האבען געוואלט א רעפאר- קע פון אוועקצן איהן היטען שטיבער. דער קאספּ צווישן די אנהענגער פון די יאונגע דיי רעוויזינס-פארטיי, איז אין פער- שטיגע שטעט געיען א בלוטער, נאכער האט זיך נור געקרום מיט דעם גיחון פון דער הערשענדיג פארטיי, און דער פערזענליכע מיט זיינע סובסאדיען האבען זיך דער נעקנט צוריקגעהערן און בערלין, נאך דעם זיי דער דיקטאטאר. פאן קאפ האט זיך גענומען, פון זיין שטעלע אונגעכאפט די פליטה.

נאר אין דער נעמע פון דעם טיור רהר, לעבען דעם הויז, א נעמענע וואס האט א סך קוואלער געפונען, האט די רעוויזונג נישט געקענט אויף זיך בייקענען צוגענומענע ארבייטער. די האט ארום צו דעם צווייטן גע- סווס שיקען א נאנצע ארבעט אבער אויף דעם האט זי געסווס האבען אן ערליכעניש.

לען צוריק אוועק פון יורה, בערענע פראנק פורם אין ארבעט יעסעט שטיבער. דעם יאונגען נאז: האט די בייטיג רעג- הונג נישט געלאזט אונגעבליק, און דערנעבן דעם א פונקטא געלאזט אין אטאליע וועגן אייף ארום אויך דעם פערטאנער נעמען אן איינע- שטיק פון דער ארבעט הילדער סייענדי סאנדי צוריקשטעלען האבען די אידענטי וואס עס האט זיך אויף איינגעפונען, האט אויך געווען גענוען אויבעם פון די וויכטיגע פירטען פון ווער- סייער פירערשאפט, אויף וועלכען פראנק רייך האט געענטפערט מיט דעם וואס ארבעט גלייך געלאזט בערענע דורך ארבעט פראקטיקט, האט שטארק אן ארבעט דרום שטעט נישט רעקענענדיג זי מיט דער סייענדי פון ארבעט פערזענליכע.

מיט דעם יאונגען ענטפערן שטיק פון דער פראקטיאירער רעוויזונג איז א דיי פולטיק קיינער פון פיינדיקייט פערזענליכע נישט גע- ווען צופרייען. אבערהיט און געיען היינט די אונטערזעכערטע סעך דער גענויער דער ווינען, וואס האלט זיך שוין פון לאנג אן איה- דער סייענדי און דער הערשליכע פירערשאפט סאך דאן נישט אונטערזעכט געווען און זיין נאך- צער שטרענגקייט, זיי פראקטיירן האלט ווע- רעפט.

די נעמען ד' פראקטיאירונג פון דעם נענדלער ספרין דורך דער אומקוואפערער רעוויזן די אמאריטיטיע הילת, נאך ערן, נישט נרום און צאהל, האבען זיך אויף א באר נעפונען אמקניקען סלאוועס, צום טייל נישט בעוואקסען ארבייטער, וואס א גרויסער טייל פון זיי האט זיך שוין נישט בענוגעט מיט דער צוריקשטעלונג פון דער עקסטרירערער אידענטי, נאר האבען געוואלט א רעפאר- קע פון אוועקצן איהן היטען שטיבער. דער קאספּ צווישן די אנהענגער פון די יאונגע דיי רעוויזינס-פארטיי, איז אין פער- שטיגע שטעט געיען א בלוטער, נאכער האט זיך נור געקרום מיט דעם גיחון פון דער הערשענדיג פארטיי, און דער פערזענליכע מיט זיינע סובסאדיען האבען זיך דער נעקנט צוריקגעהערן און בערלין, נאך דעם זיי דער דיקטאטאר. פאן קאפ האט זיך גענומען, פון זיין שטעלע אונגעכאפט די פליטה.

לעבען דעם הויז, א נעמענע וואס האט א סך קוואלער געפונען, האט די רעוויזונג נישט געקענט אויף זיך בייקענען צוגענומענע ארבייטער. די האט ארום צו דעם צווייטן גע- סווס שיקען א נאנצע ארבעט אבער אויף דעם האט זי געסווס האבען אן ערליכעניש.

לען צוריק אוועק פון יורה, בערענע פראנק פורם אין ארבעט יעסעט שטיבער. דעם יאונגען נאז: האט די בייטיג רעג- הונג נישט געלאזט אונגעבליק, און דערנעבן דעם א פונקטא געלאזט אין אטאליע וועגן אייף ארום אויך דעם פערטאנער נעמען אן איינע- שטיק פון דער ארבעט הילדער סייענדי סאנדי צוריקשטעלען האבען די אידענטי וואס עס האט זיך אויף איינגעפונען, האט אויך געווען גענוען אויבעם פון די וויכטיגע פירטען פון ווער- סייער פירערשאפט, אויף וועלכען פראנק רייך האט געענטפערט מיט דעם וואס ארבעט גלייך געלאזט בערענע דורך ארבעט פראקטיקט, האט שטארק אן ארבעט דרום שטעט נישט רעקענענדיג זי מיט דער סייענדי פון ארבעט פערזענליכע.

מיט דעם יאונגען ענטפערן שטיק פון דער פראקטיאירער רעוויזונג איז א דיי פולטיק קיינער פון פיינדיקייט פערזענליכע נישט גע- ווען צופרייען. אבערהיט און געיען היינט די אונטערזעכערטע סעך דער גענויער דער ווינען, וואס האלט זיך שוין פון לאנג אן איה- דער סייענדי און דער הערשליכע פירערשאפט סאך דאן נישט אונטערזעכט געווען און זיין נאך- צער שטרענגקייט, זיי פראקטיירן האלט ווע- רעפט.

נחמן זון פייגע מאלמיש

זינען טרעט ווערען געפן פרייהיט דעם 14 אויג' או נעמען די עטלעכונג פון ווער ווען ש'א'ל מיט פילן לאזט זאג די'ל.

ביכל "מענדעלי מוצר ספרים"

דעם 25 אויג' וועט אן סאלן זון דער "אויג' ווען א מיילע לופט דער רעכטאמבער ביליאמבער צוויי רעבער זון גונעם אויפ'ס וועלן תחילת רעפט.

די דור ודי שעה צוקורנבא

(O FUTURO ISRAELITA)

יעדע ארום איין מאל אין מאנאט

ער שטער יארנאנג

N. 4

פארמא אלענרע 15 אפריל 1920

פון די פערזענלעכע סחט די דאזיגע נעמענדיק לען. וי האט דעריבער אויסגעטריקט דער
לובס אין דער נישט-אלע צאנזע, דאס הייסט פראצעדורע דערוועג און ענדיגטע נאכע
אין דעם שטיק לאנד, וואס צום ווי און א פארזאמלונג אהר וואס וי האט אזא זאך
בוים פון 50 קלאסער, און דער לוינג פון געטראן און דער צושטימונג פון אהרע פער-
דעם שוין היילי, וואס איז דער געניען צוויי- בינדעטע, די פראצעדורע דערוועג האט זיך
שען דער דייטער רעגולירען און די מער- פערעכענעטע, צוזאמענדיק צו זיין אויף זיין
מאזיס, וואס די פערזענלעכע האבען ביי אהר מער עס און פרום.
דערוועג פערזענלעך לויט דעם ווערטיקער מיט דעם האט זיך געניגטער ענגליש-
אכאט פארט דעםלאנד און יענעם שטיק פראצעדורע סכסוק וואס עס האט זיך ביי
לאנד נישט האלטן קיין אהאלטען סיידען און אהרם קלאר אויסצווייזען די סיטונאציע-
א נעויער, נישט ניווער צאגל. וי האט דע- שידענדיגט, וואס עקסטרעם צווישען די ביידע
הבער ביי פראקצירן, וואס האט דא געקאמ- דערוועגן גנוגע צו דער פראצעדורע אהר-
צו זאגען די ערשטע דיע, געבעטען די ניי- רונג פון ווערטיקער פידעסימאבא, די בא-
טעט ערווענעטע אויף צו שיקען סערה סאל- העכטע ארוואך פון דעם דאזיגען סכסוק וועט
דאסן אבער נישט געקענט בעקומען סיידען אויך ניר אויפדערען מיט דעם וואס דייטש-
סיין תוא, אז די פראצעדורע ארבעט זאל לאנד וועל אהרע סאלאטען צונעמען פון
היינט. פארזאמלונג וועט וואס עס וועט האבען פאר א פונקט וועט

צווישען מלחמה און שלום
דער פרום צוריקצושטעלען און דעםלאנד
די סאנאריע, וואס סיי האבען שוין וועגן
אויס סודיע געווען און קורצען און פארענען
נוכער, האט געקאמ א מאמען הייבאל. נישט
נאר די נעכטענסטע סאציאליסטען, וואס זיינען
די רעווענע-סא-סיר, זיינען געווען אנטקעגען
דעם אוועניוען ווינקעלשען פלאן, נאר אפילו
די פרייע-ליבע פארטייע, וואס פערשטענען די
אונטערליבליכע פון זיין פערזענליכע און א
צייט, און וועלכער דעםלאנד אז און נאכצען
אפגעקניג און די פערזענלעכע ארע, האלטען
די יעצטע סאציאליסטע רעווענע-סא-סיר
קלענער צוה.
וואס עס האט פערדראיען צו דער נכט-
פאלע פון די שווארצע רעוואלוציאנערען און

דער „קליענטעלע“-מיסחר האָט די טבע וואָס איידער-וואָס-ווען, איידער מען מאַכט נאָך דעם גענויעם סך-הכל פון די פאַרדינסטן, צעשפילט זיך שוין ביים קליענטעלטישק די אילוזיע פון רייכקייט, אַזוי אַז נאָכן אַפֿ-אַרבעטן אַליין אַ פאַר מאַנאַטן אין גאַס מיטן פעקל, ד.ה. אַליין אַרומגיין און קלאַפֿן אין די טירן, פאַרלייגנדיק פאַרשידענע סחורות און שוין האַבן-דיק זיך אין דער צייט איינגעשאַפט אַ געוויסע צאָל קליענטן, פון וועלכע ער מאַנט איין חודשלעך אַ געהעריקע סומע, רעכנט זיך שוין דער דאָזיקער פאַר אַ שטיקל גביר, שטעלט ער דאָן אַן „קלאַפּערס“, וואָס פאַרקויפֿן פאַר אים סחורות, און ער גייט נאָר נאָכקאָנטראָלירן צי די סחורה איז פאַרקויפט געוואָרן אין גוטע הענט און באַשעפטיקט זיך כמעט בלויז מיטן איינמאַנען די חודשלעכע אָדער וועכנטלעכע ראַטעס. אַזאַ איינער האָט שוין צייט צו זיצן אייניקע שעה אין טאַג אין קאַפּע הויז, וווּ ער באַשטעלט זיך אַפט צו טרעפֿן מיט קונדן צו פירן זיי אין געשעפטן און ווייזן סחורות; די לעצטע טעג פון חודש ווידער, ווען די צאָלונגען צו אַרבעטער און אַנגעשטעלטע זיינען שוין אומעטום געמאַכט געוואָרן און די קונדן האָבן שוין מער ניט קיין געלט, האָבן זיי בכלל ניט וואָס צו טאָן און זיצן סתם אין קאַפּע הויז אין דער פרייער צייט. אַזויערנאָך איז ביסלעכווייז אויסגעוואַקסן אַ גרופּע „קליענטעלטישקעס“ וואָס האָבן זיך אַנגעהויבן קהלן, געטראַכט וועגן אַר-גאַניזירן אַ יידישע חברה, דורכפירן אונטערנעמונגען און צו דעם אַלעמען האָט מיטגעוויירקט דער פאַקט, וואָס יעדעס מאָל ווען עס זיינען אַנגעקומען פרישע וואַנדערער, וועלכע האָבן זיך ווי דער שטייגער געווענדעט נאָך הילף, פלעגט מען אַרומגיין זאַמלען געלט אויף איינצואַרדנען זיי אַ דירה צום וווינען און אַ פּלאַץ וווּ צו אַרבעטן, אָדער גאָר אויף צו קויפֿן זיי אַ באַן-בילעט אויף צו פאַרן ווייטער. אַזוי איז ביסלעכווייז אויסגעוואַקסן די נויטווענדיקייט צו שאַפֿן אַ הילפּס-אינסטיטוציע אין יידישן ישוב.

צום ערשטן איז אַנטשטאַנען אַ פאַריין, וועלכער האָט זיך פאַרנומען מיט העלפֿן נויטבאַדערפטיקע, איינגעאַרדנט אַ שול צום דאָווענען, געקויפט אַ שטיק פּלאַץ אויף אַ בית-עלמין און בכלל געפירט די טעטיקייט פון אַ יידישער קהילה. דער פאַריין האָט זיך גערופֿן „אוניאָן איזראַעליטאַ“ (יידי-שע פאַרייניקונג), ער האָט אָבער ניט צופרידגעשטעלט אַלעמען מיט זיינע

יצחק ז. רייזמאן

א פערטל יארהונדערט יידישע פרעסע אין בראזיל
(1940—1915)

טעטיקייטן, אדער מיטן אופן פון אַנפירן זיינע טעטיקייטן און עס אַנטשטייט שפעטער אַ צווייטער פאַריין, וואָס פאַרנעמט זיך מיט די זעלבע טעטיקייטן א. נ. „סענטראַ איזראַעליטאַ“ (יידישער צענטער).

עס איז נאָטירלעך, אָז ניט אַלע האָבן זיך געוואָלט קהלן מיט דער הילפס אַרבעט, מיט אַ שול צום דאווענען אָדער גאַר מיט אַ בית-עלמין. עס זיינען געווען צווישן די רייכערע קליענטעלטשיקעס אינטעליגענטע יונגעלייט, וועלכע האָבן געזוכט אויסצולעבן זיך קולטורעל אין אַ מאָדער-נער יידישער געזעלשאַפֿט, צווישן זיי זיינען געווען פיל פון די געוועזענע קאַלאָניסטן, די אַזוי גערופענע ליטוואַקעס, וועלכע האָבן זיך מיט דער צייט אינגעאָרדנט אין שטאַט, — פלעגן זיי זיך צוזאַמענעמען פון צייט צו צייט איינאַרדנען אַ יובילעאום פון אַ יידישן שרייבער, דורכפירן אַן אַזכרה אָדער יאַרצייט פון אַ יידישן שרייבער, אָדער גאַר סתם דורכפירן אַ ליטעראַרישן אַוונט מיט אַ פראַגראַם פון פאַרלעזונגען, דעקלאַמאַציעס, רעפעראַט און געזאַנג פון יידישע לידער. מייסטן פלעגן אַזעלכע ליטעראַ-רישע אונטערנעמונגען זיך פאַרענדיקן מיט טענץ און ווייל עס זיינען געווען יונגע מיידלעך און בחורים אין די יידישע משפחות, פלעגן אַפילו די פרו-מערע יידן פאַרקוקן אויפן „חטא“, ווייל ביי אַלע משפחות איז די געזעל-שאַפטלעכע טעטיקייט אין אַ געוויסן זין געווען צוגעשפיצט צום זייער דע-ליקאַטן פראַבלעם פון דער מורא פאַר געמישטע חתונות, וואָס זיינען אין פאַראיינצלטע פאַלן שוין פאַרגעקומען צו יענער צייט.

פון אַט דער קולטורעל-געזעלשאַפטלעכער טעטיקייט איז אויסגעוואַקסן מיט דער צייט די „קולטור ליגע“ מיט אַ רייכער ביבליאָטעק און אַ שיינעם לייענ-זאַל. ד. ק. ל. האָט זיך געפונען אין דער געביידע פון „יידישן צענטער“, וועלכער האָט געאַלטן פאַר דער פאַרגעשריטענער אינסטיטוציע פון יידישן ישוב אין קעגנזאַץ צו דער אַלטער „אוניאָן איזראַעליטאַ“.

ערשטע יידישע צייטשריפט דערשיינט אין פארטא אלעגרע

עס איז דאָס יאָר 1915, די מלחמה איז אין פולן ברען, יעדער האָט פריינט און פאַמיליע אין איראַפּע, פּונוואָנען עס קומען אָן טרויעריקע ידיעות; טייל האָבן דאָרט זייערע פּרויען און קינדער, וועלכע זיי האָבן ניט געטראַכט אָפּילו אַריבערצוברענגען, ווייל זיי האָבן געלעבט מיט דער האַפּענונג צו מאַכן געלט און צוריקפאַרן אין זייערע היים-שטעטלעך. דער גרעסטער רוב פון אָט די דאָזיקע האָבן בכלל מבטל געמאַכט און אויס-געלאַכט דאָס לאַנד און ווייל זייער גאַנצע אינטעליגענץ איז געווען ווי פון אַ קליין-שטעטלדיקן יידן אין אַמאָליקן בעסאַראַביע אָדער פּוילן, האָבן זיי זיך ניט באַמיט צו לערנען די לאַנד-שפּראַך — פּאַרטוגעזיש — און זיי זיינען פּאַקטיש געווען מער געבונדן מיט זייער היים-שטעטל, ווהיזן זיי האָבן געשטרעבט צוריקקומען מיט געלט, איידער מיטן לאַנד און דער סביבה, וווּ זיי האָבן געלעבט. אונטער אַזעלכע אומשטענדן האָבן זיי אָפּילו ניט

געטראַכט וועגן אויסלערנען זיך גענוג פאַרטוגעזיש אויף צו ליענען אַ צייטונג, — זענען זיי געזעסן אַרום די געציילטע אינטעליגענטן, וועלכע האָבן פאַרגעלייענט פון דער פאַרטוגעזישער אַדער דייטשער צייטונג די נייעסן פון די פראַנטן און אין די פרייע שעהן איז מען געזעסן אין די קאַפּע הייזער און דיסקוטירט די מלחמה סטראַטעגיע פון די דאַמאַלסטיקע אַלייטע און צענטראַלע מלוכות.

אין קעגנזאָץ צו די צוויי גרעסערע נאַציאָנאַלע גרופּן — איטאַליענער און דייטשן, — וועלכע האָבן געווינט אין דער פראַזויניץ ריאַ גראַנדע, זיינען די יידן ניט געווען פאַררעכנט ביי די בראַזיליאַנער פאַר קיין נאַציאָנאַלע גרופּע, זיי איז בכלל געווען פרעמד דער מיין „וויטע“ אַדער „איזראַעליטאַ“ (ייד) און די יידן זיינען ביי זיי געווען „אַלעמאַנט“ (דייטשן) אַדער „רוסאַט“ (רוסן). די בראַזיליאַנער עפנטלעכע מיינונג איז געווען צעטיילט אין זייערע סימפּאָטיעס און אַנטיפּאָטיעס צווישן די צוויי קעמפּניקע צדדים און צווישן די יידן האָבן זיך די שטימונגען געוואַקלט צווישן דעם דאַמאַלסטיקן קול-טורעלן דייטשלאַנד און עסטרייך פון די צענטראַלע מלוכות און דעם צאַרישן רוסלאַנד פון די אַלייטע. באַזונדערס זיינען געווען אין אַ קלעם דאָס ביסל יידישע אינטעליגענטן, וועלכע זיינען געקומען אין באַרירונג מיט דער בראַזיליאַנער געזעלשאַפט, איבערהויפט אין די מאַסאַנען לאַ-זשעס, ווייל זיי האָבן ניט געוואַלט אַנגיין ניט אַלס „אַלעמאַנט“ און ניט אַלס „רוסאַט“.

וואַרשיינלעך איז אַט די לאַגע געווען די הויפט סיבה, וואָס האָט גע-פירט צום געדאַנק פון אַרויסגעבן אַ יידישע צייטונג. פון איין זייט האָבן די יידן וואָס האָבן ניט געלייענט קיין פאַרטוגעזיש, געוואַלט דורך דער יידי-שער צייטונג שטיין אין פאַרבינדונג מיט דער אַלטער היים און פון דער צווייטער זייט האָבן די אינטעליגענטערע געוואַלט ווייזן זייערע ניט יידישע פריינד, אַז די יידן פאַלן ניט אַראָפּ אַנטקעגן די אַנדערע נאַציאָנאַלע גרופּן און אַז זיי זיינען בכלל ניט קיין „אַלעמאַנט“ און אויך ניט קיין „רוסאַט“.

אינזשיניער יוסף הלוי

צווישן די וואַנדערער אין פּאַרטאָ אַלעגרע האָט זיך דאָן באַוווּזן אַ געוויסער אינזשיניער יוסף הלוי, וועלכער האָט זיך אָנגעגעבן אַז ער איז אַ שרייבער, האָבן די אינטעליגענטן, וועלכע האָבן געפּלאַנט אַרויסצו־געבן אַ ייִדישע צייטונג, אים צוגעצויגן ער זאָל העלפּן איינאַרדנען אַלץ וואָס איז נייטיק אַז אַזאַ צייטונג זאָל אָנהייבן דערשיינען.

צו יענער צייט האָט אין גאַנץ בראַזיל ניט עקזיסטירט קיין ייִדישע דרוקעריי, עס איז ניט געווען וווּ צו קריגן ייִדישע שריפט און קיינער פּון די ייִדישע אינטעליגענטן, וועלכע האָבן געחלומט וועגן אַרויסגעבן אַ ייִדישע צייטונג, האָבן ניט געהאַט די מינדסטע אָנונג וועגן דעם ווי מען טרעט צו צו אַזאַ אונטערנעמונג.

צוליב דעם וואָס דער געדאַנק אַרויסצוגעבן אַן אייגענע ייִדישע צייטונג איז שוין לאַנג געווען רייף אין דער ייִדישער קאָלאָניע און צוליב

דעם וואָס הלוי איז פונקט געקומען אין צייט און אַלע האָבן זיך באַצויגן צו אים מיט יראַת הכבוד, איז ניט אַנגעקומען שווער צו זאַמלען די נויטי-קע סומע געלט פאַר וועלכער מען האָט אַריבערגעבראַכט פון בוענאַס איי-רעס יידישע שריפט און דאָס קעסטל שריפט צוזאַמען מיט דער רעדאַקציע האָט מען איינגעאַרדנט אין לאַקאַל פון דער „קולטור ליגע“ אין דער גע-ביידע פון „אידישן צענטער“ אויף דער גאַס הענריקע דיאַס.

ווער דער דאָזיקער אינזשיניער יוסף הלוי איז, פּונוואַנען ער שטאַמט און אַנדערע איינצלהייטן וועגן זיין לעבן — איז נישט געלונגען צונויפצו-זאַמלען, פשוט דערפאַר וואָס קיינער האָט זיך ניט פאַראינטערעסירט פון אים זיך עס צו דערוויסן און בכלל האָט ער זיך געהאַלטן אויף אַ געוויסער דיסטאַנץ פון אַלע אַרומיקע אין יידישן קיבוץ, אַזוי אַז קיינער האָט ניט געוויסט וועגן אים מער ווי זיין נאַמען. אויך זיינע גאַנצע מיטאַרבעטער אין דער צייטונג האָבן וועגן אים גאַרניט געוויסט צו דערציילן, ווייל אויסער דער עצם אַרבעט, האָט ער זיך פאַקטיש ניט צונויפגעלעבט מיט קיינעם.

דער שרייבערישער יחוס פון הלוי איז באַשטאַנען אין דעם וואָס ער האָט געהאַט געשריבן אין דער העברעישער „הצפירה“ אין וואַרשע, קאַרעס-פּאַנדענצן פון אַרגענטינע. די דאָזיקע קאַרעספּאַנדענצן האָבן עס אים גע-דינט אַלס אַטעסטאַט ביי די אינטעליגענטן אין פ. א. ווען זיי האָבן זיך פאַרבונדן מיט אים ער זאָל אַרויסגעבן און רעדאַקטירן זייער אויסגע-טרוימטע יידישע צייטונג.

הלוי האָט אַן ספק געהערט צו די אַמאָליקע משכילים, לויטן ברייטן באַגריף פון וואַרט. ער האָט אָבער ניט אַרויסגעוויזן קיין ביטול באַצויאונג צו יידיש, ווי די מייסטע משכילים פלעגן זיך נוהג זיין, ער פלעגט גראַד פאַרטיידיקן יידיש קעגן העברעיש און האָט אויך געשריבן אַ פיינעם יידיש, לויט די באַגריפן פון יענער צייט. בכלל איז ער געווען אַן אידעאָליסט, האָט זיך איבערגעגעבן צו זיין אַרבעט ווי צו אַן עבודת הקודש, האָט געזוכט אויפצוקלערן און לערנען דעם לייענער, ניט אַכטנדיק דערביי צופיל אויפן שכר. דער פרט האָט הפנים אויך מיטגעהאַלפן די צייטונג זאָל דערשיינען און געדייען אַ שטיקל צייט.

כאַראַקטעריסטיקעס וועגן זיין פּערזענלעכקייט זיינען אין פ. א. פון

אונדזער צייט כמעט ניט געווען בנמצא. די געציילטע פון זיינע מיטארבע-
טער, וואָס האָבן וועגן אים געוויסט עפעס צו דערציילן האָבן זיך סותר
געווען אין זייערע אָפּשאַצונגען. אייניקע האָבן אים געקאָנט אַלס נעווראָס-
טעניקער, מיט וועמען עס איז כמעט אוממעגלעך געווען צו אַרבעטן צוזאַ-
מען. לויט די שילדערונגען, זאָל ער האָבן געהאַט אין פ. א. משוגעת־אַנפּאַלן
און זאָל האָבן פאַרענדיקט אין אַן אַנשטאַלט פאַר גייסטיק קראַנקע. אַנדערע
ווידער דערציילן וועגן אים ווי וועגן אַ שטילן און באַשיידענעם מענטש.
אַ מין מאַדערנעם בטלן, וואָס האָט זיך נישט געמישט מיט קיינעם און האָט
ניט געוואָלט ליידן ווען פרעמדע האָבן זיך געמישט אין זיינע ענינים.

אַ כאַראַקטעריסטיק פון יוסף הלוי גיט דער אַלטער בראַזיליאַנער תּושב
און זשורנאַליסט, ברוך שולמאַן, אין זיינע זכרונות א. נ. „מײן באַגעגעניש
מיטן רעדאַקטאָר פון דער ערשטער יידישער צייטשריפט אין בראַזיל“
„דער נייער מאַמענט“, סאַן פּאַולאָ, 17טער נאָוועמבער 1950).

אין דער דאָזיקער כאַראַקטעריסטיק דערציילט ש. ווי ער האָט נאָך
אויפן שיף, פאַרנדיק קיין בראַזיל, געטראָפן אין אַן אַלטן נומער „הצפירה“
אַ קאַרעספּאַנדענץ פון בראַזיל „געשריבן אין אַ לעבעדיקן טאָן און אין אַ
פיינעם העברעיש“ און דער נאָמען פון שרייבער איז געווען: יוסף הלוי.

צום באַדויערן גיט ש. גאַרניט צו צו דעם וואָס מיר האָבן שוין געזאָגט
אַלס אַ כאַראַקטעריסטיק פון הלוי. פאַרקערט, עס זיינען אויסגעלאָזט די
סאַמע וויכטיקסטע דאַטן, וועלכע וואָלטן ניט געדאַרפט פעלן אין אַזעלכע
זכרונות. עס ווערט ניט דערמאַנט וועגן וואָס עס איז געווען די קאַרעס-
פּאַנדענץ פון בראַזיל; עס ווערט ניט אַנגעגעבן די דאַטע פון „אַלטן נומער
„הצפירה“, וווּ ש. האָט געלייענט די קאַרעספּאַנדענץ פאַרנדיק אויפן שיף
„אין לאַנד פון חלומות און האַפענונגען“, ווי ש. שילדערט בראַזיל; ש.,
וועלכער איז געווען אַ מיטאַרבעטער סיי פון „די מענשהייט“, סיי פון „די
יידישע צוקונפט“, דערמאַנט ניט מיט קיין וואָרט די אַנדערע מיטאַרבעטער
און בנוגע הלוי'ן גופא באַגרענעצט ער זיך מיטן דערציילן וועגן אים ווי ער
איז געווען ביי אים צו גאַסט אין קוריטיבאָ, האָט אים פאַרגעלייגט אַרויס-
צוגעבן אַ יידישע צייטונג אין ריאָ דע זשאַניראָ, הלוי אַלס רעדאַקטאָר און
שולמאַן אַלס אַדמיניסטראַטאָר.

כאַטש די אויבנדערמאָנטע שילדערונג גיט ניט צו קיין ספעציעל וויכטיקע פרטים צום עצם ענין יידישע צייטונגען און זייער רעדאַקטאָר הלוי, גיבן מיר די דאָזיקע פּאַרצייכענונגען אַלס פּערזענלעכע דאָקומענט פון אַן אַלטן יידישן תושב אין בראַזיל און איינעם פון די ערשטע מיטאַר-בעטער פון די דאָזיקע צייטשריפטן.

נאָך דעם ווי מיר האָבן אויסגענוצט אַלע מעגלעכע קוועלן און האָבן ניט געקאָנט באַקומען קיין כאַראַקטעריסטיק וועגן הלוי, דעם ערשטן רע-דאַקטאָר פון די ערשטע צוויי צייטשריפטן אין בראַזיל, האָבן מיר זיך גע-ווענדט צו דער לייטונג פון ייוואָ אין בוענאָס איירעס און צו קאַלעגע פיניע כץ, מחבר פון „יידישע זשורנאַליסטיק אין אַרגענטינע“ און „יידישע לי-טעראַטור אין אַרגענטינע“. די ווייטערדיקע כאַראַקטעריסטיקעס האָבן מיר טאַקע צו פאַרדאַנקען מיכל הכהן סיני, דער פּיאַנער פון יידישן געדרוקטן וואַרט אין אַרגענטינע, וועלכער איז געווען אַזוי פּריינדלעך צו געבן זיין כאַראַקטעריסטיק וועגן הלוי דורך דער פאַרמיטלונג פון ייוואָ און פּריינד פיניע כץ, וועלכער האָט אָפּגעשריבן פאַר אונדזער אַרבעט די וויכטיקסטע דאַטן וועגן הלוי פון זיין ווערק „יידישע ליטעראַטור אין אַרגענטינע“, בוענאָס איירעס, 1946 (ז"ו 33—37).

„יוסף הלוי איז געקומען קיין אַרגענטינע אַ יאָר אָדער צוויי פאַר דער ערשטער וועלט-מלחמה, געוויינט אין ראָזאַריאַ, זיך דערנערט פון געבן לעקציעס און רעפּעראַטן. אין איינעם פון זיינע גייסטריכע רעפּעראַטן וועגן דער ערשטער וועלט-מלחמה, האָט ער פאַרויסגעזאָגט אַלע געשעענישן אַזוי ווי זיי האָבן זיך טאַקע שפּעטער אַנטוויקלט. די דאָזיקע לעקציע זיינע איז געדרוקט געוואָרן אין דער ערשטער יידישער טעגלעכער צייטונג אין אַרגענטינע „דער טאַג“.

„ווען „די פרעסע“ אין אַרגענטינע האָט זיך געגרינדעט (1918) איז יוסף הלוי געווען איינער פון די רעדאַקטאָרן. געשריבן וועגן פּאַליטישע ענינים. געקאָנט פּערפּעקט אַ סך אייראָפּעיִשע שפּראַכן, געווען אַן ערשט-קלאַסיקער העברייער און מיטגעאַרבעט אין דער „הצפירה“. ער פלעגט קאַרעספּאָנדירן מיט נחום סאַקאַלאָוו, וועלכער פלעגט אים טיטילירן: י"ד יקר. האַנאַראַר פון דער „הצפירה“ 3) קאַפּיקעס פאַר אַ שורה, וואָס

איז געצאלט געווארן אים ווי אן אויסנאם — אזוי האט אים סאקאלאוו גע-
 שריבן) פלעגט ער לאזן שיקן פאר זיין ארעמער שוועסטער אין ריגע —
 אליין פלעגט ער אפט צוהונגערן. געווען אן אייגנארטיקער טיפ — א גייס-
 טיקער אריסטאקראט און פשוט אין באנעמען זיך. געהאט א טיטול פון
 אינזשיניער און קיינמאל דערפון ניט דערמאנט. פלעגט געבן לעקציעס אין
 העברעיש און פראנצויזיש. פון דער נאטור געווען א טיפ פון א באהעם:
 פלעגט בוכשטעבלעך צופוס גיין קיין בראזיל און צוריק און קיינער
 פלעגט נישט וויסן ווען ער לאזט זיך אהין און ווען ער קומט. זיין פסעוור-
 דאנים איז געווען: „א ייד אן א בארד“ הגם ער האט געטראגן א בארד.“
 אט וואס מיכל הכהן סיני דערציילט וועגן יוסף הלוי:

„מער ווי אלע האט נהנה געווען פון די געצאלטע שורות (דא רעדט
 זיך פון דעם וואכנבלאט „אונדזער ווארט“, וואס האט אנגעהויבן דערשיינען
 אין בוענאס איירעס אין 1913) וואס האט זיך אונטערגעשריבן: א ייד אן
 א בארד. ער האט אין די ארטיקלען פארטידיקט יידיש קעגן די פרע-
 טענזיעס פון העברעיזש; וועלטלעכקייט קעגן די פרעטענזיעס פון די פרו-
 מע; סאציאליזם קעגן ציוניזם און אלץ מיט שארפער, דער עיקר מיט
 רייפער, שרייבער טעכניק.

„ווער איז דער נייער שרייבער? ארויסגעוויזן האט זיך, אז דער „ייד
 אן א בארד“ טראגט גראד א בארד, א רונד ארומגעשוירן שווארץ בערדל
 שטייפע האר, עטוואס רשעותדיק פארקומט, ארום א קינדיש פנים מיט
 קורצזיכטיקע אויגן, מיט וועלכע ער האט געלייענט און געשריבן אן ברילן,
 איבערגעבויגן איבערן פאפיר ביז צום טיש, אדער צוגעטראגן דאס גע-
 דרוקטע ווארט פאר די אויגן.“

„דער סטיל איז דער מענטש, זאגט מען, און דער דאזיקער שרייבער
 מיט דעם רשעותדיקן קרומען און שטעכיק שטייפן בערדל, וואס פלעגט
 כמעט שטענדיק פארענדיקן זיינעם אן ארטיקל מיט א שארפן פראגע-צייכו,
 ווי ער וואלט צוגעשטעלט דעם לייענער א חלף צום האלדז, איז געווען
 קינדיש נאיוו און קינדיש קאפריזנע און האט נישט מוחל געווען אפילו
 אויף איין אות, וואס דער רעדאקטאר האט געפונען פאר נייטיק צו ענדערן.
 אויך בעת ער האט גערעדט מיט עמעצן איבער קלייניקייטן, איבער דער

מינדסטער זאך, איז געלעגן אַזאַ שאַרפער שטוינען, אַ „בתמיה“ אויף זיין שוואַרץ באַברעמטן קינדישן פנים און זיינע קורצזיכטיקע כמעט בלינדע אויגן“.

„פּונוואַנען האָט ער זיך פּלוצים גענומען, אָט דער זשורנאַליסטישער גולן? ערשט מיט אַ וואַך פּריער האָט ער זיך געהאַט באַוויזן אין דער ציוניסטישער „יידישער האַפענונג“ מיט אַן אַרטיקל איבער אַ העברעישן ענין, אונטערגעשריבן מיט דעם פּסעוודאָנאָם „אַ. וואַלאַזינער“. דעם פּסעוודאָנאָם האָט מען געקאָנט טייטשן ווי אַ מין אויטאָ־רעקאַמענדאַציע פּון אַ „מוסמך“ פּון דער באַרימטער וואַלאַזשינער ישיבה. ציוניסטן האָבן געזאָגט, אַז בעיקר איז ער אַ העברעישער שרייבער, אַז יאַרנלאַנג איז ער געווען אויסלענדישער קאַרעספּאָנדענט פּון „הצפירה“, איז געווען איר קאַרעס־פּאָנדענט ביים דרייפּוס־פּראַצעס און שרייבט און רעדט שיר ניט אַזוי פּיל שפּראַכן ווי סאַקאַלאָוו אַליין. פּון בוענאַס אירעס האָט ער קאַרעספּאָנדירט אין אַ נאַרד־אַמעריקאַנער יידישער צייטונג, אין „מאַרגן זשונאַל“ אָדער אין „טאַגעבלאַט“ און אין אַ פּראַנצויזישער צייטונג אין פאַריז, אין ביידע אונטער פּסעוודאָנאָמען“.

„אַז מען האָט אים געפּרעגט אויף זיין ריכטיקן נאַמען, האָט ער ווידער אַנגעגעבן אַ פּסעוודאָנאָם: יוסף הלוי. מיר דאַכט זיך, אַז איך האָב פּון אים אַרויסבאַקומען זיין ריכטיגן נאַמען. ער האָט מיך געוואַלדיק פּאַראַינטריגירט מיט זיין מיסטעריעזן — ריכטיקער, דאַכט זיך, איז צו זאָגן: פּסעוודאָנאָמען — לעבן. איך פּלעג אָפט אַריינקומען צו אים, אין אַ כמעט ליידיקן צימער אין עק שטאָט, וווּ ער האָט געפּירט זיין פּרוש־לעבן. איך זאָג נישט בחוריש לעבן, ווייל דאָס האָט גאַר אַן אַנדער טייטש, און פּרוש מיינט דאָ אויך ניט גלאַט פּרישות און נזירות, נאָר האַלטנדיק פאַר די אויגן דעם פּאַרצייטיקן לערנער־גייער, וואָס פּלעגט זיך אָפּשטעלן אין אַ שטעטל, וווּ קיינער האָט אים ניט געקענט, און זיך אַוועקזעצן לערנען, שלאָפּן אין בית המדרש אויף דער באַנק און זיך דערנערן מיט אַ טרוקענעם סעכער מיט וואַסער, ווי עס שילדערט אים י. י. זינגער אין זיין יאַשע קאַלב. יוסף הלוי פּלעגט זיך דערנערן מיט אַ ביסל רייז מיט מילך, וואָס ער פּלעגט זיך אַליין קאַכן אויף אַ פּרימוס אויף דער הוילער ערד“.

„אין אַ קעסטל, ווו עס איז געלעגן זיין פאַרל וועש, האָט ער געהאַלטן זיינע כתבים: דראַמען. ער האָט געזוכט צו פאַרהאַנדלען ביי די בוענאַס איירעסער אַקטיאָרן, וואָס האָבן צום ערשטן מאָל געהערט, אַז פאַר אַ פּיעסע דאָרף מען באַצאָלן, בפרט עפעס אַ ״וואַגאַבונד״, און דער ״וואַגאַבונד״ האָט געשטוינט אויף דער חוצפה. געהאַט האָט ער ביי זיך אין קעסטל אויך אַ געדרוקטן עקזעמפּלאַר פון זיינער אַן איבערזעצונג פון מאַפּוס ״אהבת ציון״ אין יידיש, געמאַכט אויף באַשטעלונג, ווי ער האָט געזאָגט, נאָך אין אָנהייב פון זיין שרייבערישער קאַריערע, און אַלס איבערזעצער איז דאָרט אָנגעגעבן י. ל., די אינציאַלן פון זיין אמתן נאָמען, האָט ער מיר אויפגע- הויבן אַן עק פון זיין מיסטעריע, — יוסף לעווינסאָן — נאָר דער נאָמען, האָט ער געזאָגט, עקזיסטירט ניט מער, ווי ער אַליין עקזיסטירט ניט מער פאַר זיין משפּחה..“

„אָנהייב 1918, נאָך אַ צייט פון עטלעכע יאָר פאַרשווינדן, האָט ער זיך ווידער באַוויזן, און אויף אַ קורצן שטיקל צייט, אין בוענאַס איירעס. עס האָט דעמאָלט אָנגעהויבן דערשיינען ״די פרעסע״ און מען האָט אים אויפגע- נומען אַלס מיטאַרבעטער, צו שרייבן צוויי מאָל אין וואָך איבער דער אויסערן-פּאָליטיק. ער האָט אָבער שנעל געמוזט פאַרלאָזן זיין אַרבעט, ווייל זיינע אַרטיקלען זיינען געווען ניט אינעם קורס פון דער צייטונג. זיין אינ- ספּיראַציע אויף דעם געביט איז געווען דער ״קוריע פּראַנסע״ (א פּראַנ- צווישע צייטונג אין בוענאַס איירעס), ווו ער פּלעגט דרוקן פון צייט צו צייט אַן אַרטיקל, און דאָרט פּלעגט מען איבערדרוקן די באַקאַנטע מעשיות וועגן לענינס אָפּמאַך מיט די דייטשן זיך איבערצוגעבן רוסלאַנד וכדומה. אין ״די פרעסע״ פּלעגט ער זיינע אַרטיקלען אונטערשרייבן מיט אַן א, און די ליינער, אומצופּרידענע מיט זיין פּאָליטישן קורס, האָבן אים גערופן: מאַדאַם איקס“.

„ער איז ווידער פאַרשווינדן פון בוענאַס איירעס, און אָנהייב 1920 האָט זיך באַקומען אין ״די פרעסע״ דער ערשטער נומער פון זיינער אַ וועכנטלעכער אויסגאַבע, פון פיר זייטלעך אין פערטל פאַרמאַט, אונטערן טיטל ״די מענשהייט״, דערשינען אין פאַרטאָ אַלעגרע. דאָס בלעטל האָט אַנטפּלעקט אַ גאָר אַנדערן פּאָליטישן פּנים פון דעם יוסף הלוי. אַרויסגע-“

וויזן האָט זיך, אַז דער העברעישער שריפטשטעלער, אמתער מייסטער פון יידישער פּראָזע, אַ ייד אָן אַ באַרד א.א.וו., איז גאַר אָן אַנאַרכיסט. אין אַ ברייטן צו מיר, האָט ער געשריבן, אַז ער האַלט אין פאַרענדיקן אַ גרויס ווערק, וואָס זאָגט פאַרויס אַ צווייטע און אַ דריטע וועלט-מלחמה".

"אינעם זעלביקן יאָר, 1920, איז ער געשטאַרבן. און זיין טויט איז געווען אַזאַ ווי זיין לעבן, דער טויט פון אַ פּרוש, וואָס פּאַלט ביי זיין שטענ-דער אין בית המדרש און מתעסקים קלייבן זיך צונויף אים טאָן זיין רעכט. נאָר געשען איז עס אין די מאָדנע ווילדע באַדינגונגען פון אונדזערע נייע לענדער.

"איז אַ געוויסן טאָג האָט מען אין דער "פרעסע" צו וויסן געגעבן פון אַ בוענאַס איירעסער משוגעים-הויז, אַז דאָרט געפינט זיך אַ מענטש, וואָס גיט ניט אָן זיין נאַמען, נאָר ער זאָגט, אַז מען קען אים אין דער יידישער צייטונג "די פרעסע" און ער איז גערירט פון זינען אויס פאַרצווייפלונג, ווייל ער האָט פאַרלוירן זיינעם אַ מאַנסקריפט פון אַ גרויס ווערק, אויפן וועג צופּוס פון בראַזיל. אין דעם צושטאַנד האָט אים פּאַליציי אויפגע-קליבן אין מיטן וועג לעבן דעם שטעטל מערסעדעס, עטלעכע שעה גאַנג פון בוענאַס איירעס".

"ווען חברים פון "די פרעסע" און אַנדערע, צווישן זיי אַ באַקאַנטער ציוניסט און חובב פון העברעיש, יוסף רייך, זיינען געקומען אין משוגעים-הויז, האָבן זיי אים געטראָפן שוין אין אַן אַרון צום מקבר זיין אויפן אַלגע-מיינעם שטאַטישן בית עולם טשאַקאַריטאַ. אויף אַ ספּעציעלער שתדלנות, אין וועלכער עס האָט אַ גרויסן חלק געהאַט דער דערמאַנטער יוסף רייך, איז שפּעטער מיט אַ פּאַר טעג געלונגען איבערצופירן פונעם דערמאַנטן בית עולם זיין נאָך בלוטנדיקן גוף אויפן יידישן בית עולם אין ליניערס, הינטער בוענאַס איירעס.

"אויף זיין קבר שטייט אַ גלאַטער שטיין מיט די געציילטע ווערטער :

פ. נ. יוסף הלוי".

מיר גלויבן, אַז מיר האָבן דאָ געגעבן אויספירלעך אַ כאַראַקטעריסטיק פון הלוי און אַזויערנאָך געשטעלט אַ מצבה דעם גרינדער און ערשטן רעדאַקטאָר פון די יידישע צייטונגען אין בראַזיל אין זייער בראַשית.

איצט קענען מיר זיך פארנעמען מיטן פארשטעלן פארן ליענער די צוויי צייטונגען, וואס זיינען דערשינען אין 1915 און 1920 אין פארטאָ אַלעגרע אונטער דער רעדאַקציע פון יוסף הלוי ע"ה, וועלכע האָבן גע-לייגט דעם יסוד פאַר דער יידישער פרעסע אין בראַזיל.

די מענטשהייט

(A' Humanidade)

א וואכנפראט

די ערשטע יידישע צייטונג אין בראזיל, האט אָנגעהויבן דערשיינען אין פֿאַרטאָ אַלעגראַט, דעם 1טן דעצעמבער 1915. די צייטונג איז געווען פון פערטל-צייטונג פֿאַרמאַט, איז באַשטאַנען פון 4 זייטן און איז געווען אויס-גערעכנט צו דערשיינען יעדע וואָך. אין קאַפּ פיגורירט אַלס רעדאַקטאָר יוסף הלוי און אַלס אַרויסגעבער: „יידישע צייטונגס-געזעלשאַפֿט“; דער אַדרעס פֿאַר געלט איז: ב. לעוואַזי אויף באַם פּיס 88, און דער אַדרעס פֿאַר בריוו — ס. קויפּמאַן אויף גאַס צוועלפטער אַקטאַבער. אַלס אָגענטן ווערן אָנגעגעבן: אין סאַנטאַ מאַריאַ — ש. רייכער און אין פּיליפּסאָן — ח. פּי-לישטינער.

דעם ערשטן נומער האָט הלוי אויסגעפּילט כּמעט אַליין מיט אַרטיקלען און נאָטיצן אונטער פֿאַרשיידענע פּסעוודאָנימען, ווי: איש הלוי, בן ישראל א. אַנד. אין די ווייטערדיקע נומערן זיינען אויך געווען געדרוקט קאַרעס-פּאַנדענצן פֿון פֿאַרשיידענע שטעט: נאַטאַן בעקער (ריאָ דע זשאַניראָ),

מאַרקאַס פראַנקענטהאַל («קוואַטראַ אירמאַנס»), מלך רייכער — אויך אונ-
טערן פסעוודאָנים למך — (סאַנטאַ מאַריאַ), טוביה קראַסנאַקוואַקראַסנע
(פאַרטאַ אַלעגרע), ברוך שולמאַן (קוריטיבאַ) א. אַנד.

אין דער טעכנישער אַרבעט פון דער צייטונג האָבן געהאַלפן:
לעוואַגי, בערנאַרדאַ גאַלדנבערג און יאַנקל בעקער, דער לעצטער אַלס
באַצאַלטער זעצער, זעצנדיק מיט דער האַנט די צייטונג צוזאַמען מיט הלוי
און שפּעטער געטראָגן די אויסגעזעצטע זייטלעך אין אַ ניט-יידישער דרו-
קעריי צום דרוקן.

„די מענשהייט“ איז דערשינען 6 מאָל און דאָס אין פאַרלויף פון מער
ווי 6 וואָכן, ווייל פאַקטיש איז די צייטונג ניט דערשינען רעגולער יעדע
וואָך, ווי מ'קען זיך טועה זיין צוליבן אונטערקעפל וואַכענבלאַט. אין נומער 6
איז געווען אַ מעלדונג, אַז פון היינט און ווייטער וועט די צייטונג דערשיינען
יעדע צוויי וואָכן, הפנים צוליב אוממעגלעכקייט אויסצוועצן די צייטונג אין
פאַרלויף פון אַ וואָך. דער פאַקט איז, אַז קיין ווייטערדיקער נומער איז
בכלל נישט דערשינען מער און מיטן נומער 6 איז „די מענשהייט“ אָפּגע-
שטעלט געוואָרן. לויט דער מיינונג פון אייניקע מיטאַרבעטער האָט די
צייטונג אויפגעהערט דערשיינען צולים דעם וואָס הלוי איז געווען אַ קעג-
נער פון די צענטראַלע מלוכות און אַ גרויסער אָנהענגער פון די אַלִיִרְטע.
זיינע אַרטיקלען קעגן די צענטראַלע מלוכות האָבן אויפגעבראַכט די לייע-
נערס, וועלכע זיינען געווען כמעט אַלע פאַר די צענטראַלע מלוכות און דאָס
האָט דערפירט צו אַ מחלוקה אין דער דאַמאַלסטיקער יידישער קאַלאַניע
אין פ. אַ.

הלוי איז ניט געווען שטאַרק גענויגט אויסצוקומען מיט מענטשן בכלל,
און מעשה משכיל האָט ער הפנים ניט געהאַלטן צופיל פון דער אינטע-
ליגענץ פון זיינע קעגנער, וועלכע האָבן אויף אים געוואַלט אַרױפּצווינגען
זייער מיינונג (לטובת די צענטראַלע מלוכות). עס איז זייער מעגלעך, אַז
הלוי האָט זיך אָפּגערוקט פון דער צייטונג, כדי שפּעטער זי איבערנעמען מיט
זיינע אָנהענגער און אַרויסגעבן אַ נייע צייטונג לויט זיין גייסט און אַז דער
אַריינמישונג פון זייטיקע, אָבער דערווייל איז דאָס קעסטל שריפט געבליבן
שטיין אין לאַקאַל פון דער „קולטור ליגע“ אַז שום נױך.

די יודישע צוקונפט

(• FUTURO ISRAELITA)

געהט ארויס איין מאל אין מאנאט

ערשטער יאהרגאנג

N. 4

פארטא אלעגריע 15 אפריל 1920

ערשט אין 1920 באַוויזט זיך הלוי ווידער אין פאַרטאָ אַלעגרע און דעם 15טן יאַנואַר 1920 דערשיינט דער ערשטער נומער פון אַ זשורנאַל אונטערן אויבנדערמאָנטן נאָמען, וועלכער איז אויסגעערעכנט צו דערשיינען יעדן חודש. דער פאַרמאָט איז אַ ביסל קלענער ווי פון „די מענשהייט“, עס איז אין קאַפּ ניט אָנגעגעבן קיין שום נעמען און אויב מיר זיינען זיך סומך אויפן עדות זאָגן פון קאַלעגע פיניע כץ, איז דער טאָן פון „די יודישע צוקונפט“ געווען פּראָ-אַנאַרכיסטיש און דאָס פירט אַרויף אויפן געדאַנק, אַז די גרופּע אַנאַרכיסטן, וועלכע זיינען שטענדיק געווען אין פּ. אַ, האָבן עס דערמעגלעכט הלוי זאָל צוריקקומען און אַרויסגעבן אַ צייטונג מיט זייער מיטהילף און השפּעה.

אין ייוו"א אין ניו-יאָרק האָבן מיר געקראָגן אַ פּאַטאַ-קאַפּיע פון נומער 4 פון „די יודישע צוקונפט“, אַזוי אַז די צייטשריפט האָט געדויערט לכל

הפחות פיר חדשים, ווייל א ביסל שפעטער פארשווינדט ער אויף שטענדיק פון פ. א. און מיטן פארשווינדן פון הלוי איז די „יודישע צוקונפט“ אונטער-געגאנגען.

די פארצייכנטע דאטן און כאראקטעריסטיקעס האבן מיר צו פאר-דאנקען די פריינד : בערנארדא גאלדנבערג, דאמאלסט א סטודענט פון א האנדל-שול ; שמואל שפיגל, אקטיווער פועלי ציון טוער אין פארטא אלעגרע, אקטיוו זיך באטייליקט אין קאמף קעגן די פרויענהענדלער און דער יק"א אין ארגענטינע, אנגעפירט דורך לעאן כאזאנאוויטש ע"ה, פונוואנען ער האט טאקע געמוזט ארועק צוליב זיין אקטיוו זיין אין די „פועלי ציון“. עס האבן אונדז איבערגעגעבן געוויסע דאטן און איינדרוקן פון דער ערשטער יידישער צייטונג אין בראזיל א ריי אלטע תושבים אין פ. א., ווו דער מחבר האט געווינט אין די יארן 1925—1929, אזוי אן וועגן זייער אויטענטיש-קייט איז ביים מחבר ניט פאראנען קיין צווייפל, כאטש קיין דאקומענטן אויף זיינע באהויפטונגען קען דער מחבר, צום באדויערן, ניט אנווייזן, ווייל זיי זיינען בכלל ניט בנמצא.

גענטן, אן פאכן, אדער מיט ניט קיין גאנגבארע פאכן, פארבליבן אין ריאָ דע זשאַניראַ, וווּ דער דאָמאַלסטיקער יידישער ישוב איז כמעט אויס- שליסלעך באַשטאַנען פון „קליענטעלטשיקעס“ און יעדער האָט לייכט גע- קאַנט קריגן אַרבעט.

די גרינדער פון „דאָס אידישע וואַכענבלאַט“ זיינען אַלע געווען פון די אַלטע תושבים, וואָס האָבן געלעבט אין לאַנד פון פריער און זיינען, ווער מער, ווער ווייניקער, געווען דערפאַלגרייך אין זייערע מיסחרים און זיינען פאַקטיש געווען די גרונטשטיק-לייגער פון די אינסטיטוציעס, וואָס האָבן עקזיסטירט אין יידישן ישוב צו דער צייט פון אָנהייב פון אַן אימיגראַציע שטראָם נאָך דער ערשטער וועלט מלחמה. פון צווישן דעם קליינעם הייפעלע כלל- און קולטור-טוער צו יענער צייט, האָבן זיך אויסגעטיילט די פאַר- שיידענע גרופן, וועלכע האָבן געשאַפן די רייכע ביבליאָטעק א. נ. שלום עליכם; זיי האָבן געגרינדעט דעם „אידישן הילפס- און אימיגראַנטן-שוך“ פאַריין; האָבן געבויט שולן און מנינים צום דאווענען, האָבן מיט אַלע זייערע כוחות אָפגעגעבענע ציטן פון די „טמאים“ און אויסגעמיטן יעדן איינעם, וואָס האָט נאָר געהאַט וועלכע עס איז שייכות צו דעם פרויענהענדלער געזינדל און זייער גרויסע האַפענונג איז שטענדיק געווען, אַז עס וועט קומען אַ גרעסערע אימיגראַציע פון יידן אין לאַנד און מיט דער פאַרגרעסערונג פון יידישן ישוב וועלן אַלע אינסטיטוציעס, וועלכע זיי האָבן געשאַפן, זיך פונאַנדערבליען און עס וועט זיך איינפונדעווען אַ געזונטער און קולטורעלער יידישער קיבוץ אין לאַנד.

די ערשטע יאַרן, ווען די צאָל יידן איז געווען זייער ווינציק און ווען די „טמאים“ האָבן געוואַלט גילטן אַלס די יידישע קאַלעקטיוויטעט, איז אין יעדער מנין, שול אַדער סתם חברה, וואָס איז אַנטשטאַנען, דער לאַזונג גע- ווען: „לא תביא אתנן זונה בית ה'“ און אין טייל חברות איז דער פסוק זאָגאַר געווען אויפגעשריבן אויף דער וואַנט. דאָס באַווייזט אַן ספק דעם איינהייטלעכן געדאַנק, וואָס האָט אין די ערשטע צייטן באַהערשט אַלעמען און דאָס איז געווען, אַז עס איז אומבאַדינגט דער חוב פון יעדן צו העלפן לייגן דעם פונדאַמענט פאַר אַ ריינער יידישער געזעלשאַפט אין בראַזיל.

די גרינדער פון דער ערשטער רעגולערער יידישער וואַכנשריפט אין בראַזיל האָבן געזען אין דער אַנטשטייאונג פון דער צייטונג די פאַרווירק- לעכונג פון אַ לאַנגיאַריקן טרוים, וואָס זיי האָבן געטרוימט אין משך פון יאָרן, ווען זיי זענען געווען אַ קליין הייפעלע יידן אין נייעם לאַנד; עס איז געווען ביי זיי די סאַטיספאַקציע פון האָבן אויפגעהיט דעם קערן פאַר אַן ערלעכער יידישער געזעלשאַפט, וואָס דאַרף ווערן דער פונדאַמענט פון אַ שיינעם יידישן קיבוץ אין בראַזיל; עס דאַרף אויך דערמאָנט ווערן צום שבת פון די גרינדער פון דער ערשטער יידישער וואַכנשריפט אין בראַזיל, אַז זיי האָבן זיך באַצויגן צו זייער מיסיע ווי צו אַ מלאכת הקודש, וואָס דאַרף שטיין אויף אַ געהעריקער הויך און דערפאַר האָבן זיי איינגעלאָדן אַלס רעדאַקטאָרן פון דער וואַכנשריפט די ה"ה יעקב נאַכבין, וועלכער האָט דאָ געווינט אין פערנאַמבוקאַ, און איז געווען באַקאַנט אַלס פאַרשער פון דער געשיכטע פון די אַנוסים אין בראַזיל (שפעטער פאַרעפנטלעכט „דער לעצטער פון די גרויסע זאַקוטאַס“, פאַרזי 1929) און יאַסל כץ (ברוך דער פון פיניע כץ, רעדאַקטאָר פון „די פרעסע“, בוענאַס אירעס), וועלכער האָט דאָן געאַרבעט אין דער ציוניסטישער פעדעראַציע אַלס אָנגעשטעלטער סעקרעטאַר.

אויף ווי ווייט די גרינדער האָבן זיך באַצויגן מיט יראת הכבוד צו דער אַנפירונג פון דער וואַכנשריפט איז צו זען דערפון וואָס קיינער פון זיי האָט זיך ניט געריסן צו פיגורירן אַלס דירעקטאָר אָדער אַרויסגעבער און אַפילו אַדאַפּאַ קישינאַווסקי, וועלכער האָט שוין דאָן געשריבן דער- ציילונגען פון יידישן לעבן אין בראַזיל (געווען דער ערשטער יידישער שרייבער אין בראַזיל, שפעטער פאַרעפנטלעכט אַ באַנד דערציילונגען פון יידישן לעבן א. נ. נייע היימען, נילאַפּאַליס-ריאַ דע זשאַניראַ, 1932), און איז אַן ספק געווען דער באַרופנסטער צווישן די גרינדער צו זיין דער וואַרטזאָגער אין דער וואַכנשריפט, האָט עס ניט געפרוּווט ווערן און דאָס אַלעס איז געווען דערפאַר וואָס די באַציאונג צו דער אונטערנעמונג איז געווען דורכגעוועבט מיט אַ געפיל פון אחריות און יראת הכבוד, ווי צו אַ דבר קדושה און ווי צו דעם ווינקלשטיין פון גרויסן, ערלעכן יידישן קיבוץ אין בראַזיל.

עס איז כאראקטעריסטיש פאר די שטימונגען אין דער יידישער גע-
זעלשאפט צו יענער צייט, וואס יאָסל כץ, וועלכער האָט ניט געמאַכט קיין
סוד פון זיין קעגנערשאפט צום בירגערלעכן ציוניזם, האָט דאָך געקאָנט
אָנהאַלטן דעם פּאָסטן פון סעקרעטאַר פון דער ציוניסטישער פעדעראַציע
און שפעטער אויך אַלס איינער פון די רעדאַקטאָרן פון דער וואַכנשריפט.
אמת, די וואַכנשריפט האָט פאַרייניקט אַלעמען און צווישן די גרינדער זיינען
געווען אויך ניט-ציוניסטן, דאָך איז אָבער דער ציוניזם געווען די איינציקע
אַרגאַניזירטע נאַציאָנאַלע אידיע אין יידישן ישוב און די טאַלעראַנטע
באַציאָנונג צו ה' כץ איז געווען דער רעזולטאַט פון אַ לאַיאַלער באַציאָנונג
צו די מיינונגען פון אַ קעגנער בכלל, וואָס איז דאָן געווען ווי אַ זעלבסט-
פאַרשטענדלעכע זאָך צווישן די יידישע עסקנים אין ישוב. די באַציאָנונג
געדיערט אָבער ניט לאַנג און כץ פאַרלאָזט די רעדאַקציע און זיין פּאָסטן
און פאַרט צוריק קיין בוענאַס איירעס.

יעקב נאַכבין איז אייגנטלעך אויך ניט געווען קיין ציוניסט, נאָר זיין
ניט הויזן מיט די גרינדער און אָנפירער פון דער צייטונג איז געווען
מער אַ רעזולטאַט פון פריוואַטע רייבונגען און מיט אַ צייט שפעטער פאַר-
לאָזט אויך ער די רעדאַקציע.

די גרינדער פון דער ערשטער יידישער וואַכנשריפט אין בראַזיל הייבן
אָן ביסלעכווייז ווערן מיד פון צוטראַגן אייגן געלט און פון שאַפן געלט
צו דעקן דעם דעפיציט פון „דאָס אידישע וואַכענבלאַט“ און אינציקווייז
רוקן זיך אַלע אָפּ פון דער אָנפירונג פון דער צייטונג, ביי וועלכער עס
בלייבט דאָן בלויז אהרן קויפּמאַן.

ק. האָט געשטאַמט פון אַדעס, איז פון פאך געווען אַ זיגערמאַכער און
האָט געקאָנט פאַררעכנט ווערן אַלס אינטעליגענטער אַרבעטער, ער האָט
אָבער גאַרניט געהאַט צו טאָן מיט יידישער זשורנאַליסטיק און מיט יידיש
בכלל, ווייל זיין אומגאַנגס שפראַך איז אינדערהיים געווען רוסיש און
אויך דאָ האָט מען ביי אים אין הויז גערעדט רוסיש, נאָר עס האָט זיך דאָן
פונקט געטראַפן אַז עס איז אָנגעקומען פון אַרעגנטינע שבתיל קאַראַקור-
שאַנסקי, אַ בעסאַראַבער בחור, וועלער האָט ניט מצליח געווען אַלס לערער
אין שכנותדיקן אַרעגנטינע און איז געקומען צו זיינס אַ ברודער אין ריאַ

דע זשאַניראַל, האָט אים ק. צוגענומען אַלס „האַנט“ אין רעדאַקציע און מיט זיין הילף אַרויסגעגעבן די צייטונג.

פון אָנהייב, בעת מען איז צוגעטראָטן צו דער גרינדונג פון דער צייטונג, האָט מען די רעדאַקציע און אַדמיניסטראַציע איינגעאַרדנט אין אַ פּאָדערשטער סאַלע אויפן ערשטן שטאַק פון אַ פּאַמיליען הויז אויף גאַס: וויסקאַנדע דע אַיטאַונאַ, 120. דאָרט האָט מען צוגעגרייט דעם מאַטעריאַל פאַר דער צייטונג און געדרוקט איז די צייטונג געוואָרן אין דער דרוקעריי פון בן ציון שרייבער און חיים קענדלער, צוויי אַרץ ישראל יידן, וואָס האָבן געהאַט זייער דרוקעריי אויף גאַס: סאַנט אַנאָ, 40 — ביידע, סיי די רעדאַקציע, סיי די דרוקעריי, האָבן זיך געפונען אין האַרץ פון דער יידישער געגנט צו יענער צייט, די אַזוי גערופענע פּראַסאַ אַנט.

שפעטער ווען ק. איז אליין געבליבן ביי דער אָנפירונג פון „דאָס אַידי־שע וואַכענבלאַט“, האָט ער געמאַכט שותפות מיט די אייגנטימער פון דער דרוקעריי, די שוין דערמאָנטע, שרייבער און קענדלער, און די רעדאַקציע און אַדמיניסטראַציע האָט זיך איבערגעצויגן אין דער פּאָדערשטער טייל פון דער דרוקעריי אויפן דערמאָנטן אַדרעס. אויפן קאַפּ פון וואַכענבלאַט פיגורירן דאָן: שרייבער, קענדלער און קויפּמאַן אַלס אייגנטימער־אַרויסגעבער און אַלס דירעקטאָר — אהרן קויפּמאַן. לויט ווי אונדז איז באַקאַנט איז דער פּלאַן פון שותפות געווען צו פאַרגרעסערן דאָס געשעפט דורך אויספירן אין דער דרוקעריי אויך באַשטעלונגען פון קאַמערציעלע דרוק אַרבעטן און איינאַרדנען אַ ביכער אָפּטיילונג, ד. ה. אַריבערברענגען יידישע און העב־רעישע ביכער צום פאַרקויפן, נאָר פון דער פאַרגרעסערונג פון געשעפט האָט זיך גאַרניט אויסגעלאָזט, ווייל די דרוקעריי האָט קוים געקאַנט אויספאַר־טיקן די צייטונג אין פאַרלויף פון דער וואַך און ק. וועלכער האָט געדאַרפּט אָנפירן מיט דער געשעפטלעכער זייט, איז געווען שטענדיק פאַרנומען ביים שאַפן אַנאַנסן, פאַרן אין די שטעט איינמאַנען דעם אַבאַנאַמענטס אָפּצאַל און בכלל אָנהאַלטן דעם קאַנטאַקט מיט די פירער פון די פאַרשיידענע חברות, פון וועלכע מען האָט אויך געקראָגן אַנאַנסן בעת פאַרשיידענע אונטערנעמונג־גען זייערע, דער עיקר אַבער אויך אויף אַנצוהאַלטן דעם געזעלשאַפטלעכע קאַנטאַקט און דורך דעם האָבן די אַנאַנסן פון די פאַרשיידענע געשעפטן,

וועמענס באַלעבאַטיים עס זיינען געווען פרעזידענטן און דירעקטאָרן אין די דאָזיקע חברות, אָדער סאַסיעדאַדעס, ווי מען פּלעגט די חברות רופן אין פּאַרטוגעזיש; אויך פון האַנדל מיט ביכער און ספרים איז גאַרניט געוואָרן. די אייגנטימער האָבן אַ שטיקל צייט געפירט אַ מיסחר מיט ביכער און ספרים, זיי האָבן עס אָבער שפּעטער אָפּגעלאָזט, ווארשיינלעך צוליבן שוין דערמאָנטן טעם, וואָס די צייטונג האָט פּאַרשלונגען די גאַנצע צייט און אויפּמערקזאַמקייט פון די אַרויסגעבער און ווארשיינלעך האָט די צייטונג אַליין געגעבן גענוג פרנסה און די זייטיקע געשעפטן זיינען פּאַרנאַכלעסיקט געוואָרן.

שבתיִל קאַראַקאָוואַנסקי, וועמען מיר האָבן שוין פּריער דערמאָנט און וועגן וועמען עס וועט אונדז נאָך אויסקומען צו שרייבן אין שייכות מיט זיינע טעטיקייטן אַלס רעדאַקטאָר פון דער „אידישע פּאָלקסצייטונג“, האָט פּאַקטיש אויסגעפירט די גאַנצע אַרבעט פון צוזאַמענשטעלן דעם מאַטעריאַל פאַר דער צייטונג, נאָך בעת די רעדאַקציע איז געווען אויפן ערשטן שטאַק פון גאַס וויסקאַנדע דע איטאונא. עס איז געשען אַזוי אַז בעת יעקב נאַכבין איז אַוועק פון דער רעדאַקציע האָט ק. זיך שוין געדרייט אַרום דער צייטונג, גע- טאָן פּאַרשיידענע אַרבעטן אין רעדאַקציע שטיל און ניט געהאַט קיין פּרע- טענזיעס אויף קיין ספּעציעלן טיטול, איז ווען עס איז געשלאָסן געוואָרן דאָס געשעפט מיט די אייגנטימער פון דער דרוקעריי האָט אים ק. מיטגע- נומען אַלס טעכנישן לייטער פון דער רעדאַקציע און צוזאַמען מיט זיין איי- גענעם נאָמען אַלס רעדאַקטאָר האָט אויך אָנגעהויבן פיגורירן אויפן קאַפּ פון וואַכנבאַט דער נאָמען פון קאַראַקאָוואַנסקי אַלס מיט־רעדאַקטאָר.

„דאָס אידישע וואַכענבאַט“ — שפּעטער אויך אַלע אַנדערע צייטונגען אין בראַזיל — פּלעגן אויסגעפילט ווערן מיט אַרטיקלען, וועלכע מען פּלעגט אויסשניידן פון די אויסלענדיש־יידישע צייטונגען אין פּאַרשיידענע וועלט- טיילן, וועלכע פּלעגן אַנקומען אין רעדאַקציע. אַממערסטן פּלעגט מען אויס- שניידן און איבערדרוקן אַרטיקלען פון ניו יאָרקער „פּאַרווערטס“, וועלכער פּלעגט אַנקומען פּריער פון אַנדערע צייטונגען. אויף די איבערגעדרוקטע אַרטיקלען פּלעגט מען אָנגעבן דעם נאָמען פון שרייבער, אָבער קיינמאַל ניט פּונדראָנען מען האָט דאָס אַרטיקל אויסגעשניטן און אַזויערנאָך האָט מען

געוואַלט מאַכן דעם איינדרוק, אַז דער שרייבער — מייסטן פון זיי גוט באַ- קאַנטע דעם יידישן ליינער — שיקן זייערע אַרטיקלען אויך דעם היגן וואַכנבלאַט. אויסער די איבערגעדרוקטע אַרטיקלען פלעגט זיין אַ לייט אַר- טיקל אויף דער אינעווייניקסטער זייט, מייסטן וועגן אַ לאַקאַלן ענין; עס איז געווען אַן אַפטיילונג פאַר געזעלשאַפטלעכע נאַטיצן, וווּ עס זיינען געווען גע- דרוקט קאַמוניקאַטן פון די פאַרשיידענע חברות און באַריכטן פון דער רע- דאַקציע פון פאַרלויה פון פאַרזאַמלונגען און אונטערנעמונגען פון די זעלבע חברות, קאַרעספּאַנדענצן פון די קאַרעספּאַנדענטן אין אַנדערע שטעט איבערן לאַנד און אַ ספּעציעלע אַפטיילונג פלעגט זיין א. נ. „באַזוכט אונזער רעדאַק- ציע“. עס פלעגט אזוי געשען, אַז אַ ייד פון אַן אַנדער שטאַט פלעגט קומען קיין ריאַ דע זשאַנידאָ געשעפטלעך, פלעגט ער אַפּשטאַטן אַ וויזיט אין רע- דאַקציע, וווּ ער פלעגט איבערלאָזן די געזאַמלטע געלטער פאַר פאַרשיידענע אינסטיטוציעס, וועלכע מען האָט דאָרט געזאַמלט און אים מיטגעגעבן אַפּצו- געבן, ער האָט אויך באַצאַלט פאַר זיין אַבאַנאַמענט פון דער צייטונג, אַפּט אויך פון אייניקע באַקאַנטע, וועלכע קומען ניט אין דער הויפט שטאַט. אַזאַ נאַטיץ איז אַפּט געווען מיטן בילד פון באַזוכער און איז מיט דער צייט גע- וואָרן די אַמביציע פון יעדן כלל טוער אין די יידישע ישובים אויף אַזאַ אופן צו ווערן „געדרוקט“ אין בלאַט; די ערשטע זייט פון וואַכנבלאַט איז געווען פאַרנומען מיט „טעלעגראַמעס“, וואָס זיינען ווידער אַמאָל געווען אויסשניטן פון די פאַרשיידענע יידישע צייטונגען אין דער וועלט, אויף וועלכע עס האָט ניט פיגורירט קיין דאַטע, נאָר בלויז די שטאַט וווּ די באַטרעפנדע פּאַסירונג איז פאַרגעקומען. פון זיי זיינען טייל ידיעות, וואָס די רעדאַקציע האָט גע- האַלטן פאַר וויכטיק, געווען געדרוקט מיט פעטער שריפט און אַפּט אויך מיט אַ קאָפּ אויף דער גאַנצער ברייט פון דער ערשטער זייט אין גרויסער האַלץ שריפט; דער וויכטיקסטער מאַטעריאַל איז אָבער שטענדיק געווען דער באַצאַלטער אַנאַנס און ניט איינמאָל איז אין דער לעצטער מינוט אַרויס- געוואָרפן געוואָרן וועלכע עס איז „טעלעגראַמע“ און עס איז אַריין אַן אַנאַנס אויף דער ערשטער זייט, שוין אַפּגערעדט פון אַן אַנאַנס וועגן אַ געזעלשאַפט- לעכער אונטערנעמונג, וואָס האָט זיך גערעכנט פאַר עפעס מער ווי בלויז אַן אַנאַנס — שיעור ניט פאַר ליטעראַטור.

א ספעציעל קאפיטל איז דאס געבן א נאטיץ אין וואַכנבלאַט אַ ניי־געקור־מענעם, וועלכער האָט געהאַט וועלכע עס איז שייכות צום יידישן געדרוקטן וואָרט און צו דער יידישער געזעלשאַפטלעכקייט אין לאַנד פּונדוואַנען ער איז געקומען, אָדער ער איז געקומען צו פריינד, וועלכע זיינען געווען „אַנגעזען“ אין דער היגער יידישער געזעלשאַפטלעכקייט און פירנדיק אים „ווייזן די שטאָט“ האָט מען שוין פאַר איינוועגס אים אַריינגעפירט אין דער רעדאַקציע פון „בלאַט“ און פאַרגעשטעלט פאַרן רעדאַקטאָר. דער אינהאַלט פון דער נאָטיץ וועגן ניי־געקומענעם איז געווען אָפהענגיק פון דער פּאָזיציע וואָס עס האָט פאַרנומען אין דער געזעלשאַפט זיך פריינד, צו וועמען ער איז גע־קומען. אָפט זיינען צווישן די ניי־געקומענע טאַקע געווען אינטעליגענטע יונגעלייט, וועלכע זיינען געווען טעטיק אין געוויסע געזעלשאַפטלעכע אינ־סטיטוציעס, אָדער פאַרטייען אין דער אַלטער היים, טייל פון זיי האָבן זיך אויך געהאַלטן פאַר שטיקלעך שרייבער, האָט דער רעדאַקטאָר ביי זיי געבעטן איינדרוקן וועגן יידישן לעבן אין לאַנד פּונדוואַנען זיי קומען, וואָס דער ניי־געקומענער פלעגט פאַרשטענדלעך נישט אָפּזאָגן, און די נאָטיץ וועגן אַזעלכן פלעגט זיך פאַרענדיקן דערמיט וואָס מען האָט אַנגעזאָגט די ליע־נער, אַז דער גאַסט בלייבט אַלס „שטענדיקער מיטאַרבעטער פון אונזער צייטונג“. טייל פון אַט די ניי־געקומענע זיינען געווען יונגעלייט מיט געוויסן שרייבערישן טאַלאַנט און האָבן פון צייט צו צייט טאַקע געדרוקט ליידער, דערציילונגען און אַרטיקלען.

„דאָס אידישע וואַכנבלאַט“ איז געזעצט געוואָרן מיט דער האַנט, איז געווען פון געוויינלעכן מאַגאַזין פאַרמאַט אין 8 און אַמאָל אויך אין 12 זייטן. געדרוקט פלעגט די צייטונג ווערן אין אַן איינפאַכער צילינדער מאַשין, וואָס האָט געקאַנט דרוקן בלויז 4 זייטן מיטאַמאָל, פלעגט מען אָפּדרוקן פריער די אינעווייניקסטע זייטן, אַרויסנעמען דעם זאַץ, צעוואַרפן און אויפזעצן די אַנדערע זייטן. ביי דער אַרבעט פון זעצן די צייטונג זיינען — אויסער די אייגנטימער, שרייבער און קענדלער — געווען באַשעפטיקט נאָך אייניקע יונגעלייט און לערנינגלעך, וועלכע האָבן זיך טאַקע דאָרט אויסגעלערנט דאָס פאַך. די זעלבע אַרבעטער פלעגן קלעפן אַדרעסן, פאַרפאַקן די צייטונג און אַפּטראַגן אויף פּאַסט, אויך אַרויסלייגן צום פאַרקויף ביים שוך־פּוצער

אין עק גאס פון דער פראסא אַנזע, לעבן די קאָפּע הייזער, וווּ עס פלעגן זיך פאַרזאַמלען אין די פאַרנאַכטן די ניט לאַנג אַריבערגעקומענע און זונטיק אויך די תושבים, וואָס האָבן געווינט אין וויטערע געגנטן פון שטאָט און זיינען געקומען הערן אַ ביסל נייעס, אָדער זוכן אַ „גרינעם“ צו גיין ביי אים אַר- בעטן אַלס „קלאַפּער“ און דערביי שוין איינגעקויפט ספּעציעל יידישע שפּייזן, וועלכע מען האָט נאָר געקאָנט באַקומען אויף דער פראסע — די יידישע געגנט אין ריג.

ביים שוין-פּוצער, ביים קאָפּע-הויז אויף דער עק גאָס סאַנט אַנאַ מיט דער פראסע, פלעגן זיין אויסגעהאַנגען צום פאַרקויפן יידישע צייטונגען פון אויסלאַנד — וואַרשע, ניו יאָרק — צוזאַמען מיטן וואַכנבלאַט און די סאַמבאַ ביכעלעך, לידער פאַר קאַרנאַוואַל. אויסער די גרינע, וועלכע זיינען געווען די אַפּנעמער פון אויסלענדיש יידישע צייטונגען, פלעגט אויך אַ קליענטעלטשיק, אַ תושב, נאָכן אַפּפאַרטיקן זיך מיט זיינע מסחרים, זיך איינקויפן אַן אויס- לענדיש יידישע צייטונג; פאַר די סאַמבאַ ביכעלעך ווידער זיינען געווען ספּעציעלע קונים — די פראַסטיטוטקעס פון דער „אַנזע“, וועלכע האָט זיך געפונען אין שכנות מיט דער יידישער פראסע. דאָס וואַכנבלאַט האָט מען ניט צופיל געקויפט ביים שוין-פּוצער, ווייל די תושבים פלעגן עס קריגן צו- געשיקט דורך פאָסט אַהיים און די גרינע האָבן ניט געוואָלט נעמען דאָס „בלאַטע“, ווי זיי פלעגן עס רופן מיט ביטול, אין האַנט אַריין. דער שוין-פּוצער פלעגט דעריבער ניט נוהג זיין קיין צופיל כבוד דאָס וואַכנבלאַט, זיינען דער- פאַר געווען ספּעציעלע פאַרקויפער, פון וועלכע איינער איז געווען זייער אַן אינטערעסאַנטער טיפ — דער לאַדזשער, ווייל ער איז געקומען פון לאַדזש און פיל לאַדזשער האָבן אים טאַקע געקאָנט פון דאָרט.

דער לאַדזשער האָט אין לאַדזש פאַרקויפט בילעטן ביים יידישן טעאַ- טער, האָט ער זיך געהאַלטן פאַר אַ שטיק טעאַטער רעקוויזיט, איז געווען פאַן-בראַט מיט די אַקטיאָרן, וועלכע פלעגן אַראַפּקומען קיין ריג אויף גאַסט- ראָלן, האָט פאַרקויפט טעאַטער בילעטן, יידישע צייטונגען, לאַטעריע צעטע- לעך און איז בכלל געווען אַ גייענדיקע אינפאַרמאַציע ביוראָ וועגן אַלץ וואָס טוט זיך אויף דער פראסע, אָדער אין יידישן לעבן בכלל. האָט איינער גע-

דארפט עפעס פארקויפן, קויפן, אדער זיך דערוויסן וועגן עפעס אויף דער פראסט, האט ער עס אמבעסטן געקאנט טאן דורכן לאדזשער. אין אנהייב קאנצענטרירט ארום זיך דאס אידישע וואכענבלאט פאק" טיש כמעט אלע, וועלכע האלטן זיך בארופן צו האלטן א פען אין האנט צו יענער צייט אין בראזיל. שוין אין יובל-נומער, וואס איז דערשיגען צום ערשטן יאר עקזיסטענץ (14טער נאוועמבער, 1924) זיינען אין ספעציעלן טאפל-נומער (52-53) פאראן א גרויסע צאל מיטארבעטער-קארעספאנדענטן פון כמעט אלע יידישע ישובים איבערן לאנד. עס וועט ניט זיך איבערשריבן ווען מיר וועלן באהויפטן, אז דאס איז דאס ערשטע מאָל ווען עס איז פארזאמלט כמעט די גאנצע יידישע אינטעליגענץ אין בראזיל צו יענער צייט אונטער איין דאָך.

אונטערן אלגעמיינעם קאָפּ: דאָס אידישע געזעלשאַפטלעכע לעבן אין בראזיל און אין קלאַמערן: אַ געשיכטלעכער איבערבליק פון פאַרשידענע שטעט און שטעטלאַך זיינען געדרוקט קאַרעספּאָנדענצן פון: א. קייסינגאָוסקי — ניקטערוי; א. ראַשאַנסקי — פּערנאַמבוקאַ; יצחק רייכער — קרוז אַל-טא; ב. קאַלאַמניץ — מאַסעיאַ; טוביה פּאַלאַטניק — נאַטאל; א. בראון — קאַשאַעיראַ; ברוד שולמאַן — קוריטיבאַ-פּאַראַנאַ. יוליאַ שייאַ, סעקרעטאַר פון „איד. יוגענט פאַראיין“ אין קוריטיבאַ, האָט אַ באַריכט פון דער טעטי-קייט פון פאַריין; יעקב בעלער, וועלכער איז דאַמאַלסט געווען לערער אין סאַנטאַ מאַריאַ, דרוקט דריי בילדלעך א. נ. פון מיין סעריע היימוועה; חיים טישלער דרוקט צוויי הומאַרעסקעס א. נ. פאַמפּאָדור און אין קלאַמערן: וועגען האַסען און ליבען, און די ליבע צו דער פרוי, אַנגעבנדיק צום סוף: אידיש: — ח. טישלער. לויט ווי מ'קען פאַרשטיין פון אויסגעשטעלטן קאַפּ און אונטערשריפט, זאָל עס הייסן, אז דער מחבר איז פאַמפּאָדור, די הומאַר-רעסקעס זאָלן הייסן: וועגן האַסען און ליבען און די ליבע צו דער פרוי און איבערגעזעצט אין יידיש זיינען זיי דורך ח. טישלער. אינדעראַמתן איז דאָ פאַרגעקומען אַ פּלאַגיאַט: דער לעבעדיגער (ת. גוטמאַן) אין זיך בוך הוי-מאַרעסקעס („ליטעראַרישער פאַרלאַג“, ניו יאָרק, 1918), האָט אויף זיז 125—126 אַ הומאַרעסקע א. נ. פאַמפּאָדור וועגען האַסען און ליבען, פּונואַר-נען ט. האָט פשוט איבערגעשריבן די הומאַרעסקע מיט אייניקע גרייזן אין

טעקסט, אינמיטן געמאַכט אַ קאַפּ: די ליבע צו דער פרוי, וואָס איז אין טעקסט ניטאָ און צום סוף צוגעגעבן זיין נאָמען ווי אַן איבערזעצער פון וועלכער עס איז אַנדערער שפראַך, בעת עס איז באַוווּסט, אַז דער לעבעדי-קער שרייבט יידיש. אויף וויפל אונדז איז באַקאַנט איז דאָס דער איינציקער פאַל פון פּלאַגיאַט אין דער יידישער פרעסע אין בראַזיל. ט. איז געווען טעטיק אין דער לינקער באַוועגונג, נאָר אונדז איז ניט באַקאַנט ער זאָל מאַכן אַ צווייטן פאַרווּך זיך צו דרוקן.

וועגן פּאָפּולערער מעדיצין א. נ. „די אַמעביאַנישע דעזינטעריע“ שרייבט דער יידישער מעדיקער ד״ר סאַמועל באַחנער; וועגן ציוניזם אין בראַזיל שרייבט עדוואַרדאָ האַראַוויץ; איבער דער אונטערשריפט פון ציוניסטישן צענטער אין ריאָ איז געדרוקט אַ באַריכט פון זיין טעטיקייט א. נ. „דער ציוניסטישער צענטער אין ריאָ“; אַ באַריכט פון טעטיקייט איז אויך פאַרעפנטלעכט פון דער „העברעאיש-בראַזיליאַנער שולע „מגן-דוד“; אונטערן קעפל: „אידישער יוגענט קלוב“ דרוקט אַ לענגערן באַריכט נתן הוליאַק; פון סאַן פּאַולאָ שרייבט אַרטור (נפתלי) וויינער וועגן „די ציוניס-טישע אַרגאַניזאַציע אין ס. פּאַולאָ“.

אויסער די פריער דערמאָנטע, וועלכע האָבן זיך באַטייליקט אין טאַפּל-נומער א. וו., זיינען נאָך געווען פאַררעכנט אַלס מיטאַרבעטער: מרדכי (מאַרקוס) פּראַנקענטאַל, יצחק טייטלרויט, שבתי טייטלרויט, לעאָן ראַזנבערג, שמעון ווייסמאַן און מנשה פּוקס. די בילדער פון די דאָזיקע מיטאַרבעטער געפינען זיך אין יובל-נומער א. וו. ווען מען נעמט נאָך אָן, אַז אייניקע מיטאַרבעטער האָבן ניט צוגעשיקט אין צייט זייערע בילדער, לויט ווי עס מעלדעט אַ ספּעציעלע נאָטיץ אין יובל-נומער, קען מען מיט זיכערקייט זאָגן, אַז די צאָל פון דער יידישער אינטעליגענץ, וואָס האָט זיך צו יענער צייט גרופּירט אַרום דער איינציקער יידישער וואַכנשריפט, איז געווען גרעסער ווי די צאָל נעמען, וואָס מיר ברענגען דאָ.

צו דער רשימה נעמען דאַרף מען נאָך צוגעבן די נעמען פון: י. פּראַג-צחסקי, וועלכער פלעגט קאַרעספּאָנדירן פון פּאַרטאָ אַלעגערע; נתן (נאַטאַן) בענקער, וועלכער האָט שפּעטער געשריבן זייער פייעע פעליעטאַנען אויף אַקטועלע געזעלשאַפטלעכע טעמעס און נפתלי יפה, וועלכער איז געווען אַד-

מיניסטראַטאָר פון א.א.וו. און אייניקע חדשים (אָקטאָבער 1924 — פעברואַר 1925) דער פּאַקטישער רעדאַקטאָר.

צווישן די אַלע נעמען זיינען אמת פאַראַנען אַ געוויסע צאָל, וועלכע זיינען אויף אַזאַ אַדער אַנדער אופן פאַררעכנט געוואָרן אַלס מיטאַרבעטער, בעת אינדעראמתן האָבן זיי געהאַט זייער אַ קנאַפּע שייכות צום יידישן זשורנאַליזם און אַביסל שפּעטער האָט מען זיי אין ערגעץ ניט באַמערקט; עס זיינען אויך פאַראַנען אייניקע, וועלכע האָבן זיך אָפּגערוקט פון יידישן צייטונגס-וועזן און זיינען געוואָרן דערפאַלגרייכע געשעפטסלייט, אַדער פּראָפּעסיאָנאַלן; אַ געוויסע צאָל איז אַבער דאָך געבליבן, וואָס האַלט עד היום די פען אין האַנט און לאָזט זיך הערן פון צייט צו צייט, די דאָזיקע, צוזאַמען מיט די שפּעטער געקומענע, זיינען עד היום דער קערן פון יידישן זשורנאַליזם אין בראַזיל און זיי שטייען פאַר קיין פּאַל ניט אויף קיין נידע-ריקער שטופּע ווי זייערע קאַלעגן אין די אַנדערע יידישע ישובים אויפן קאָנטינענט.

דאָס אידישע וואַכענבלאַט איז דערשינען אַלס וואַכנשריפט אין משך פון כמעט פיר יאָר (נאָוועמבער 1923 — יאַנואַר 1927). דער לעצטער נומער איז דערשינען דעם 28סטן יאַנואַר 1927 (לויף נומער 168) און האָט אָנגעהויבן דערשיינען צוויי מאָל אין וואָך (דינסטיק און פּרייטיק) אונטערן ווייטערדיקן לויף-נומער און אונטערן נייעם נאָמען: בראַזיליאַנער אידישע פרעסע.

אין משך פון די פיר יאָר עקזיסטענץ פון א.א.וו. האָט זיך אין אַ געוויסער מאָס געענדערט דער אידעישער צוזאַמענשטעל פון יידישן ישוב אין בראַזיל. עס זיינען געקומען אימיגראַנטן, וועלכע זיינען געווען טעטיק אין פאַרטייען און זיינען דערצויגן געוואָרן אויף דער רייכער פרעסע אין די לענדער, פּרונאַנען זיי זיינען געקומען — עס זיינען פון צווישן די ניי-געקומענע צוגעקומען אַקטיווע טוער אין דער ציוניסטישער באַוועגונג און אין דער קאָמוניסטישער און מיטן פּונאַנדערוואַקס פון דער לעצטער האָבן זיי — צוזאַמען מיט ליבעראַלע יידישיסטן — זיך פאַרמאַסטן איבער-נעמען די יידישע אינסטיטוציעס, וואָס עס האָבן געגרינדעט און אָנגע-

פירט די ציונים. די ערשטע אינסטיטוציע איבערגענומען צו ווערן איז געווען די שלום עליכם ביבליאָטעק.

עס האָבן זיך פּאַקטיש געפונען צוויי קעגנגעזעצטע באַוועגונגען — ציוניזם און קאַמוניזם — וועלכע האָבן געזוכט צו זיין די אָנפירער פון דאַמאָלסטיקן יידישן ישוב אין בראַזיל און דאָס א. 11. איז אויסגעקומען צו לאַוורירן צווישן די צוויי קעגנגעזעצטע און זיך באַקעמפנדיקע ריכטונגען. ווי מיר האָבן שוין פריער דערמאָנט, האָט זיך אַרום א. 11. קאַנצענ-טרירט די יידישע אינטעליגענץ אין דאַמאָלסטיקן יידישן ישוב אין בראַזיל. דער גרעסטער רוב פון די דאַמאָלסטיקע מיטאַרבעטער זיינען אָבער ניט געווען פּראָפעסיאָנעל געשולט אַלס זשורנאַליסטן און האָבן אָפילו ניט געהאַט קיין אַמביציעס אָועלכע צו ווערן מיט דער צייט, זייער באַציאונג צום מיטאַרבעטן אין א. 11. איז גיכער געווען ווי צו אַ געזעלשאַפטלעכער פּונקציע, איידער צו אַ פּראָפעסיע פאַר וועלכער מען דאַרף זיך אויסבילדן. צו יענער צייט קומען אָן קיין בראַזיל מנשה האַלפּערן און אהרן בערג-מאַן, וועלכע ברענגען מיט זיך מיט סטאַזש פון פּראָפעסיאָנעלע זשורנאַליסטן אין אייראָפּע. זיי דרוקן אין א. 11. אַרטיקלען אויף יידישע און איינ-טערנאַציאָנאַלע טעמעס, פעליעטאַנען, דערציילונגען און לידער. צוזאַמען מיט די קאָרעספּאָנדענצן פון איבערן לאַנד, געזעלשאַפטלעכע נאַטיצן און נייעס, בלייבט ניט מער קיין פּלאַץ אויף איבערצודרוקן אַרטיקלען פון אַנדערע צייטונגען און דאָס א. 11. הייבט אָן באַקומען אָן אויסזען פון אַ לאַ-קאַלער פּאָפּולערער צייטונג.

„דאס נייע ווארט“ און די גרינדונג פון פועלי-ציון

צו יענער צייט זענען שוין געווען גענוג בולט די דיפערענצירונגען, וועלכע זיינען פאָרגעקומען אין יידישן ישוב אין משך פון די ערשטע יאָרן פון אימיגראַציע נאָך דער ערשטער וועלט־מלחמה. דאָס גרינדן די „פועלי ציון“ פאַרטיי, דאָס דערשיינען פון דער חודש־שריפט „דאָס נייע וואָרט“, ווי די פאַרצווייגטע טעטיקייט פון ציוניזם און קאַמוניזם, וועגן וועלכער מיר האָבן שוין פריער דערמאָנט, איז פאַקטיש געווען אַ פועל יוצא פון דער דאָזיקער דיפערענצירונג און אויסטיילונג פון ריכטונגען און אידעאָלאָגיעס אין יידישן ישוב אין בראַזיל, וואָס עס האָט זיך אויך געמוזט אָפּשפּיגלען אין דער פרעסע, ווי מיר וועלן זיך באַמיען מיט דער גאַנצער מאַס אָביעקטיוויטעט, וואָס מיר פאַרמאָגן, צו שילדערן אין צוזאַמענהאַנג מיט דער געשיכטע פון דער יידישער פרעסע, ווייל עס איז אָן שום ספק פאַראַנען אַ דירעקטע שייכות צווישן ביידע — די יידישע פרעסע, אירע

וואָרט פירער און שרייבער און דער יידישער געזעלשאַפט און אירע כלל-און קולטור-טוער.

פאַר אַלעמען איז נויטיק קלאַר צו מאַכן, אַז די אייגנטלעכע דיפערענצירונג און אידיען-שייכות אין די פאַרשיידענע גרופּן פון יידישן ישוב אין בראַזיל זיינען פאַר קיין פאַל ניט געווען בלויז דער דירעקטער רעזולטאַט פון דער עקאָנאָמישער לאַגע פון די אַנגעהערדיקע צו די פאַרשיידענע גרופּן, — די ליניע פון אידישער דיפערענצירונג האָט גיכער געפירט דורך אידישער באַקערונג צו איינער אָדער אַן אַנדערער גרופּע און פאַר קיין פאַל ניט ווייל זיין עקאָנאָמישע פּאַזיציע, געהערנדיק צום קלאַס פון אַן אַרבעטער אָדער אַרבעטסגעבער (אין דעם פאַל „קליענטעלטיק“), האָט אים דערצו געצוונגען.

עס איז אַזוי אויסגעקומען, אַז די אַזוי גערופענע אַרבעטער, זיינען מייסטן אין גאַר אַ קורצער צייט נאָך זייער אַנקומען אין לאַנד געוואָרן אַליין באַלעבאַטים פון קליינע וואַרשטאַטלעך און מיט דער צייט רייך גע-וואָרן; „קלאַפּערס“ האָבן אַנגעהויבן אַרבעטן פאַר זיך און געטיילט די אַלגעמיינע אילוויע פון רייכקייט; אַלטע תושבים ווידער, וואָס האָבן זיך אַזוי צו זאָגן באַקערט צום ציוניזם, קאָמוניזם אָדער אַנדערע גרופּירונג, האָבן עס אין געוויסע פאַלן געטאָן צוליב זייער וועלן באַקומען אַ געוויסע געזעלשאַפטלעכע פּאַזיציע, ווי אַ פרעזידענט אין איינע פון די חברות, ווי די דאָזיקע גרופּע האָט געהאַט אַ מערהייט און געפירט די פּאָליטיק; עס זיינען אויך געווען אַנדערע — איבערהויפט צווישן די פאַרדעכטיקע אין האָבן פאַרבינדונגען מיט די טמאים — וואָס האָבן זיך אַנגעגעבן אַלס קאָמוניסטישע סימפּאַטיקער, ווייל דאָרט האָט מען ניט צופיל נאָכגעקוקט זייער פאַרגאַנגענהייט, ווי מען האָט עס געטאָן אין די בירגערלעכע גרופּע-רונגען; גאַר אַנדערע — און אַזעלכע זיינען געווען אין אַ היפּשער צאָל — זיינען געוואָרן סימפּאַטיקער פון קאָמוניזם, ווייל דאָס האָט באַפרייט פון ביישטייערן צו די ציוניסטישע און נאַציאָנאַלע פּאַנדן און צו די גרעסערע צאָל חברות און אַנדערע לאַקאַלע געלט-זאַמלונגען, מיט וועלכע די בירגער-לעכע און ציוניסטישע גרופּירונגען האָבן פאַרוואַלטעט אין ישוב און זיי האָבן פון זייערע אָנהענגער געמוזט באַקומען די געהעריקע פּאַנדן.

אינדעראמתן זיינען די מייסטע אַריבערגעקומענע איינוואַנדערער שוין אין דער אַלטער היים געווען מיטגלידער אין פאַרשיידענע גרופירונגן גען און האָבן דאָ געזוכט ווייטער אויסצולעבן זיך אין דער סביבה פון זייערע אידיען־חברים, נאָר פיל פון זיי זיינען אַריבער אין אַזוי גערופענע נעם לינקן לאַגער אויך צוליב דעם וואָס די בירגערלעכע גרופע האָט יעדן, וואָס איז ניט געווען איינשטימיק מיט זייערע מעטאָדן און האַנדלונגען, פאַרשריען אַלס קאָמוניסט און קעגנער און אַזויערנאָך געשטויסן ניט ווינציק אויפריכטיקע און אויסגעפרוּווטע געזעלשאַפטלעכע טוער מיטצורגיין אין געוויסע פּאַלן מיט דעם קעגנערישן צד. אַזעלכע פּאַלן זיינען געווען — כדי צו דערמאָנען בלויז געציילטע — די אַקציע פאַר יידישער קאָלאָניאַזאַציע אין קרים (שפּעטער אויך אין ביראַ בידושאַן), די זאַמלונגען פאַר דער צייט־אַ אין פּוילן און די וואַלן אין דער שלום עליכם ביבליאָטעק אין ריאָ דע זשאַניראָ.

געזען פון אַ געוויסער פּערספּעקטיוו, איבערהויפּט ווען מיטן פאַר־לויף פון די יאָרן האָבן זיך די געמיטער אַ ביסל באַראַויקט, קען מען זאָגן, אַ צוזאַמען דערמיט וואָס די אַזויערגערופענע בירגערלעכע עלעמענטן האָבן בכלל ניט געקאָנט און ניט געוואָלט צולאָזן דעם געדאַנק, אַז מען קען זיין אַ נאַציאָנאַלער ייד און אַן ערלעכער געזעלשאַפטלעכער טוער און דאָך ניט מסכים זיין מיט זייערע פאַרעלטערטע מעטאָדן פון פאַרוואַלטן מיט געזעלשאַפטלעכע ענינים, האָט אויך געווירקט דאָס וואָס עס איז צווישן די אַלטע כלל טוער געווען איינגעוואַרצלט די דאָזיקע סיסטעם פון דער צייט ווען זיי האָבן געהאַט צו די טמאים אין דער ערלעכער יידישער געזעל־שאַפט. דער אונטערשיד איז נאָר דער, וואָס דאָן זיינען באמת אַלע וועגן און מיטלען געווען כשר, ווייל אין תוך איז עס געווען אַן אומגלייכער קאַמף, פון אַ הייפעלע קעגן אַ גרויסער און עקאָנאָמיש שטאַרקער גרופע, און איצט האָט זיך געהאַנדלט אין איבערצייגונגען און דאָס רעכט פריי צו קריטי־קירן און זאָגן אַ מיינונג וועגן דעם אופן פון דער אַנפירונג מיט דער געזעלשאַפטלעכער טעטיקייט אין ישוב און דערצו זיינען אַפּטמאַל די ניי־איינגעוואַנדערטע געווען מער באַרופן ווי די אַלטע מיט זייערע פאַרעל־

טערטע מעטאָדן פון גבאות. ווי עס זאל אָבער ניט זיין האָבן זיי זייער געשיקט גענוצט זייער „מעטאָד“ פון פאַרשרייען אַ קעגנער אַלס קאָמוניסט.

דעם דאָזיקן קוק האָט די דאָמאָלסטיקע ציוניסטישע פעדעראַציע געהאַט אויך אויף דער געשאַפּענער „פּועלי ציון“ (רעכטע) פאַרטיי, וועלכע איז געגרינדעט געוואָרן אין פאַרטאָ אַלעגריע. אויב זיי האָבן דער פאַרטיי ניט געקאָנט אינגאַנצן פאַרשרייען פאַר קיין קאָמוניסטן, האָבן זיי צוגעקלעפט דער געשאַפּענער פאַרטיי אַ בלעטל פון „לינקע“, וועלכע זיינען ביי זיי שיעור ניט קיין קאָמוניסטן.

די „פּועלי ציון“ פאַרטיי האָט זיך אָפּיציעל געגרינדעט אין אָנהייב 1927 און אין ערשטן מאַי פון דעם יאָר איז צום ערשטן מאָל אין בראַזיל דערשינען אַ יידישער אויפּרוף צום ערשטן מאַי און דער יום טוב איז געפּייערט געוואָרן צוזאַמען מיט דער איטאַליענישער גרופּע סאַציאַליסטן אין דער זעלבער שטאָט א. נ. „זשאַקאַמאָ מאַטעאַטי“. פאַרשטענדלעך, אַז אַזאַ געשעעניש האָט די דאָרטיקע ציוניסטן בולט באַוויזן, אַז זיי האָבן דאָ צו טאָן מיט לינקע עלעמענטן.

די דיפּערענצירונג פון דער יידישער געזעלשאַפט אין פ. א. איז פאַר-געקומען אַרום דער פּראָגע פון יידיש אין דער דאָרטיקער שול א. נ. „בית ספר עממי“. די שול איז אין משך פון יאָרן אָנגעפירט געוואָרן דורך די ציונים מיט טוביה קראָסנע און פּראָנצוסקי אַן דער שפיץ און עס איז דאָרט בלויז געלערנט געוואָרן העברעיִש, בעת דער גרעסטער רוב עלטערן האָט געפּאָדערט מען זאל לערנען אויך יידיש. די ציונים, צוזאַמען מיטן לערער פּיינגעלערנט, האָבן גאָר ניט געוואָלט הערן דערפון און גע-האַלטן אַזאַ פאַרלאַנג פאַר אַ חילול הקודש.

פון יענער צייט קורסירט אַרום אין פ. א. אַ רעדע פון לערער פּיינגעל-לערנט אויף אַן עלטערן פאַרזאַמלונג וועגן דער פּראָגע פון יידיש. מיר ציטירן די רעדע פון דעם וואָס אייניקע עלטערן האָבן אונדז בשעתו אי-בערגגעבן אויף אַ פּרייען שטייגער:

„טאַטעס און מאַמעס, איר ווילט דאָך זיכער אַז אייערע קינדער זאָלן אויסוואַקסן דאָקטוירים, אַדוואַקאַטן, אינזשיניערן און געלערנטע

מענטשן, איז ווי זשע וואַגט איר צו פאָדערן מען זאָל לערנען מיט זיי זשאַרגאָן?"

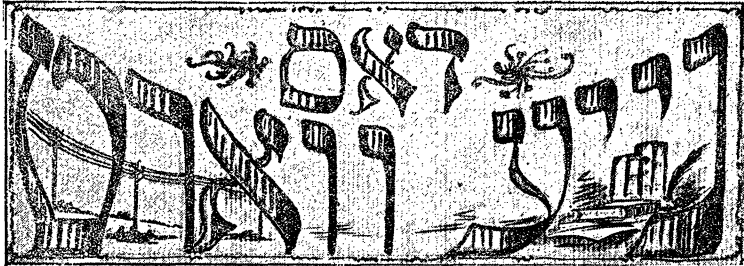
די דאָזיקע רעדע האָט פּאַקטיש געהאַלפּן דער אַזוי גערופּענער אָפּאַ-זיציע, וועלכע האָט געקעמפט פאַר יידיש אין שול און וועלכע איז אָנגע-פירט געוואָרן פון שמואל טפּיגל, אהרן נעסטראַוסקי, יצחק און בערל לער-נער, ברידער קאראנגאטש, שעסטאצקי און מיט זיי דער גרעסטער רוב עלטערן פון קינדער, פשוטע פאָלק מענטשן, וועלכע האָבן געוואַלט זייערע קינדער זאָלן קענען שרייבן אַ יידיש ברייזל און לייענען אַ יידישע צייטונג. די ציונים פאַרלירן דעם קאַמף, דער לערער פ. פאַרלאָזט די שול, עס ווערט געוויילט אַ נייע פאַרוואַלטונג, וווּ די מערהייט האָט די יידישע ריכטונג און עס ווערט איינגעלאָדן אַלס לערער אין דער שול דער שריי-בער פון די שורות מיטן אויסדריקלעכן תנאי, אַז אין שול וועט אויך גע-לערנט ווערן יידיש צוגלייך מיט העברעיש.

די אידיליע פון אַ יידיש-העברעישער שול אין פ. א. געדויערט אָבער ניט לאַנג און אין סוף פון לערניאַר באַנייען די ציונים דעם קאַמף קעגן יידיש אין דער שול שוין ניט אונטער די אָפענע אַטאַקעס קעגן יידיש, דאָס וואַלט שוין ניט געוויקט, ווייל דאָס איינציקע יאָר לערנען יידיש אין אַ גענוגנדיקער מאָס האָט איבערגעוויגן אַלע עלטערן פאַר יידיש. נאָר איצט איז דער קאַמף געווען קעגן דעם פאַרפירן די שול אויף לינקע וועגן. עס האָבן פאַרשטענדלעך ניט געפעלט קיין פערזענלעכע קריגערייען און אָנפאַלן פון פערזענלעכן כאַראַקטער, אין וועלכער די ציונים האָבן אויס-גענוצט די אויטאָריטעט פון איק"א פאַרשטייער ד"ר ישעיהו ראַפּאַלאָוויטש, וועלכער האָט זיך אַליין געקרוינט פאַרן רב הכולל פון די יידן אין בראַזיל און געבנדיק די שולן געוויסע סובסידיעס פון די איק"א-פּאָנדין. האָט ער אינ-דעראמתן געוואַלט איינפירן אין די שולן דעם לימוד פון יידישער רעליגיע, ניט האַבנדיק דאָקעטן מען זאָל אין שול אַפילו לערנען דעם דאָזיקן לימוד אין פאַרטוגעזיש. צום שבח פון די ציונים דאַרף דאָ געזאָגט ווערן, אַז זיי זיינען געווען קעגן דעם איינפירן פון רעליגיע לימוד אין שול און דאָס איז געווען פאַרשטענדלעך סיי צוליב זייער וועלטלעכקייט, סיי צוליב דעם וואָס אויך אין די בראַזיליאַנער רעגירונגס-שולן איז דער לימוד פון רע-

ליגיע ניט איינגעפירט געוואָרן. און בכלל האָט זיך דער שטאַט ריג גראַנדע דאָ טול אויסגעצייכנט מיט זיין ליבעראַלער קאָנסטיטוציע, וועלכע האָט שטרענג אָפגעטיילט די קירכע פון שטאַט.

צום נייעם לערניאַר עפנט זיך נאָך די שול אין זעלבן בנין און אַזוי ווי אין משך פון יאָר האָט זיך די שול פאַרגרעסערט און עס איז געוואָרן נויטיק איינצולאָדן נאָך אַ לערער, איז די ציונים, דורך זייערע פאַרבינד-דונגען אין שכנותדיקן אַרגענטינע, געלונגען אַראַפצוברענגען אַן אויס-געשפראַכענעם העברעיסט און טראַץ דעם וואָס אָפיציעל האָט נאָך געגאָלטן די פשרה פון גלייכבאַרעכטיקונג פון ביידע שפראַכן אין שול, זיינען באַלד אין די ערשטע חדשים אויסגעבראַכן מיספאַרשטענדענישן אין אופן פון פירן די לימודים אין שול און עס קומט פאַר אַ שפאַלטונג, בעת וועלכער די פראַגרעסיווע עלעמענטן אונטער דער אָנפירונג פון די שוין דערמאָנטע און סטימולירט פון די פועלי ציון חברים, גרינדן אַן אייגענע שול א. נ. בער באַראַכאַוו.

אינטערעסאַנט איז דערביי, אַז אַ דאַנק דער ווירקונג פון פראַגרעסיווע עלעמענטן, וועלכע האָבן געהערט צו די מאַסאַנען און דורך דעם געהאַט פאַרבינדונגען אין די רעגירונגס קרייזן און איבערהויפט אַ דאַנק דער הילף פון ציוניסטישן עסקן חיים בודיאָנסקי, וועלכער איז געווען זייער אַן ערלעכער און פראַגרעסיווער מענטש, האָט די רעגירונג געגעבן דער באַראַכאַוו שול מעבל, שול מכשירים און אַ געוויסע סובסידיע, וועלכע גייט פאַרן לימוד פון פאַרטוגעזיש אין די פריוואַטע, ניט מלוכהשע, שולן. די שול איז געווען אַ גאַנצע פאַלקס שול, האָט אין פאַרטוגעזיש געלערנט דעם קורס פון די מלוכהשע פאַלקס שולן און פאַר יידישע לימודים איז די אונטערריכטס שפראַך געווען יידיש און העברעיש איז געווען איינגעפירט אַלס לימוד פון צווייטן לערניאַר. די שול איז געווען זייער באַליבט ביי די עלטערן און קינדער און די בילדונגס אויטאָריטעטן פון דער רעגירונג האָבן פון איר זייער געהאַלטן, אַזוי האָט זיך דער סעקרעטאַר פאַר בילדונג באַטייליקט מערערע מאָל אין שול ימים טובים און אַנטיילגענומען אין די עקזאַמענס פון די פאַרטוגעזישע לימודים.

חודש זשורנאל פאר ליטעראטור און געוועלשאפטלעכע פראגן

רעדאקטאָר: י. רייזמאן אדמיניסטראַטאָר: ש. שפיל

רעדאקציע און אדמיניסטראציע Redacção e administração : Rua Garibaldi 1248
אם נומער 1 פריז: צוועלף טיל. און

נומער 1

פאריז אלעניע, מאי 1927

ערשטער יאָרימאָנאט

„דאָס נייע וואָרט“ דערשיינט פאָקטיש אַ דאַנק דער אָנשטרענגונג פון די פּועלי ציון חברים און די סימפאטיקער, עס איז אָבער נישט קיין אויסגעשפּראַכענע פּאַרטיי־צייטונג און אין קאַפּ ווערט „דאָס נייע וואָרט“ באַצייכנט אַלס „חודש־זשורנאַל פאַר ליטעראַטור און געזעלשאַפטלעכע פּראַגן“.

דער ערשטער נומער פון דער חודש שריפט דערשיינט אין מאי 1927 אין אַן אייגענער זעצעריי און געדרוקט אין אַ ניט יידישער דרוקעריי, ווייל קיין יידישער דרוקער איז דאָן אין פ.א. ניט געווען, די שריפט פאַר דער זעצעריי פון דער צייטונג ווערט ווידער געבראַכט פון אַרגענטינע, ווייל פון דער אַמאָליקער שריפט פון דער ערשטער צייטונג אין פ.א. איז קיין זכר ניט געבליבן.

„דאָס נייע וואָרט“ דערשיינט אין 16 זייטן מאַגאַזין פאַרמאַט מיט אַ

קאָלירטער הילע און אַ געהעריק בילד אויף דער הילע יעדעס מאָל. עס דערשיינען 6 נומערן, פון וועלכע דער לעצטער איז דערשינען אין דעצעמ- בער דעם זעלבן יאָר, אַזוי אַז צוליב די שוועריקייטן פון זעצן מיט דער האַנט און טראָגן צום דרוקן די זייטלעך איז די שריפט בלויז אָפיציעל געווען אַ חודש שריפט, בעת פאַקטיש זיינען די זעקס נומערן דערשינען אין משך פון 8 חדשים.

רעדאַקטאָר פון „דאָס נייע וואָרט“ איז געווען דער שרייבער פון די שורות און אַדמיניסטראַטאָר איז געווען דער שוין דערמאָנטער שמואל שפּיגל. די זעצעריי האָט פּונקציאָנירט אין דערזעלבער געביידע פון דער באַראַכאָוו שול, אויף גאַריבאַלדי גאַס און שפּעטער אויף פּערנאַנדעס וויעיראַ.

דער פּועלי ציון פּאַרטיי, מיט וועלכער עס האָט פון פּאַרטאָ אַלעגרע אויס אָנגעפירט אַ צענטראַל ביוראָ, וואָס איז באַשטאַנען פון שמואל שפּיגל, בנימין ליבראַט און דער שרייבער פון די שורות, איז געלונגען אויפצו- זאַמלען די פּראָגרעסיווע עלעמענטן אין ציוניזם איבערן לאַנד און מיט דער אויסגעברייטערטער אַקטיוויטעט איז אַנטשטאַנען אַ נויטווענדיקייט אַראַפּצוברענגען נאָך אַ חבר, וואָס זאָל זיין אי אַ לערער אין שול, אי מיט- העלפן דער רעדאַקציע פון דער צייטונג און מיט דער פּאַרצווייגטער פּאַר- טיי טעטיקייט בכלל. דאָס צ. ב. האָט זיך דעריבער געווענדעט צום ביוראָ פון וועלט פּאַרבאַנד פון „פּועלי ציון“ (פּאַרייניקט מיט צ. ס.), מיט וועלכן עס האָט אָנגעפירט צו יענער צייט בערל לאַקער אין בערלין, מען זאָל זען שיקן אַזאַ פּאַסיקן חבר קיין בראַזיל. די פּאַרגעלייגטע קאַנדידאַטן זיינען געווען: ד״ר יצחק שאַפּיראַ פון ניו יאָרק און אהרן בערגמאַן, וועלכער איז דאָן געווען דער סעקרעטאַר פון דער פּאַרטיי אין פּוילן. צוליב דעם וואָס ד״ר שאַפּיראַ האָט ניט אַרויסגעוויזן קיין צו גרויסן חשק צו קומען קיין בראַזיל און צוליב דעם וואָס די רעקאַמענדאַציעס פון דער פּוילישער פּאַרטיי מכוח בערגמאַנען זיינען געווען זייער צופרידנשטעלנדיק האָט דאָס צ. ב. באַשלאָסן איינלאַדן ב. ליידער, האָט זיך שפּעטער אַרויסגעוויזן אַז די רעקאַמענדאַציע בריוו האָט ב. געשריבן אַליין אַלס סעקרעטאַר פון „פּועלי ציון“ און אַן דעם בפירושן וויסן פון דער פּאַרטיי לייטונג, ווייל ער

האָט דאָן געמוזט פאַרלאָזן פּוילן צוליב פאַרשיידענע פּערזענלעכע קאָמפּליקאַציעס.

דאָס צ. ב. פון פּוועלי ציון אין פ. א. האָט ביי פאַרשיידענע געלעגנ- הייטן געפּאָדערט פון דער ציוניסטישער פּעדעראַציע אין ריאָ, אַז די אַנפירונג מיט די ציוניסטישע פּאַנדן „קרן היסוד“ און „קרן קימת“ זאָלן אַרויסגענומען ווערן פון דער האַנט פון איין פאַרטיי, די אַלגעמיינע ציונים, און עס זאָל געשאַפן ווערן אַ קאָמיטעט פאַר די פּאַנדן, וואָס זאָל באַשטיין פון אַלע פאַרטייען אין ציוניזם און אַזוי ווי פּאַקטיש האָט די ציונ. פּעד. עקזיסטירט אויפן חשבון פון די פּאַנדן זאַמלונגען, האָט עס די אַלגעמיינע ציונים ניט געשמעקט און זיי האָבן געזען אין דער פּאָדערונג שיעור ניט אַ רעוואָלוציאָנערן שריט און באַטראַכט די פּוועלי ציון אין פ. א. פאַר לינקע. עס איז דערגאַנגען דערצו, אַז ווען אינזשניער עטינגער איז דאָן געווען אין בראַזיל אין שליחות פון „קרן היסוד“ האָט ער אויסגעמיטן פ. א.

ווען בערגמאַן איז אַרום סוף 1927 אַנגעקומען קיין ריאָ דע זשאַניראַ אויפן וועג קיין פ. א. האָבן אים די דאָרטיקע ציונים פאַרהאַלטן אין ריאָ און אַנגעשטעלט אויפן גוט באַצאָלטן פּאַסטן פון סעקרעטאַר פון „יידישן אימיגראַנטן־שוץ און הילפּס־פאַריין“, אין וועלכן זיי זענען געווען די הויפּט אַנפירער.

ב. אַרגאַניזירט דאָן אין ריאָ אַ צענטראַל קאָמיטעט פון דער פאַרטיי און לאַדט איין דעם שרייבער פון די שורות קיין ריאָ אַלס לערער אין דער ניי געשאַפּענער שול אויף מעינער און אין דער דערגאַנצונג שול, וואָס די פּוועצ האָבן דאָן געשאַפן אין לאַקאַל פון יוגנט־קלוב אויף דער פּראַסאַ אַנזע, ווי אין דער פאַרוואַלטונג איז געווען אַ מערהייט פּוועלי ציון. די ציונים אין ריאָ גייט דאָן שטאַרק אין דעם צו שאַפן אַ פאַרייניקטן פּראַנט פון גאַנצן יידישן ישוב אונטער דער אַנפירונג פון זייער „פּעדע- ראַציע“, וואָס האָט אויך געהאַט אַלס ווייטגייענדיקן ציל דאָס שאַפן פון אַ יידישער קהילה מיטן איקאָ פאַרשטייער ד״ר ראַפּאָלאָוויטש אַלס רב הכולל און אין דער הינזיכט האָט זיי ב. פיל נוצן געבראַכט.

Imprensa Israelita-Braileira

בראזיליאנער איד־ישע פרעסע

ווי שוין פריער דערמאנט הייבט די „בראזיליאנער איד־ישע פרעסע“ אן דערשיינען אנהייב פעברואר 1927 אונטערן לויף נומער 169 און אין דער רעדאקציאָנעלער נאָטיץ אין ערשטן נומער ווערט געזאָגט, אז דער נאָמען פון דער צייטונג ווערט געענדערט צוליב דעם וואָס די צייטונג וועט איצט דערשיינען צוויי מאל אין וואָך (דינסטיק און פרייטיק) דערפאַר קען זי מער ניט טראָגן דעם נאָמען וואָס בלאַט.

אין קאַפּ פון דער צייטונג ווערט אָנגעגעבן אַלס מיט־רעדאקטאָר ש. קאראקוטשאנסקי, רעדאקטאָר — אהרן קויפּמאַן און אַרויסגעבער־אייגנ־טימער — בן ציון שרייבער, חיים קענדלער און אהרן קויפּמאַן. אין צוזאַמענשטעל פון דער אָנפירונג מיט דער צייטונג האָט זיך אַזויערנאָך כמעט גאַרנישט געענדערט און אויך איצט האָט זיך די פּאַליטישע אַריענטאַציע פון דער צייטונג געפירט אַזוי, עס זאָל צופרידן שטעלן אַלע ריכטונגען אין יידישן ישוב.

קויפמאן, וועלכער פלעגט זיך ביז איצט באנוגענען מיטן אויסשניידן די ארטיקלען פאר דעם קומענדיקן נומער און פון צייט צו צייט אויך אמאל אַנשרייבן אַ נאָטיץ וועגן אַ פאַרגעקומענער פאַראַנשטאַלטונג פון וועלכער עס איז אַרגאַניזאַציע, האָט איצט אַנגעהויבן אויך שרייבן די לייט-אַרטיקל-לען פון דער צייטונג, וועלכע פלעגן גיין אָן אַן אונטערשריפט און נאָר ווען ער פלעגט עס ניט באַווייזן צו טאָן פלעגט די לייט אַרטיקלען אַנשרייבן ק.

און אונטערשרייבן זיינע איניציאלן W. K.

ק. האָט זיך שטענדיק געמיט צו געבן אין די לייט אַרטיקלען דעם אויסדרוק פון דער אַלגעמיינער געזעלשאַפטלעכער מיינונג, אַזוי האָט זיך ביסלעכווייז געשאַפן אַ סיטואַציע, אַז דעם ציוניסטישן שטאַנדפּונקט פלעגט אַרויסזאָגן האַראָוויץ אין זיינע אַרטיקלען און די מיינונג פון „דער גאַס“ פלעגט איבערגעבן קויפמאן. עס דאַרף פאַרשטאַנען ווערן, אַז די מיינונג פון „דער גאַס“ איז ניט געווען אייגנטלעך קיין אַנטי ציוניסטישע אין אַנ-גענומענעם זין פון וואָרט, עס איז גיכער געווען די טענדענץ פון דער גרויסער צאָל אומפאַרטייאישע, אַדער דעמאָקראַטישע עלעמענטן, וועלכע זיינען ניט געווען אין תּוֹך קיין קעגנער פון ציוניזם, האָבן אָבער ניט מסכים געווען מיט אַ טייל האַנדלונגען פון די ציונים אין די פאַרשידענע אינ-סטיטוציעס אין ישוב.

ק. פלעגט זיינע מאַמרים פאַרלייענען אָפט פאַר זיינע פריינד פון צווישן די דערמאָנטע אומפאַרטייאישע כלל-און קולטור-טוער, פלעגט זיך אויך אָפט אָן עצה האַלטן מיט זיינע שותפים אין דער אַנפירונג פון דער צייטונג וועגן אַ שטעלונג, וואָס די צייטונג האָט געדאַרפט נעמען אין אַ גע-וויסער פּראָגע, אויך אין זין פון סטיל און ריכטיקן אויסלייג פלעגט ער זיך באַראַטן מיט קאַראַקושאַנסקי, אַדער אַנדערע מיטאַרבעטער.

אַ ספּעציעל אינטערעסאַנט קאַפיטל איז די באַציאונג פון פאַרשיי-דענע יונגעלייט, וועלכע האָבן זיך געהאַלטן פאַר שרייבער און ק. האָט זיי בשום אופן ניט געוואָלט געבן קיין מעגלעכקייט זיך צו דרוקן אין דער צייטונג. דאָ ווילן מיר נאָר פאַרצייכענען אַן איינצלנעם פאַקט, וואָס איז זייער כאַראַקטעריסטיש פאַר דער דאַמאַלסטיקער שטימונג פון שנאה ביי די דערמאָנטע יונגעלייט צו ק.

עס איז דאָמאָלט געווען אַ געוויינלעכע דערשיינונג, אַז אַ יידישער אינטעליגענט וועלכער האָט ניט געהאַט צו וואָס זיך צו נעמען, איז אַוועק אַרבעטן אַלס איינמאַנער פון בילעטן (קאַבראַדאָר) אויף די טראַמוויען, וואָס האָבן קורסירט אין שטאָט פון דער קאַנאַדישער „לייט ענד פּאָווער קאָמפּני“. אַזעלכער פּלעגט גיין אָנגעטאָן אין אַ ספּעציעלן אַוניפּאָרם מיט אַ נומער אויפן היטל און פּלעגט אומגיין צווישן די פּאַסאַזשירן און איינמאַנערן דעם אַפּפּאַל פּאַר דער רייזע, וועלכע ער פּלעגט דאַרפן אַפּקלאַפּן אויפן זייגער, וואָס איז געהאַנגען אין צענטער פון טראַמוווי. איינער פון די דאָזיקע יונגעלייט איז געווען אַ געוויסער מענדל העלפּאַנט, וועלכער האָט ספּעציעל ניט געשאַנעוועט ק. און ביי יעדער געלעגנהייט אים אַריינגעזאָגט און אָנגעוויזן אים אויף עם הארצות. טרעפט איינמאַל אַז עס געשעט עפעס אויף דער פּראַסאַ, אַלע טראַמוויען פּאַרהאַלטן זיך און זיך טראַמוווי בלייבט שטיין ניט ווייט פון דער רעדאַקציע, לויפט ער אַריין אין רעדאַקציע, וווּ ק. איז פּונקט געזעסן איבערגעבויגן איבער זיינע כתבים און עפעס גע- שריבן, און ווענדעט זיך צו אים: חבר קויפּמאַן, זייט אַזוי גוט קומט אַרויס און פּאַרריכט מיר דעם זייגער אויף דער „באַנדע“ (טראַמוווי). דער עולם וואָס איז גראַד געווען אין רעדאַקציע, האָט אויסגעשאַסן אין אַ געלעכטער און ק., וואָס איז געווען אַ קורצזיכטיקער, האָט זיך צוגערוקט צו אים גע- טער, ווי ער זאָל וועלן זען ווער עס איז דער חוצפּהניק, און אים אַ שפּיי געטאָן אין פנים אַריין.

אויסער די געציילטע, וועלכע ק. האָט ניט געלאָזט איבערטערעטן די שוועל פון דער רעדאַקציע, האָט ער אין אַלגעמיין שטאַרק מקרב געווען יעדן וואָס האָט געהאַט עפעס צום דרוקן אין צייטונג און בפּירוש צוגע- צויגן יעדן, וואָס האָט געקאַנט האַלטן אַ פען אין האַנט, איבערהויפט האָט ער זייער גערן געדרוקט די פּאַרשיידענע כלל- און קולטור-טוער, כאַטש טייל פון זיי האָבן אַזוי שלעכט געשריבן, אַז מען האָט זיי געמוזט איינאַנצן איבערשרייבן די „אַרטיקלען“ כדי זיי זאָלן קענען געדרוקט ווערן. אין דער הינזיכט האָט זיך ק. ספּעציעל אָפּגעגעבן מיט די אַריינגעבראַכטע, אַדער צוגעשיקטע מאַמרים, וועלכע ער פּלעגט אָפּטמאַל אַזוי „אויסבעסערן“, אַז דער מחבר פּלעגט ניט דערקענען זיין „אַרטיקל“ פון וועלכן עס איז אָפּט

ניט געבליבן מער ווי זיין נאָמען. אויף דעם געביט זיינען פאָרגעקומען נישט ווינציק קאָמישע אינצידענטן.

צו יענער צייט פלעגן זיך דרוקן אין דער צייטונג, אויסער די שוין פריער דערמאָנטע קאָרעספּאָנדענטן פון די קלענערע שטעט, עדוואַרדאָ האַראַוויץ — אויף ציוניסטישע און יידיש־נאַציאָנאַלע טעמעס, ווי אויך אויף לאַקאַלע טעמעס אין ליכט פון דער ציוניסטישער אידעאָלאָגיע; ש. קאַראַקוואַנסקי — דערציילונגען און לידער (פאַר לידער פלעגט ער נוצן דעם פּסעוודאָנים: בן ישראל); מנשה האַלפּערן — דערציילונגען און לידער (לידער אונטערן פּסעוודאָנים: נאַשאַני); אהרן בערגמאַן — אַרטיקלען וועגן אינטערנאַציאָנאַלער פּאָליטיק אין גייסט פון סאָציאַליזם און פעליע־טאַנען (פאַר די לעצטע גענוצט די פּסעוודאָנים: בן־נחום, גלין־גלאָ). דאָס זיינען געווען, אַזוי צו זאָגן, די שטענדיקע מיטאַרבּעטער, וועלכע זיינען געווען פאַררעכנט פאַר פּראַפעסיאָנאַלן און האָבן אויך געקראָגן אַ געוויסן שכר פאַר זייערע אַרטיקלען, אויסער זיי זיינען געווען אַ גרעסערע צאָל געזעלשאַפטלעכע טוער, וועלכע מען פלעגט דרוקן גערן אין צייטונג, ווייל דאָס האָט געהייסן „האַלטן אָפּן די שפּאַלטן פון דער צייטונג פאַר יעדן קאָנסטרוקטיוון געדאַנק אין יידישן ישוב“, ווי ק. פלעגט זיך אָפט אויסדריקן אין זיינע מאמרים וועגן פאַרשיידענע געזעלשאַפטלעכע ענינים. עס האָט זיך געשאַפּן אַזאַ לאַגע, אַז די ציונים האָבן געהאַלטן די צייטונג, אויב ניט פאַר קיין הונדערט פּראָצענטיק ציוניסטישע, איז לכל הפחות פאַר אַ פּראָ־ציוניסטישע, ווייל אויסער קאַראַקוואַנסקי און עדוואַרדאָ האַראַוויץ, וועלכע זיינען געווען טעטיקע ציונים, זיינען אויך בערגמאַן און האַלפּערן געווען ביי זיי אויף קעסט, איינער אַלס סעקרעטאַר פון דער ציוניסטישער פּעדעראַציע און די ציוניסטישע פּאַנדן, און דער צווייטער אַלס סעקרעטאַר אין „יידישן אימיגראַנטן־שוין און הילפּס־פאַריין“, וואָס האָט דאָן געהאַט אַ ציוניסטישע מערהייט אין דער פאַרוואַלטונג.

די אַרויסגעבער ווידער, מיט אהרן קויפּמאַן בראש, האָבן געהאַט אַן אַנדער מיינונג. פון געשעפטס שטאַנדפּונקט האָט זיך זיי טאַקע געלוינט צו לעבן בשלום מיט אַלע ריכטונגען אין יידישן ישוב, עס איז אָבער געשען אַזוי אַז די קאָמוניסטן, וועלכע האָבן געמאַכט איין פּרוווי נאָכן אַנדערן

אַריינצודרינגען אין די עקזיסטירנדיקע אינסטיטוציעס, האָבן זיך אָפּט אויך אויסבאַהאַלטן אונטער פאַרשיידענע אומפאַרטייאישע שטעמפלען און אויסגענוצט יעדן ערלעכן און אומפאַרטייאישן כלל־טוער פאַר זייערע צוועקן, דערפאַר האָבן די ציונים — פאַקטיש ניט אינגאַנצן אָן רעכט — פאַר־דעכטיקט יעדן ערלעכן און אומפאַרטייאישן טוער אַלס ווערקצייג אין די קאָמוניסטישע הענט און ווייל די פירונג פון די ציונים אין די געזעל־שאַפטלעכע אינסטיטוציעס האָט ווירקלעך געהאַט אַ סך פעלערן, האָט זיך געשאפן אַ מאַדנע לאַגע פון אַ גרופע, וועלכע האָט אויף כוח געוואַלט אויפ־האַלטן איר העגעמאָניע אין די אינסטיטוציעס, וואָס עס האָט אויף אַ שפאַר ביסל שאַקירט אַפילו ציוניסטיש געשטימטע כלל־טוער. די קאָמו־ניסטן ווידער האָבן אויף אַ געשיקטן אופן אויסגענוצט די געשאַפענע סיטואַציע און האָבן אין אַ גרויסער מאָס געשטיצט די אַזוי גערופענע ניי־טראַלע שטעלונג פון דער „בראַז. איד. פרעסע“, וועלכע האָט אויף אַזאַ אופן גרופירט אַרום זיך די ליבעראַלע טייל פון דער יידישער געזעלשאַפט, וועלכע איז באַשטאַנען אינגאַנצן פון דעמאָקראַטישע עלעמענטן און אומ־פאַרטייאישע, אָבער פאַר קיין פאַל ניט פון קיין קאָמוניסטן און אַפילו ניט פון קיין קעגנער פון ציוניזם און ערשט אויפן לעצטן אָרט האָבן זיך נאָכ־געשלעפט די קאָמוניסטן, וועמען עס האָט, אין דער געשאַפענער סיטואַציע, געלוינט צו זיין מיט די דאָזיקע כלל־טוער און שטיצן די נייטראַלע שטע־לונג פון דער צייטונג קעגן די ציונים.

אַזאַ סיטואַציע האָט ממילא געמוזט מיט דער צייט פירן צו שאַר־פערע חילוקי דעות אויך אויסער די ראַמען פון די לאַקאַלע שטרייט פראַגן, וווּ די קאָמוניסטן וועלן ניט זיין איינשטימיק מיט די אומפאַרטייאישע כלל־טוער און די אומפאַרטייאישע וועלן ניט קענען גיין מיט די ציונים, ווען אַפילו זיי וועלן זיין קעגן די קאָמוניסטן.

אַזאַ לאַגע שאַפט זיך טאַקע בעת עס באַזוכט בראַזיל אין שליחות פון דער ציש״אָ אין פוילן דער לידער פון די לינקע פועלי ציון, זרובבל.

קיין אַרגאַניזירטע גרופע פון לינקע פועל־צ איז דאָן אין ריאַ דע זשאַ־ניראַ ניט געווען און אויסער דעם האָט די שליחות פון די יידישע שולן אין פוילן געפירט דעם שליח צו דער גאַנצער יידישער געזעלשאַפט, האָבן

אים טאָקע אויפגענומען די זעלבע גרופע ליבעראַלע כלל-און קולטור-טוער, וועלכע האָבן זיך גרופירט אַרום דער בראַז. איד. פרעסע און די צייט-טונג גופא האָט אים פאַרשטענדלעך געהאַלפן אין דער אַקציע. אַט דאָס האָבן די ציוניסטן אויסגענוצט אַלס אויסרייד און האָבן באַשלאָסן זיך צוריקצוציען פון דער צייטונג און גרינדן אַן אייגענע צייטונג, וואָס זאָל זיין אינגאַנצן ציוניסטיש.

די באַציאונג פון דער דערמאָנטער גרופע ליבעראַלע כלל-טוער און פון דער אַנפירונג פון דער צייטונג איז געווען אַן אויפריכטיקע, ווייל זייער צוגאַנג צו יידיש וועלטלעכער דערציאונג איז געווען דער רוקנביין פון זייער וועלט-אַנשוואונג און פון אַט דער גרופע האָט זיך טאָקע אויסגע-שיילט די אַרגאַניזירונג פון דער „שלום עליכם“ שול אין ריאָ און דאָס אַריבערברענגען אַהין אַלס לערער דעם באַווסטן משלים-שרייבער און לערער לייזער שטיינבאַרג. די צייטונג ווידער האָט טאָקע געהאַט אַ זייער פּאָזיטיווע באַציאונג צו יידיש-וועלטלעכע דערציאונג און האָט בכלל גע-שטיצט יעדע פּאָזיטיווע אַקציע אויף דער יידישער גאַס, נאָר דערביי זיינען אויך געווען מאַטיוון פון ריין-געזעלשאַפטלעכן כאַראַקטער, ווייל די דער-מאַנטע גרופע האָט פּאַקטיש געשטיצט די צייטונג קעגן די ציוניסטישע מנהיגים און דערפון איז וואָס אַמאָל מערער געוואָרן אָפהענגיק די האַנדלונג פון די צייטונגס-באַלעבאַטיים און זייער באַציאונג און שטעלונג צו געוויסע פּראָגן, וואָס זיינען אַרויפגעשווימען אין יידישן ישוב.

די ציוניסטן ווידער האָבן הפנים איינגעזען, אַז זייער השפעה אין דער אַריענטאַציע פון דער צייטונג איז ניט קיין גענוגנדע. זיי האָבן זיך ניט געוואָלט צוהערן צו דער מיינונג פון די אַנדערש דענקנדע און יעדן פאַררעכנט פאַר אַ קעגנער, און אויך דערפאַר וואָס זיי זיינען געווען דער רוב מיטאַרבעטער אין צייטונג און עס איז זיי פשוט ניט אַנגעשטאַנען, אַז די צייטונג זאָל פאַרטרעטן אַ שטאַנדפונקט וואָס איז ניט אין איינקלאַנג מיט זייער קוק אויף געזעלשאַפטלעכע פּראָגן.

די נעגאַטיווע באַציאונג פון די ציוניסטן צו דער אַקציע פאַר ציש"אָ איז אין תוך געווען די שטעלונג פון העברעיסטן בכלל, נאָר זייער אָפּיציע-לעך אויסרייד איז געווען אַז מען דאַרף פריער פאַרזאָרגן די יידישע

דערציאונגס אַנשטאַלטן אין אונדזער ישוב, אין פלוג גענומען אַ ביז גאַר אויסגעהאַלטענער אַרגומענט, נאָר ניט ווינציק האָט צו דער דאָזיקער נעגאַ-טיווער שטעלונג אויך בייגעטראָגן בערגמאַן, וועלכער האָט געהאַט פאַר-טייאישע חשבונות מיט זרובבל נאָך פון פוילן און זיין אויסרייד איז געווען, אַז די ציש"אַ איז אייגנטלעך אַ פאַרטייאישע — אַדער צווישן פאַרטייאישע — שול-בעיק, בעת עס עקזיסטירן אויך שולן פון „שול-קולט“, פאַר וועל-כע ער וואָלט געאַרבעט ווען מען זאָל פאַר זיי מאַכן אַן אַקציע. ווי עס זאָל אָבער ניט זיין, זיינען די צוויי באַזונדערע צוגאַנגען צו דער פראַגע פון דער באַציאונג צו דער ציש"אַ אַקציע געווען פאַראייניקט אין דער נעגאַטיווער באַציאונג צו דער אַקציע פון ציש"אַ און צו איר שליח, זרובבל.

די ליניע פון קעגנער און שטיצער פון דער אַקציע האָט זיך ניט גע-טיילט לויט דער פאַרטיי ליניע, אַזוי זיינען געווען גענוג ציונים און פועלי ציון, וועלכע האָבן געשטיצט די אַקציע פון ציש"אַ און די אייגנטי-מער פון דער צייטונג, וועלכע זיינען אויך געווען פועלי ציון, האָבן אויס-געדריקט די מיינונג פון אַ גאַר גרוי סערגרופע סימפּאַטיקער פון דער יידיש-וועלטלעכער דערציאונג, זיי האָבן געטענהט, אַז יעדע אַקציע פאַר יידישע שולן מוז געשטיצט ווערן און אויב עס זיינען פאַראַגען נאָך טיפן שולן זאָלן זיי דורכפירן אַקציעס און זיי וועלן אויך זיי שטיצן, והאַ ראייה — האָבן זיי געטענהט — זיי שטיצן אויך די העברעישע גימנאַזיע און די אַנדערע שולן אין ישוב, וווּ די ציונים זיינען די אַנפירער און בעלי השפעה.

עס איז ניט אויסגעשלאָסן, אַז די ציונים האָבן שוין לאַנג געפלאַנט אַרויסצוגעבן אַן אייגענע צייטונג און דער פאַל מיט דער אַקציע פאַר דער ציש"אַ איז בלויז געווען אַן אויסרייד. זייער אויסרעכענונג איז אומגעפער געווען אַזאַ: אַלע מיטאַרבעטער פון דער צייטונג זיינען ציונים, אויך אין די קלענערע ישובים זיינען די מערסטע שטיצער פון דער צייטונג ציוניס-טישע עלעמענטן, פאַר וואָס זשע זאָלן זיי זיין אונטערגעוואָרפן די מיינונג פון א. קויפּמאַן, פון וועלכן זיי האָבן, אגב, ניט געהאַט קיין צו געהויבענע מיינונג אַלס רעדאַקטאָר; אין דער זעלבער ריכטונג איז אויך געאַנגען די אויסרעכענונג אויף דער געשעפטלעכער זייט: די בראַז. איד. פרעסע האָט זיך אַליין אויסגעהאַלטן און געהאַט זייער פיל אַנאַנסן פון יידישע און ניט

יידישע געשעפטן. אויב זיי וועלן מיט זייערע מענטשן אוועק פון דער צייט טונג וועט זיך דאך די צייטונג זיכער שליסן, דאן וועלן זיי האבן א ברייט פעלד פאר טעטיקייט און צוזאמען מיט דעם וועלן זיי טאקע אויפבויען א גרויסע צייטונג, וואס וועט זיין א שטיק-פונקט פארן ציוניזם אין בראזיל. אויסער די ווארשיינלעכע אויסרעכענונגען זיינען צוגעקומען די שטימונגען פון קעגנערשאפט, וואס עס האבן געהערשט צווישן די מיטארבעטער צום רעדאקטאר ק. וועלכער איז ניט תמיד געווען צו פאלירט אין זיינע בא- ציאונגען מיט די מיטארבעטער, וועמען ער האט ביי יעדער געלעגנהייט געוואלט אימפאנירן מיט זיין באהאוונטקייט פון קענען אָנפירן מיט דער געזעלשאפטלעכער זייט פון דער צייטונג.

ווי מען זאל זיך ניט באַציען צו דער האַנדלונג פון די ציונים, וועלכע האָט געצילט טאקע אומצוברענגען די איינציקע יידישע צייטונג אין בראַז- זיל צו יענער צייט, קען מען זייער האַנדלונג אין אַ געוויסער מאָס באַרעכ- טיקן דערמיט וואָס זייער הויפט ציל איז דאָך געווען אַן אידעישער — דער ציל צו שאַפן אַ ציוניסטישע צייטונג.

פון דער בראַז. איד. פרעסע זיינען דאָן אוועק: האַראַוויץ, קאַראַקור- טאַנסקי און האַלפערן. בערגמאַן, ווידער, איז דערווייל געבליבן אין דער בראַז. איד. פרעסע, ווו ער האָט דערווייל מיטגעאַרבעט און אונטערגעהאַנדלט וועגן פאַרבלייבן און מיטהעלפן רעדאַגירן די צייטונג. מעגלעך, אַז ער האָט טאקע געהאַט בדעה צו בלייבן מיט דער בראַז. איד. פרעסע, נאָר די ציוניסטישע באַלעבאַטים פון דער נייער צייטונג האָבן אים אָנגעבאַטן אַ געוויסע סומע און אַן אַנטשפּרעכנדיקן קאַנטראַקט, ווייל זיי איז געגאַנגען אין דעם עס זאל קיינער ניט בלייבן אין דער בראַז. איד. פרעסע און דער- מיט זיין זיכער, אַז די צייטונג וועט ניט קענען ווייטער עקזיסטירן, — אַווערנאָך איז ב. ערשט שפּעטער אַריבער צו זיי און געוואָרן איינער פון די רעדאַקטאָרן פון דער נייער צייטונג — די אידישע פּאַלקסצייטונג.

עס וואָלט אונדז פאַרפירט צו ווייט — און עס איז אפשר אויך ניט איבעריק אינטערעסאַנט צו אַנאַליזירן דאָ וואָס עס האָט באַווייגן ב. א שטיקל צייט צו „טאַנצן אויף ביידע חתונות“ — מיטאַרבעטן אין דער בראַז. איד.

פרעסע און צוזאָגן צו בלייבן מיט זיי, בעת אין דער זעלבער צייט האָט ער אונטערהאַנדלט מיט די ציוניסטן.

ווי מיר האָבן שוין פריער דערמאָנט, האָבן די ציונים אויסגעריכט אַז מיטן אַוועקגיין פון זייערע מענטשן פון דער רעדאַקציע, וועט זיך די בראַז. א.ד. פרעסע תיכף שליסן, נאָר גראַד דאָן האָבן זיך אָפגעזוכט אַ גרעסערע צאָל ליבעראַל געשטימטע כלל-טוער, וועלכע האָבן געשטיצט די צייטונג און עס האָט זיך געשאַפן אַ צעטיילונג אין ישוב: פון איין זייט האָבן זיך גרופירט אַלע ליבעראַלע און דעמאָקראַטישע עלעמענטן, פועלי ציון און קאָמוניסטיש געשטימטע עלעמענטן איינגעשלאָסן, און פון דער צווייטער זייט איז געשאַטאַנען אַ גרופע פון יידן גבירים, אונטער דער אָנפירונג פון די בירגערלעכע ציוניסטן, וועלכע האָבן פאַר יעדן פרייז געוואַלט דיקטירן דעם ישוב זייערע מיינונגען און זיין די געקרוינטע מנהיגים.

עס איז אינטערעסאַנט אונטערצושטרייכן דעם פּאָלגענדן פרט: צווישן די ליבעראַלע עלעמענטן זיינען אויך געווען פיל ציונים און גבירים, נאָר ביי די דאָזיקע איז געווען אַ געוויסע שנאה צו די ציוניסטישע מנהיגים, וועלכע זיינען מייסטן געקומען צוזאַמען מיט זיי אין לאַנד און זיינען פריער רייך געוואָרן. לויט זייערע באַשולדיקונגען האָבן די פריער רייך געוואָרענע געהאַנדלט אויף פאַרשיידענע אומוועגן מיט די פרויענהענדלער און זייערע לייט, פאַרקויפנדיק זיי סחורות אויף „פרעסטאַסאָן“ (אויף אויסצאָלן אין ראַטעס) אין זייערע געשעפטן.

די אַרבעט פון אַט די ליבעראַלע עלעמענטן איז באַשטאַנען אין דעם וואָס זיי האָבן דער בראַז. א.ד. פרעסע געגעבן אַנאַנסן פון זייערע אייגענע געשעפטן, רעקאַמענדירט איר צו זייערע פריינד, פאַבריקאַנטן, ביי וועמען זיי פלעגן קויפן סחורות און פון צייט צו צייט אַרויסהעלפן מיט אַן הלוואה אויף אַ שטיקל צייט. דאָס האָט דערמעגלעכט דער בראַז. א.ד. פרעסע איינצושאַפן זיך אַ לינאַטיפ און אַזוי אַרום פאַרלייכטערט די טעכנישע זייט פון אַרויסגעבן די צייטונג.

אין רעדאַקציע ווידער האָבן די זעלבע עלעמענטן מיטגעהאַלפן עס זאָל זיין מאַטעריאַל צום דרוקן. אַזוי האָט ד"ר פרידמאַן, דאַמאַלסדיקער לערער (שפּעטער דירעקטאָר) פון דער העברעיִש בראַזיליאַנער גימנאַזיע, געבראַכט

אין רעדאקציע כתבים אונטער פארשיידענע פסעוודאָנימען; [נתן (נאַטאַן) בעקער האָט געשריבן די וועכנטלעכע פעליעטאַנען; חיים ראָזען פלעגט שרייבן פאַבלען; מ. יאַקובאַוויטש (פסעוודאָנים: מאָטעלע) פלעגט שרייבן לידער און דערציילונגען; אהרן מאָץ פלעגט שרייבן אַרטיקלען אויף געזעל־שאַפטלעכע טעמעס און דאָס זעלבן פלעגן טאָן די קאָמוניסטיש געשטימטע כלל־טוער, פון צווישן וועלכע מיר נעמען אַרויס אהרן שענקער און סעדיה לאַזינסקי.

דער שרייבער פון די שורות, אַנקומענדיק סוף 1947 קיין ריאָ דע זשאַניראַ, איז אַריין אין דער בראַז. איד. פרעסע אַלס רעדאַקטאָר, בעת אין קאָפּ פון דער בראַזיליאַנער אידישע פרעסע האָט בלויז פיגורירט אַלס רעדאַקטאָר אהרן קויפּמאַן, וואָס עס איז געווען אַנגענומען אויך אין די גרויסע ניט־יידישע צייטונגען, וווּ דער פאַקטישער רעדאַקטאָר האָט קיינמאַל ניט פיגורירט אין קאָפּ פון דער צייטונג און דער אָפיציעלער רעדאַקטאָר איז געווען דער באַלעבאַס פון דער צייטונג, וועלכער האָט אָפטמאַל ניט געקאָנט ריכטיק אַנשרייבן קיין זאַץ. ביי די ניט־יידישע ציי־טונגען איז עס געווען הויך־פאַליטיק און גרויסע געשעפטס אייגנטימער, וועלכע האָבן זיך געקויפט אַ צייטונג מיט דעם רעדאַקטאָר און מיטאַרבע־טער צוזאַמען, אין אונדזער פאַל איז עס געווען די אַמביציע פון ק. צו זיין דער אָפיציעלער רעדאַקטאָר, וואָס עס האָט זייער אימפּאַנירט די גבירים, צו וועמען ער איז אַנגעקומען נאָך טובות פאַר דער צייטונג.

אונדזער אַרבעט אין דער צייטונג איז געווען אויסגערעכנט אויף די אַונט־שעהן נאָכן פאַרענדיקן די אַרבעט אין דער פּאָלקס שול אויף מעיער (אַ געגנט אין ריאָ דע זשאַניראַ) און אין דער דערגאַנצונגס־שול אין לאַקאַל פון יוגנט־קלוב אויף דער פראַסע. מיר פלעגן אויסשניידן און צוגרייטן צום דרוק אַרטיקלען פון די אויסלענדיש־יידישע צייטונגען, שרייבן דאָס לייט־אַרטיקל — ווען ק. האָט די אַרבעט נאָך ניט געהאַט געטאָן — אַנשרייבן אַן אַרטיקל אויף אַ פּאָליטיש געזעלשאַפטלעכער טעמע, באַריכטן פון גע־זעלשאַפטלעכע אונטערנעמונגען, וואָס זייגען פאַרגעקומען אַדער דאַרפן פאַרקומען, איבערזעצן וויכטיקע נייעס פון יידישן אינטערעס פון די בראַז־זיליאַנער טאָג צייטונגען, צווישן דעם איז אויך געווען פאַררעכנט טעלע־

גראַפישע ידיעות און די הויפט־אַרבעט איז געווען דאָס „מאַכן“ די אַרטיקל־
לען פון די פאַרשיידענע כלל־טוער, וועלכע מען האָט געמוזט דרוקן אין
צייטונג צוליב זייער פּאַזיציע אין דער געזעלשאַפֿט.

אויסער אונדזערע אַרבעטן אויף פּאַליטיש־געזעלשאַפֿטלעכע טעמעס,
וועלכע מיר פלעגן שרייבן אויך אונטער די פּסעוודאָנמען: י. זעליקמאַן
און י. סאַקאַלאָוסקי, פלעגן מיר דרוקן דערציילונגען פון יידישן לעבן אין
בראַזיל און ליטעראַריש קריטישע אָפּהאַנדלונגען אונטערן פּולן נאָמען. די
לייט אַרטיקלען און אַנדערע געזעלשאַפֿטלעכע נאָטיצן פלעגן מיר ניט
אונטערשרייבן און עס האָט געהייסן, אַז דאָס איז די אַרבעט פון דער רעדאַק־
ציע (אָדער רעדאַקטאָר), וואָס עס איז אויך געווען פּראַקטיש צוליב דעם
וואָס ניט איינמאַל האָבן פאַרשיידענע כלל־טוער געהאַט טענות וואָס מען
האַט זיי ניט דערמאַנט, אָדער ניט דערמאַנט אויף קיין גענוג בכבודיקן אופן
און דאָס „פאַרענטפּערן“ זיך האָט שטענדיק איבערגענומען אויף זיך
ק. אַלס דער רעדאַקטאָר.

אַ ספּעציעל קאַפיטל איז דאָס „אַפּרעכענען“ זיך מיט קעגנער אין דער
געזעלשאַפֿט, וועלכע מען האָט געמוזט איגנאָרירן פאַר יעדן פּרייז.
ווי עס איז לייכט צו פאַרשטיין, האָט די צייטונג (אַפּטמאַל בלויז דער
רעדאַקטאָר) געהאַט געוויסע קעגנער אין דער געזעלשאַפֿט. היות ווי כמעט
אַלע מיטאַרבעטער זיינען אויף אַ געוויסן אופן געווען פאַרבונדן מיט דער
געזעלשאַפֿטלעכער אַרבעט פון די פאַרשיידענע פאַריינען, איז לייכט צו
פאַרשטיין, אַז יעדער האָט געקאַנט האָבן אַ קעגנער. אַזאַ קעגנער איז
אַבסאָלוט איגנאָרירט געוואָרן און זיין נאָמען האָט ניט געטאַרט דערמאַנט
ווערן אין צייטונג אין שייכות מיט קיין שום אונטערנעמונג, ווען אַפילו
דער באַריכט פון דער אונטערנעמונג האָט אינגאַנצן קיין זין ניט געהאַט
אַן דעם נאָמען פון דעם באַטייליקטן.

עס פלעגט אויסקומען זייער קאַמיש. ווען איינער פון אונדז מיטאַרבע־
טער איז געווען אויף אַ געוויסער אונטערנעמונג אָדער פייערונג און מיר
האַבן אָנגעשריבן דעם באַריכט מיט די נעמען פון אַלע באַטייליקטע אין
דער דורכגעפירטער פּראַגראַם און אין צייטונג פלעגט דער באַריכט דער־
שיינען אַז די נעמען פון די קעגנער, וועמענס נעמען מען האָט געמוזט איג־

נאָרירן, אַזוי אַז עס האָט אויסגעזען ווי דער רעפּאָרטער האָט פּאַרזען דעם פּאַקט, אַז דעם אַוונט און פּראָגראַם האָבן געמוזט דורכפירן לעבעדיקע מענטשן און זייער אָפט מענטשן מיט טאַלאַנט אויף זייער געביט, אָבער פאַר דעם רעדאַקטאָר האָבן זיינע „קעגנער“ פּאַקטיש ניט עקזיסטירט און אַזויערנאָך פּלעגן זייערע נעמען קיינמאַל ניט געדרוקט ווערן אין דער צייטונג.

דאָס איז געווען אַ חוק ולא יעבור און דיסקוטירן וועגן דעם האָט ניט געהאַלפּן.

פּאַרשטענדלעך, אַז דאָס איז אַן איבעריקער באַווייז אויף דער פּראָווינ-ציעלקייט, וואָס האָט באַהערשט די יידישע געזעלשאַפטלעכקייט אין אַל-געמיין און האָט ניט געקאַנט אויסמיידן אויך די צייטונג.

מיר האָבן שוין פּריער דערמאַנט וועגן די „אַרטיקלען“ (טייל פּלעגן זאָגן: נאַרטיקלען) פון די פּאַרשיידענע כלל-טוער, וועלכע מען האָט גע-מוזט „מאַכן“ אין רעדאַקציע און אָפט, זייער אָפט, זיינען פון די „אַרטיק-לען“ ניט געבליבן אין אַריגינאַל מער ווי דער נאָמען פון „שרייבער“. וועגן איינעם אַזעלכן ווילן מיר דאָ איבערגעבן אַ פּאַקט, ווייל דער פּאַקט אילוסטרירט די באַציאונג פון אַט די כלל-טוער „שרייבער“ און זייערע פּרע-טענזיעס צו דער רעדאַקציע.

סענדיה לאַזינסקי איז געווען אַ ייד אַ בן תורה פון אַלטן שניט, האָט ער אָבער געוואָלט אַנגיין פאַר אַ מאַדערנעם מענטש און ליב האָבנדיק עקס-צענטרישע אַרויסטריטן אין דער עפּנטלעכקייט, האָט ער זיך געהאַלטן פּראָ קאָמוניסטיש און די קאָמוניסטן ווידער האָבן זיך מיט אים געצאַצקעט און אים אַרויסגעשטעלט אומעטום וווּ זיי האָבן געדאַרפט אַרויסשטעלן איינעם, וואָס איז בקי אין די קליינע אותיות. זיינע „אַרטיקלען“ פּלעגט 7. שרייבן אין סטיל פון די אַמאָליקע רבנישע דרשות, דורכגעפּלאַכטן מיט פּסוקים פון מאַמרי חז"ל, מדרש און אגדות, אָבער אַן אַ שום זין, אַן אַן אַנהייב און אַן אַ סוף, אַזוי אַן „מאַכן“ זיינס אַן „אַרטיקל“ איז געווען ווי גיין אויף אַ שטריק, ווייל ער פּלעגט ליאַרעמען, אַז מען מאַכט אים קאַליע זיינע גלענצנדע געדאַנקען און פּלעגט שטענדיק פּאַדערן מען זאָל אים

חלילה ניט פאַרריכטן, ווייל אַז ניט „טרעט מער זיין פוס ניט איבער די שוועל פון דער רעדאַקציע...“

איינמאַל, אַ שבת נאַכמיטאָג, ווען געוויינלעך פלעגן אין רעדאַקציע זיך פאַרזאַמלען כלל־טוער און פירן דיסקוסיעס וועגן אַקטועלע געשעע־נישן, איז ער פלוצים אַריינגעפאַלן אין רעדאַקציע און אָנגעהויבן זידלען דעם רעדאַקטאָר ק. און ק. האָט ווי תמיד געפינטלט מיט זיינע קורצזיכ־טיקע אויגן און געמיט זיך אים באַרואיקן, דאַן האָט דער שרייבער פון די שורות אויפגעקלערט פאַרן עולם פאַרזאַמלטע, אַז אייגנטלעך זיינען זיינע מאַמרים ניט דרוקבאַר, ווייל ער שרייבט יידיש מיט עם הארצישע פעלערן, אָן שום סטיל און אָן שום צוזאַמענהאַנג, און פאַרשפראַכן געבן אין קומענ־דיקן נומער פון דער צייטונג אין פאַקסימיליע אַ זייטל פון זיינס אַ מאַמר און זאַלן די ליינער אַליין אורטיילן. דאָס האָט דעם אַלטן עקסצענטרישן ? אַזוי אויפגעבראַכט, אַז ער איז אַוועק פול מיט כעס און האָט זייט דאַן אויפגעהערט צו פאַרוואַרפן די רעדאַקציע מיט מאַמרים.

די בראַזיליאַנער איד. פרעסע איז שפּעטער דערשינען אין גרויסן ציי־טונגס פאַרמאַט געוויינלעך אין 8 זייטן און ביי געוויסע געלעגנהייטן אויך אין 10 און 12 זייטן. די ציוניסטישע אַידישע פּאָלקס צייטונג ווידער איז דערשינען אין אַ קלענערן פאַרמאַט, ווייל זייער דרוק מאַשין איז געווען אַ קלענערע, אין 10, 12 און ביי פאַרשיידענע געלעגנהייטן אויך אין 16 און אין 24 זייטן. בכלל האָט זיך איינגעשטעלט די באַציאונג פון דער געזעל־שאַפט צו ביידע צייטונגען אויף אַן אופן, אַז בעת אַרום דער בראַז. איד. פרעסע האָבן זיך גרופירט די ליבעראַלע עלעמענטן פון יידישן ישוב איבערן לאַנד, איז די אַידישע פּאָלקס צייטונג אָנגעגאַנגען אַלס אַן אונטערנעמונג, וואָס אַ גרופע יידישע גבירים האָבן צוליב אַ קאַפּריז געשאַפן און ווו אַלץ איז אויסגערעכנט אויף אויסצודריקן די מיינונג פון אַט דער גרופע.

איך געשענער פאַקט וועט אילוסטרירן אונדזער מיינונג.

אין 1928, ווען עס זיינען פאַרגעקומען די אומרוען אין ארץ ישראל, זיינען די בראַזיליאַנער צייטונגען מאַנטיק אינדערפרי געווען פול מיט די נייעסן פון די געשעענישן אין ארץ ישראל. זיצנדיק אין רעדאַקציע און

קאמענטירנדיק די געשעענישן, האָבן מיר באַשלאָסן אַרויסגעבן אַן עקסטראַ אויסגאַבע פֿון דער בראַז. א.ד. פרעסע אין 4 זייטן, וווּ מיר זאָלן איבער־געבן די ידיעות וועגן די פּאַרגעקומענע געשעענישן פֿון אַ ייִדישן שטאַנד־פֿונקט. אַרום 5 אַזיגער נאַכמיטאַג, ווען דער גרעסטער רוב ייִדישע „קליענ־טעלטשיקעס“ קומען אויף דער פֿראַסע איינקויפֿן, איז דערשינען דער עקסטראַ נומער און איז ממש צעכאַפט געוואָרן. זעענדיק דעם גרויסן דערפֿאַלג פֿון מאַנטיקדיקן נומער און ווייל די ידיעות פֿון ארץ ישראל זיי־גען געוואָרן אַלץ אַלאַרמירנדיקער, האָבן מיר באַשלאָסן צופֿרידן שטעלן דעם דורשט פֿון ייִדישן עולם נאָך ידיעות און אויך דינסטיק אַרויסגעבן אַן עקסטראַ נומער. אונדזער חשבון אין רעדאַקציע איז געווען, אַז אַנשטאַט אַרויסצוגעבן די צייטונג ווי געוויינלעך אין 8 זייטן וועלן מיר אַרויסגעבן 3 עקסטראַ נומערן פֿון 12 זייטן, ד. ה. מיר האָבן אויסגע־רעכנט אויף צו צעטיילן בלויז איין נומער אין עקסטראַ אויסגאַבן, נאָר די געשעענישן אין ארץ ישראל האָבן זיך געהאַלטן אין איין אַנטוויקלען מיט אַ ריזיקער שנעל־קייט, דערצו זיינען נאָך צוגעקומען די ידיעות פֿון דער געענדערטער „ליניע“ פֿון דער קאָמוניסטישער וועלט צו די געשעענישן אין ארץ ישראל און מיר האָבן געזעען אַז מיר וועלן אויך דעם צווייטן נומער צייטונג מוזן צעטיילן אין עקסטראַ אויסגאַבן, אי צוליבן גרויסן דערפֿאַלג פֿון די עקס־טראַ אויסגאַבן, אי צוליב דעם וואָס גראַד אונדז איז געגאַנגען אין דעם קלאַר צו מאַכן דער ייִדישער געזעלשאַפט וועגן די געשעענישן און דעם חוב פֿון די ייִדישע מאַסן אין דער גאַרער וועלט צום קעמפֿנדיקן ייִדישן ישוב אין ארץ ישראל.

אין לייט אַרטיקל, וואָס מיר האָבן געשריבן אין צווייטן נומער האָבן מיר גערופן דעם ייִדישן ישוב צו דעמאָנסטרירן פֿאַר דער עפֿנטלעכקייט אונדזער סאָלידאַריטעט און גלייכצייטיק זאַמלען געלט פֿאַרן ישוב אין א״י. די אידישע פֿאַלקסצייטונג ווידער, וועלכע איז דערשינען מיטוואָך אין גע־וויינלעכן פֿאַרמאַט און שטייגער, האָט געפרוּווט צו נישט מאַכן דעם געדאַנק פֿון אַ דעמאָנסטראַציע, נאָר ווי זיי אויף להכעיס האָבן זיך ספּאַנטאַן פֿאַר־זאַמלט אויף דער פֿראַסע אַנזע אַרום צוויי טויזנט מענטשן און געפֿאַדערט פֿון דער ציוניסטישער פֿעדעראַציע צו דעמאָנסטרירן און אַט אַזוי איז

דאָמאַלסט פּאַקטיש פּאַרגעקומען איינע פון די גרעסטע דעמאָנסטראַציעס אין יידישן ישוב.

אין אונדזער לייט אַרטיקל האָבן מיר אונטערגעשטראַכן, אַז דער יידישער ישוב דאַרף פּאַדערן פון דער בראַזיליאַנער רעגירונג זי זאָל אויפֿ-פּאַדערן ענגלאַנד אַפּצושטעלן די אומרוען, ווייל אויך בראַזיל האָט אין דער פעלקער ליגע געשטימט פאַרן איבערגעבן צו ענגלאַנד דעם מאַנדאַט אויף א״י און אונטער דעם לאַזונג איז טאַקע געפירט געוואָרן די דעמאָנסטראַציע, וועלכע האָט פון צווישן זיך אַליין אויסגעטיילט אייניקע פירזאָגערס, בעת מען האָט געדאַרפט איבערגעבן פאַר די בראַזיליאַנער צייטונגסלייט דעם זין פון דער דעמאָנסטראַציע.

מיטוואַך, ווען די דעמאָנסטראַציע איז פּאַרגעקומען האָבן מיר די עקסטראַ אויסגאַבע איינגעאַרדנט אַזוי, אַז די ערשטע זייט האָבן מיר גע-זעצט און געדרוקט אין דער צייט ווען די דעמאָנסטראַציע האָט זיך געצויגן איבער דער שטאָט און האָבנדיק אונדזערע מענטשן צווישן די דעמאָנ-סטראַנטן, האָבן מיר איבערגענומען דורכן טעלעפּאָן די וויכטיקסטע עפּי-זאָדן פון פּאַרלויף פון דער דעמאָנסטראַציע, די רעדעס פון די פּאַרטייער פון דער רעגירונג און פּאַליטישע טוער און צום סוף, ווען די דעמאָנסטראַ-ציע איז אויפגעלייזט געוואָרן און דער עולם האָט זיך אומגעקערט אויף דער פּראַסע איז אונדזער עקסטראַ נומער צייטונג שוין געווען אין גאַס צום פּאַרקויף און האָט מיט זיין מאַדערנעם אויסזען און דעטאַלירטן באַריכט פון דער דעמאָנסטראַציע געמאַכט אַן אויסערגעוויינלעכן רושם אויפן גאַנצן יידישן ישוב איבערן לאַנד.

דאָס קענען אַזוי האַנדלען איז פּאַרשטענדלעך דערמעגלעכט געוואָרן אַ דאַנק דעם וואָס די בראַז. א.י.ד. פרעסע האָט דאָן געהאַט אַן אייגענעם לינאָטיפּ און די זעצער זיינען געווען די אייגנטימער בן ציון שרייבער און היים קענדלער, וועלכע האָבן ניט געקוקט אויף קיין ספּעציעלע אַרבעטס שעה און אָפּטמאַל געאַרבעט מיט דער גרעסטער אַנשטרענגונג די צייטונג זאָל דערשיינען אין צייט. עס איז אינטערעסאַנט דאָ צו פּאַרצייכענען אַז שרייבער, וועלכער איז געווען אַ מטופּל מיט קליינע קינדער, פּלעגט אָפּט

אפזיצן ביי דער זעץ מאשין 12—14 שעה נאכאנאנד אן א געהעריקן מאל-
צייט, וויסנדיק אז אויך אינדערהיים האבן ניט די קינדער גענוג צו עסן.

אין משך פון דער גאנצער צייט, ווען עס זיינען געווען ביידע צייטונגען
זיינען פארגעקומען ניט ווינציק אטאקעס פון איין צייטונג אויף דער
צווייטער און דערביי האבן אין דער איד. פאלקסצייטונג געשפילט די הויפט-
ראל בערגמאן און קארעקטוראנסקי. דער ערשטער מיט פעליעטאנען אונטערן
פסעוודאנים: גלינגלאן און דער צווייטער מיט זיינע לייט ארטיקלען, אונ-
טערגעשריבן מיט זיינע איניציאלן ש. ק.; אין דער בראך. איד. פרעסע
פלעגן נעמען א ווארט אין אזעלכע פאלן נאטאן בעקער מיט א פעליעטאן,
חיים ראזען מיט א פאבל און אהרן קויפמאן מיט א לייט ארטיקל; האראוויץ
פלעגט אין דער איד. פאלקסצייטונג שרייבן פאליטיש-געזעלשאפטלעכע
מאמרים און אויף אזעלכע ארטיקלען פלעגט אים אפט ענטפערן דער מחבר
פון די שורות.

עדווארד האראוויץ איז אין זיין ארט דענקען געווען א רעאקציאנער
און א שונא פון יעדן מאדערניזם, נאר זיינע ארטיקלען פלעגט ער שרייבן
אין זייער אן עלעגאנטן און העפלעכן טאן אויסמיידניק צו באליידיקן
וועמען עס איז און אויפן זעלבן שטייגער האט אים מערערע מאל געענטפערט
דער שרייבער פון די שורות. אזא אויסטויש פון קעגנזעצטע מיינונגען וועגן
יידישער דערציאונג איז אין יענער צייט פארגעקומען אין די דאזיקע פאר-
שיידן ארויסגעזאגטע מיינונגען וועגן אזא קארדינאל פראבלעם ווי דער-
ציאונג און דער אופן פון פאלעמיזירן פון צוויי קעגנער, אן דעם מינדסטן
אינסינוואירן און זידלען איינער דעם צווייטן, ווי עס איז געווען דער
שטייגער אין די עפנטלעכע דיסקוסיעס צו יענער צייט. האט געמאכט א רושם
אין דער יידישער געזעלשאפט. ה. האט געשריבן אין דער איד. פאלקסציי-
טונג א סעריע ארטיקלען אונטערן אלגעמיינעם טיטל: געדאנק און לעבן
אין דער ערציהונג פון אידישען קינד און דער שרייבער פון די שורות האט
אים געענטפערט אונטערן טיטל: געדאנקען אן לעבן אין דער דערציאונג
פון יידישן קינד.

לידער זיינען אזעלכע פאלן געווען זייער זעלטן און כמעט אויסנאמען.

די אַטאַקעס פון איין צייטונג אויף דער צווייטער האָבן געפירט די שוין דערמאָנטע ק. און ב.

אַלס קוריאָז פון זייערע „פערל“ וועלן מיר דאָ פאַרצייכענען דאָס לייט אַרטיקל פון ש. א. ק. א. נ. קאַקטוס, ווו ער האָט דעם רעדאַקטאָר פון דער בראַז. איד. פרעסע, אהרן קויפּמאַן, גערופן קאַקטוס, ד. ה. אַ ווילד גע-וויקס. ק. האָט דאָ געהאַט אַ גלענצנדע געלעגנהייט אָפּצוענטפערן ק. אויפן געניאַלן שטייגער ווי מאָריס ראָזנפעלד האָט אָפּגעענטפערט זיינע באַליי-דיקער מיטן באַרימטן ליד לאַטוטעס, כדי צו קענען ענטפערן אויף דעם שטייגער האָט מען הפנים געדאַרפט זיין אַ דיכטער ווי ראָזנפעלד איז געווען, דאַקעגן ק. האָט צוריק געזידלט און דערביי איז עס געבליבן.

די צווייטע „פערל“ איז דער פעליעטאַן א. נ. „פאַזשאַליסט וו'קאָוטו“, וואָס גלייַגלאַן (אהרן בערגמאַן) האָט געדרוקט קעגן די ליבעראַלע עלע-מענטן, וועלכע האָבן זיך דאַמאָלסט גרופירט אַרום דער „שלום עליכם“ שולע און זייער לערער, אליעזר שטיינבערג ע"ה.

עס איז געשען אזוי, אַז ש. האָט צונויפגערופן אַ גרופע שול טוער און פריינד פון יידישן וואָרט כדי איינצואַרדנען זיינס אַ רעפּעראַט וועגן דער טשערנאָוויצער קאַנפּערענץ און די הכנסה זאָל גיין פאַר דער יידישער שול אין טשערנאָוויץ. ב., באַריכטנדיק וועגן דעם דאָזיקן צוזאַמענקום, האָט ער זיך זייער באַליידיקנדיק אויסגעדריקט וועגן דיכטער ש. און די פאַרזאַ-מלטע. אויף אַט דעם אָפּלאַכן האָט געענטפערט מיט אַ שאַרפן פעליעטאַן אין דער בראַז איד. פרעסע מנשה פּוקס (אונטער אַ פּסעוודאָנים) און אָנגע-רופן גלייַגלאַן פּאַיאַץ, וועלכער האָט בלויז איין אויפגאַבע: אַרויסרופן געלעכטער ביי זיינע צירק באַזוכער און האָט ניט קיין חוש אָפּצוטיילן ערנסטע ענינים פון פּאַיאַצעווען. אויף דעם שאַרפן רעאַגירן פון מ. פ. האָט גלייַגלאַן אָפּגעדרוקט זיין פעליעטאַן „פאַזשאַליסט וו'קאָוטו“. אין דעם פעליעטאַן האָט דער שרייבער פאַרגליכן די פאַרזאַמלטע מיטן דיכטער שטיינבערג צו די דאַמען אין דעם אַנעקדאָט וועגן פּושקין, פון וועמען פ. האָט זיך געשפּירט געטראָפן און רייטנדיק דאַמאָלסט אויף אַ פּערד, האָט ער אויפּגעהויבן דעם פּערדס עק און זיי איינגעלאָדן אין „קאָיטע“...

עס האָבן אויך ניט געפעלט קיין פּערזענלעכע אַטאַקעס אין איין ציי-

טונג אויף די מיטארבעטער פון דער צווייטער צייטונג און דאָס זייער אָפּט אַן דער מינדסטער מאָס פון אַנשטעל אָפּילו פון וועלכער עס איז זשורנאַל-ליסטישער עטיק.

אַ באַזונדערס שאַרפע אַטאַקע אויף איינעם פון די מיטארבעטער פון דער בראַז. איד. פרעסע איז געמאַכט געוואָרן פון ב, דאָס איז געווען די עקלדיקסטע פּערזענלעכע אינסיוואַציע אויף אינזשיניער ראובן זיגער. דער שרייבער פון די שורות, אומרייזנדיק איבער דער פּראָווינץ ריאַ גראַנדע דאָ סול פּאַרן פּאַלעסטינע אַרבעטער פּאַנד, האָט אין דער איק"א קאַלאָניע פון באַראַנעסאַ קלאַראַ „אַנטדעקט" דעם דערמאָנטן זיגער און שפּעטער איז דער זעלבער געקומען קיין ריאַ און אָנגעהויבן מיטארבעטן אין רעדאַקציע. אין איינעם פון די נומערן בראַז. איד. פרעסע האָט דער שרייבער פון די שורות אָנגעשריבן וועגן ז. אַ ביאַגראַפישע נאַטיק, דערציילנדיק וועגן אים אַלס זשורנאַליסט און מענטש. אין אַ נומער שפּעטער איז אין דער איד. פּאַלקסצייטונג דערשינען אַ פּאַסקוויל א. נ. „דאָס אידל פון ראָוונע" (זיגער האָט געשטאַמט פון ראָוונע).

די אַלע אַטאַקעס און קעגן אַטאַקעס האָבן דערפירט אַזוי ווייט, אַז די כלל-טוער און בכלל נאַענט שטייענדיקע אַקטיווע עלעמענטן אין דער גע-זעלשאַפט פלעגן דאָס ערשטע זוכן אין אַ נייעם נומער פון איינע פון די צייטונגען דעם סאַרט מאַטעריאַל און אַז עס איז ניט געווען דער דאָזיקער מאַטעריאַל האָבן די צייטונגען ווי ניט געהאַט פאַר זיי קיין שום אינטערעס. טראַץ דעם אַלעמען, טראַץ אַט דעם גרויסן אינטערעס פון לייענער עולם, האָט די בראַז. איד. פרעסע געקעמפט פאַר עקזיסטענץ, געווען איז עס דערפאַר וואָס די הוצאה פון איינאַרדנען אַ לינאַטיפ האָט פיל באַשווערט די עקזיסטענץ פון דער צייטונג און אויסער דעם האָט זיך די קאַנקורענץ פון ביידע צייטונגען אָפּגערופן אויף ביידן, ווייל אויב דער לייענער עולם, וואָס איז געווען דער זעלבער, האָט אָפּילו גענומען ביידע צייטונגען, זיינען אַבער די אַנאַנסן געבער ניט שטענדיק געווען גרייט צו געבן זייערע אַנאַנסן אין ביידע צייטונגען, אַזוי אַז דער מקור פון הכנסה האָט זיך צעטיילט צווישן ביידע צייטונגען און שווער געמאַכט די עקזיסטענץ פון ביידע. די פ. צ. האָט געהאַט אַרום זיך מעצענאַטן אַבער ניט די „בראַז. איד. פרעסע".

אָזאָ צושטאַנד האָט געפירט דערצו, אַז דער רעדאַקטאָר ק. איז ניט איבערקלייבעריש אין מיטלען אויפצוהאַלטן די צייטונג און אַלץ איז געווען כשר.

צוויי אַזעלכע פּאַלן וועלן מיר דאָ פּאַרצייכענען, כדי קלאָר צו מאַכן אויף וועלכע וועגן דער רעדאַקטאָר ק. איז אַוועק אין זיין געיעג צו שאַפן קוואַלן פון הכנסה פאַר דער בראַז. איד. פרעסע.

אין פּאַל איז געווען מיטן פרעזידענט פון דער העברעיִש-בראַזיליאַנער גימנאַזיע אין ריאָ דע זשאַניראָ. די ציוניסטן, וועלכע האָבן אָנגעפירט מיט דער גימנאַזיע, האָבן געזוכט גבירים, וועלכע זאָלן העלפן שאַפן מיטלען אויפצוהאַלטן די גימנאַזיע און אויסגעקליבן אַלס פרעזידענט איינעם אַ גביר, אַ מעבל סוחר, כאַימאָוויטש, וועלכער איז געשטאַנען מיט אייניקע מעבל געשעפטן אין דער רייכער געגנט קאַטעטע. זיי האָבן געוואָלט, אַז אויסער רייכקייט איז ער אַן אומוויסנדער מענטש און זייער אויסרעכנונג איז געווען, אַז ער וועט זיך ניט וועלן צו פיל מישן אין אַנדערע ענינים פון דער גימנאַזיע אויסער פינאַנסן, נאָר דאָ האָבן זיי גראָד געמאַכט אַ פּאַלשן חשבון. דער גבירישער מעבל-סוחר, וואָס האָט זיך ביז דאָן ניט געמישט אין קיין קהלשע ענינים און שטענדיק בייגעשטייערט מיט אַ ברייטער האַנט פאַר דער זעלבער גימנאַזיע, האָט איצט געהאַט צייט טאַג-טעגלעך צו קומען אין גימנאַזיע, אַפּטמאַל אַריינגיין אין די קלאַסן בעת די לימודים, זיצן אין סעקרעטאַריאַט און נאָכקוקן די חשבונות, ווי עס וואָלט ווירקלעך געווען זיינס אַן אייגן מעבל געשעפט. געקומען צו אַ קינדער פאַרשטעלונג, אָדער אַן אַנדער שול פּייערונג, האָט ער ניט געוואָרט אויף קיין כיבודים און אַן שום שאלות פאַרנומען דעם אויבנאָן און טאַקע געהאַלטן רעדעס, אַז די ציוניסטן האָבן זיך ממש אויפגעגעסן לעבעדיקע. וועגן איינער אַזאָ רעדע אויף אַ שול-פּייערונג צום אַרויסלאָזן פון גימנאַזיע אין סוף לערניאָר, זיינען אומגעגאַנגען פּאַנטאַסטישע קוריאָזן. לויט אייניקע, וואָס זיינען ביי-געווען די שול פּייערונג זאָל די „רעדע“ אומגעפער האָבן געווען אין אַזאָ פאַרם:

„פּעיטערס און מוטערס! אונדזערע פּעיטערס זיינען געווען פּעיטערס צו אונדז, מוזן מיר זיין פּעיטערס צו אונדזערע קינדער“ און באַלד נאָכדעם

איז ער אַראָפּגעשפרונגען פון דער סצענע אין זאל אַריין און אַנגעהויבן אומגיין צווישן עולם זאַמלען געלט פאַר דער שול.

די ציוניסטן האָבן זיך געשעמט מיט אים, היות זוי ער האָט אָבער פאַקטיש געשטעלט די גימנאַזיע אויף די פיס עקאָנאָמיש און ווען עס האָט געפעלט געלט האָט ער אויסגעלייגט פון דער אייגענער קעשענע, און היות ווי די אַלע מעשים זיינע זיינען אומגעאַנגען פון מויל צו אויער, האָבן זיי זיך געמאַכט ניט פאַרשטייענדיק און האָבן געשוויגן. מאַכט זיך אינמאַל, אַז די גימנאַזיע פייערט אַ געוויסע דאַטע און אין דער איד. פּאַלקסצייטונג דערשיינען אַרטיקלען און אַפּשאַצונגען וועגן דער שולע, איר אַנטשטייאונג און אַנטוויקלונג און די אַרטיקלען זיינען פאַרשטענדלעך פאַרזען מיט בילדער פון די אַלע עסקנים, לערער און שילער, נאָר דער פרעזידענט איז ניטאָ און אין שטאַט טוט זיך חושך. עס פעלן ניט קיין מענטשן, וועלכע האָבן ליב אונטערצופירן און זיי פירן צונויף דעם רעדאַקטאָר ק. מיטן פרעזידענט פון גימנאַזיע און עס ווערט באַשלאָסן פאַר אַ געוויסער סומע אַפּצודרוקן אין דער בראַז איד. פרעסע אַ זייט ספעציעל געווידמעט דעם פרעזידענט פון דער גימנאַזיע.

עס איז דעם שרייבער פון די שורות אויסגעקומען אויפצונעמען פון מויל פון ה' כּאָימאַוויטש זיין שילדערן די אויפטוען אין דער גימנאַזיע, זיינע פּלענער א. אַז. וו. עס איז געווען אַ געוויסער זין אין דעם דרוקן אַזאַ זייט מיט דער באַשרייבונג, יעדנפאַלס האָבן מיר זיך עס אַזוי אויסגעטייטשט, ווייל מען דאַרף ניט אויסנוצן אַ מענטשנס נאַיוויטעט און גוטע, ניט איבער-געשפיצטע ערלעכקייט און מאַכן פון אים חזק. ווי עס זאל ניט זיין האָבן מיר אָבער געהאַט אַ גאַנץ פיין שטיקל אַרבעט צו מאַכן פון זיין דערציילן וועגן זיך און וועגן זיינע אויפטוען אין דער גימנאַזיע עפעס אַ לייטישע באַשרייבונג. צוגעהאַלפן האָט אונדז דערביי דער גרויסער אַלבום פון ביל-דער, וואָס ער האָט אונדז איבערגעגעבן און פון אַט דעם אַלבום האָבן מיר אַרויסגענומען די פאַרשיידנסטע בילדער פון אים, זיינע געשעפטן, זיין פרוי, זייערע קינדער, פון זיינע עלטערן און אַנדערע משפּחה מיטגלידער און האָבנדיק אַזוי פיל בילדער אין פאַרשיידענע פּאַזעס איז אונדז ניט אַנ-געקומען צו שווער צו קענען אויספילן די זייט מיט אַ פאַר הונדערט שורות,

וועלכע האָבן, ווי עס איז, טיילווייז אויך איבערגעגעבן וועגן זיין פאַרוואַלטן מיט דער גימנאַזיע.

דער צווייטער פּאַל איז שוין דערפאַר ניט געווען אַרומגעוועבט מיט אַ געפיל פון יושר פאַרן באַעוולהטן און די מלאכה נקיה האָט דער רע-דאַקטאָר ק., בליט ברירה, געטאָן אַליין. עס האַנדלט זיך וועגן דער „ליטע-ראַרישער“ זייט, וווּ עס איז געדרוקט געוואָרן אַן אויסצוג פון „ווערק“ פון סאַמועל (שלום נח בן המנוח לייב באַקאַלייניק ז"ל) באַקאַלייניק א.נ. העולם השוא והשקר, אָדער די פּאַלשע שווינדל-וועלט.

דער דאָזיקער ב. איז אַ ייד פון אַלטן שניט, האָט געקאַנט אַ ביסל לערנען און איז פאַרוואָרפן געוואָרן אין די ווייטע פּראָווינצן פון מאַטאַ גראַטאַ, וווּ דער ישוב איז זייער אַ שיטערער און די איינציקע באַשעפטיקונג איז דאָס האַדעווען בהמות, האָט ער זיך דאַרטן אומגעוואַלגערט צווישן די איינגעבוירענע און געמאַכט אַ גרויס פאַרמעגן און איז געקומען אין דער הויפט שטאָט אַ ביסל אַ „לעב“ טאָן אין דער געזעלשאַפט פון יידן און פאַר איינוועגס זיי טאַקע מזכה זיין מיט זיינע „ווערק“. פאַר אַ געוויסע סומע האָט דער רעדאַקטאָר ק. געדרוקט אַ טייל פון זיין ווערק אין אַ ספעציעלע „ליטעראַרישע זייט“ אין דער בראַז. איד. פרעסע און דערנאָך אויך גע-דרוקט אין דער דרוקעריי אַ ספעציעל העפטל פון 38 זייטן אונטערן דער-מאַנטן נאָמען.

די „ליטעראַרישע זייט“ האָט פאַרנומען ביידע זייטן פון מיטלסטן בלאַט, וואָס איז געגאַנגען אין 10 זייטלדיקן נומער און דער רעדאַקטאָר ק. האָט אונדז אין רעדאַקציע געפרווט איינשמעסן, אַז בלויז אין געציילטע נומערן אין שטאָט וועט מען אַריינלייגן דאָס מיטלסטע זייטל, בעת איבערן לאַנד וועט מען דאָס דאָזיקע „ליטעראַרישע“ בלאַט ניט צעשיקן.

דאָס דאָזיקע זייטל איז געווען אַ מיש מאַש פון ווערטער, פסוקים און מאמרי חז"ל, וואָס האָבן זיך ניט געקלעפט אַ וואָרט צו אַ וואָרט, אויפן קאַפּ איז געווען אין גרויסע האַלץ שריפט דער שוין דערמאַנטער טיטול און אין צענטער איז געווען אַ גרויס בילד פון מחבר ווי ער רייט אויף אַ פערד און אונטן איז געווען אונטערגעשריבן: אנכי הרוכב ישראל.

דאָס דאָזיקע „ליטעראַרישע“ זייטל, טראָץ דעם וואָס די רעדאַקציע האָט

זיך געהיט דערמיט עס זאל ניט אריינפאלן אין אומגעוונטשענע הענט, איז דערגאנגען צום יידישן ישוב אין קורטיבא, ווו עס איז געווען א פינע גרופע יידישע אינטעליגענץ, איז פון דארט אָנגעקומען אַ פעקעלע אַדרע-סירט צום רעדאַקטאָר ק. און אין דעם „ליטעראַרישן“ זייטל איז געווען איינגעוויקלט אַ שטינק-באַמבע, וועלכע האָט ממש פאַרפעסטעט די לופט פון רעדאַקציע.

די בראַז. איד. פרעסע האָט אויפגעהערט דערשיינען סוף נאַוועמבער 1929. דער שרייבער פון די שורות איז נאָך פריער אַוועק פון דער צייטונג. עס איז ניט געווען אָנגענעם צוצווען דעם סוף פון דער ערשטער יידישער צייטונג אין בראַזיל. פאַקטיש איז ניט געווען מער נייטיק קיין מיטאַרבע-טער אין דער רעדאַקציע. מיט יעדן נומער האָט די צייטונג אויסגעזעען אַרעמער, ביז זי האָט אויפגעהערט דערשיינען.

דער איינציקער וואָס איז געבליבן אין רעדאַקציע ביז דער לעצטער נומער איז דערשינען, איז געווען אינזש. ראובן זיגער. אויסער דאָס אויס-שניידן אַרטיקלען, האָט ז. געפרוּווט איינפירן עפעס נייעס און האָט אָנגעהויבן דרוקן אין המשכים אַ קאַלעקטיוון ראַמאַן, וואָס האָט געזאַלט זיין — לויט די דערקלערונג אין אָנהייב — די קאַלעקטיווע שאַפונג פון די ליינער, וועמען ער האָט איינגעלאָדן צו שרייבן די ווייטערדיקע קאַפיטלען און אַריינ-שיקן אין רעדאַקציע. אויף וויפל אונדז איז באַקאַנט האָט קיינער אַזעלכע קאַפיטלען קיינמאַל ניט אַריינגעשיקט, האָט ז. אַליין געשריבן די ווייטער-דיקע קאַפיטלען אונטער פאַרשיידענע נעמען און דער דאָזיקער מאַדנער ראַמאַן האָט זיך איבערגעריסן בעת די צייטונג האָט זיך אַפגעשטעלט.

די שותפים שרייבער און קענדלער האָבן פאַרשטענדלעך געהאַט תרעומות אויפן דריטן שותף ק. וועמען זיי האָבן באַשולדיקט אין דערפירן צום אונטערגאַנג פון דער בראַז. איד. פרעסע. עס איז ניט אין אונדזער אינטערעס צו באַשולדיקן וועמען עס איז אין דערפירן צום אונטערגאַנג פון דער ערשטער יידישער צייטונג אין בראַזיל, דאָך האָט זיך געמערקט דער אונטערשייד אין עקאָנאָמישן מצב פון די שותפים נאָכן שליסן די צייטונג, בעת קענדלער און שרייבער זיינען כמעט געבליבן אָן מיטלען, האָט ק.

געפירט מסחרים אויף דער גאַלד־ און צירונג־בערזע, וואָס האָט באַוווּן אויף אַ פאַרהעלטניסמעסיקן וווּלזיין.

קענדלער האָט זיך שפּעטער דערשלאָגן צו אַן אייגן געשעפט אין בעלזאַ האַריוואַנטע און שרייבער האָט זיך אַ צייט געמאַטערט אויף צו מאַכן פרנסה אַלס דרוקער ביז די רעדאַקציע פון „האַרץ“ אין ישראל האָט אים אַריבער־גענומען צו זיך, וווּ ער האָט געאַרבעט אַלס זעצער איידער ער איז געקומען קיין בראַזיל. דער עקאָנאָמישער מצב פון די אַרויסגעבער פון דער בראַז. איד. פרעסע האָט אפשר ניט קיין דירעקטע שייכות צו אונדזער אַר־בעט, עס איז אָבער כאַראַקטעריסטיש פאַרן צושטאַנד פון ישוב און די מעגלעכקייטן פאַר דער אַנטוויקלונג פון דער יידישער פרעסע. מיר ברענגן געזעס דאָ, ווען אַפילו בלויז אַלס קוריאַז.

ליטערארישע זשורנאלן

איידער מיר גייען איבער צו דער טעטיקייט פון דער איד. פאלקסצייט-טונג, וועלן מיר זיך באַמיען אַפּצוגעבן דאָס געהעריקע פּלאַץ די ליטעראַר-רישע זשורנאַלן, וואָס זיינען דערשינען אין פאַרשיידענע צייטן אין ריאַ דע זשאַניראַ.

כדי עס זאל קלאַר ווערן די סיבה פון דער אַנטשטייאונג פון געוויסע ליטעראַרישע זשורנאַלן, מוז דאָ אונטערגעשטרעכט ווערן, אַז די יונגעלייט, וואָס האָבן זיך אומגעטראָגן מיט כתבים, האָבן ניט געהאַט קיין געהויבענע מיינונג איבערן רעדאַקטאָר ק. און זיי האָבן ניט דורכגעלאָזט קיין איין געלעגנהייט צו לאָזן ק. פילן זייער מיינונג וועגן אים און זיין ראַל אַלס רעדאַקטאָר. ק. האָט פאַרשטענדלעך ניט געוואָלט דולדן אַזאַ מין ביטול באַצייאונג, האָט ער זיי מיט פאַרביטערונג פאַרשוויגן און זייערע נעמען ניט דערמאָנט, באַריכטנדיק וועגן פאַרשיידענע געזעלשאַפטלעכע פאַראַנ-

שטאַלטונגען. עס איז דאָן געווען ווי אַ זעלבסטפאַרשטענדלעכע זאַך, אַז דער, אויף וועמען דער רעדאַקטאָר האָט געהאַט אַ כעס, זאָל זיין נאָמען ניט טאָרן דערמאָנט ווערן אין דער צייטונג.

אַט די דאָזיקע „פאַרשטויסענע“, וואָס האָבן געקוקט אויפן רעדאַקטאָר ק. ווי אויף איינעם, וואָס איז ניט ראוי צו שטיין ביי דער אָנפירונג פון אַ יידישער צייטונג, זיינען עס געווען דער מאַטעריאַל, וואָס האָט מערערע מאָל אונטערגענומען דאָס אַרויסגעבן ליטעראַרישע אויסגאַבעס.

געוויינלעך ווערט געשאַפן אַ ליטעראַרישע אויסגאַבע דורך יונגע שרייבער, וועלכע קומען — אָדער פרעטענדירן צו האָבן געקומען — צום לייענער מיט עפעס נייעס, אַ נייע שיטה, אָדער ריכטונג, וועלכע דער ליטעראַרישער זשורנאַל דריקט אויס. אין דעם פאַל איז די איינציקע סיבה געווען דאָס וועלן זיך זען געדרוקט. דאָס באַציט זיך אַי צו די, וואָס האָבן זיך געהאַלטן פאַר שרייבער, אַי צו די כלל־טוער, וועלכע מען האָט, אַזוי צו זאָגן, ניט געלאָזט קומען צום וואָרט אין דער עקזיסטירנדיקער צייטונג. די צעטיילונג איז געווען אומגעפער אַזאַ: דער וואָס האָט געשריבן דערציילונגען אָדער לידער איז געווען דער אינטעליגענט און אין כמעט אַלע פאַלן זיינען די דאָזיקע געווען אַרעם, געאַרבעט אַלס „קלאַפערס“ און ווינציק פאַרדינט, דערפאַר אָבער זיך אומגעטראָגן מיט אַ געפיל פון אַן אויבערמענטש און אויף אַלץ און אַלעמען געקוקט פון אויבן אַראָפּ; דער כלל־טוער ווידער איז געווען דער רייכער אַרויפגעאַרבעטער קליענ־טעלטשיק, וואָס האָט געהאַט צייט זיך צו קהלן און איז געווען זיכער, אַז ער קען האַלטן די בעסטע רעדע, געבן די בעסטע עצה ווי דורכצופירן די אָדער יענע אַקציע און אַ פשיטא, אַז ער איז דער פאַסיקסטער קאַנדידאַט אויף פּרעזידענט אין דער ביבליאָטעק, שול אָדער קולטור פאַריין. אין מייסטע פאַלן איז אַט דער דאָזיקער כלל־טוער געווען קוים עפעס מער ווי אַ גראַמאַטנער און זיין דערפאַלג אין דער מיסחר וועלט, זיין מעגלעכקייט צו קענען אויסגעבן גרויסע סומען און דאָס וואָס אַלע אַרום אים אין דער מיסחר־וועלט, מיט וועמען ער איז געקומען אין באַירונג. האָבן אים גע־חנפּהט, האָט אים געפירט דערצו ער זאָל זיך איינריידן, אַז ער איז עס דער באַרופענער קאַנדידאַט אויף די אַמטן און ווייל תמיד איז דאָך געווען ניט

בלויז איינער, וואָס האָט אַזוי פֿון זיך געהאַלטן, האָט דער דאָזיקער שטענ-
דיק געהאַט קעגנער און ביי יעדער געלעגנהייט ווען ער איז דורכגעפֿאַלן
ביים וועלן דערוויילט ווערן צו וועלכן עס איז בכבודיקן אַמט, האָט ער גע-
וואָלט „באַשרייבן“ זיינע קעגנער אין צייטונג.

מען מוז מודה זיין, אַז אין ביידע פֿאַלן — סיי בנוגע די שרייבער, סיי
בנוגע די כלל־טוער — איז די רעדאַקציע געווען גערעכט מיטן ניט דער-
לאַזן זיי צו פֿאַרעפנטלעכן זייערע „ווערק“ אין דער צייטונג, ווייל אין תּוֹך
גענומען זיינען דאָס געווען בלויז פֿאַרזוכן פֿון מענטשן, וואָס האָבן פרע-
טענדירט צו באַשרייבן (אַדער אויסזינגען) זייערע געפֿילן פֿון בענקעניש
נאָך דעם אַלעמען, וואָס זיי האָבן איבערגעלאָזט אין דער אַלטער היים,
אַדער גאָר „אַפֿרעכענען“ זיך מיט זייערע שונאים, וועלכע זיי האָבן באַשריבן
אין זייער שאַפונג אין דער פֿאַרם און געשטאַלט ווי זיי האָבן אים געזען.
בנוגע פֿאַרעפנטלעכטע דערציילונגען אַדער לידער, איז דאַמאַלסט געווען
אַ זעלבסטפֿאַרשטענדלעכע זאַך צו וועלן דערגיין וועמען דער שרייבער
האָט געמיינט... דער כלל־טוער איז ווידער געווען גאַנץ אָפֿנהאַרציק אין
זיין וועלן „באַשרייבן“ זיינע קעגנער. בעת דער דערציילער אַדער פֿאַעט
האָט אין זיין „ווערק“ כאַטש פֿאַרשלייערט דעם נאָמען פֿון זיין העלד אַדער
העלדן און מען האָט געמוזט טרעפֿן וועמען ער מיינט, האָט דער כלל־טוער
אין זיין „אַרטיקל“ אַפֿטמאַל גאַנץ אָפֿן גערעדט וועגן זיין קעגנער און זיינע
מעשים אַזוי, אַז יענער האָט ניט געלאָזט קיין שום ספק קעגן וועמען עס
האַנדלט זיך. פֿאַרעפנטלעכן אַזעלכע שרייבערן וואָלט פֿאַקט געהייסן
פֿונאַנדערפֿלאַקערן פייערן, וועלכע וואָלטן געפֿירט צו אומענדלעכע קריגע-
רייען און פֿראַצעסן א. א. ו. צו דעם אַלעמען דאַרף נאָך צוגעגעבן ווערן,
אַז די דאָזיקע שרייבער האָבן אין די מייסטע פֿאַלן ניט געקאַנט די קונסט
פֿון שרייבן ריכטיק ייִדיש, ווער שמועסט שוין פֿון שרייבן אַזוי, אַז מען
זאָל זייער שרייבן קענען דרוקן אַן שום אויסבעסערונגען אין זיין פֿון סטיל
און סינטאַקסיס. פֿון דער צווייטער זייט ווידער האָבן זיי ניט „דערלויבט“
מען זאָל עפעס ענדערן אין זייער שרייבן, אי ווייל זיי האָבן פשוט ניט פֿאַר-
שטאַנען אַז זיי קענען ניט ריכטיק שרייבן, אי ווייל זיי האָבן געקוקט אויפֿן
רעדאַקטאָר מיט ביטול פֿון אויבן אַראָפֿ.

אין די מערסטע פאלן זיינען די ליטערארישע זשורנאלן געווען א שותפות פון אַט די דאָזיקע שרייבער, פּאָעטן און כלל־טוער. צום ערשטן האָט זיי אַלעמען פּאַרייניקט די שנאה צו קעגנער, נאָר ווי מען איז געקומען צום עצם צונויפשטעלן דאָס מאַטעריאַל פאַר דעם זשורנאַל, האָט זיך ערשט אַרויסגעוויזן, אַז אַפילו די פאַרביסנסטע קריטיקער, וואָס מיטן מויל האָבן זיי אומעטום געשיט פעך און שוועבל אויף אַלץ און אַלעמען, האָבן אָנגעהויבן קריגן דרך ארץ פאַרן געדרוקטן וואָרט און האָבן געוואַלט עס זאָל אין דרוק אַלץ אַרויסקומען לייטיש און מיט טאַקט, אַזוי איז זיי אויסגעקומען צו צוימען זייערע שותפים, די כלל־טוער, אין זייערע אויסברוכן פון כעס און אָנפאַלן אויף קעגנער און היות ווי די כלל־טוער זיינען מייסטן געווען די „מעצענאַטן“, וועלכע האָבן געדאַרפט געבן דאָס געלט און היות ווי קיין פּראָפּיטן האָבן זיי דאָך נישט געקאַנט דערוואַרטן פּיין דער אונטערנעמונג, האָט זיך מייסטן נאָכן ערשטן נומער באַלד אָפּגעקילט ביי זיי דער חשק צו דער אונטערנעמונג און דער גורל פון ליטעראַרישן זשורנאַל איז געווען געזחמטעט.

די נײַע וועלט

O NOVO MUNDO

דער ערשטער זשורנאל פון אויבנדערמאנטן טיפ איז געווען אַ זשורנאל מיטן נאָמען די נײַע וועלט. דער ערשטער נומער פון זשורנאל איז דער-שינען דעם 1טן מערץ 1927, רעדאַקטאָר פון זשורנאל אי זגעווען אַדאַלפּ קישניגאווסקי. אין פערטן נומער (דערשינען דעם 25סטן יולי 1927) ווערט געמאַלדן, אַז דער זשורנאל וועט פון קומענדיקן נומער אַן דערשיינען יעדע צוויי וואָכן אַנשטאַט יעדן חודש, עס דערשיינען אָבער בלויז נאָך אייניקע געציילטע נומערן און דער זשורנאל פאַרמאַכט זיך. עס איז אונדז ליידער ניט געלונגען צו דערגיין גענוי וויפּל נומערן עס זיינען נאָך דערשינען פון דאָזיקן זשורנאל אַלס צוויי מאָל אין חודש־אויסגאַבע.

אין דאָזיקן זשורנאל האָט קישניגאווסקי געדרוקט אייניקע פון זיינע דערציילונגען, וועלכע ער האָט שפּעטער אַרויסגעגעבן אין בוך פאַרם אונטערן נאָמען נײַע היימען (בילאַפּאָליס — ריאַ דע זשאַניראַ 1932), האָט

געשריבן די געזעלשאַפֿאלעכע אַרטיקלען און אויך אין די געציילטע אַר-
טיקלען אונטער אַנדערע נעמען דערקענט מען זיין האַנט. בכלל איז דער
זשורנאַל געשטאַנען אויף אַ געוויסער הויך מיט דער ריינקייט פון שפּראַך
און מיט דער באַשיידנקייט פון באַהאַנדלען געוויסע געזעלשאַפֿטלעכע
ענינים, אויסמיידנדיק די היסטעריע, וואָס האָט געהערשט אין דער געזעל-
שאַפֿט צווישן קעגנער פון פאַרשיידענע ריכטונגען און געזעלשאַפֿטלעכע
טוער פון יענער צייט.

אונזער לעבן

NOSSA VIDA

א צווייטע ליטערארישע שריפט פון זעלבן טיפ איז געווען אונזער לעבן. דער ערשטער נומער דערשיינט דעם 23סטן דעצעמבער 1927 און אין קאפ ווערט דער זשורנאל באצייכנט אלס „אלגעמיינע, קולטורעלע, געזעלשאפטלעכע און ליטערארישע וואכנשריפט“. אלס דירעקטאר פיגורירט דער נאמען פון נתן פערמאן און אלס רעדאקטאר — אדאלף קייסינאווסקי.

אונזער לעבן איז געווען א פארוואנדלונג פון די נייע וועלט און די ענדערונג פון נאמען איז בלויז געווען דערפאר וואס עס איז צוגעקומען אלס שותף דער שוין דערמאנטער נתן פערמאן.

פ. איז נאך דאן געווען א בחור, געשטאנען אין שידוכים, אליין פארמאגט א גרויסע קליענטעלע, געשטאמט אויך פון א רייכער פאמיליע און היות ווי ער האט זיך געהאלטן פאר א פאעט, איז צושטאנד געקומען די שותפות צווישן אים מיט ק.

אויך אין אונזער לעבן האָט ק. אָנגעהאַלטן דעם באַשיידענעם טאָן פון די נייע וועלט. אין די געציילטע נומערן, וואָס זיינען דערשינען ניט רעגל-מעסיק, האָט פ. פאַרעפנטלעכט צוויי לידער און ק. אייניקע דערציילונגען. אויך פון אונזער לעבן זיינען בלויז דערשינען אייניקע געציילטע נומערן. עס איז אונדז ליידער אויך דאָ ניט געלונגען צו דערגיין גענוי וויפל נומערן עס זיינען דערשינען. אויך אין דעם פּאַל איז די סיבה פון אויפהערן דערשיינען געווען דער וואָס דער „מעצענאַט“ פ. האָט מער ניט גע-וואָלט צוטראַגן קיין געלט און ווי עס ווייזט אויס האָט זיך אים מער ניט איינגעגעבן צו שרייבן קיין נייע לידער און ער האָט אַזויערנאָך פאַרלוירן דעם אינטערעס צו דער וואַכנשריפט.

צום זעלבן סאָרט זשורנאַלן געהערן אויך די אויבנדערמאָנטע זשור-
נאַלן, וואָס זיינען אייגנטלעך איינס און דאָס זעלבע און זיינען בלויז דער-
שינען פריער אונטער איין נאָמען און שפעטער אונטערן צווייטן.
„קד'מה“ איז געווען אַ יוגנט אַרגאַניזאַציע, אין וועלכער עס האָבן זיך
גרופירט יונגוואַרג, וואָס האָבן מייסטן געאַרבעט צוזאַמען מיט זייערע
עלטערן אין זייערע געשעפטן און געהאַט אַ געוויסן חוש פאַר געזעל-
שאַפטלעכן אויסלעבן זיך, ווייל זיי זיינען געקומען פון אייראָפּע טיילווייז
אַלס דערוואַקסענע און האָבן אין דער אַלטער היים זיך באַטייליקט אין
געזעלשאַפטלעכע באַוועגונגען, מייסטן קולטורעל-נאַציאָנאַלע, איז דאָ, אין
דער נייער היים, האָבנדיק גענוג פרייע צייט און געלט, האָבן זיי געזוכט זיך
אויסצולעבן אין קרייז פון יונגעלייט און מיידלעך פון זייער עלטער.

אויסער דאָס דורכפירן פון צייט צו צייט פאַרוויילונגען מיט טעניץ, האָבן זיי אויך דורכגעפירט פאַרשיידענע פאַרלעזונגען, טעאַטער פאַרשטעלונגען און אויף צו האַלטן אינפאַרמירט זייערע מיטגלידער וועגן דער טעטיקייט פון זייער אָרגאַניזאַציע האָבן זיי אַרויסגעגעבן אַ ביולעטין מיטן נאָמען פון זייער פאַריין — קדימה. דער ביולעטין פלעגט דערשינען ניט רעגלמעסיק, געדרוקט אין 4 זייטלעך קליינעם זשורנאַל-פאַרמאַט און צעשיקט ווערן אומזיסט צו די מיטגלידער.

איינער פון די דירעקטאָרן פון דער קדימה אָרגאַניזאַציע — שאַכניק — האָט שפּעטער איבערגענומען דעם ביולעטין און אים פאַרואַנדלט אין אַן אילוסטרירטן חודש זשורנאַל א. נ. די יוגנט.

שאַכניק האָט צוגעצויגן צום זשורנאַל דעם יונגן צייכענער-אַמאַטאָר כאַכאַמאַוויטש און די דערשינענע נומערן פון די יוגנט זיינען געווען זייער פיינע העפּטלעך מיט צייכענונגען און קאַריקאַטורן פון לאַקאַלן קאַלאַריט. עס איז אונז נישט געלונגען צו דערגיין וויפּל מאַל עס איז דערשינען דער ביולעטין קדימה. פון די יוגנט זיינען דערשינען 6 נומערן און אין קעגנזאַץ צו די אַנדערע זשורנאַלן איז די יוגנט געווען דער איינציקער פאַרזוך צו געבן די יידישע יוגנט אַ יידיש קולטורעלע דערציאונג.

עס איז אינטערעסאַנט דאָ צו פאַרצייכענען, אַז די קדימה אָרגאַניזאַציע, ווי די אַרויסגעגעבענע זשורנאַלן קדימה און די יוגנט, זיינען געווען די איינציקע ערנסטע פאַרוזוכן אין בראַזיליאַנער יידישן ישוב צו אָרגאַניזירן די יידישע יוגנט אין אַן אומפאַרטייאישער אָרגאַניזאַציע אויף אויסצולעבן זיך אין יידיש, קולטורעל און געזעלשאַפטלעך. צום באַדויערן זיינען די שפּעטער געשאַפענע יוגנט אָרגאַניזאַציעס שוין אַלע געווען אין פאַרטוגע-זיש און בכלל האָט די יוגנט אויפגעהערט באַנוצן יידיש.

די יוגנט איז דערשינען אין געוויינלעכן מאַגאַזין פאַרמאַט אין 16 זייטן, געדרוקט אויף גלאַנץ פאַפיר, מיט בילדער, צייכענונגען און קאַרי-קאַטורן פון שוין דערמאַנטן צייכענער-אַמאַטאָר כאַכאַמאַוויטש אין טעקסט און שטענדיק מיט אַ בילד אויפן שער בלאַט.

דער לעצטער נומער איז דערשינען אין דער צווייטער העלפט פון דע-צעמבער 1929 אַלס טאַפּל נומער אין 24 זייטן מיטן בילד פון פאַרשטאַר-

בענעם ביניש מיכאליעוויטש אויף דער הילע און מיטן אַרטיקל וועגן זעלבן פון אהרן בערגמאן.
 בכלל האָט די יוגנט געדרוקט (אויך איבערגעדרוקט) אַרטיקלען פון באַקאַנטע שרייבער און דערמיט געאַנגען אויף אַן ערנסטערן וועג ווי די אַנדערע זשורנאַלן, וועלכע האָבן מייסטן נאָר געדרוקט די אייגענע נאָענט שטייענדיקע מענטשן און דערמיט געמאַכט דעם איינדרוק פון אַן אויסגאַ-
 בע, וועלכע איז נאָר דערצו באַשאַפן געוואָרן.

„דער אנהייב“

מיר האָבן שוין דערמאָנט אין אַ פּריערדיק קאַפיטל וועגן די באַ-
עוולהטע שרייבער. אַזעלכע זיינען פאַרשטענדלעך אויך געווען צווישן די
קאָמוניסטן, אָדער ווי מען פלעגט זיי רופן, די פּראַגרעסיווע עלעמענטן.
אויף אַנצוהאַלטן דעם גלייכגעוויכט אין דער געזעלשאַפט פלעגט די
בראַז. איד. פּרעסע טאַקע דרוקן פון צייט צו צייט אייניקע אַרטיקלען
פון צווישן אַט די פּראַגרעסיווע עלעמענטן, דאָס זיינען אָבער געווען גע-
ציילטע פּריווילעגירטע, חוץ די דאָזיקע זיינען נאָך געווען גענוג באַעוולהטע,
וועלכע האָבן זיך געהאַלטן פאַר שרייבער און האָבן קיינמאַל ניט געהאַט
קיין געלעגנהייט צו קומען צום פּסוק. עס איז אינטערעסאַנט דערביי אונ-
טערצושטרייכן, אַז דאָס האַלטן זיך פאַר אַ פּראַגרעסיוון כלל-טוער איז
אייגנטלעך ניט געווען קיין פאַקט פון זיין אַ קאָמוניסט, גיכער זיינען עס
געווען רייך געוואָרענע קליענטעלטיקעס, וועלכע האָבן זיך געוואַלט

אויסדרייען פון ביישטערן צו די נאציאנאלע פאָנדן און האָבן פאַראַדירט אַלס פּראָגרעסיווע און אין אַנדערע הינזיכטן, איבערהויפט אין דער הינזיכט פון וועלן זיך זען געדרוקט, זיינע זיי ניט אָפּגעשטאַנען פון די אַנ-דערע כלל-טוער פון אַנדערע ריכטונגען.

אין דער הינזיכט פון וועלן זיך זען געדרוקט, זיינען ניט געווען קיין חילוקי דעות צווישן די אַנגעהעריקע צו די פאַרשיידענע ריכטונגען. די פּראָגרעסיווע האָבן זיך אָבער געהאַלטן פאַר מאַרטירער, אזוי צו זאָגן, און עס זאָל האָבן געהייסן, אַז דאָס פאַרשטויסט מען זיי צוליב זייערע אידיען.

וויפל די אַלע דערמאָנטע כלל-און קולטור-טוער האָבן זיך ניט גע-האַלטן פאַר שרייבער, האָבן זיי אָבער ביי זיך גופא געשפּירט, אַז זייער זון קען נאָר שיינען ווען זיי וועלן האָבן איינעם אַלס רעדאַקטאָר, וועלכער זאָל — לויט זייער אויסדרוק — בלויז „איבערקוקן“ זייערע כתבים. אַזאַ קאַנדידאַט האָבן זיי געפונען אין דער פּערזאָן פון דערמאָנטן אינוש. ראובן זינגער.

ווי מיר האָבן שוין פריער דערמאָנט, האָט זי זייער פיל געשריבן אין דער בראַז. איד. פּרעסע, וווּ ער האָט כמעט אַליין אויסגעפילט די צייטונג אין דער לעצטער צייט, ווען די צייטונג האָט זיך שוין פאַקטיש געהאַלטן ביים שליסן און די געציילטע מיטאַרבעטער זיינען זיך פונאַנדערגעגאַנגען פון דער רעדאַקציע.

זי האָט צו יענער צייט געהאַט פאַרעפנטלעכט אין ניו יאָרקער „טאַג“ אַ קאָרעפּאָנדענץ וועגן בישע אין בראַזיל (בישע) — אין פאַרטוגעזיש: חיה — איז אַ פאַרשפּרייטע אַזאַרט שפּיל), איז דאָס געדרוקט געווען אין „טאַג“, צוזאַמען מיט דעם וואָס די איד. פּאַלקסצייטונג איז אים פּערזענלעך באַ-פאַלן. האָט אים געשאַפן אַנזען אין די רייען פון די פּראָגרעסיווע און אזוי-ערנאָך איז ער געוואָרן דער רעדאַקטאָר פון פּראָגרעסיוון זשורנאַל דער אָנהייב.

זי איז געווען זייער א פּעיקער און פלינקער זשורנאַליסט, זייער אַפט פלעגט ער זיינע אַרטיקלען שרייבן אינמיטן רעדאַקציע טומל, אַדער גאָר אין דערנעבנדיקן קאַפּע-הויז צווישן איין קאָוועלע און אַ צווייטס; אין זיין

שרייבן פלעגט זייער אַפט דאָמינירן דער לייכטער, דער פעליעטאַניסטישער, טאָן און עס פלעגט זיך זייער אַפט באַקומען דער איינדרוק, אַז ער קען שרייבן פאַר אַדער קעגן וועלכער עס איז אַקטועלער פראַגע ווי אַ זייטי-קער באַאַבאַכטער און ניט ווי אַ דירעקט פאַראַינטערעסירטער אין דער פראַגע. אין אַט דעם גייסט האָט ער אַרגאַניזירט די גרופע פראַגרעסיווע און באַלאַנסירט צווישן די פאַרשיידענע אינטערעסן פון די גרופן און יחידים אַזוי, אַז עס איז צושטאַנד געקומען די אַרגאַניזירונג פון זשורנאַל „דער אָנהייב“.

דער אָנהייב הייבט אָן דערשיינען סוף 1929 אין ריאָ דע זשאַייראַ, ווען עס איז שוין געווען קלאַר, אַז די בראַז. איד. פרעסע גייט אונטער. די צייטונג דערשיינט אין קליינעם צייטונגס פאַרמאַט אין 8 זייטן אַלס „וואַכנ-בלאַט פאַר געזעלשאַפטלעכע פראַבלעמען“ אונטער דער רעדאַקציע פון אַ קאַלעגיאַע מיט ז. אַלס רעדאַקטאָר. אין דער קאַלעגיאַע איז אויך אַריין יאַנקל פוקס, וועלכער האָט זיך שפעטער אַפגעשפאַלטן פון דער גרופע און אָנגע-הויבן אַרויסגעבן אַן אַנדער בלעטל א. נ. די קראַפט.

אייניקע חדשים דערשיינט דער אָנהייב נאַרמאַל יעדע וואָך און ווערט געפירט אין גייסט פון פראַ-קאָמוניזם אונטערן שליער פון אומפאַרטיי-אישקייט. צי עס זיינען פאַרגעקומען רייסערייען אין דער רעדאַקציע קאַ-לעגיאַע איז אונדז ניט באַקאַנט. פון דעם וואָס איז געווען פאַרעפנטלעכט אין שריפט האָט מען ניט געקאַנט זען קיין מיינונגס פאַרשיידנקייט, עס איז דערפאַר אָנצוגעמען, אַז דער ברוך צווישן די מיטגלידער פון דער גרופע איז ניט פאַרגעקומען אויפן אידעישן באַדן. ווי עס זאַל אָבער ניט זיין, איז די שפאַלטונג פאַרגעקומען אויף אַזאַ אופן: איין גרופע, מיט פריער דערמאַנטן יאַנקל פוקס, האָט פאַרכאַפט די אייגענע דרוקעריי, וווּ די ציי-טונג איז געדרוקט געוואָרן און געהאַט בדעה ווייטער אַרויסגעבן די ציי-טונג, האָט די צווייטע גרופע רעגיסטרירט אין געהיים דעם נאָמען פון דער צייטונג אַלס זייערס און דער קאַפּ דער אָנהייב האָט מער ניט געקאַנט באַ-נוצט ווערן דורך דעם צווייטן צד.

דער אָנהייב איז אַזויערנאָך מגולגל געוואָרן אין די קראַפט, וועגן וועל-כער מיר וועלן ריידן אין קומענדיקן קאַפיטל.

ווי מיר האָבן שוין פריער דערמאָנט האָט מען פון די פאַרעפנטלעכטע אַרטיקלען ניט געקאָנט מערקן, אַז אין דער רעדאַקציע קאַלעגיע הערשט ניט קיין אייניקייט, נאָר ווען די רייסערייען זיינען אַרויסגעקומען אין דער עפנטלעכקייט האָט זיך געשאַפן דער איינדרוק, אַז די גרונט סיבה פון די אַלע רייסערייען איז דאָס וואָס ניט אַלעמען האָט מען געקאָנט צופרידן־ שטעלן און דרוקן אין דער צייטונג. אינדעראמתן זיינען אין דער גרופע געווען זיער ווינציק אַזעלכע, וועלכע האָבן געקאָנט אַנשרייבן אַן אַרטיקל אויף אַ פיל ווייניק פאַסיקן אופן.

ז. ווידער, וועלכער האָט געזוכט ביי די פראַגרעסיווע אַן אַנהאַלט צו קענען זיין טעטיק מיט דער פען און ווייטער קעמפן קעגן דער איק"א און אירע מושלים, האָט זיך הפנים אַנטוישט אין דער אידעאָליסטישקייט פון דער גרופע. די ביידע באַזונדערע גרופן ווידער, האָבן יעדער אויף זיין שטייגער געהאַט גענוג גרונט ניט צו זיין צופרידן מיטן רעדאַקטאָר ז., זיין שטעלונג, אַדער וואַקלדיקייט, אין פאַרשיידענע פראַגן, איז היות ווי דאָס ווייטערדיקע אַרויסגעבן פון דער אַנהייב איז געוואָרן אוממעגלעך, איז ז. דאָמאַלסט אַוועק קיין אַרגענטינע.

„די קראפט“

ווי מיר האבן שוין פריער דערמאנט איז יאנקל פוקס געבליבן מיט דער דרוקעריי, וועלכע איז איינגעארדנט געווארן צו דרוקן דער אנהייב, איז אין אט דער דרוקעריי האט פ. געדרוקט קאמערציעלע ארבעטן און אינר צווישן צייט ארויסגעגעבן יעדע צוויי וואכן די נייע שריפט — די קראפט. ארום די קראפט האט זיך גרופירט א קליינע גרופע פון די פראגרעסיווע צדדים. אט די גרופע האט אנגעשטעלט אלס רעדאקטאר מאטל גלייזער, א יידישער אינטעליגענט פון בעסארביע, וועלכער איז צו יענער צייט געהאט געקומען קיין בראזיל. ג, וועלכער האט גענוצט דעם פסעוודאים: מאטל יידיש, האט זיך געמיט רעדאקטירן די קראפט אין פראגרעסיוון גייסט אויף א געוויסער קולטורעלער הויך, איז אומגעפארן איבער די יידישע ישובים, געזוכט אבאנענטן, עס געלינגט אים אבער ניט צו שאפן קיין גרעסערע סומען און ער גייט ענדלעך אוועק פון דער צייט

טונג. די סיבה וואָס זיינע רייזעס גיבן ניט דעם געווינטשענעם מאַטעריעלן דערפאַלג נעמט זיך דערפון, וואָס מייסטן אזוי גערופענע פראַגרעסיווע, זיינען עס געווען בלויז צוליב דעם וואָס זיי האָבן ניט געוואָלט ביישטייערן פאַר די נאַציאָנאַלע פאַנדן "קרן קימת" און "קרן היסוד", האָבן זיי זיך אויסגעשטעלט אַלס קעגנער פון ציוניזם און אַלס פראַגרעסיווע, זיינען אָבער די פראַגרעסיווע אויך געקומען נאָך געלט האָבן זיי זיך אויך פון זייערע געלט־אַקציעס אויסגעדרייט.

פון זיינע רייזעס אויף דער פראַווינץ האָט ג. פאַרעפנטלעכט זייער שיינע באַשרייבונגען, סיי פון דער שיינער בראַזיליאַנער לאַנדשאַפט, סיי פון די יידישע ישובים און די אינטערעסאַנטע טיפן, וואָס געפינען זיך אין די דאָזיקע יידישע ישובים, די באַשרייבונגען האָט ג. פאַרעפנטלעכט טיילווייז אין די קראַפט און טיילווייז אין מיר און זיי, וואָס ער האָט רעדאַגירט, ווי מיר וועלן זען אין קומענדיקן קאַפיטל.

ווען ג. איז אַוועק פון די קראַפט האָט דער אייגנטימער יאַנקל פוקס נאָך געפרוּווט אַרויסגעבן די צייטונג און האָט צוגעצויגן אַ יונגמאַן מיטן נאָמען אברהם וואַלדמאַן, וועלכער האָט פאַקטיש אַליין אַרויסגעגעבן די צייטונג. וו. איז געווען איינער פון אַ גרופע לינקע פועלי ציון, וועלכע האָבן פלוצים באַשלאָסן זיך אַנשליסן אָן די קאַמוניסטן און זיי האָבן אַרויסגע־געבן אַ בראַשור א. נ. אַרויס פון זומפ (ריאָ דע זשאַניראַ 1931, 50 ז"ו). געדרוקט די בראַשור אין דער דרוקעריי פון ה' פוקס, אַרויסגעבער פון די קראַפט איז וו. שוין געבליבן דאָרט אַרבעטן אין דער רעדאַקציע און ווייל ער איז געווען דער ביליקסטער, איז ער אויך געווען דער פאַסיקסטער מענטש פאַרן אַרויסגעבער פ.

פון דער גרופע לינקע פועלי ציון, וועלכע האָבן פראַקלאַמירט פאַר דער וועלט, אַז זיי גייען "אַרויס פון זומפ" און זיינען אַוועק צו די ק. זיינען אונדז זייער גוט באַקאַנט געווען דער דערמאַנטער וו. און אַ צווייטער, מינץ. ביידע זיינען זיי געווען שניידער אַרבעטער, זיינען שפעטער אַרעסטירט געוואָרן פאַר קאַמוניסטישער טעטיקייט. וו. איז אַוועק צוריק קיין פוילן און שפעטער מגולגל געוואָרן קיין צענטראַל אַמעריקע, ווו ער איז אַ טעטיקער כלל־טוער פאַר דער הסתדרות און ישראל און דער צווייטער, וועלכער האָט

ניט געוואַלט צוריקפאַרן קיין פּוילן, איז פון דער בראַזיליאַנער פּאַליציי פאַרשיקט געוואָרן אויף אַן איבול און איז דאָרט אומגעקומען. מ. איז געווען אַ שטילער און באַשיידענער אַרבעטער, אַן אידעאָליסט אין דער נאַטור איז ער פון דער קאָמוניסטישער פּראָפּאַגאַנדע צו יענער צייט ממש פאַרכאַפט געוואָרן און זייער אַקטיוויטעט אויף דער יידישער גאַס האָט אים גלייך אַריינגעצויגן, — דער אידעאָליסטישער מ. האָט ניט געקאָנט אַרומטראָגן זיך מיט אַ חלום וועגן אַ ווייט לאַנד בעת דאָ אויפן אָרט איז אַלץ אַזוי רירעוו־דיק. אינדעראַמתן זיינען אָט די ליאַרעמדיקע קאָמוניסטישע רעדל פירער געווען רייכע קליענטעלטשיקעס, געגעבן געלט אויף פּראָצענט, זיך געלעבט אַ לוקסוס לעבן.

זאָלן די געציילטע שורות זיין אַ מצבּה אויפן קבר פון באַשיידענעם אידעאָליסט און קעמפּער, וואָס איז אומגעקומען נאָר אַ דאַנק דער ליאַרעמ־דיקער קאָמוניסטישער פּראָפּאַגאַנדע קעגן דער יידישער אַרבעטערשאַפט אין ארץ ישראל צו יענער צייט.

NÓS E ELLES

MIR UN ZEI - מיר און זיי

Orgão independente de propaganda em pról da organização de uma melhor Collectividade Israelita no Brasil.

Publicação mensal em portuguez-idisch.

Redacção e administração:
RUA 7 DE SETEMBRO, 1^a
Tel. 4-5683 Caixa Postal -

Redacção: { Dr. Symphonio de Magalhães
Dra. Diva Dantas
Dr. Moses Rabinovitch

Director:
Dr. Moses Rabinovitch

ANNO I

RIO DE JANEIRO - DEZEMBRO 1930

N.º 1

מיר און זיי איז געווען אַ זשורנאַל פון געוויינלעכן מאַגאַזין־פאַרמאַט, וואָס איז לכתחילה אויסגערעכנט געווען צו דערשיינען אין יידיש און פאַר־טוגעזיש און האָט געזאָלט זיין דער אַרגאַן פון אַ אידיש ראַדיקאַלע פּאָלקס פּאַרטיי אין בראַזיל.

דער ערשטער — און איינציקער — נומער איז דערשינען אין דעצעמ־בער 1930. אין קאַפּ לייענט זיך: חודש שריפט אין פּאַרטוגעזיש, אידיש, אומאַפּהענגיקער אַרגאַן פאַר אַ גרעסערער און בעסער אידישער געזעל־שאַפט אין בראַזיל.

מיר און זיי איז רעדאַגירט געוואָרן פון אַ קאַלעגיע, וואָס איז באַשטאַנען פון דר. מאַגאַליאַנעס, דראַ. דיִוואַ דאַנטאַס און דר. משה ראַבינאָוויטש. לויט ווי עס קען פאַרשטאַנען ווערן פון צוזאַמענשטעל פון דער קאַלעגיע זאָלן די דערמאַנטע בראַזיליאַנער אַדוואַקאַטן־זשורנאַליסטן אַנפירן מיט דער

פאַרטוגעזישער טייל און ר. זאָל עס זיין דער יידישער רעדאַקטאָר, אינדער־אמתן האָט די יידישע טייל רעדאַגירט דער שוין פריער דערמאָנטער גלייזער.

אייגנטלעך איז דער גאַנצער פּלאַן פון שאַפן אַן אַזוי גערופענע צענטער פאַרטיי פון יידן און בראַזיליאַנער צוזאַמען, געווען די אַרבעט פון דר. ראַבי־נאַוויטש, וועלכער האָט אין דער יידישער געזעלשאַפט ניט געהאַט קיין שום אַחזיהו. די בראַזיליאַנער האָבן זיין פּלאַן פאַרשטענדלעך אויפגענומען ווי אַן עווענטועלע מעגלעכקייט צו קענען קריגן יידישע שטימען פאַר זיך און זייערע קאַנדידאַטן בעת וואַלן און ר. האָט דערביי געהאַט ריין פּערזענלעכע השׁבנות מיטן "איק" פאַרשטייער אין בראַזיל, דר. ראַפּאַלואוויטש, וועלכער האָט זיך גערופן רב הכולל און געפלאַנט איינצופירן אַ קהילה, ר. אַ רוסיש־יידישער אַדוואַקאַט, איז געווען פאַרהייראַט צום הרב הכולל'ס אַ נאַענטע משפּחה און איז געווען געשיידט פון זיין פרוי.

דער געדאַנק פון אַ צענטער פאַרטיי איז אפשר ניט געווען אינגאַנצן קרום, ווייל פאַקטיש איז דער יידישער ישוב געווען קעגנזעצלעך צעטיילט אין ק. און נאַציאָנאַל־געשטימטע, איז אַזוי אויסגעקומען אַז ביי דער בראַז־זיליאַנער געזעלשאַפט זיינען פון איין זייט אַלע יידן געווען פאַררעכנט פאַר ק. און ביי דער ק. פאַרטיי זיינען אַלע יידן געווען פאַררעכנט אַלס עקספּלאַאַטירער פון דער אַרעמער באַפעלקערונג צוליב זייער באַשעפּטיקן זיך אַממייסטן מיט קליענטעלע. דר. ר. איז אַבער פאַר קיין פאַל ניט געווען די פאַסיקע פּערזאָן צו שאַפן אַזאַ יידיש־בראַזיליאַנער צענטער פאַרטיי. פון גאַנצן פּלאַן איז אויסער דאָס דערשיינען איין נומער מיר און זיי גאַרניט געוואָרן.

דר. ר. האָט נאָך שפּעטער געפירט זיינע אַטאַקעס אויף דעם רב הכולל און זיינע מעשים דורך פּלוג בלעטלעך און בראַשורן, איבערהויפט ווען ער האָט געהאַט פינאַנציעלע מיטלען דערצו. איינע אַזאַ בראַשור א. נ. שׁימל... און לופט (אַ ווי געשריי פון ווייטיק און אויפברויז פון אַ באַוואוסטזיניקן באַבאַכטער) האָט ער אַרויסגעגעבן אין אויגוסט 1932.

מיר און זיי איז געווען דער לעצטער פרוו אַרויסצוגעבן אַ רעגולערע צייטשריפט אין יידישן ישוב אין בראַזיל. די יידישע יוגנט, איבערהויפט

די שטודירנדיקע, האָט אַלץ מער גענוצט אַלס זייער אומגאַנגס שפראַך פאַרטוגעזיש און די כלל טוער, ווערנדיק עלטער און רייכער, האָבן אויפֿ־געגעבן זייער אַמאָליקע געדאַנקען פון שרייבן אַרטיקלען און צו דעם אַלע־מען איז צוגעקומען דער פאַקט וואָס די אידישע פּאַלקסצייטונג מיט איר גרויסער צאָל מיטאַרבעטער האָט פאַקטיש ניט געלאָזט קיין פּלאַץ פאַר קיין לאַקאַלע שרייבער און בכלל איז צו דער א.פ.צ. געווען שווער צו צוקו־מען, ווייל זיי האָבן זיך ניט גענויטיקט אין קיין געזעלשאַפטלעכער אנער־קענונג, אי צוליב זייער רייכקייט, אי צוליב דעם וואָס זיי זיינען געווען די איינציקע אויף דער יידישער גאַס און זיי האָבן ניט געהאַט קיין מורא פאַר קיין קאַנקורענץ.

A Gazeta Israelita

פארקס צייטונג

דער ערשטער נומער פ. צ. האט זיך באוויזן דעם 20סטן דעצעמבער 1927 און איז דערשינען צוויי מאל אין וואך (מיטוואך און פרייטיק). אלס אַרויסגעבער האָבן אין קאָפּ פון דער פ. צ. פיגורירט: עדוואַרדאָ האַראַוויץ, יעקב שניידער און סאַלאַמאָן גאַרנשטיין; אלס רעדאַקטאָרן פון אָפּטיילונג געז: ש. קאַראַקוואַנסקי, מנשה האַלפּערן און אהרן בערגמאַן, רעדאַקטאָר — עדוואַרדאָ האַראַוויץ.

פונקט ווי אַ מאל די בראַז. איד. פרעסע האָט די געשאַפּענע געזעל־שאַפּט, וועלכע האָט אַרויסגעגעבן די פ. צ. זיך פאַרנומען זייער גרויס. עס זיינען איינגעאַרדנט געוואָרן אויפן ברייטן שטייגער די דרוקעריי מיט מאַדערנע מאַשינען, די אַדמיניסטראַציע, די עקספּעדיציע פון דער צייטונג און עס איז ביי דער רעדאַקציע אויך איינגעאַרדנט געוואָרן אַ ביכער לאַגער און ס'איז אַפילו פאַרויסגעזען געוואָרן אַ פאַרלאַג־טעטיקייט. ד. ה. אַרויס-

געבן פון צייט צו צייט יידישע און העברעישישע ביכער. בכלל האט זיך די געגרינדעטע געזעלשאפט פארמאסטן צו ווערן די פארזארגערין פון יידישער קולטור פארן יידישן ישוב.

צום שבת פון די ארויסגעבער דארף דא געזאגט ווערן, אז כאטש זיי האבן די גאנצע אונטערנעמונג לכתחילה געבויט אויף א געשעפטס באזע, האבן זיי נישט געקארגט קיין געלט צו שאפן א ווירקלעך גרויסע אינפאר-מאטיווע און רייכע צייטונג, וואס איז לויט די דאמאלסטיקע אומשטענדן פון יידישן ישוב, געווען א גרויס נייעס.

די פ. צ. איז דערשינען אין געוויינלעכן צייטונגס פארמאט אין 8, 10 און זייער אפט — איבערהויפט פרייטיק — אויך אין 12 זייטן. ביי יעדער ספעציעלער געלעגנהייט, ווי פאר א יום טוב, אדער אנדערע וויכטיקע דאטעס איז די צייטונג דערשינען אין א פארגרעסערטער צאל זייטן. די צייטונג פלעגט זיך דרוקן אין א צילינדער-מאשין, 4 זייטן מיט אמאל. ביי געוויסע עקסטרע-דאטעס זיינען דערשינען ביז 5 דרוק-בויגן (40 זייטן).

די הויפט באלעבאטים זיינען געווען יעקב שניידער און סאלאמאן גארנשטיין, ווייל זיי זייגען געווען די הויפט געלט געבער, נאר אין דער פירונג פון דער צייטונג האט געהאט די הויפט דעה עדווארדא האראוויץ (א שוואגער פון שניידער). ער איז געווען דער אפיציעלער סעקרעטאר פון דער ציוניסטישער פעדעראציע און טעטיק אויך אין אנדערע געזעל-שאפטן, פלעגט ער טאקע שרייבן די לייט ארטיקלען פון פ. צ. און איז אין אלגעמיין געווען דער ווארט זאגער פון דער ציוני פאליטיק אין יידישן ישוב אין בראזיל. די לייט-ארטיקלען פלעגט ה. נישט אונטערשרייבן, עס האט געהייסן, אז דאס איז די אפיציעלע מיינונג פון דער רעדאקציע, ער פלעגט אבער פון צייט צו צייט אויך שרייבן ספעציעלע ארטיקלען וועגן געזעלשאפטלעכע ענינים אונטער זיין נאמען און אויך די ארטיקלען פלעגן כמעט תמיד זיין דער אויסדרוק פון דער אנגענומענער מיינונג אין דער ציוני פעדעראציע און זייערע אנהענגער.

אחרן בערגמאן פלעגט שרייבן וועגן אינטערנאציאנאלער פאליטיק און אויסער דעם פירן אטאקעס אויף דער בראז. איד. פרעסע און אנדערש דענקנדיקע ריכטונגען בכלל, לויט ווי מיר האבן שוין געשילדערט זיין

אַקטואַרן אין שייכות מיט זיין ראָל אין דעם אַוועקגיין פון די ציונים פון דער בראַז. איד. פרעסע. מער וועגן זיין שרייבערישער און געזעלשאַפטלעך-כער אַקטיוויטעט, ווי בכלל זיין ראָל אין דער יידישער געזעלשאַפט, וועט אונדז נאָך אויסקומען צו שילדערן אין אַ ווייטערדיקן קאַפיטל, וווּ מיר וועלן זיך פאַרנעמען מיט זיין אַוועקגיין פון דער פ. צ. גרינדן אַן אייגענע צייטונג און זיין ראָל אין די צווישן-פאַרטייאישע באַציאונגען אין יידישן ישוב.

ב. האָט געווירקט, אַז עס זאָלן איינגעלאָדן ווערן אַלס אויסלענדישע מיטאַרבעטער, די באַוווּסטע פּועלי ציון פירער: מ. רעגאַלסקי (בוענאַס איירעס), יאַרבלוס (פאַריז), דר. יוריס (א"י), אינזש. אַנשל רייס און מלך ניישטאַט (וואַרשע). אַזאַ אויסוואַל פון אויסלענדישע מיטאַרבעטער האָט געהאַט אַ ספּעציעלן אינטערעס אויך פאַר די ציונים, עס האָט געהייסן אַז די ציון. פּעדעראַציע איז אין בראַזיל דער איינציקער ציון. אַדרעס, אין וועלכן עס זיינען אויך מיטבאַטייליקט די ציון. פאַרטייען — אין דעם פּאַל די פּועלי ציון — לויט ווי עס איז געווען נויטיק פאַרצושטעלן דער ציון. וועלט עקוועטיווע און אַזויערנאָך זיינען די ציונים געווען די פּאַקטישע באַלעבאַטים איבער די נאַציאָנאַלע פּאַנדן און אויפן חשבון פון אַט די פּאַנדן האָבן זיי אַנגעפירט זייער ציון. טעטיקייט איבערן לאַנד.

מנשה האַלפּערן האָט געפירט דעם ליטעראַרישן טייל פון דער צייטונג. ער פלעגט פאַרעפנטלעכן דערציילונגען און לידער (אונטערן פּסעוודאָנים: נאַשאַני) און פון צייט צו צייט אויך שרייבן וועגן קולטור ענינים. בכלל האָט ה. געוואַלט שאַפן אַ געוויסע דיסטאַנץ צווישן זיין אַרט שרייבן און דעם קריגערישן טאָן פון געוויסע אַרויסטריטן פון דער פ. צ. עס איז אים אָבער ניט געלונגען צו שאַפן אַרום זיך אַזאַ אַטמאָספּער אין טאַג-טעגלעכן לעבן, ווייל ער איז געווען דער אַפיציעלער סעקרעטאַר פון דער ציון. פּעדעראַציע און האָט געמוזט, ווילנדיק אַדער ניט ווילנדיק, העלפן פירן די אַפיציעלע פּאָליטיק פון די ציונים.

עדוואַרדאַ האַראַוויץ איז געווען, ווי מיר האָבן שוין פריער דערמאַנט, די פאַרבינדונג צווישן די אַרויסגעבער יעקב שניידער און סאַלאַמאָן גאַרנ-שטיין, און די אייגנטלעכע מיטאַרבעטער פון דער פ. צ. עס געשעט אָבער

אזוי, אז די דעפיציטן אין דער צייטונג ווערן אלעמאל גרעסער און די דערמאנטע ארויסגעבער באשליסן זיך אפצורוקן פון דער צייטונג. עס איז ארום מיטן יאר 1930, אין לאַנד הערשט אַ שטיקל פּאַליטישער כאַאָס, דער שפּעטערדיקער דיקטאַטאָר זשעטוליאַ וואָרגאַס פירט אַ באַוואָפּנטן קאַמף קעגן די קעמפּער פאַר קאַנסטיטוציאָנעלער פּרייהייט, וואָס קומט צום אויסדרוק אין אויפשטאַנד קעגן דער פּעדעראַלער רעגירונג אין ריאַ גראַנדע דאָ סול און דער קריזיס אין לאַנד ווערט אלעמאל שטאַרקער, רוקן זיך די דערמאָנטע ט. און ג. אָפּ פון דער צייטונג און לאָזן איר איבער אין די הענט פון שבתִי קאַראַקוואַנטקי.

ה. אַרבעט מיט אין דער פ. צ. פון צייט צו צייט, שרייבט אַרטיקלען אויף געזעלשאַפטלעכע טעמעס אונטער זיין נאָמען און כאַטש עס הייסט, אַז ער דריקט אויס בלוז זיין אייגענע מיינונג, הערט מען זיך דאָך צו צו זיין מיינונג, אי ווייל מען רעספּעקטירט אים אַלס ערנסטן טוער און זשור־נאַליסט, אי צוליב דעם וואָס ער איז נאָך אַלץ דער סעקרעטאַר פון דער ציונ. פּעדעראַציע און איז פאַרטראַטן אין אַ ריי געזעלשאַפטלעכע אינסטיטוטציעס. בכלל האָט מען זיך שטענדיק באַצויגן צו ה. אַלס ערנסטן און ערלעכן מענטש, וועמען זאָגאַר די קעגנער האָבן רעספּעקטירט פאַר זיין ערלעכקייט.

טראָץ זיין באַליבטקייט ביי אַלע שיכטן פון ישוב, פאַרלאָזט ה. אַלע זיינע אַמטן אין דער געזעלשאַפט, הערט אויף שרייבן אין דער פ. צ. און ציט זיך אינגאַנצן צוריק פון געזעלשאַפטלעכער אַקטיוויטעט, בלייבנדיק אָפּגע־שלאָסן אין קרייז פון זיין פּאַמיליע און געשעפּטן. לויט אייניקע פון זיינע פריינד האָבן דאָן איבערגעגעבן, זאָל אים האָבן געפירט צו דעם באַשלוס וואָס ב. האָט אים אַזוי ביטער אַטאַקירט אין זיין אידישע פּרעסע און קיי־נער אין דער געזעלשאַפט האָט זיך ניט אָפּגערופּן קעגן די פּערזענלעכע אַטאַקעס אויף אים, זיין שוואַגער יעקב שניידער און אַנדערע פון זיינע פריינד. אינדעראַמתן זיינען ניט געווען קיין גענוג מוטיקע מענטשן, וואָס זאָלן זיך קענען פאַרמעסטן מיט ב. אויף צו ווירקן אויף אים ער זאָל אָפּ־שטעלן זיינע אַטאַקעס אויף וועמען עס איז, ער האָט פשוט קיינעם ניט רעספּעקטירט און דאָס איינציקע מיטל, וואָס האָט געקאַנט מאַכן ב. שוויגן,

דאָס אָפּקויפּן אים מיט אַנאַנסן און אַנדערע אופנים פון פינאַנסייעלער הילף, האָט ה. פאַר קיין פּאַל ניט געוואָלט.

אויב פריער, ווען ה. פלעגט נאָך פון צייט צו צייט מיטאַרבעטן אין דער פ. צ., האָט קאַראַקוטשאַנסקי געשפירט, אַז ער דאַרף זיך רעכענען מיט דער מיינונג פון דער עפנטלעכקייט, כאַטש ער איז פאַקטיש געווען דער איינציקער באַלעבאַס פון דער פ. צ., האָט ער איצט בעת ה. האָט זיך אינ-גאַנצן צוריקגעצויגן פון דער געזעלשאַפטלעכער טעטיקייט, ניט גענומען מער אין אַכט קיינעמס מיינונג און אינגאַנצן זיך געפירט אין צייטונג כאַדעם העושה בתוך שלו.

בעת די אַרויסגעבער האָבן זיך צוריקגעצויגן פון דער פ. צ. און זיי האָבן איבערגעגעבן די מאַשינען מיט אַלע אייריכטונגען צו ק., איז אָפּגע-מאַכט געוואָרן ער זאָל צאָלן אַ געוויסע סומע פאַרן נוצן די מאַשינען און היות ווי קיין ספעציעלע אויסגאַבן האָט ער ניט געהאַט און בלויז ער מיטן מאַשיניסט־זעצער־דרוקער האָבן געדאַרפט אַרויסנעמען געהאַלט פון דער צייטונג, האָט ער זייער לייכט געקאַנט צאָלן די חודשלעכע צאָלונגען פאַרן נוצן די מאַשינען און האָט זיך אַזויערנאָך געפילט פאַקטיש פריי פון אַפ-געבן וועמען עס איז רעכענונג פון זיינע מעשים. אויך די פריערדיקע אַרויס-געבער זיינען נאָך אַלעמען געווען צופרידן פון אַזאַ סיטואַציע. עס האָט אי געהייסן, אַז די פ. צ. דערשיינט, אי זיי האָבן ניט געהאַט מער קיין שום נויטווענדיקייט צוצוטראַגן געלט פון זייערע קעשענעס צו דעקן די דעפיציטן. ק. האָט כמעט אַליין אויסגעפילט די צייטונג. ער פלעגט שרייבן די לייט אַרטיקלען, די געזעלשאַפטלעכע כראַניק, געשריבן דערציילונגען, ליי-דער און פעליעטאַנען אונטער פאַרשיידענע פּסעוודאָנימען און האָט נאָך איבערגעזעצט און געדרוקט אין פאַרזעצונגען סטעפאַן צווייגס ראַמאַן מֵאַרְיָאָ אַנטוואַנעט, וואָס איז דאָן דערשינען אין פאַרטוגעזיש.

ק. האָט זיך צו יידיש באַצויגן מיט גענוג ביטול און האָט בכלל קיינ-מאַל ניט געהאַט אינזינען דער לייענער זאָל פאַרשטיין וואָס ער מיינט צו זאָגן. גיכער איז ער געווען אַ פאַרליבטער העברייער, וועלכער האָט געבעד ניט קיין אַנדער ברירה ווי צו שרייבן אין דער פּשוטער יידישער שפּראַך. נאָך אין 1925, ווען ער איז נאָר וואָס אַנגעקומען קיין בראַזיל, גיט ער

ארויס צוזאמען מיט שמעון לאנדוי א בוך אין העברעיש א ג. ציון, ווו ער פארעפנטלעכט לידער פון זעלבן ל. אין זיין איבערזעצונג אין העברעיש א. ג. על הסף און גיט צו א טייל פון זיינע כתבים א. ג. מתוך חפזון. עס איז אינטערעסאנט א רעצענזיע וועגן דעם ביכל, וואס איז צו יענער צייט דער-שינען אין העולם (לאנדאָן). דער רעצענזענט האָט פשוט געשטעלט די פראַגע ק. פאָרוואָס זיין טייל הייסט מתוך חפזון. „איזה חפזון ואיזו בהלה...“ (א וואָסער איילעניש און א וואָסער בהלה). דער רעצענזענט האָט פשוט ניט פאָרשטאַנען די בהלה פון ק. אַרויסצוגעבן אַזאָ ווייט ניט פאַלקאָם בוך און מיר הייבן בכלל ניט אָן צו וויסן נאָך וואָס האָט ק. געמוזט איבערזעצן די לידער פון ל. פון יידיש אויף העברעיש און צוזאמען מיט זיין העברעישע טייל אַרויסגעבן א בוך, וואָס הייסט אַפיציעל „הספר העברי הראשון בברזיליה. העורך: ש. קרקושנסקי, המו"ל: שמעון לאנדוי“ (דאָס ערשטע העברעישע בוך אין בראַזיל, רעדאַקטאָר: ש. קאַראַקושאַנסקי, אַרויסגע-בער: שמעון לאַנדוי) און איז זיך צעגאַנגען אין אַ זייער קליינער צאָל עק-זעמפלאַרן, ווייל קיין צו גרויסע צאָל העברעיש לייענער זיינען אין בראַזיל צו יענער צייט, אויף וויפל אונדז איז באַקאַנט, זיכער ניט געווען.

צי איז עס געווען צוליב דעם וואָס ער האָט געמוזט אַליין טאָן אַלע אַרבעטן פון דער אַדמיניסטראַציע און האָט נאָך דערצו געמוזט אויספילן אַליין די גאַנצע צייטונג, צי איז עס געווען צוליב דעם וואָס ער האָט געהאַט אַ ביטול באַציאָונג צו יידיש און ניט גערעכנט זיך מיט דער מיינונג פון לייענער, — ווי די זאך זאָל ניט זיין, איז זיין יידיש געווען אַ האַמעטנער און פיל פון די געשריבענע זאַצן זיינען פשוט געווען אומפאַרשטענדלעך, אַדער מען האָט זיי פאַרשטאַנען פונקט להיפוך פון דעם וואָס ער האָט געוואָלט זאָגן. וועגן יאָסעלע ראָזנבלאַט ע"ה, וואָס איז דאָן אויפגע-טראָטן אין שטאַטישן טעאַטער מיט אייניקע קאַנצערטן, האָט ער, צב"ש, אַזוי געשריבן:

„יאָסעלע ראָזנבלאַט האָט אָן אַרגאַן מיט אַ מעכטיק שטאַרקער פאַ-

טעניץ...“

וועגן זיין שרייבן זיינען אומגעגאַנגען צווישן עולם טויזנטער קוריאָזן, אַז עס איז ממש געווען אוממעגלעך אַפצוטיילן דאָס אויסגעטראַכטע פון

אמת, ווייל צענדליקער קאמישע פאלן זיינען זיכער צוגעטשעפעט געוואָרן צו ק. אַן זיין שולד, דאָך איז אינטערעסאַנט בכלל דער פּאַקט פון זיין אַרט שרייבן, ווייל דאָס טאַקע האָט דאָך געגעבן דעם עולם לייענער די געלעגנ־ הייט צוצוטראַכטן אויך ניט געשטויגענע מעשיות וועגן אים און זיין שרייבן.

ק. איז אַן אַלטער בחור. דאָס האָט פאַרשטייט זיך ניט אָפּגעהאַלטן אים צו שרייבן דווקא ליבעס לידער און זיינע דערציילונגען דרייען זיך אַרום עקזאָטישע ליבעס טצענעס, וואָס פלעגן זיך מייסטן וויקלען אַרום טראַגישע פאַרפאַלן און זיך ניט פאַרענדיקן ווי אין די מייסטע ראָ- מאַנען, בכי טוב, באַר גראַד יעדעס מאָל מיט אַן אַנדער טראַגעדיע. געשעט איינמאַל, אַז ער ווערט אַ חתן פאַר אַ יונג, שיין מיידל און די צייטונג ווערט ממש פאַרפליצט מיט באַגריסונגען צו זיך פאַרלאָבונג און דאָס אינטער- רעסאַנטסטע דערביי איז, וואָס ער פלעגט דאַרפן די אַלע באַגריסונגען אַליין „מאַכן“, אי כּדי עס זאָל ניט זיין צופיל איינטאָניק און אויף איין שטייגער, אי עס זאָל זיין פיל ווייניק געזאָגט אַזוי ווי ער האָט עס פאַרשטאַנען. צוואַ- מען מיט די באַגריסונגען האָט זיך גלייכצייטיק אויך געביטן דער אופן פון זיינע ליטעראַרישע שאַפונגען, די לידער, דערציילונגען, פעליעטאַנען און אַפילו די געזעלשאַפטלעכע כראַניק האָט עפעס אָנגעהויבן אויסזען אַביסל מער אין ראַזעווע פאַרבן, — עפעס ווי אַלץ האָט ביי אים געקראַגן אַן אַנדער אויסזען, ווי די וועלט וואָלט פּלוצים שענער געוואָרן און ער וואָלט זיך פשוט געוואָלט אַרומכאַפן מיט אַט דער וועלט און זיך צעקושן.

ווי אין זיינע ליטעראַרישע שאַפונגען האָט זיך אויך זיין ראַמאַן אין לעבן געענדיקט זייער טרויעריק — קורץ פאַר דער חתונה האָט דאָס מיידל אָפּגעלאָזט דעם שידוך. מיט אַמאָל איז דער גאַנצער קוואַל פון פרייד און ראַזעווע פאַרבן, אין וועלכע זיין וועלטל האָט זיך געבאָדן די לעצטע חדשים, פאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַ קוואַל פון שנאה און פונקט ווי פריער די פרייד, אַזוי איז אויך די שנאה איצט געקומען צום אויסדרוק אין זיינע שאַפונגען.

די דאָזיקע פאַרוואַנדלונגען האָבן פאַרשטענדלעך געגעבן די לצני הדור גענוג שטאַף פאַר שפּאַס. אַלס קוריאַז וועלן מיר דאָ ברענגען אייניקע

פערזן פון א ליד, וואָס ק. זאָל צו יענער צייט האָבן פאַרעפנטלעכט אין זיין צייטונג, וועגן אַ „צעבראַכן האַרץ“:

„ניט נאָר ווען מען צעברעכט
יענעמס פּוּס אָדער האַנט,
ווען מען מאַכט אין קאַפּ אַ לאַך —
נאָר אויך ווען מען צעברעכט אַ האַרץ
איז עס אַ בראַך...“

אַ ספּעציעל קאָפיטל איז דער אופן פון „אַריינזאָגן“ זיך פון די רעדאַקט־טאַרן פון ביידע צייטונגען, ב. און ק. (פ. צ. און איד. פרעסע). עס איז שוין געווען צו יענער צייט אַזוי נאַטירלעך דאָס קעגנזייטיקע „אַריינזאָגן“ זיך, אַז ק. פלעגט שרייבן נאָטיצן אונטערן קעפל אהרן און ב. פלעגט איבער זיינע נאָטיצן אַוועקשטעלן אַ קאַפּ שטעפּסל און דער עולם האָט זיך געוויילט מיט דעם „גלאַדיאַטאָרן“ קאַמף, וואָס איז מער ווי אַלץ געווען לעכערלעך און פראַווינציעל.

אין די לעצטע יאָרן האָט ק. אַנגעהויבן אַרויסווייזן מער צוגעלאָנגקייט צו יידישע זשורנאַליסטן, וועלכע האָבן געפרוּווט דערנענטערן זיך צו דער פ. צ. און דאָרט עפּעס דרוקן פון צייט צו צייט.

איינער פון זיינע נאָענטע פריינד איז געווען כאַסין. אַן עלטערער בחור, ווי ער, איז ער געווען זיין רייזדער־איינמאַנער פון אַבאַנאַמענטס אַפּפּאַל. אומפאַרנדיק איבער די יידישע ישובים האָט זיך כ. אַנגעטראַפּן מיט צענד־ליקער אינטערעסאַנטע טיפּן און פלעגט וועגן זיי דערציילן אַזוי שיין און אינטערעסאַנט, אַז אָפּטמאַל איז אונדז ניט שווער געווען צו זיין מיט אים לאַנגע שעהן און הערן זיין דערציילן וועגן אַט די מאַדנע טיפּן יידן. איין שילדערונג פון אַ יידישן גביר, אַן עם האַרץ, וואָס האָט בלוז געקאָנט זיך אונטערשרייבן, וועלן מיר דאָ איבערגעבן פאַר די לייענער אַלס קוריאָו. אַריינקומענדיק צו איינעם אַ גביר אין אַ גרויס געשעפּט אין אַ פראַווינץ־שטאָט האָט ער אים, דעם פאַרשטייער פון דער צייטונג, גראַד געהייסן זיצן און האָט זיך צו אים געווענדעט מיט דער גאַנצער ערנסטקייט:

— זאָגט מיר, סעניאָר, איז אייער צייטונג אַ וויסנשאַפֿטלעכע ?
 — זיכער גיבן מיר אויך וויסנשאַפֿטלעכע אַרטיקלען פֿון צייט צו צייט,
 — האָט כ. געמאַכט אַ טאָן פֿון ערנסטקייט און האָט זיך אַ שפּאַר ביסל גע-
 ווונדערט אויף דער פּראָגע פֿון דעם פּאַרשוין, וועמען ער האָט זייער גוט
 געקאָנט פֿון זיינע פּריערדיקע באַזוכן.
 — איך מיין ניט אייערע אַרטיקלען — האָט אים דער גביר איבערגע-
 שלאָגן די רייד — איך מיין צי האָט איר מיר די צייטונג געשיקט מיט מיינ
 וויסן, אָדער אַן מיינ וויסן...
 ווי עס איז געווען דער מנהג ביי די יידישע צייטונגען אין בראַזיל, איז
 אויך די פ. צ. געשיקט געוואָרן צו יעדן איינעם און שפּעטער איז מען גע-
 קומען איינמאַנען דעם אַבאָנאַמענטס אָפּצאָל.
 כ. איז געווען אַ זייער פּיינער פּאַעט און זיינע קינדער לידער האָבן
 געמאַכט זייער אַ גרויסן רושם אויפֿן בעסערן לייענער, נאָר צום באַדויערן
 איז ער געווען אַ זייער אָפּגעלאָזענער מענטש און ניט געהאַט צו פּיל
 אַמביציע, אַזוי אַז ער איז ערגעץ געבליבן שטעקן אַלס לערער אין אַ
 יידיש שטעטל און לעצטנס האָט מען פֿון אים אינגאַנצן ניט געהערט מער.
 ער איז געשטאַרבן פּאַראַיינזאַמט און די יידישע שרייבער-גרופּע אין ריאָ
 האָט זיך מתעסק געווען מיט זיין עזבון.
 אַ צווייטער טיפּ איז געווען אַ יידישער זשורנאַליסט פֿון בעסאַראַביע,
 נעלטאַן (ניסן) וויינער. אויפֿגעקומען איז וו. אַלס מיטאַרבעטער אין דער
 בראַזיליאַנער טאָג פּרעסע אין סאַן פּאַולאַ, נאָר אין תּוך איז וו. געווען אַ
 יונגערמאַן מיט קענטענישן פֿון יידיש און האָט געשריבן ניט שלעכט, האָט
 ער זיך אויך געדרוקט אין דער פ. צ. פֿון צייט צו צייט. ער האָט אָבער ניט
 שטענדיק מדקדק געווען אויף אַריגינאַליטעט און פּלעגט דעם לייענער, ווי
 מען פּלעגט זיך אויסדריקן אין זשורנאַליסטן קרייזן, „נעמען אויפֿן זיכער“,
 צושרייבנדיק זיך מעשות פֿון אַנדערע שרייבער און רייזנדערס.
 ק. האָט ניט איינמאַל אויסגעדריקט זיינע ספּקות בנוגע דער אויטענ-
 טישקייט פֿון די דאָזיקע מעשיות, נאָר היות ווי זיי זיינען געווען אינטערע-
 סאַנטער לייענשטאַף, האָט ער זיי געדרוקט.
 עס פּלעגט אין פ. צ. זיך אויך דרוקן פֿון צייט צו צייט אַ זייער אינטע-

רעסאנטער יידיש-בראַזיליאַנער אינטעליגענט, שוויילזאָן, וועלכער פלעגט שרייבן אויף יידיש-בראַזיליאַנער היסטאָרישע טעמעס.

דער שרייבער פון די שורות פלעגט אויך פון צייט צו צייט דרוקן בילדלעך פון יידישן לעבן אין בראַזיל און ווען מיר זיינען געפאָרן אין נאָרד בראַזיל אויף אַ לעקציע טור נאָכן דערשיינען פון אונזער בוך גע-שיכטע פון יידן אין בראַזיל, האָבן מיר געדרוקט אַ ריי רייע באַשרייבונגען פון די יידישע ישובים אין די צפון פראַווינצן און בכלל האָט ק. זיך באַצויגן צו יענער צייט זייער פריינדלעך צום שרייבער פון די שורות און זיין ווערק. ק. האָט אַוועקגעלייגט גענוג אַרבעט אויף צו קענען דערפירן די פ. צ. זי זאָל זיך קענען אַליין אויסהאַלטן. ער האָט אויך געהאַט זייער פיל אויס-צושטיין פון די פאַרשיידענע פאַראַרדנונגען פון דער צענזור בעת דער דיק-טאַטור פון זענטוואַל וואַרגאַס און זיין דיפ (צענזור אַמט) צו יענער צייט. בעת עס איז אַרויס דער פאַרבאַט פאַר אויסלענדער צו זיין רעדאַקטאָרן פון צייטונגען האָט ער אָפגעזוכט אַ בראַזיליאַנער זשורנאַליסט, וואָס האָט גע-געבן זיין נאָמען אַלס רעדאַקטאָר; ווען מען האָט גענויט די אַרטיקלען איבערצוזעצן און דרוקן זיי גלייכצייטיק אויך אין פאַרטוגעזיש, האָט ער זיך אַריינגעוואַרפן אין דער אַרבעט צוצוציען די ספרדישע יידן און איבער-הויפט די אינטעליגענטן פון צווישן די ספרדישע יידן און ווען ניט דאָס שליסן די צייטונג דורך דער מאַכט וואָלט אים אפשר געלונגען צו שאַפן אַ טיילווייזע פאַרייניקונג, אָדער פאַרשטענדיקונג, צווישן די אשכנזישע און ספרדישע יידן אין בראַזיל.

ביז אָנהייב 1935 איז די פ. צ. דערשינען צוויי מאַל אין וואַך און האָט דאָן אָנגעהויבן דערשיינען טעגלעך אין זעלבן פאַרמאַט, אין 8 און אָפט אויך אין 12 זייטן. סוף 1940 פייערט די פ. צ. איר בר מצווה (13 יאָר עקזיס-טענץ) און ביי דער געלעגנהייט גיט ק. אַרויס אַ פאַרגרעסערטן יובל נומער, וועלכער האָט געמאַכט אַ זייער פיינעם אינדרוק, נאָר מיט אַ פאַר חדשים שפעטער ווערט די צייטונג געשלאָסן דורך דער מאַכט צוזאַמען מיט אַלע אַנדערע צייטונגען אין אויסלענדישע שפראַכן.

IMPRESA ISRAELITA

אידישע פרעסע

פראַגרעסיווע יידישע צייטונג אין בראַזיל

די בראַז. איד. פרעסע, ווען זי האָט זיך געהאַלטן ביים שליסן, האָט געזאַלט איבערגיין אין די הענט פון אַ גרופע פּועלי ציון חברים און דער-שיינען אַלס ספּעציעלער פּועלי ציון אָרגאַן, האָט דאָן ב. צו נישט געמאַכט דעם גאַנצן פּלאַן, ווייל ער האָט געטענהט, אַז די פ. צ. איז אייגנטלעך אַ כמעט פאַרטיי צייטונג, ווייל אַזויפיל אַנפירנדיקע חברים אַרבעטן דאָרט מיט, איז כאַטש אַלע האָבן גוט געוואָסט אַז עס איז ניט אַזוי, האָט דאָך זיין קעגנערשאַפט צום פּלאַן אָפּגעהאַלטן די וואָס האָבן געדאַרפט געבן גרעסערע סומען און פון פּלאַן איז גאַרניט געוואָרן.

עס איז פאַרשטענדלעך, אַז ב. האָט אין דעם פּאַל ניט געקאַנט האַנדלען אַנדערש ווייל דאָס איז געווען קעגן דעם ווילן פון זיינע באַלעבאַטיים, וועלכע האָבן דאָך די גאַנצע צייט געוואָרט די בראַז. איד. פרעסע זאָל זיך צומאַכן און ווען עס זאָל געשאַפן ווערן אַ פּועלי ציון צייטונג וואָלט עס דאָך

געצווונגען ב. צו פארלאזן די פ. צ. און דערצו האָט אים געפעלט מוט. דערצו איז נאָך צוגעקומען דער פאָקט וואָס אין משך פון דער גאַנצער צייט האָט ב., מער ווי יעדער אַנדערער אין דער פ. צ., געשיט פעך און שוועבל אויף דער בראַז. איד. פרעסע, כאָטש אַלע טוער און מיטאַרבעטער אין פרע- סע זיינען געווען חברים פון פועלי ציון. זיינע אַטאַקעס זיינען ניט געווען בלויז אויסגערעכנט אויפן אינערלעכן מאַרק, אַזוי צו זאָגן, נאָר זיי האָבן אויך דערגרייכט די העכסטע אינסטאַנצן פון דער פועלי ציון וועלט באַ- וועגונג און ווען עס איז געקומען קיין דרום אַמעריקע אַלס שליח פון „פאַ- לעסטינע אַרבעטער פאַנד“ דער חבר ישראל, וועמען דער סעקרעטאַר פון וועלט פאַרבאַנד, חבר אַנשלאַ רייס, האָט באַאויפטראַגט אויך אויסצופאַרשן די לאַגע אין דער פאַרטיי האָט ב. אים פאַרפאַלגט און אויסער דעם וואָס ער האָט געשטערט די אַקציע גופא, האָט ער אים אַזוי פאַרמסרט פאַר די חברים אין אַרגענטינע, אַז ווען ער איז אַהין געקומען איז אים אויסגע- קומען צו ליידין הונגער און שלאָפן אין אַן עפנטלעכן פאַרק, ווייל די חברים האָבן זיך נישט פאַראינטערעסירט מיט אים אין דער ערשטער צייט און ער האָט קיים מיט צרות געקאַנט זיך אַרויסכאַפן פון דרום אַמעריקע און צוריק- פאַרן קיין א״י. דאָס אַליץ איז בלויז געווען דערפאַר וואָס דער חבר ישראל, האָט אויך באַזוכט די בראַז איד. פרעסע און ווייל ער איז געווען אַ פערזענ- לעכער פריינד פון שרייבער פון די שורות, וועמען ב. האָט ניט געקאַנט מוחל זיין דאָס דעמאָסירן אים אַלס משרת פון דער ציון. פעדעראַציע אין דער פועלי ציון פאַרטיי און דינענדיק זייערע אינטערעסן אין קעגנזאַץ צו דער מיינונג פון דער מערהייט פון די פאַרטיי חברים, וועלכע האָבן זיך געשפירט פרייער אין דער בראַז איד. פרעסע און האָבן פאַר קיין פאַל ניט געוואַלט מסכים זיין מיטן אופן ווי די ציון. פעדעראַציע פלעגט פאַרוואַלטן מיט די נאַציאָנאַלע פאַנדן.

נאָך דעם אַלעמען. ווען עס איז פאַר אַלע חברים קלאַר געוואָרן ב. האַנדלונג, האָט שוין קיין רייד ניט געקאַנט זיין עס זאָל אים ווער העלפן נאַכדעם ווי ער האָט געמוזט אויף אַזאַ אופן אַוועק פון דער פ. צ. דאָס האָט אַבער נישט געשטערט ב. צו פרווון באַווירקן די חברים זיי זאָלן אים איצט העלפן איבערנעמען די פרעסע, קיינער האָט זיך מער ניט געמאַכט קיין

אילוועס וועגן ב. ערלעכקייט אין זיין באַציאונג צו דער פאַרטיי און בכלל וועגן זיין אויסגעהאַלטנקייט אין דער געזעלשאַפט.

די בראַז. איד. פרעסע איז שוין דאָן געוועזן געשלאָסן און בן ציון שרייבער האָט געהאַט איבערגענומען די דרוקעריי און געאַרבעט קאַמער־ציעלע דרוק־אַרבעט. ב. האָט צוגיפגענומען אייניקע פון זיינע פּריוואַטע פריינד מיט אַרטור ווינער בראש און זיי האָבן אָנגעהויבן אַרויסגעבן אויפן זעלבן אַדרעס פון דער בראַז. איד. פרעסע און מיט די זעלבע מאַשי־נען אַ נייע צייטונג אידישע פרעסע.

דער ערשטער נומער אידישע פרעסע איז דערשינען דעם 19טן יוני 1930 אַלס וואַכנבלאַט. נאָכן דערשיינען איין חודש אַלס וואַכנבלאַט איז די איד. פרעסע אַריבער צו דערשיינען צוויי מאל אין וואַך (מיטוואַך און פריי־טיק) ווי די פ. צ.

אַ דאַנק דער פינאַנציעלער הילף, וואָס עס האָט געשאַפן פאַר דער איד. פרעסע, אַרטור ווינער, דאַמאַלסט אַ פּערזענלעכער פריינד פון ב. און אַן אָנגעזעענער פאַרטיי־חבר, איז די איד. פרעסע אַריבער צו דערשיינען אַלס טעגלעכע צייטונג און דאָס איז פאַקטיש געווען די ערשטע יידישע טעגלעכע צייטונג אין בראַזיל. די איד. פרעסע איז דערשינען טעגלעך פון 19טן אוי־גוסט 1930 ביזן 25סטן מאַי 1931, ד. ה. איבער ניין חדשים.

אויסנוצן פריינד און שפּעטער זיי פאַרוואַנדלען אין שונאים, איז געווען אַ ספּעציאַליטעט, אויף וועלכן ב. איז געווען אויסערגעוויינלעך פעיק און אויך אין דעם פאַל האָט ער די אַלע, וואָס האָבן אים געהאַלפן שאַפן די טעגלעכע איד. פרעסע, מיטן שוין דערמאָנטן אַרטור ווינער בראש, אויס־גענוצט אזוי, אַז זיי האָבן זיך קוים געראַטעוועט אין צייט ניט צו פאַרלירן מער ווי זיי האָבן ביז דאָן פאַרלוירן אין דער אונטערנעמונג און דאָס איז געווען די אייגנטלעכע סיבה וואָס די איד. פרעסע האָט אויפגעהערט צו דערשיינען, נאָכדעם ווי זי האָט מיט אַזויפיל אַראַגאַנץ זיך פּראַקלאַמירט אַלס די ערשטע און איינציקע טעגלעכע יידישע צייטונג אין בראַזיל.

ב. גייט דאָן אַריבער אין דרוקעריי פון יאַנקל פוקס, ווו עס איז געהאַט דערשינען פריער דער אָנהייב און נאָכהער די קראַפט, און הייבט אַן אַרויס־געבן די אידישע פרעסע אַלס וואַכנבלאַט. מייסטן חברים און פריינד רוקן

זיך אפ פון ב. און זיין צייטונג, נאָר דאָך געלינגט אים צו פאַרשאַפן זיך אַ געוויסע צאָל אונטערשטיצער פאַר זיין צייטונג. טייל פון זיי האָבן, פשוט אויס מורא אַריינצופאַלן אין זיינע הענט און דורך אים אויף אַזאַ אַדער אַנ-דערן אופן באַשריבן ווערן אין דער צייטונג, אים געשטיצט אויף אַ געוויסן אופן מיט אַנאַנסן און טיילווייז אויך מיט הלוואות, ווי, למשל, דער איק"א-פאַרשטייער, רב הכולל, דר. ראַפּאַלצוויטש, האָט אויסגענוצט זיין צייטונג פאַר זיינע צוועקן, ווייל ביי ב. האָט געהאַט אַ פּלאַץ אין זיין צייטונג יעדער וואָס האָט נאָר געוואַלט דערפאַר באַצאָלן.

מיר האָבן שוין פריער דערמאָנט, אַז ב. פּלעגט זיין זייער פּעיק צו פאַר-וואַנדלען פריינד אין שונאים און אין דעם פּעריאָד פון זיין אַליין באַלעבאָס אין זיין צייטונג, האָט ער זיין פּעיקייט אויסגענוצט אויף אַן אויסעראַרדנט-לעכן אופן און דער גרעסטער טייל פון די אַלע, וואָס האָבן אים געגעבן אויף וועלכן עס איז אופן שטיצע, זיינען געווען מענטשן, וועלכע האָבן ניט געוואַלט מיט אים „אינרייסן“.

עס איז דאַמאָלט אַנגעגאַנגען אַ קאַמף אין ישוב קעגן דעם, וואָס דער שוין פריער דערמאָנטער איק"א פאַרשטייער ר. האָט זיך געקרוינט אַלס רב הכולל פון אַלע יידישע ישובים אין בראַזיל. דער גרעסטער רוב פּראַגרע-סיווע כלל טוער איבער די יידישע ישובים אין לאַנד זיינען געווען קעגן דעם דאָזיקן אַליין קרוינען זיך פון דערמאָנטן ר. און ב., וואָס האָט פּרע-טענדירט צו זיין דער וואָרט זאַגער פון די דאָזיקע פּראַגרעסיווע עלעמענטן אין יידישן ישוב, האָט אַפּגעגעבן די גרעסטע טייל פון זיין צייטונג פאַר אַר-טיקלען פון דערמאָנטן רב הכולל און זיינע פריינד און מיט צינישער אַפּנהאַרציקייט אַלעמען געענטפּערט, אַז דאָס איז ביי אים אַזאַ אופן פון פּרנסה און ווער עס גיט מער, דער דרוקט זיך אין צייטונג. די פּראַגרעסיווע עלעמענטן האָבן פאַרשטענדלעך ניט געקאַנט קאַנקורירן, אין זין פון געלט מיטלען, מיט דער רייכער איק"א קאַסע, וועלכע איז געווען אין רשות פון איר פאַרשטייער ר.

מיר האָבן שוין פריער דערמאָנט וועגן די אַנפאַלן פון ב. (אונטערן פּעליעטאַן פּסעוודאָנים : גלין-גלאַן). איצט, אַז ער איז געווען אַליין באַלע-באָס האָבן זיך די „בלימעלעך“ באַוויזן אין כּמעט יעדן נומער און עס איז

געוואָרן ווי אַ געוויינהייט פון די לייענער צו זוכן אין יעדן ניי דערשינענעם נומער דעם דאָזיקן פּיקאַנטן מאַטעריאַל. עס איז דערגאַנגען אַזוי ווייט, אַז אויב אין אַ נומער איז ניט געווען פון דאָזיקן מאַטעריאַל, ד. ה. עס איז ניט געווען קיין אַנפּאַל אויף וועמען עס איז, האָט זיך דער עולם גע-שפּירט ווי ניט אינגאַנצן צופּרידן און דער נומער צייטונג איז עפּעס דאָס מאָל גאַרניט געווען אינטערעסאַנט.

אַ ספּעציעל קאַפיטל איז דאָס שטעלן צו דינסט די עמודים פון דער צייטונג פאַר מאַטעריאַלן פון די רעוויזיאַניסטן צו אַטאַקירן די ״הסתדרות״ און אירע פּירער דורך דער דאַמאַלסט געשאַפּענער אַרגאַניזאַציע פון רע-וויזיאַניסטן אין בראַזיל א. ג. ברית טרומפּלדור. בעת ק. האָט אין דער פ. צ. געגעבן אַמאָל אַ מאמר פון אַ רעוויזיאַניסטישן מנהיג, האָט ער גע-זוכט צו געבן דעם מאמר אַ כאַראַקטער פון אַ מיינונג פון דער רעוויזיאַ-ניסטישער באַוועגונג און כמעט שטענדיק אויסגעמיטן די אַטאַקעס, וואָס די מאמרים פון די רעוויזיאַניסטישע גדולים האָבן אין זיך געהאַט לרוב אויף די אַנדערע ריכטונגען אין ציוניזם; ב. ווידער האָט שטענדיק געגעבן יעדן סאַרט מאמר מיט אַלע סאַרטן מיאוסע אַנפּאַלן, ווי די צייטונג זאָל זיך דער אַפיציעלער אַרגאַן פון די רעוויזיאַניסטן, דערביי איז ווערט אונטער-צושטרייכן, אַז אין דערזעלבער צייט האָט ק. געגאַלטן פאַר אַ סימפּאַטיקער פון די רעוויזיאַניסטן און ב. האָט אַפיציעל זיך גערעכנט פאַר פּירנדן פּועלי ציון חבר. עס איז פשוט געווען דערפאַר וואָס ביי ב. איז אויך אין דעם פּאַל אַלץ געווען אַן ענין פון געשעפט, ד. ה. ניט וואָס מען הייסט אים דרוקן און ווי אַזוי דאָס איז געשריבן, נאָר גאַנץ פשוט וויפל מען באַצאַלט דערפאַר עס זאָל געדרוקט ווערן. עס איז דערביי כדאי אונטערצושטרייכן, אַז די דאָזיקע יאָרן זיינען געווען יאָרן פון פאַרביטערטן קאַמף פון די רעוויזיאַ-ניסטן קעגן דער ״הסתדרות״ און דער פּועלי ציון-וועלט באַוועגונג.

בכלל האָט ב. איינגעפירט אין יידישן זשורנאַליזם אין בראַזיל, אַז יעדער וואָס האָט געגעבן אַ באַצאַלטן אַנאַנס, האָט געקראָגן אַלס ״צולאַג״ אַ רעדאַקציאָנעלע נאַטיץ. איז אויב די רעדאַקציע האָט זיך צעגאַסן אין לויב-געזאַנגען פאַר וועלכער עס איז געשעפט אונטערנעמונג אין צוזאַמענהאַנג מיטן באַצאַלטן אַנאַנס, וואָס איז דערשינען אין דער צייטונג, האָט עס שוין

קיינעם ניט געארט, נאָר ווען פאַרשיידענע פּאַליטישע גרופּירונגען האָבן געגעבן אַנאַנסן פון זייערע אַקציעס און די רעדאַקציע האָט דערביי שוין פאַר איינזעס אױך געזונגען תהילות ותשבחות פאַר דער אַקציע פון דער גרופּע און פאַר זייערע מעשים בכלל, ווי ער האָט עס מערערע מאל געטאָן מיט די רעוויזיאָניסטן און די אַקציעס פאַרן „אירגון“ אין א״י, האָט עס דעם עולם ממש אַרויסגעבראַכט פון די כלים. באַזונדערס האָבן פון זיינע מעשים געליטן טאַקע זיינע פּועלי ציון חברים, ביי וועמען ער פּלעגט שטענדיק די אַרויסקריגן געלט שטיצע, ווי פאַר זייערס אַ צייטונג און ביי דער ערשטער געלעגנהייט אָפּגעגעבן די גרעסטע טייל פון דער צייטונג פאַר רעוויזיאָניסטישן ליעזן מאַטעריאַל קעגן די פּועלי ציון און קעגן דעם אַלע-מען, וואָס איז אַט די דאָזיקע פּועלי ציון חברים געווען טייער.

די אידישע פּרעסע איז דערשינען אַלס וואַכנבלאַט אָנהייבנדיק פון 3טן יוני 1931, מיט קליינע פּעסקות, ביז סוף 1940, ווען עס זיינען געשלאָסן געוואָרן אַלע צייטונגען אין אויסלענדישע שפּראַכן דורך דער מאַכט.

נאָך דעם סוף פון דער זשאַטוּליאַ וואַרגאַס דיקטאַטור און נאָכן איינפירן צוריק אַ קאָנסטיטוציאָנעלן רעזשים אין בראַזיל, האָט ב. באַנייט דאָס אַרויסגעבן די אידישע פּרעסע, וועלכע האָט אָנגעהויבן דערשיינען אַלס וואַכנבלאַט און איז אַ צייט געווען די איינציקע צייטונג אין יידיש אין בראַזיל. אַרום אַט דער איינציקער צייטונג אין יידיש האָבן זיך גרופּירט די פּראַגרעסיווע עלעמענטן פון צווישן די יידישע שרייבער, וואָס לעבן אין לאַנד און אױך שרייבער פּליטים, וועלכע האָבן זיך געראַטעוועט פון איי-ראַפּעישן גיהנום בעת און נאָך דער מלחמה.

דער יידישער ישוב אין סאן פאולא און די יידישע פרעסע

עס איז אומבאדינגט נויטיק זיך אפצושטעלן פריער אויפן סאציאל-
עקאנאמישן צוזאמענשטעל פון יידישן ישוב אין סאן פאולא און דער דאָר-
טיקער יידישער געזעלשאַפטלעכקייט, ווען מען גייט צו באַהאַנדלען דאָס
וואָס האָט פאַסירט אין דאָרטיקן יידישן ישוב אין שייכות מיט דער אַנט-
שטייאונג פון יידישע צייטונגען און צייטשריפטן.

9. 0. איז ניט געווען קיין צו שטאַרק אַנטוויקלטער יידישער קיבוץ
אויפן געביט פון יידישער קולטור אַקטיוויטעט און אויך אויפן געביט פון
יידישן צייטונגס וועזן האָט זיך געלאָזט מערקן דער ספּעציעלער סאָציאל-
עקאָנאָמישער כאַראַקטער פון דאָרטיקן יידישן ישוב, דאָך איז 9.0 אַן ספּק
דער דריטער יידישער צענטער אין בראַזיל אין באַצוג צום יידישן צייטונגס-
וועזן אין דעם צייט אַפּשניט, וועלכן מיר באַהאַנדלען דאָ.

דער סאציאל־עקאנאמישער צוזאמענשטעל פון יידישן ישוב אין ס. פ. איז געווען פון אנהייב אן אן אייגנארטיקער אין פארגלייך מיט די יידישע ישובים אין ריג און אנדערע שטעט איבערן לאַנד. אָט די אנדערשקייט מוזן מיר אָפגעבן אַ ספעציעלע אויפמערקזאמקייט, ווייל דערניצן ליגט דער שליסל צו קענען פאַרשטיין די אייגנארטיקייט פון די פאַרשיידענע פרווון אַרויסצוגעבן יידישע צייטונגען אין ס. פ.

ס. פ. איז דער גרעסטער אינדוסטריע־צענטער אין גאַנץ דרום־אַמעריקע, און אין קעגנזאץ צו ריג, האָבן אַהין זיך געצויגן די האַרעפאַשנע טיילן פון דער יידישער אימיגראַציע קיין בראַזיל. בעת אין ריג איז דער גרעס־טער טייל פון יידישן קיבוץ געווען באַשעפטיקט ביים מיסחר פון „קליענ־טעלע“ און ממילא איז יעדער ניי געקומענער, וועלכער האָט ניט געהאַט קיין פאַך, אַריינגעצויגן געוואָרן אין דעם דאָזיקן מיסחר און גלייך ביים אַראַפגיין פון שיף אַריינגעשעלעפט געוואָרן אין געווייבל פון חלומות זיך אַרויפצואַרבעטן און רייך ווערן דורכן דאָזיקן מיסחר, — האָט דער באַל־מעלאַכע פון צווישן די ניי געקומענע זיך געצויגן קיין ס. פ., וווּ די אינ־דוסטריע האָט שוין דאָן געזוכט אַרבעטס־הענט פון פאַכלייט. עס איז דעריי־בער אַזוי אויסגעקומען, אַז בעת דער אינטעליגענטער איינוואַנדערער, וואָס האָט מיסטן ניט געהאַט קיין שום פאַך, האָט זיך אָפגעשטעלט אין ריג דע זשאַנייראַ, גלייך איבערגענומען די אַמביציע צו מאַכן געלט, צוליב וועלכן ער איז דאָך אייגנטלעך געקומען קיין בראַזיל און בלית ברירה געשלעפט זיך מיטן פאַק סחורה אויף די בערג אין די גרויסע היצן, וועלנדיק זיך צו עפעס דערשלאַגן לויסטן מוסטער, וואָס ער האָט געהאַט פאַר זיך — די רייך געוואָרענע „קליענטעלטישקעס“, — אין דער זעלבער צייט זיינען די אויגן פון די ניי איינגעוואַנדערטע פאַכלייט געווען געווענדעט קיין סאַן פאַולאַ. די דאָזיקע צעטיילונג האָט פאַקטיש באַשטימט דעם כאַראַקטער פון די ביידע יידישע ישובים ריג און סאַן פאַולאַ.

אויך אין סאַן פאַולאַ האָבן יידן זיך באַשעפטיקט מיטן מיסחר פון קליענטעלע, האָט אָבער דער יידישער „קליענטעלטישק“ נאָר דערשפירט זיך עקאנאמיש אַביסל אומאַפהענגיק האָט ער זיך שוין געריסן פון מיסחר און געפרוּווט איינאַרדנען אַ פאַבריקל פון וועש, קליידער, שיך, מעבל א. אַנד.

עס דאַרף פאַרשטאַנען ווערן, אַז טראַץ דעם וואָס ס'פּ. אַזוי אַ גרויסער אינ-דוסטריע צענטער, האָבן די ניי איינגעוואַנדערטע זיך ניט אַריינגעפאַסט אַלס לוינ-אַרבעטער אין די גרויסע פאַבריקן, אי צוליב דעם וואָס דער לוינ פון אַרבעטער איז ניט געווען קיין צו גרויסער און צופרידנטעלנדיקער, אי צוליב דעם וואָס די יידישע באַלמעלאַכעס, מייסטן פון די יידישע פאַכן אין איראַפּע, האָבן זיך געשפּירט בעסער אַרויסנעמענדיק אַרבעט אויסצו-פאַרטיקן ביי זיך אין שטוב און דאָרט געאַרבעט מיט ווייב און קינדער און ביליקע אַרבעטס הענט. עס איז באַקאַנט אַ פאַקט פון איינעם אַ ייד, וואָס איז אַוועק אַרבעטן אין אַ פאַבריק פון „גאַזאַזע“ (געטראַנק) איז אים גע-בליבן דער צונאַמען גאַזאַזע. בכלל האָבן זיך זייער ווייניק יידן אַריינגע-פאַסט אין די גרויסע פאַבריקן אַלס לוינ-אַרבעטער.

דורכן אַרויסנעמען אַרבעט אויסצופאַרטיקן ביי זיך אין שטוב האָט דער יידישער באַלמעלאַכע זיך געשפּירט אַלס פרייער מענטש און מיט דער צייט האָט ער אויך אָנגעהויבן אויסאַרבעטן אייגענע סחורות און אַנ-געהויבן מאַכן קאַנקורענץ די גרעסערע פאַבריק, וואָס האָט אים אַרויסגע-געבן די אַרבעט אַהיים. עס איז באַוואוסט, צב"ש, אַז די ערשטע פאַבריקלעך פון פאַרטיקע מענער קליידער האָבן געשאַפן אין ס'פּ. אַזוי גערופענע „טערקן“ (סיריער), וועלכע האָבן זיך באַשעפטיקט אַממייסטן מיטן מיסחר פון טעקסטיל, ביי זיי האָבן עס די ערשטע צייט די יידישע באַלמעלאַכעס אַרויסגענומען סחורה אויף צו נייען פאַר זיי די פאַרטיקע קליידער און נאַכהער האָבן די פריערדיקע באַלמעלאַכעס אַליין איבערגענומען דעם צווייג פון פאַרטיקע קליידער און געשאַפן די גרויסע אינדוסטריע פון פאַרטיקע קליידער אין ס'פּ. דאָס זעלבע איז פאַרגעקומען מיט כמעט אַלע אַנדערע פאַכן, פון וועלכע עס עקזיסטירן היינט צו טאָג גרויסע אינדוסטריעס אין ס'פּ, וועלכע געהערן צו יידן.

אַט אין די דאָזיקע פאַבריקלעך-ווירטשאַפּטן, איז אָנגעגאַנגען אַ גרויסע איינוואַנדערונג פון דער משפּחה. ס'איז געשען אַזוי, אַז יעדער באַל-מעלאַכע, וועלכער האָט זיך נאָר ווי עס איז איינגעאַרדנט ביים פאַך, האָט געשיקט נאָך זיינע נאָענטע קרובים, מייסטן אויך פאַכלייט, וועלכע האָבן זיך באַלד געזעצט אַרבעטן ביים קרוב, שפעטער אַריבערגעבראַכט כלות,

געפראוועט חתונות און עס זיינען געשאפן געווארן יידישע משפחות, וועלכע זיינען אריבערגעפלאנצט געווארן פון אייראפע און אויך דא אין ס. פ. גע- לעבט זיך אויפן שטייגער פון דער אלטער היים. אט דער פרט איז זייער א וויכטיקער שטריך פון יידישן ישוב אין ס. פ. און איז ווינציקער צו בא- מערקן אין יידישן קיבוץ אין ריג, פשוט דערפאר וואס ביים מיסחר פון „קליענטעלע“ האבן די ניי איינגעוואנדערטע ניט געקאנט, באלד נאך זייער אנהייבן ארבעטן, זיך דערלויבן טראכטן אפילו וועגן אריבערברענגען זייערע נאענטע משפחה מיטגלידער. די באלמעלאכעס אין ס. פ. האבן אי בעסער פארדינט, אי געהאט א זיכערן באדן אונטער די פיס. דער צושטאנד פון משפחות אין ס. פ. האט אויך געשאפן גענוג קנאה-שנאה צווישן דער משפחה, ווייל פון איין זייט האבן די פריער רייך געווארענע זיך אויסגע- שטעלט מיט זייער רייכקייט און פון דער צווייטער זייט האבן די ניי געקו- מענע דערווארט זייערע פריינד זאלן זיי העלפן זיך ארויפארבעטן און אויך רייך ווערן. אויף דעם געביט זיינען אנטשטאנען גענוג קריגערייען צווישן די משפחות און דאס האט געפירט דערצו אז די ניי געקומענע, כאטש די מערסטע פון זיי האבן אין אייראפע געהערט צו פארשידענע פארטייען און פראפעסיאנעלע פארטייען, האבן זיי זיך דא אינגאנצן צוריקגעצויגן פון דער געזעלשאפט און אריינגעווארפן זיך אין דער ארבעט און געיעג רייך צו ווערן וואס שנעלער.

אט דער אמביציעזער געיעג נאך רייכקייט אין ס. פ. האט געפירט דערצו, אז מען פלעגט קוקן קרום אויף אזעלכן — בפרט א ניי געקומענעם — וועלכער האט זיך אומגעטראגן מיט א ביכל אדער צייטונג. עס איז דערגאנגען אזוי ווייט, אז די אייגנטימער פון פאבריקלעך פלעגן ניט גערן געבן ארבעט צו אזעלכע באלמעלאכעס, נאר וויפל עס איז ניט געווען די אָנגעצויגנקייט אויף דעם געביט צווישן אַרבעטסגעבער און באלמעלאכע, האט דאך דער אַרבעטסגעבער זיך גענויטיקט אין באלמעלאכע און האט דעריבער ניט געקאנט צופיל אויסקלייבן, דאָקעגן פלעגן לייזן די יידישע קליענטעלשיקעס, וועלכע פלעגן מוזן אָנקומען צו די יידישע סוחרים זיי זאלן זיי פאַרקויפן סחורה אויף קרעדיט, ווייל ביי די ניט יידישע סוחרים האבן זיי ניט געקאנט קיין קרעדיט און עס איז זיי אויך געווען שווער

זיך צוזאַמענצורייַדן אין פאַרטוגעזיש. די יידישע סוחרים פלעגן זיך דער-
 לויבן צו נעמען ביים „גרינעם“ גרעסערע פרייזן און בכלל מאַכן אים ניט
 קיין צו ערלעכע חשבונות, איז דעריבער זייער לייכט צו פאַרשטיין דעם
 ווידערווילן וואָס די דאָזיקע סוחרים האָבן געשפירט צו דעם „אינטעלי-
 גענט“, וועלכער האָט זיך אומגעטראָגן מיט אַ בוך פון ביבליאָטעק אָדער
 מיט אַ צייטונג, עס איז געווען אין דעם אי די שנאה פון עם האַרץ צום אינ-
 טעליגענט, אי די מורא, אַז פריער אָדער שפעטער וועט ער זיך כאַפן, אַז
 דער סוחר איז ניט צו ערלעך און אַז די חשבונות זיינען ניט שטענדיק ווי
 זיי דאַרפן זיין. אַט דער צושטאַנד האָט פאַקטיש געלעגט דעם חותם אויף
 דער יידישער געזעלשאַפטלעכקייט אין פ. ט. פ. אין דער ערשטער צייט פון
 דער אַנטשטייאונג און אַנטוויקלונג פון יידישן ישוב.

אויסער דעם דערמאָנטן עלעמענט פון באַלמעלאַכעס און „קליענטעל-
 טשיקעס“, וועלכע זיינען געווען פאַרטאָן אין געיעג נאָך רייכקייט און ממילא
 אויסגעמיטן יעדע באַטייליקונג אין געזעלשאַפטלעכער אַקטיוויטעט, זיינען
 נאָך געווען אַלטע תושבים אין פ. ט. פ., וועלכע האָבן געשאַפן אַ ציוניסטישן
 פאַרזיין, די שולע „התחיה“, דעם ספאַרט קלוב „מכבי“, די שול אויף נעוו-
 טאָן פראַדאָ (אַ גאַס אין פ. ט. פ.), דעם הילפס פאַריין „עזרה“ און אין אַט
 די דאָזיקע אַרגאַניזאַציעס האָבן די אַלטע תושבים געפירט אַ גענוג רירעוו-
 דיקע געזעלשאַפטלעכע טעטיקייט. דאָס זיינען געווען אַרגאַניזאַציעס, וועל-
 כע די אַלטע תושבים האָבן געשאַפן כדי זיי און זייערע משפחות זאָלן זיך
 אויסלעבן אין אַן אַרנטלעכער געזעלשאַפט און די אַנגעהעריקייט צו אַט די
 אַרגאַניזאַציעס איז אין אַ געוויסער מאָס געווען דער אַטעסטאַט פון גע-
 הערן צו דער אַרנטלעכער געזעלשאַפט אין קעגנזאַץ צו דער אַנדערער
 געזעלשאַפט פון חשודע, אַז זיי זיינען אויף אַ געוויסן אופן פאַרבונדן מיט
 די „טמאים“.

עס איז אויך געשאַפן געוואָרן דורך די אַלטע תושבים אַ שטאַטישע
 ביבליאָטעק, איז אָבער די ביבליאָטעק געווען בלויז אַ פלאַץ וווּ צו נעמען
 ביכער אויף צו ליענען און גראַד אַט די אַקטיוויטעט האָט ניט צוגעצויגן
 די אויפמערקזאַמקייט פון די אַלטע תושבים און די ביבליאָטעק האָט זיך
 טאַקע געמוזט שליסן צוליב דער אַפאַטישער באַציאונג צו אַט דער אינ-

סטיטוציע און די טוער : לעגן מוטשניק, משה גאלדנבערג, עמיליא בערער-זאוסקי א. אנד. האבן א צייט נאך אויפגעהאלטן די ביבליאטעק נאכדעם ווי די ק. האבן איר געפרוויט איבערנעמען און צום סוף האבן זיי איר געשלאסן. די געזעלשאפטלעכע אקטיוויטעטן פון יידישן ישוב אין ס. פ. פון דער ערשטער צייט און זיינען אלזא געשטאנען אונטערן צייכן פון געהערן צו דער ארנטלעכער געזעלשאפט אדער ניט ; צו קענען אריינקומען אין די ארגאניזאציעס פון אט דער ארנטלעכער געזעלשאפט. אזויערנאך האט זיך די יידישע געזעלשאפטלעכקייט אין ס. פ. געטיילט אויף אט די דערמאנטע צוויי אפגעגרענעצטע טיילן און די אנדערע טייל, וועלכע מען האט חושד געווען אין האבן וועלכע עס איז שייכות צו די "טמאים", האט דעריבער געשאפן אן אייגענע ארגאניזאציע א. נ. "אגודת אחים".

למען האמת דארף דא געזאגט ווערן, אז דער דאזיקער פאריין "אגודת אחים" איז ניט געווען קיין פאריין פון "טמאים" און מעגלעך אז אויך די וועלכע מען האט חושד געווען אין האבן פארבינדונגען מיט די "טמאים" זיינען ניט געווען אינגאנצן שולדיק, נאר די פארווייניקייט פון די פירער פון דער ארנטלעכער געזעלשאפט איז געווען אזוי גרויס, אז יעדער איינער, אויף וועמען מען האט געהאט א שטיקל חשד אז ער האט עפעס א שייכות מיט די "טמאים" איז ניט צוגעלאזן געווארן צו די ארגאניזאציעס פון דער ארנטלעכער געזעלשאפט און אט די דאזיקע האבן עס געשאפן דעם פאריין "אגודת אחים", אין וועלכן זיי האבן אנגעפירט א פארצווייגטע קולטורעל-געזעלשאפטלעכע אקטיוויטעט און האבן געמיט זיך אויסצושטעלן אלס גוטע און טרייע יידן מיט א גרויסן אינטערעס אין אויסלעבן זיך יידישעלעך אין א יידיש קולטורעלער סביבה. עס דארף דעריי אונטערגעשטראכן ווערן, אז געוויסע ניט גאנץ זויבערע עלעמענטן האבן זיך דאך אריינגעכאפט אין דערמאנטן פאריין, איבערהויפט אזעלכע וואס האבן געהאט אין דער משפחה "טמאים", וואס האבן זיי אריבערגעבראכט קיין בראזיל און זיי געגעבן פינאנסיעלע הילף. צו נעמען הילף ביי די "טמאים" איז געווען פארווערט לויט די כללים פון דער ארנטלעכער געזעלשאפט.

אפיציעל איז טאקע דער פאריין "אגודת אחים" געווען א יידיש קול-טורעלע געזעלשאפט, נאר אומאפיציעל איז דער פאריין געווען "די בריק"

צווישן דער „טמאים“ כנופיה און דער אַרנטלעכער יידישער געזעלשאַפט, צו וועלכער אָט די אַלע אַרױפגעאַרבעטע פון צווישן די פריינד פון די „טמאים“, האָבן געהאַפּט מיט דער צײט אַרױבערצוגױן און ווערן „וויטישע“ (אַן אויסדרוק פאַר די אַרנטלעכע, צווישן די „טמאים“). דער פאַריין האָט אויך אויף אַ געוויסן אופן גענאָסן פון דער פּינאַנסיעלער שטיצע פון אָט די „טמאים“, וועלכע האָבן דעם פאַריין געהאַלטן פאַר זײערס אָן אײגענעם, כאָטש אַפּיציעל האָבן זײ צו אים נײט געהערט.

דער פאַריין „אגודת אַחים“ האָט געטאָן אַלעס מעגלעכע צו פאַרטונקלען די טעטיקייטן פון דער אַרנטלעכער געזעלשאַפט און אירע אַרגאַניזאַציעס, האָבן זײ דעריבער געפּייערט די יידישע נאַציאָנאַלע און רעליגיעזע ימים טובים אויף אַן אויסערגעוויינלעך פאַמפּעזן שטייגער מיט בעלער, טענץ און עפּנטלעכע פאַראַנשטאַלטונגען, צו וועלכע זײ האָבן, אַגב, אויך געקאַנט צולאָזן די „טמאים“, ווייל עס האָט געהייסן אַז זײ קױפּן בילעטן און מען קען נײט קאַנטראָלירן ווער עס קומט אויף אַן עפּנטלעכער פאַראַנשטאַלטונג. דאָס איז אָבער געווען גענוג די אַרנטלעכע געזעלשאַפט זאָלן קוקן אויפן פאַריין ווי אויף אַ מאַסקירטער אַרגאַניזאַציע פון די „טמאים“, אויב נײט טאַקע ווי אויף אַן אמתער „טמאים“ אַרגאַניזאַציע גופּא.

מיר האָבן זיך לענגער אָפּגעשטעלט אויף דער געזעלשאַפטלעכער צעטיילונג פון יידישן ישוב אין ס. פ. צו יענער צײט, ווייל לױט אײניקע דאַמאַלסטיקע כלל טוער מײנען, איז די ערשטע יידישע צײטשריפט געשאַפן געוואָרן מיט דער דירעקטער שטיצע פון דעם דאָזיקן פאַריין און זײערע נאָענט שטייענדיקע עלעמענטן. אין די נומערן פון דער ערשטער יידישער צײטשריפט אין ס. פ. האָבן מיר טאַקע געטראָפן אַן אַ שיעור באַשרײבונגען פון דער טעטיקייט פון דאָזיקן פאַריין און אַנאַנסן פון עלעמענטן, וועלכע זײנען געשטאַנען אויף אַ געוויסן אופן נאָענט צו די דערמאַנטע עלעמענטן, מיר נעמען זיך אָבער נײט אונטער צו מאַכן אַ פאַרמעלע פאַרזיכערונג וועגן דער שײכות פון דער יידישער צײטשריפט צו דעם „טמאים“ געזינדל. מיר ברענגען עס בלוז אַלס קוריאָז פאַר דעם צושטאַנד אין סאָן פּאָולער יידישן ישוב צו יענער צײט.

נומער 19		אירישער געזעלשאַפֿטליכער און האַנדעלס ביולעטין	
רעדאקטור פון א קאלעניום—דזשינוסטראדאר 7, ירקאני.			
דערשיינונג יעדען פרויטאָג.	אנאנצעמענטס פרייז:	א יאהר	30\$000
		6 מאנאטען	16\$000
		3 מאנאטען	8\$000

SÃO PAULO, SEXTA-FEIRA 14 - DEZEMBRO 1928

אין פאָלאַ, פרויטאָג א' סבת ה'תרפ"ט.

די ערשטע יידישע צייטשריפט אין סאַן פּאַולאָ איז געווען אויפן שטיי-
גער פון אַ ביולעטין פאַר געזעלשאַפֿטלעכע נאַטיצן און פאַר אַנאַנסן. אויף
דער ערשטער זייט טרעפן מיר טאַקע זיך אָן מיט נאַטיצן וועגן דער טע-
טיקייט פון דערמאָנטן פאַריין „אגודת אַחים“, אויך פון דער טעטיקייט פון
אַנדערע אינסטיטוציעס און אין דער אינעווייניקסטער טייל אין, צוזאַמען
מיט געשעפטס אַנאַנסן, אויך פאַר אַן לייכטער לייענשטאַף, ווי באַשרייבונגען
פון ווייטע לענדער און אַ ראַמאַן פון אַ ספּעציעלן טיפּ אין המשכים. דער
ביולעטין איז זייער ענלעך אויף די האַנדלס ביולעטינען, וואָס געוויסע
קאַמערציעלע אינפאָרמאַציע ביראַס פלעגן אַרויסגעבן מיט קאַמערציעלער
אינפאָרמאַציע פאַר זייערע קליענטן. בכלל מערקט זיך אַ ווילן נאַכצומאַכן
די דאָזיקע ניט יידישע האַנדלס ביולעטינען, וואָס איז זיכער געטאַן גע-
וואָרן כדי צו געווינען אַנאַנסן ביי דער יידישער און ניט יידישער קאַמערץ
וועלט און זיכער אויך דערפאַר עס זאָל אונטערגעשטראַכן ווערן דער
אונטערשיד פון דעם ביולעטין צו אַ צייטונג, וואָס איז געווען אין אַ געווי-
סער הינזיכט ניט זייער אַנגענומען ביי די פאַרהאַוועטע יידן פון ס. פ. צו
יענער צייט. דער ביולעטין איז געווען פון דער זעלבער גרויס פון די שוין

פריער דערמאָנטע נישט יידישע האַנדלס ביולעטינען (בריוו בויגן פאַרמאַט) און די שריפט איז אויך געווען ניט קיין געוויינלעכע טעקסט שריפט, אַ קורסיוו שריפט, מער ענלעך אויף אַ שרייבמאַשין שריפט, מיט וועלכער עס באַנוצן זיך טאַקע די האַנדלס ביולעטינען, וועלכע ווערן מייסטן מי-מעאַגראַפירט.

אויפן קאַפּ פון ביולעטיין האָט ניט פיגורירט קיין נאָמען פון רעדאַק-טאָר, עס איז בלויז אָנגעגעבן דער נאָמען פון אַדמיניסטראַטאָר: מ. ירקוני, וועלכער איז פאַקטיש געווען דער גאַנצער באַלעבאַס פון ביולעטיין און האָט אים סאָווי רעדאַגירט, נאָר וואַרשיינלעך זיינען געווען געשעפטלעכע, און אפשר אויך געזעלשאַפטלעכע מאַטיוון, וועלכע האָבן אים גענויט זיך אויסצוגעבן בלויז אַלס אַדמיניסטראַטאָר.

אַלס פּוּבליציסט פון דעם וואָס עס איז אונדז געלונגען צו דערגיין אין פּריוואַטע שמועסן מיט אַלטע תּושבּים אין ט. פ., קען מען זייער לייכט פאַרשטיין, אַז די געשעפטס אָנאַנסן זיינען בלויז פון איין טייל פון דער געזעלשאַפט, בעת דער צווייטער — די אָרנטלעכע — זיינען כמעט ווי ניט פאַרטראַטן מיט קיין אָנאַנסן אין ביולעטיין. דאָס זעלבע איז אויך צו מערקן אין די ניט יידישע אָנאַנסן, וועלכע ווערן מערסטנס געגעבן אויפן פאַרלאַנג אַדער רעקאַמענדאַציע פון זייערע יידישע קונדן, וואָס האַנדלען מיט זיי. פון דעם אַלעמען קאָן מען קומען צום שלום, אַז די אָרנטלעכע יידישע גע-זעלשאַפט האָט אויך אין פאַל פון געבן געשעפטלעכע אָנאַנסן אין ביולעטיין זיך געוואַלט אָפּגרענעצן פון וועלכער עס איז שייכות מיט די „טמאים“ און ווייזט אויס אַז זיי האָבן דעם ביולעטיין טאַקע באַטראַכט ווי אַן אויס-גאַבע, וואָס שטייט מער אין פאַרבינדונג מיט די דאָזיקע לייט, אידער מיט דער אָרנטלעכער געזעלשאַפט. אַז עס איז אַזוי געווען די אָפּיציעלע מיינונג פון די פירער פון דער אָרנטלעכער געזעלשאַפט, איז צו זען אויך דערפון וואָס די געזעלשאַפטלעכע נאָטיצן זיינען אין גרעסטן רוב געווידמעט דעם פאַריין „אגודת חיים“, בעת די אַלע אַנדערע אינסטיטוציעס ווערט אָפּגע-געבן זייער ווינציק פּלאַץ אין דער לאַקאַלער כּראַניק, וועלכע פאַרנעמט אין ביולעטיין דעם אויבאַן.

באַלד אויף דער ערשטער זייט, אונטערן קאַפּ פון ביולעטיין, קומט אַ

קאפ אויף דער גאנצער ברייט פון זייטל: אין די פעריינען, ווו עס ווערט איבערגעגעבן וועגן דער טעטיקייט פון די פארשיידענע יידישע געזעלשאפט־ לעכע אַראַנזיאַציעס אין ס. פ. און אין כמעט אַלע נומערן, וועלכע מיר האָבן אונטערן האַנט, איז אָפּגעגעבן דאָס ערשטע און גרעסטע פּלאַץ די פּאַראַנשטאַלטונגען פון „אגודת אַחים“. וועגן איינער אַ חנוכה פּיערונג פון דערמאָנטן פּאַריין ווערט איבערגעגעבן אין נומער 19 פון 14טן דעצעמבער 1928, ממש אַ שלל איינצלהייטן וועגן דער דורכגעפירטער פּראָגראַם, וועגן די באַטייליקטע אין דער דורכפירונג פון פּראָגראַם, וועגן דער פּאַרוואַלטונג און זייערע מיטהעלפער, וועלכע האָבן דעם יום טוב געמאַכט פאַר אַזאַ דער־פּאָלג און צום סוף ווערט אויסגעפירט:

„אגודת אַחים“ איז דער ערשטער אידישער פּעראַיין, וואָס פירט דורך אַ חנוכה אָווענד לויט אונזערע אַלטע אידישע טראַדיציעס און מנהגים. אַ נאָטיץ, וואָס קומט כמעט אין אַלע נומערן, וואַרפט זיך זייער אין די אויגן און גיט רעכט נאָכצוטראַכטן, אַז די פּאַרבינדונג פון ביולעטין מיטן פּאַריין איז געווען מער ווי אַ געזעלשאַפטלעכע און דערפון איז ניט שווער צו דרינגען, אַז דער ביולעטין האָט געהאַט די שטיצע אויך פון די „טמאים“ און זייערע פּריינד. די נאָטיץ ליענט זיך:

לייענט אין די ווייטערדיגע נומערן די באַריכטן פון אונזער באַליבטן און געאַכטעטן פּעראַיין „אגודת אַחים“.

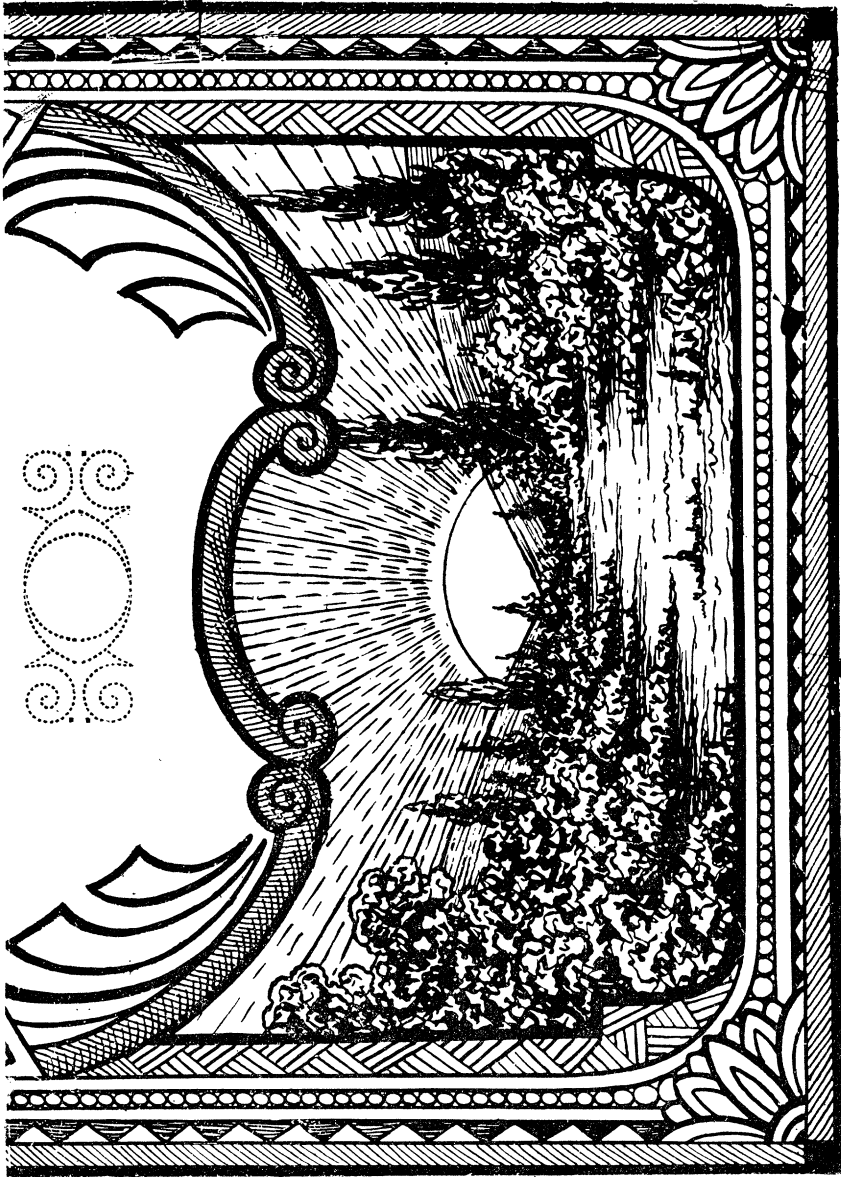
טראַץ דעם אַלעמען איז דער ביולעטין אונטערגעגאַנגען תּיכּף ווי די אַרנטלעכע יידישע געזעלשאַפט האָט געמאַכט אַ פּרוּוו אַרויסצוגעבן אַ יידישע צייטשריפט. עס איז אינטערעסאַנט דערביי צו באַמערקן, אַז די הויפט סיבה פאַרוואָס דער ביולעטין איז אונטערגעגאַנגען איז געווען דאָס וואָס דער אונטערנעמער אַרויסצוגעבן אַ יידישע צייטשריפט האָט געזוכט פאַר זיין צייטשריפט די שטיצע פון די זעלבע עלעמענטן — געזעלשאַפטלעכע טוער און געשעפטסלייט — וואָס האָבן פּריער געשטיצט דעם ביולעטין און אַט די דאָזיקע האָבן אין דעם געזען אַ געלעגנהייט איינצוקויפן זיך אויף אַ געוויסן אופן אין דער אַרנטלעכער געזעלשאַפט און האָבן דערפאַר אויפ־געהערט צו שטיצן דעם ביולעטין. עס דאַרף דאָ אונטערגעשטראַכן ווערן, אַז די געזעלשאַפט, אַלס אַזעלכע, האָט ניט געהאַט קיין שום שייכות מיט

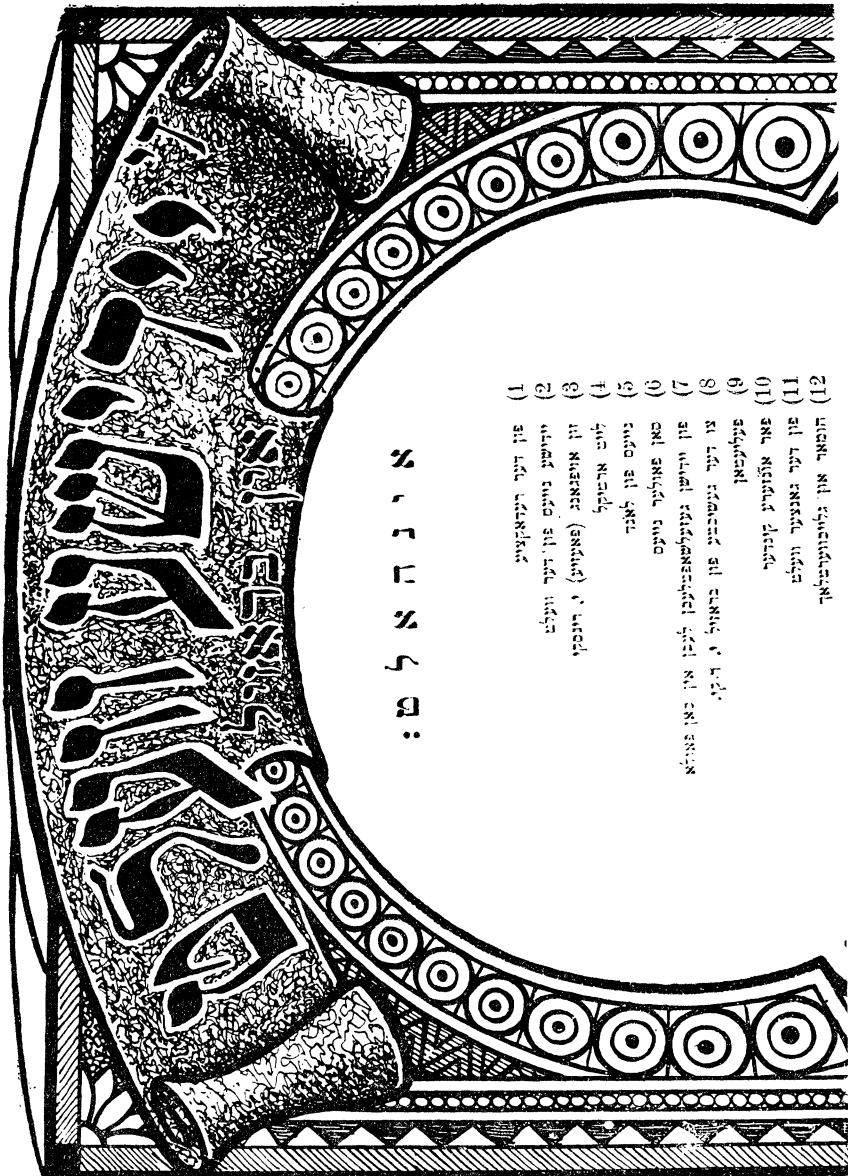
די פאַרזוכן פון אַרויסגעבער פון דער יידישער צייטשריפט צו קרייגן די שטיצע פון דער „אַגודת אַחים“ און די קרייזן וואָס האָבן זיך גרופירט אַרום דעם פאַריין, גיכער איז דאָס געווען אַ פּריוואַטער פאַרזוך פון אַרויסגעבער, וועלכער האָט ווידער געקוקט אויף דעם פון אַ געשעפטלעכן שטאַנדפּוקט, ווייל ער האָט דאָך ביי זיי בלויז פאַרלאַנגט געשעפטס אַנאַנסן און אַבאַנאַ- מענטן און דאָס איז לויט זיין מיינונג דאָך געווען די געשעפטלעכע באַזע פון דער צייטשריפט, אין וועלכער קיינער דאַרף אים ניט האָבן קיין רעכט צו זאָגן אַ דעה. די יידישע געזעלשאַפט ווידער, אויב זי איז ניט אַרויסגע- טראָטן אין דער עפנטלעכקייט קעגן דעם אַרויסגעבער, האָט זי אָבער פאַר קיין פּאַל ניט איינגעשטימט מיט זיין קוק אויף דעם אויסנוצן אָט די דאָזיקע עלעמענטן פאַר אַן אַרנטלעכער יידישער אונטערנעמונג.

באַלד נאָכן שליסן דעם ביולעטין איז אויך אונטערגעגאַנגען דער פאַריין „אַגודת אַחים“. עס איז געווען דערפאַר וואָס מיטן צושטראָם פון נייע אי- מיגראַנטן און מיט דער פאַרברייטערטער געזעלשאַפטלעכער אַקטיוויטעט אין יידישן ישוב אין ס. פ. זיינען אייניקע פון די פירער פון דעם דערמאָנטן פאַריין אַריינגעצויגן געוואָרן אין דער יידישער געזעלשאַפט איבערהויפּט אין פּויליש-יידישן פאַרבאַנד און זיי האָבן ניט געהאַט מער גוטיק צו זיין די אַנפירער פון אַ פאַריין, וואָס זיין עצם עקזיסטענץ האָט דאָך שוין אַנגע- דייט אויף דעם, אַז מע וויל זיינע מיטגלידער ניט האָבן אין דער אַרנטלע- כער יידישער געזעלשאַפט.

עס איז אונדז ליידער ניט געלונגען צו דערגיין גענוי ווען דער ביולע- טין האָט אַנגעהויבן דערשיינען און ווען ער האָט אויפגעהערט דערשיינען. לויט ווי מען קען זיך משער זיין האָט דער ביולעטין אַנגעהויבן דערשיינען אַרום אויגוסט 1928 און איז דערשינען דאָס לעצטע מאָל אַרום פעברואַר 1929. עס הייסט, אַז ער איז דערשינען אין משך פון אומגעפער זיבן חדשים וועכנטלעך. אין משך פון דער צייט זיינען דערשינען 27 נומערן.

דער ביולעטין איז דערשינען אין 8 און אין 10 זייטן מיט אַ הילע פון קאָלירט פאַפיר, ווו עס איז אויף דער פּאָדערשטער זייט געווען דער תוכן פון די אַרטיקלען וואָס קומען אין נומער און אויף די אַנדערע זייטן — אַנאַנסן פון געשעפטן.

א י ת ה ז ל מ :

- 1) ארץ ישראל
- 2) ירושלים
- 3) בית המקדש
- 4) בית הכנסת
- 5) בית המדרש
- 6) בית המדרש
- 7) בית המדרש
- 8) בית המדרש
- 9) בית המדרש
- 10) בית המדרש
- 11) בית המדרש
- 12) בית המדרש

אבאנאטענאס פרייו 15\$000 3 חדשים 6\$000 1 חייש אויסלאנד 70\$000 1 יאר	 O MUNDO ISRAELITA ליטעראריש-געזעלשאפטלעכע אויסגאבע דערשיינט יעדן פרייטיק דירעקטאר כ. פראנקענטהאל	ערשטער יארנאנג נומער 1 סעפטעמבער 28
REDACÇÃO E ADMINISTRAÇÃO RUA JOSÉ PAULINO, 25 - Tel. 4-6066 - S. PAULO		

אונטער אַט דעם באַמבאַסטישן נאַמען איז דערשינען אין ט. פ. די ער-
 שטע יידישע וואַכנשריפט. אין קאַפּ פון דער וואַכנשריפט, וועלכע מיר האָבן
 פאַר זיך, לייענט זיך:

יידישע וועלט אין בראַזיל — ליטעראַריש-געזעלשאַפטלעכע אויסגאַבע,
 דערשיינט יעדן פרייטיק, דירעקטאָר: מ. פראַנקענטהאַל.

דער ערשטער נומער איז דאָטירט סעפטעמבער דעם 28סטן, נאָך
 וועלכן עס ווערט ניט אַנגעגעבן דאָס יאָר, וואָס איז זייער כאַראַקטעריסטיש
 פאַר דער צעטראַגנאָליטי פון פ. און זיינע דרוק-אַרבעטן. עס איז אונדז גע-
 לונגען פעסטצושטעלן, אַז דאָס באַציט זיך צום יאָר 1928. אַלס דירעקטאָר
 איז אין קאַפּ טאַקע אַנגעגעבן פ., נאָר דער פאַקטישער רעדאַקטאָר איז
 געווען יוסף רינסקי, אַ יידישער אינטעליגענט פון פוילן, וואָס איז אַמאָל
 געהאַט געווען אין די פאַרייניקטע שטאַטן, זאָל האָבן געדרוקט זאַכן אין

„פאַרווערטס“, געווען אַ פונקציאָנאַר אין אַ יוניע און איז פאַקטיש געווען דער איינציקער, וואָס האָט געקאַנט קומען אין באַטראַכט צו רעדאַגירן אַ צייטונג אין יידיש אין ס. פ. צו יענער צייט.

היות ווי פ. איז געווען דער באַלעבאַס פון דער איינציקער יידישער דרוקעריי אין ס. פ., האָט ער עס געמאַכט פאַר זיינס אַ געשעפט און אָפּגע- מאַכט מיט ר. ער זאָל זיין דער פאַקטישער רעדאַקטאָר פאַר אַ באַשטימטן געהאַלט און דערביי זאָל זיין נאָמען ניט דערשיינען אין קאַפּ פון דער וואַכנ- שריפט, וואָס איז אַגב געווען אַנגענומען אויך אין די ניט יידישע צייטונגען. פ. האָט צוגעצויגן אַלס מיט-אַרויסגעבער די ה"ה משה קאַסטאַ און יעקב (זשאַקאָב) נעבּל, דער ערשטער אַ קולטור-טוער און געזעלשאַפטלע- כער עסקן, וואָס איז געווען אַנגעזעען אין דער געזעלשאַפט און רייך דערצו, דער צווייטער איז געווען אַ יידיש-בראַזיליאַנער אינטעליגענט. די דאָזיקע מיט-אַרויסגעבער האָבן עס געדאַרפט זיין די גאַראַנטיע פאַר דער געזעל- שאַפט, אַז מיט דער וואַכנשריפט וועט אַלץ גיין כּשורה.

דאָס איז געווען נויטיק דערפאַר וואָס פ. אַליין האָט ניט געהאַט קיין צו גרויסן אַנזען אין דער געזעלשאַפט, איז געווען פאַררעכנט פאַר ניט קיין צו ערנסטן, אויב ניט פאַר קיין ציניקער. עס איז, צב"ש, באַוווּסט געווען אַ פאַל, אַז ער האָט געדרוקט אין זיין דרוקעריי פּלוג-בלעטלעך פאַר די קאַמוניסטן קעגן דעם שליה פון „קרן-היסוד“, אינזש. עקיבאַ עטינגער ע"ה, מיט וועל- כּע די ק. האָבן אויפגעריסן דעם מיטינג, וווּ ער אַליין איז געזעסן אין פרע- זידיום אַלס ציוניסטישער עסקן.

דער ערשטער נומער יידישע וועלט אין בראַזיל איז דערשינען אין 20 זייטן, מאַגאַזין פאַרמאַט, מיט אַ הילע פון גלאַנץ פאַפּיר, באַצירט מיט אַ קלישע אויף דער גאַנצער זייט און אין צענטער דער תּוכן פון די אַרטיקלען אין נומער. פון די נומערן וואָס מיר האָבן פאַר זיך, איז צו זען, אַז ר. האָט אַליין אויסגעפילט די וואַכנשריפט מיט פאַרשיידנאַרטיקן מאַטעריאַל פון לידער, געשיכטע, קינדער אָפּטיילונג, אַרטיקלען און נאָטיצן, אונטער זיין נאָמען, אינציאָלן און אונטערן פּסעוודאָנים יוסף לערער. בלויז איין מאָל באַגעגענען מיר דעם נאָמען יקותיאל איבער אַ ליד, דאָס איז געווען אַ יונ- גערמאַן, וואָס איז געקומען צו זיינע עלטערן פון א"י, וווּ ער איז געווען

טעטיק אין דער קאמוניסטישער פארטיי. אויסער דעם איינציקן מיטארבע-
טער זיינען קיין אנדערע מיטארבעטער אדער קארעספאנדענטן ניט געווען
געדרוקט אין די יידישע וועלט אין בראזיל.

די יידישע וועלט אין בראזיל איז דערשינען בלויז 6 מאל און ניט
רעגולער. עס איז אינטערעסאנט, אז דער רוגו צווישן אַרויסגעבער פ. און
רעדאקטאָר ר. איז אַנטשטאַנען צוליב דעם וואָס ר. האָט פאַרלאַנגט מען זאָל
די רעדאַקציע איינאַרדנען אין אַ צימער אויף אַ שטילער גאַס, וווּ עס
וואַקסן ביימער, אין צימער זאָל ליגן אַ טעפּיך, ס'זאָל זיין אַ ווייך געבעטע
שטול און אַ סאַמאַוואַר מיט אַלע מכשירים צו טרינקען טיי צו יעדער צייט.
דאָס אַלץ האָט ער געהאַט נויטיק אויף צו קריגן אינספּיראַציע אויף צו
קענען שרייבן...

די יידישע וועלט אין בראזיל איז אַן ספּק געווען דער ערשטער ערנס-
טער פאַרזוך פון אַ יידישע צייטשריפט אין ס. פ. און נעמענדיק אין אַכט
די אומשטענדן אין יידישן ישוב צו יענער צייט, איז דער אויפטו פון
זייער גרויסער באַדייטונג. דער אויפטו האָט פאַקטיש געעפנט אַ וועג
פאַר די שפּעטערדיקע אויסגאַבעס אין ס. פ.

יידישע זייט אין דער "פאליא דא מאניא"

ס'אן פאָולאָ פאַרמאָגט אַ געמישטע באַפעלקערונג. עס זיינען אין ס. פ. פאַראַנען גרויסע קאָלאָניעס פון איטאַליענער, דייטשן און אַנדערע קלע-נערע גרופּן פון פאַרשיידענע פעלקער און לענדער. די דאָזיקע גרופּן היטן אָפּ אויף פאַרשיידענע אופנים זייער נאַציאָנאַלע פיזיאָנאָמיע, לעבן זיך אויס אין זייער אייגענער שפראַך, אין זייער אייגענער סביבה, צו וועלכן צוועק זיי האָבן אויפגעבויט געהעריקע אינסטיטוציעס.

מער ווי ריאַ דע זשאַניראָ איז דערפאַר ס. פ. פאַררעכנט פאַר אַ קאָס-מאָפּאָליטישע שטאַט און די בראַזיליאַנער פון אַלע שיכטן האָבן רעספּעקטירט דעם דאָזיקן צושטאַנד. די דאָזיקע באַציאָנונג האָט פאַרשטענדלעך אויך זיך געלאָזט פילן אין דער פרעסע און דערמיט דערקלערט זיך דער פאַקט וואָס די אַדמיניסטראַציע פון דער גרויסער מאַרגן- און נאַכמיטאַג-צייטונג "פאַ-ליאַ" האָט אין סוף פון 1929 געמאַכט אַ פאַרווך צו שאַפן אין איר מאַרגן-

צייטונג „פאליא דא מאניא“ פרעמדשפראכיקע אפטיילונגען. עס האט זיך דאן געשאפן אן אראבישע אפטיילונג, אן אוקראיניש-רוסישע אפטיילונג און ארום אנהייב 1930 האט זיך אנגעהויבן דרוקן א יידישע אפטיילונג אונטער דער רעדאקציע פון אברהם עזריהו.

די צוויי יידישע צייטונגען פון ריא דע זשאנירא (די „בראז איד. פרע-סע“ און די „איד. פאלקסייטונג“) האבן געהאט אין סאן פאולא אלס זייערע שטענדיקע פארשטייער, עזריהו פאר דער „בראז. איד. פרעסע“ און משה קאסטא פאר דער „ייד. פאלקסייטונג“. ביידע פארשטייער פלעגן שיקן אנאנסן פון די יידישע פאבריקאנטן אין סאן פאולא קיין ריא און פאר-שטענדלעך אז זיי האבן אויך אנגעפירט מיט א ספעציעלער אפטיילונג פון סאן פאולא אין די ריא'ער צייטונגען.

מען קען ניט זאגן, אז אין ס. פ. זיינען ניט פארגעקומען קיין מחלוקתן, נאר צוקוקנדיק זיך צו די מחלוקתן אין ריא דע זשאנירא, וואס זיינען דער-שינען אין די דארטיקע צייטונגען, האבן די סאן פאולער כלל טוער גע-קוקט אויף די דאזיקע קריגערייען ווי אויף עפעס אן אומפארשטענדלעך קינדער-שפיל און האבן ניט געלייגט קיין אכט אויף אט די קריגערייען, יעדנפאלס האבן זיי ניט צופיל רעאגירט אויף די דארטיקע מחלוקתן און אויף א געוויסן שטייגער האבן די סאן פאולער כלל טוער געשטיצט ביידע צייטונגען, בפרט, אז ביידע האבן זיי געשאנקען גענוג אויפמערקזאם-קייט און אלס צוגאב צו זייערע באצאלטע אנאנסן געגעבן אויך געהעריקע נאטיצן וועגן זייערע פאמיליען שמחות, וועגן זייערע רייזעס און אנדערע געשעענישן פון געזעלשאפטלעכן כאראקטער, ווו זייערע נעמען האבן פיר-גורירט אויף א פראמינענטן אופן.

ווען די „בראזיליאנער אידישע פרעסע“ האט זיך געשלאסן אין ריא דע זשאנירא סוף 1929 צוליב מאנגל אין פינאנציעלע מיטלען, איז זייער פארשטייער אין סאן פאולא, אברהם עזריהו, געבליבן אן ארבעט און האט זיך גערן אנגעכאפט אן דעם פלאן פון די „פאליאס“ און אנגעהויבן פאר-עפנטלעכן א יידישע זייט אין דער מארגן-צייטונג „פאליא דא מאניא“. צוליב וועלכער עס איז סיבה איז דאס יידישע זייטל ניט געוועזט גע-ווארן אויף א לינאטיפ, נייערט מיט האנט-זאץ. ע. האט געקראגן פלאץ אין

דער געביידע פון די „פּאָליאַס“ און אַ יידישער זעצער מיט אַ קעסטל יידישע שריפט האָט אויסגעזעצט דאָס יידישע זייטל אין די „פּאָליאַס“.

דאָס יידישע זייטל אין די „פּאָליאַס“ איז דערשינען יעדן מיטוואָך און שבת אויף איינער פון די לעצטע זייטן פון דער מאָרגן-צייטונג „פּאָליאַ דאָ מאַניאַ“.

דאָס קעפל פון דער צייטונג איז געגעבן אין יידיש ניט פּאָנעטיש, נייערט ווערטערלעך און עס איז מאַדנע וואָס פּאָליאַ דאָ מאַניאַ ווערט אויס-געלייגט: פּאָליאַ דא מאַנאַ, ווי דער נאָמען ווערט אויסגעלייגט אין פּאַר-טוגעזיש. נאָר בעת אין פּאַרטוגעזיש ווערט לה און נה אַרויסגעערעדט ליאַ און ניאַ (פּאָליאַ און מאַניאַ), איז עס ניט דער פּאַל אין יידיש און עס באַ-קומט זיך אַ מאַדנער אויסדרוק פון אַזאַ טיטל, וואָס קלינגט אַזוי אומפּאַר-שטענדלעך אין יידיש. דאָס זעלבע געשעט מיט די פּאַרטוגעזישע אויס-דרוקן אין די געשעפטלעכע אַנאַנסן, וועלכע ווערן איבערגעגעבן אות אין אות און ניט פּאָנעטיש.

דער ערשטער נומער פון יידישן זייטל איז וואַרשיינלעך דערשינען סוף דעצעמבער 1929, גלייך נאָכדעם ווי די „בראַז. איד. פרעסע“ האָט זיך פּאַרמאַכט — יעדן מיטוואָך און שבת אין דער מאָרגן-אויסגאַבע פון די „פּאָליאַס“ און האָט אַנגעהאַלטן אַן ערך צוויי מאַנאַטן.

די אַדמיניסטראַציע פון די „פּאָליאַס“ האָט פּאַרשטענדלעך אויסגע-רעכנט אויף אַ פּאַרגרעסערטער צאָל ליינער און געשעפטס אַנאַנסן, דאָס זעלבע האָט פּאַרשטענדלעך אויך אינזינען געהאַט דער איניציאַטאָר, עזריהו, עס איז אָבער דאָך געווען דערביי אויך אַ געוויסער פּאַטריאַטישער סענטימענט צווישן די סאַן פּאַולער יידישע געשעפטסלייט, וועלכע האָבן געפילט אַז זיי זיינען אין אַ געוויסער הינזיכט דער הויפט פונדאַמענט פאַר אַ צייטונג און האָבן געוואָלט מיטהעלפן דעם פרוו צו געבן דעם סאַן פּאַולער יידישן ישוב אַ כמו יידישע צייטונג. ווי מיר האָבן שוין פריער באַמערקט אין אין ט. פ. קיינעם ניט געווען צום האַרץ דאָס אַרומרייטן זיך פון די יידישע צייטונגען אין ריאָ דע זשאַניראָ, צו וועמען די סאַן פּאַולער — דאַמאַלט מייסטן בעסאַראַבער — כלל-טוער און געשעפטסלייט האָבן

אַרויפגעקוקט ווי אויף אַ גייסטיקער פירערשאַפט, אָבער צו דער זעלבער צייט באַטראַכט זייערע מחלוקתן ווי קליינשטעטלדיקע אַמפּערייען פאַר גבאות...

אין דער יידישער זייט איז געווען אַפּגעשפיגלט דאָס יידישע געזעל-שאַפטלעכע לעבן און אויך אַ געוויסע צאָל באַצאָלטע אַנאַנסן פון פאַרשיי-דענע געשעפטסלייט און דערצו איז געווען אַן אַרטיקל פון אַלגעמיין גע-זעלשאַפטלעכן אינטערעס. אויף וויפּל אונדז איז באַקאַנט האָט דער רעדאַק-טאָר פון דער אָפּטיילונג, עזריהו, ניט געשריבן אַליין קיין אַרטיקלען און אַנשטאַט דעם האָט ער אויפגענומען אינטערוויען פון פאַרשידענע גע-זעלשאַפטלעכע טוער, וועלכע האָבן זיך אַרויסגעזאָגט וועגן אַ ריי אַקטועלע ענינים אין שייכות מיטן יידישן לעבן אין סאַן פּאַולאַ. ווי מען קען פאַרשטיין, איז דער אופן פון אַפּשפיגלען דאָס יידישע לעבן און זיינע פּראַבלעמען אין אינטערוויען געווען אַ געוויסער שטייגער פון אומפאַר-טייאַשיקייט, אַזוי צו זאָגן, כדי קיין צד זאָל ניט פּילן, אַז זיין מיינונג ווערט ניט געגעבן קיין געלעגנהייט צו קומען אין דער עפּנטלעכקייט, נאָר ווי מיר וועלן באַלד זען, איז דער שטייגער ניט געווען בכוח אויסצוהיטן די צדדים פון פּילן זיך באַעוולהט און אויב אונדזער אינפּאַרמאַציע איז ריכטיק, איז דאָס אויך געווען די סיבה פון אַפּשטעלן די יידישע זייטע אין די „פּאַליאַס“.

כדי צו אילוסטרירן דעם דאַמאַלסטיקן צושטאַנד אין יידישן ישוב אין ס. פ. וועלן מיר בלויז ברענגען צוויי באַוויסטע פּאַלן, וועלכע האָבן דאַמאַלסט צעטיילט דעם ישוב און געשאַפּן גענוג בייז בלוט, אין וועלכן אויך די יידישע זייט האָט זיך געזען פאַרוויקלט, אפשר קעגן אייגענעם ווילן.

עס איז געווען אין די יאָרן 1928—1929, די אַרגענטינער פּאַליציי האָט דאַמאַלסט געהאַט אַנטדעקט אַ רינג פון וויסע שקלאַפּן הענדלער און אי-בערהויפּט האָבן די צייטונגען געשריבן וועגן אַ יידישע אַרגאַניזאַציע פון וויסע שקלאַפּן-הענדלער, מיטן נאָמען צבי מנדל, וועמענס מיטגלידער האָבן זיך וואַרשיינלעך געהאַט געראַטעוועט קיין בראַזיל און פּיל פון זיי האָבן געלעבט, אָדער צייטווייליק זיך אויפגעהאַלטן, אין סאַן פּאַולאַ, וווּ זיי האָבן געהאַט פּריינד און „געוועזענע“, וועלכע האָבן זיי געקענט דינען פאַר אַ שילד אויף צו שיצן זיך מיט זייערע סאַלידע געשעפטן פון צירונג און

מעבל, וואָס איז אפשר לכתחילה געהאַט צוגעגרייט געוואָרן אין פאַרויס פאַר אַזאַ פּאַל.

די דאָזיקע „אויפדעקונגען“ פון דער אַרגענטינער פּאַליציי זיינען געווען כמעט נאַרמאַלע דערשיינונגען און די „חברה־לייט“ האָבן זיך זייער לייכט אָן עצה געגעבן מיט די פּאַליצייאישע כלומרשטע רעוויזיעס, וועגן וועלכע זיי פלעגן מייסטן וויסן אין פאַרויס און דערפאַר האָט די פּאַליציי כמעט קיינמאַל גאַרניט געפונען און נאָך אַ שטיקל אויפרודער איז געוואָרן ווידער „נאַרמאַל“, נאָר דאָס מאַל איז די אויפדעקונג און די פּאַליצייאישע אַקציע געווען פון אויסערגעוויינלעכן פאַרנעם. עס האָט זיך געהאַנדלט וועגן דער אויספאַרשונג וואָס עס האָט דאַמאַלט דורכגעפירט פאַר דער קאַמיסיע צום קאַמף מיטן האַנדל פון ווייסע שקלאַפן ביי דער פעלקער ליגע, דער זשורנאַליסט אַלבערט לאַנדערעס וועלכער האָט געמאַכט אין געהיים אַ רייע קיין אַרגענטינע און איז אַריינגעדורנגען אין דער נעץ פון די ווייסע שקלאַפן הענדלער און זייערע קרבנות. נאָכדעם ווי דער באַריכט פון דער קאַמיסיע איז פאַרעפנטלעכט געוואָרן, האָט שוין די אַרגענטינער פּאַליציי געמוזט עפעס אונטערנעמען כדי צו באַווייזן איר „אומשולד“ און אַזויער־נאָך האָט זיך אָנגעהויבן די בהלה צווישן די דאַרטיקע „חברה־לייט“ און דאָס האָט טייל פון זיי געבראַכט קיין סאַן פּאַולאַ און דער יידישער ישוב האָט אָנגעהויבן שפירן אַ נויטווענדיקייט אָפצוגרענעצן זיך פון די דאָזיקע „טמאים“ און זייערע פריינד, די כלומרשטע סוחרים פון צירונג און אַנ־דערע ווערטפולע סחורות וואָס זיי האָבן גענוצט, ווי מיר האָבן שוין פריער דערמאָנט, אַלס אַ שילד פאַר זייערע אמתע „מיסחרים“.

צו יענער צייט האָט די יידישע אַפטיילונג אין די „פּאַליאַס“, צווישן אַנדערע אויך געגעבן אַן אינטערוויו פון בערנאַרדאַ סמאַלעץ, וועלכער איז דאַמאַלט געווען דער פרעזידענט פון קליענטעלטשיק פאַריין אין סאַן פּאַולאַ. אין זיין אינטערוויו האָט ס. אונטערגעשטראַכן, אַז אייגנטלעך דאַרף די פּאַליציי נישט פאַרמישן יידן מיט מיטגלידער פון „מגדל“, ווייל יעדער יידישער תושב פון ס. פ. איז אַ מיטגליד פון וועלכער עס איז יידי־שער אַראַגאַניזאַציע, אָבער אין די דאָזיקע אַרגאַניזאַציעס ווערן ניט אויפ־גענומען אַלס מיטגלידער קיין „חברה־לייט“ און אויך ניט אַזעלכע, וועלכע

האָבן מיט די דאָזיקע לייט וועלכע עס איז פאַרבינדונג. דאָכט זיך גאַנץ פשוט, נאָר די „חברה-לייט“ און זייערע „פריינד“, ריכטיקער: זייערע „פריינד“, וועלכע האָבן זיך געשפירט געבראַנדמאַרקט דורך דער פאַקטישער צעטיילונג, האָבן אויפגעהויבן אַ געוואָלד, אַ דערמיט איז דער פרעזידענט פון קליענטעלטשיק פאַריין און פון „מכבי“ (די צוויי גרעסטע יידישע אינסטיטוציעס אין ס. פ. צו יענער צייט), אויסן צו צווינגען יעדן צו זיין אַ מיטגליד אין די דאָזיקע אָרגאַניזאַציעס.

צו יענער צייט איז אויסגעפאלן דער פאַל מיטן קליענטעלטשיק פאַריין, וואָס האָט געמאַכט אַ פאַרווך צו גרינדן אַ קאַאָפּעראַטיווע קראָם פאַר זיינע מיטגלידער, וווּ יעדער מיטגליד זאָל קענען קויפן זיינע סחורות פאַרן ריכטיקן פרייז און ניט באַריסן ווערן פון די קרעמער אויף זשאָזע פּאָלינג. גלייכצייטיק מיטן פלאַן פון אַ קאַאָפּעראַטיווע קראָם איז אויך געפלאַנט געוואָרן אַן אַלגעמיינע דערלויבעניש פאַר די מיטגלידער פון קליענטעל-טשיק פאַריין צו קענען פריי האַנדלען, וואָס וואָלט געווען אַ גרויסע הילף פאַרן קליענטעלטשיק און אים דערמעגלעכט צו מאַכן אַ לעבן פון זיין שווערער האַרעוואַניע, נאָר עס איז אַזוי געשען אַז די פירער פון קליענטעלטשיק פאַריין זיינען פאַרפירט געוואָרן פון שווינדלערישע פאַרמיטלער און דער פלאַן פון אַן אַלגעמיינער דערלויבעניש צו האַנדלען, ווי עס איז געפלאַנט געוואָרן, האָט זיך אויסגעלאָזט מיט אַ דורכפאַל.

אַזאַ מצב האָט פאַרשטענדלעך געגעבן אַ געלעגנהייט די אַלע „קעג-נער“ פון די יידישע אינסטיטוציעס און יידישע כלל טוער צו באַפאַלן דעם פרעזידענט און די אַנדערע פירער פון קליענטעלטשיק פאַריין. אַלס צוגאַב צו די דאָזיקע עלעמענטן, וועלכע מען האָט ניט געוואָלט אַרייננעמען אין דער יידישער געזעלשאַפט, ווייל זיי זיינען געווען אַליין „געוועזענע“, אַדער „פריינד“ פון די „טמאים“, איז נאָך צוגעקומען דער גרעסטער טייל פון די יידישע סוחרים אויף זשאָזע פּאָלינג, וועלכע האָבן מיט רעכט געזעען אין דער געפלאַנטער קאַאָפּעראַטיווער קראָם אַ קאַנקורענץ קעגן זייער באַ-רייסן דעם אַרעמען קליענטעלטשיק.

דער קאַמף קעגן דעם אינטערוויר-געבער איז אַלזאַ געקומען פון צוויי גאַנץ באַזונדערע ריכטונגען און איז צוליבן דורכפאַל פון די פלענער פון

קליענטעלטשיק פאַריין געווען באַזונדערס שאַרף און אויפֿרעגנדיק. עס איז זיך זייער לייכט אַנצושטויסן, אַז די דאָזיקע קעגנערשאַפט האָט דערגרייכט די אַדמיניסטראַציע פון די „פּאָליאַס“ און דער גורל פון יידישן זייטל אין די „פּאָליאַס“ איז געווען באַשטימט. איבערהויפּט קען מען פאַרשטיין, אַז די „חברה-לייט“ און זייערע „פּריינד“ האָבן זייער גערן זיך געמיט צו באַ- איינפלוסן די לייטונג פון די „פּאָליאַס“ אויף אַפּצושטעלן אַזאַ „אומפּאַראַנט- וואַרטלעכע“ אונטערנעמונג.

צו יענער צייט איז אויך אויסגעפאַלן דער קאַמף אַרום דער שטאַטישער ליי- און שפּאַר-קאַסע וווּ די אַרעמע מיטגלידער האָבן אויסגעוויילט אייניקע פון זייערע אין דער פאַרוואַלטונג און די נייע פאַרוואַלטונג זאָל האָבן אויס- געפונען אַז די פּריערדיקע פאַרוואַלטונג איז באַגאַנגען אַ ריי מיסברויכן. איין באַקאַנטער פּאַל איז גענוג צו אילוסטרירן די לאַגע: די סוחרים פון זשאַזע פּאָלינאָ פּלעגן העלפּן אַן אַרעמען קליענטעלטשיק קריגן אַ הלוואה נאָר ווען ער האָט זיי באַצאָלט דעם חוב אין זייער געשעפט. פאַרשטייט זיך, אַז דער אַרעמאַן האָט קיין ברירה ניט געהאַט און איז אַזויערנאָך פאַרמשפּט געוואָרן צו בלייבן אַן פּרנסה, ווייל קיין נייעם קרעדיט האָט אים דער סוחר ניט געגעבן נאָכדעם ווי ער האָט באַקומען זיין חוב.

די סוחרים און זייערע פּריינד אין דער נייער פאַרוואַלטונג האָבן ניט געפרווט אויפווייזן דעם אומשולד פון די באַשולדיקטע, נייערט זיי האָבן פאַרפירט אַ פּראַצעס קעגן דער לעגאַליטעט פון דער ניידערוויילטער פאַר- וואַלטונג און אַזויערנאָך האָט זיך ווידער גערודערט אין שטאַט. כאַטש דאָס האָט אייגנטלעך ניט געהאַט קיין דירעקטע שייכות מיט דער יידישער זייט אין די „פּאָליאַס“ האָט אָבער דער קאַמף אַרום דער ליי-קאַסע אַרויפגע- פּלאַנטערט אויפן פּריערדיקן קאַמף קעגן קליענטעלטשיק פאַריין און זיין פּרעזידענט נאָך אַ קנייל פון קעגנזייטיקע באַשולדיקונגען און דאָס פייער פון מחלוקת איז געוואָרן אַלץ שטאַרקער. די טמאים און זייערע פּריינד האָבן דערביי געשעפט נחת פון דער קריגעריי.

אין אַזאַ אַטמאָספּערע האָט פאַרשטענדלעך ניט געהאַט קיין שום זין אַרויסצוגעבן די יידישע אַפּטיילונג, וועלכע וואַלט זיכער צעריסן געוואָרן

צווישן די צדדים אין דעם אומגלייכן קאמף צווישן די קעגנזעצטע גרופן מיט זייערע באַזונדערע אינטערעסן.

אויף ווי ווייט אונדז איז באַקאַנט איז דאָס דער איינציקער פרוו פון אַ בראַזיליאַנער טאַגצייטונג צו געבן פּלאַץ פאַר פרעמדשפּראַכיקע אַפטיילונג־גען אין איר צייטונג. עס איז זיכער געווען אַ זייער נאַבעלער זשעסט פון אַ גרויסער ליבעראַלער צייטונג צו געבן פּלאַץ די קליינע שפּראַכן גרופּעס, וועלכע זיינען ניט געווען בכוח צו האָבן זייער אייגענע צייטונג אין זייער אייגענער שפּראַך, צו קומען צום אויסדרוק דורך זייער הילף. אויך די אַנדערע פרעמדשפּראַכיקע אַפטיילונגען האָבן זיך שפּעטער געשלאָסן.

פארן שיעור אין יידיש

די פארגעקומענע פאסירונגען אין יידישן ישוב אין ט. פ., וועלכע מיר האבן געשילדערט אין פריערדיקן קאפיטל, האבן אין א געוויסער הינויכט דערפירט צו אן איבערברוך אין פארגליווערטן צושטאנד אין דער יידישער געזעלשאפט, האט געבראכן די קליינשטעטלדיקע ביטול באציאונג צו צייטונגען און צו דער עפנטלעכער מיינונג בכלל. די קריגערייען האבן געשאפן צדדים, די אטאקעס פון איין צד אויפן צווייטן און די פארשידענע מיינונגען פון אנהענגער און קעגנער פון די צדדים זיינען געקומען צום אויסדרוק אין דער עפנטלעכקייט און אויך אין דער יידישער, ווי אין דער ניט יידישער פרעסע. אט דער דאזיקער צושטאנד האט דערהויבן די וויכטיקייט פון דער פרעסע און די דאזיקע וואס האבן געקאנט אויסדריקן זייערע מיינונגען אין שריפט.

עס איז אויך פאָרגעקומען אין דער צייט אַן ענדערונג אין עקאָנאָמישן צוזאַמענשטעל פון ישוב. צו דעם פריערדיקן אַלטן תושב, וואָס האָט זיך געהאַלטן פאַרן איינציק באַרעכטיקטן פירער פון דער געזעלשאַפט, איז צוגעקומען אַ שיכט פון ניי געקומענע, געוועזענע קליינע אונטערנעמער, וועלכע זיינען אין דער צייט געוואָרן רייכער און האָבן זיך אַרויסגערוקט מיט אייגענע געשעפטן אין דער צענטער גאַס פון יידישן ס. פ., פּאַרזע פּאַרזע-לינג. די דאָזיקע צוגעקומענע גבירים, כאַטש זיי האָבן מייסטן געזוכט צו זיין סטאַטעטשנע באַלעבאַטימ, האָבן זיי דאָך געהאַט אַ מאַדערנערן בליק אויף דער פירונג פון דער יידישער געזעלשאַפט און האָבן געקוקט פון אויבן אַראָפּ אויף די אַלט געזעסענע, מייסטן בעסאַראַבער יידן, וואָס האָבן זייער ווינציק געוויסט וועגן מאַדערנעם אַרט פירונג פון אַן אַרגאַניזירטער געזעלשאַפט.

דער אויפשטייג פון אַט די נייע גבירים מיט זייערע פאַבריקלעך און געשעפטן האָט געשאַפן מערער דרוק אַרבעט און געהאַלפן אין אַ גרויסער מאַס אויסוואַקסן די דרוקעריי פון מאַרקאַס פּראָנקענטאַל און צו דער זעלבער צייט געמאַכט אים אַביסל אומאַפהענגיק פון די אַלט געזעסענע תושבים, וועלכע זיינען ביז דאָן געווען זיינע קליענטן.

דער אויפשטייג פון אַט די נייע גבירים מיט זייערע פאַבריקלעך און געשעפטן זיינען ווידער געוואָרן קונדן אויך פון אַנאַנסן, וועלכע זיי פלעגן געבן אין דער פ. צ. אין ריג און טיילווייז אויך אין דער א.ד. פּרעסע פון ג. אַט דער ווילשטאַנד און דער פאַקט וואָס די אַנאַנסן אין די ריגער יידישע צייטונגען זיינען געווען כמעט בלויז פון סאַן פּאַולער יידישע פאַבריק-לעך און געשעפטן, האָט געפירט דעם דרוקעריי אייגנטימער פ. צום גע-דאַנק פון אַרויסגעבן אַ יידישע צייטונג, וועלכע זאָל זיך באַזירן אויף אַט די אַלע עקאָנאָמישע מעגלעכקייטן, וועלכע פ.צ. האָט געהאַט אין אַזאַ גרוי-סער מאַס.

פ. האָט שוין איצט ניט געטראַכט פון אַ ליטעראַרישער צייטשריפט, ווי די שוין דערמאָנטע יידישע וועלט אין בראַזיל, איצט איז געווען נויטיק אַ צייטונג, וועלכע זאָל זיין דער אויסדרוק פון די פאַרשיידענע ריכטונגען אין יידישן ישוב און זייערע מיינונגס פאַרשיידנהייטן, ווי אויך דער אַרגאַן

וואָס זאָל אַנאַנסירן די אויסגעוואַקסענע יידישע קאָמערץ און אינדוסטריע אין ס. פ. איז אַנטשטאַנען דער געדאַנק אַרויסצוגעבן אַ צייטונג אויפן מוס' טער פון דער אידישע פּאָלקצייטונג אין ריאָטאַן פּאָולער אידישע צייטונג.

אויך אין דעם פּאַל, פונקט ווי אַמאַל בעתן אַרויסגעבן די יידישע וועלט אין בראַזיל, האָט פ. זיך ניט געמאַכט קיין צו גרויסע אילוזיעס וועגן זיין פּאָזיציע אין דער יידישער געזעלשאַפט און די באַציאונג צו אים פון די פירער פון דער גרעסטער טייל עקזיסטירנדיקע אינסטיטוציעס און כדי צו געבן אַביסל מער פרעסטיזש אַט די נייע אונטערנעמונג, האָט ער צוגעצויגן צוויי אַלטע תושבים וועלכע האָבן געהאַט אַ פּאָזיציע אין יידישן געזעלשאַפטלעכן לעבן און געהאַט אַ השפּעה אויף דעם גרעסטן טייל אַלטע תושבים, וועלכע זיינען מייסטן געווען זייערע לאַנדסלייט, בעסאַראַבער יידן. די צוויי שותפים אין דער אונטערנעמונג אַרויסצוגעבן די סאַן פּאָולער איר' דינע צייטונג זיינען געווען עליאַט אַמטטיין און יוסף נאַדעלמאַן.

עליאַט אַמטטיין, וועלכן זיינע לאַנדסלייט האָבן גערופן צווישן זיך עליעק, איז אינדערהיים, אין קליינעם בעסאַראַבער שטעטל, געווען אַ שמיד און קומענדיק מיט יאָרן צוריק קיין בראַזיל האָט ער געוווינט יאַרנלאַנג אין אַ קליין שטעטל אויף דער פּראַווינץ, האָט דאָרט געמאַכט אַ סך געלט און ווען די קינדער זיינען עלטער געוואָרן און מען האָט געדאַרפט אָנהייבן זאָרגן וועגן אַ שידוך פאַר דער טאַכטער, האָט ער זיך אַריינגעצויגן קיין ס.פ. און האָט געלעבט פון געבן געלט אויף פּראַצענט. א. האָט זיך געשעמט מיט זיין פּריערדיקער קליינשטעטלדיקער פּראַפעסיע און פלעגט שטענדיק דערציילן, אַז ער איז געווען אינדערהיים אַ פּריקאָזשיק (אַנגעשטעלטער) אין אַן אייזן-געשעפט. אין ס. פ., האָבנדיק אַ סך פּרייע צייט, איז ער געווען דער פּרעזידענט פון דער שול אויף נעוואַרן פּראַדאָ און האָט איר פּאַרוואַל-טעט אויף אַ מוסטערהאַפטן אופן. א. איז בטבע געווען זייער אַ שטילער און ערלעכער פּאַלקס מענטש און זייענדיק פּאַרבונדן מיטן גרעסטן רוב פון די יידישע סוחרים און פּאַבריקאַנטן, וועמען ער האָט געבאַרגט געלט אויף פּראַצענט, האָט ער מיט זיין פּשוטער ערלעכקייט און רואיקייט פון צייט צו צייט אויסגעגליכן סיכסוכים און אַלע האָבן אים געשעצט, באַזונ-

דערס האָבן אים ערלעך געהאַלטן זיינע בעסאַראַבער לאַנדסלייט, ביי וועמען ער פלעגט פאַרברענגען אין די געשעפטן זיין פרייע צייט. יוסף נאָדעלמאַן איז אַמאַל געווען אַ שניידער (אַפּערייטאָר) אין ניו יאָרק, האָט זיך גערעכנט פאַר אַ שטיקל משכיל, געווען דער געלערנ-טער צווישן זיינע בעסאַראַבער לאַנדסלייט, וועלכע האָבן ביז יענער צייט ניט פאַרמאָגט קיין צופיל גראַמאַטנע מענטשן צווישן זיך. אין קעגנזאַץ צו א. איז נ. געווען אַ ייד אַ קבצן, אַ מטופל מיט אַ פאַמיליע, האָבן אים די לאַנדס-לייט שטענדיק באַזאָרגט מיט אַ פאַרטרעטונג פון אַ פאַבריק און אַ פּאַסטן אין אַן אינסטיטוציע, וווּ זיי זיינען געווען די פירער און בכלל האָבן זיי אים געהאַלטן פאַר זייער געלערנטן מענטש.

די שותפות פון פ. מיט אַט די צוויי דערמאָנטע, אַממטיין און נאָדעלמאַן, האָט געזאָלט זיין די גאַראַנטיע פאַר דער יידישער געזעלשאַפט — איבער-הויפט די אַלטע תושבים — אַז די צייטונג וועט זיין אַן ערנסטע און סאָלידע אויסגאַבע, צו וועלכער די יידישע געזעלשאַפט דאַרף האָבן דעם גאַנצן צוטרוי.

די טאָן פּאָולער אירישיע צייטונג האָט אַנגעהויבן דערשיינען אַלס וואַכנ-בלאַט דעם 22סטן אַקטאָבער 1931. אויפן קאַפּ פון דער צייטונג איז געווען אַנגעגעבן — רעדאַקטאָר: נאָדעלמאַן, אַדמיניסטראַטאָר: אַממטיין און אַלס דירעקטאָר: פּראָנקענטאַל.

די רעדאַקציע איז איינגעאַרדנט געוואָרן אין אַ צימער אַנטקעגן דער דרוקעריי פּראָנקענטאַל, וווּ א., אַלס אַדמיניסטראַטאָר, האָט געפירט די געשעפטן פון דער צייטונג און נ., אַלס דער רעדאַקטאָר, פלעגט זיך געפינען געוויסע שעהן אין טאָג נאָך דעם ווי ער פלעגט פריי ווערן פון זיין פּאַסטן אין דער לייקאַסע, וועלכע איז געווען אויף דער זעלבער גאַס. כאַטש עס איז געווען אַן אַפיציעלע רעדאַקציע אין אַ ספעציעל צימער, פלעגט פּאַק-טיש פירן אַלע געשעפטן פון דער רעדאַקציע און אַדמיניסטראַציע פ. אין זיין דרוקעריי, וווּ ער פלעגט אויפנעמען און דערליידיקן אַנאַנסן געבער, די וואָס פלעגן ברענגען באַגריסונגען, אַדער אַנדערע מאַטעריאַלן צו דרוקן אין צייטונג. אזוי ווי מייסטע אַנאַנסן-געבער פלעגן ניט ברענגען אַנגע-שריבן זייערע מאַטעריאַלן צום דרוקן, פלעגט פ., אויף אַ שטיקל פּאַק

פּאַפּיר, אויפּשרייבן דאָס וואָס דער ברענגער פּלעגט אים זאָגן און אַרייַן-געבן גלייך אין דער זעצערײַ אויפּצוזעצן. אויף דעם געביט פּלעגן פּאַרקור-מען ניט ווינציק קוריאָזן. אזוי פּלעגט אָפּט געשען, אַז פּ. האָט געמאַכט אַ קליינעם טעות ביים אויסשטעלן די נעמען פון חתן-כלה און מחותנים, אַז עס איז אויסגעקומען אַלס כלה די מחתנתטע און דער וואָס האָט באַגריסט די חתן כלה און מחותנים איז געוואָרן דער חתן אָדער מחותן. ווען עס פּלעגט קומען אַלס גאַסט אַ ייד פון דער פּראַווינץ אָדער אַן אויסלענדער באַזוכער, פּלעגט ער אים אַרייַנגעמען אין רעדאַקציע און דאָרט פּאַרפירן אַן אינטעליגענטן שמועס, אויספרעגן זיך וועגן די יידן אין דעם פּלאַץ, פּונוואַנען דער באַזוכער איז געקומען און דערציילן וועגן ס. פּ. און דעם גרויסן ביישטייער פון זיין צייטונג צו דער אַנטוויקלונג פון יידישן ישוב אין ס. פּ. אָפּט זיינען אין אַזאַ שמועס אויך אַרייַנגעצויגן געוואָרן, אויסער די שותפים אַמאָשטיין און נאָדעלמאַן, די שכנים, וועלכע האָבן צו יעדער צייט געקאָנט אַוועקגיין פון זייערע געשעפטן און פּאַרלאָזן זיך אויף זייערע אַנגעשטעלטע, און אַלס געזעלשאַפטלעכע טוער האָט זיי פּ. געוואַלט אי צו-ציען צו די אינטערעסאַנטע שמועסן מיט די אויסלענדישע געסט, וועלכע באַזוכן זיין רעדאַקציע, אי אימפּאַנירן זיי מיט זיין וויסן ווי צו ריידן מיט אַ פרעמדן, פאַר וועמען ער דאָרף פּאַרשטעלן דעם יידישן ישוב אין ס. פּ. אַזעלכע באַזוכער זיינען מייסטן געווען פּאַרשטייער פון די פּאַרשיידענע פּאַנדן, זשורנאַליסטן און אַרטיסטן.

א. פּלעגט זיצן אין רעדאַקציע צימער ביי אַ זייטיק טישל און פירן אויף זיין פּרימטיוון שטייגער די בוכהאַלטעריע פון הוצאה און הכנסה, פּלעגט מיט באַלעבאַטישער ווירדע אויסצאָלן די חשבונות, וועלכע די צייטונג האָט געדאַרפּט צאָלן, איינגעשלאָסן אויך דער פּ. דרוקעריי פּאַרן דרוקן די ציי-טונג, אויף אַ זייער רעגולערן אופן, ניט אַכטנדיק צי עס איז אַרייַנגעקור-קומען געלט אין דער קאַסע אָדער ניט. בעת עס פּלעגן זיין אויסלענדישע געסט, פּלעגט אים פּ. פּאַרשטעלן פאַר די געסט און ער פּלעגט אַמאָל אַרייַן-וואַרפן אַ וואָרט אין שמועס, דערביי האָט מען געשפּירט, אַז ער פּילט זיך זייער אויפגעלייגט מיט דער הויכער פּאַזיציע זיינער אַלס אַרויסגעבער פון אַ צייטונג.

נ. פלעגט ניט זיין צו אָפּט אין רעדאַקציע און מען פלעגט אים אַריינ-
 רופן אויב מען האָט אים געדאַרפּט בעת אַ באַזוך פון געסט אָדער ביי אַ
 ספּעציעלער געלעגנהייט. זיינע לייט-אַרטיקלען האָט נ. געשריבן אין דער
 לייקאַסע, וווּ ער האָט געאַרבעט, און די געשריבענע זייטלעך אַריינגעגעבן
 פ. אין דער דרוקעריי ווען ער פלעגט קומען אין רעדאַקציע פאַרן גיין אַהיים.
 ביי דער געלעגנהייט האָט אים שוין פ. אויך געגעבן די אַנגעקומענע מאַט-
 טעריאַלן, נאָר מייסטן האָט זיי שוין פ. אַליין געהאַט דורכגעלייענט און טייל
 פון זיי אַפילו אַריינגעגעבן אין דער זעצעריי. בכלל פלעגט נ. דעם אַמט פון
 רעדאַקטאָר באַטראַכטן מער ווי אַ פּאַסטן, פאַר וועלכן ער קריגט כּך וכך
 אַ חודש און ניט ווי אַן אַמט, וועלכן ער פאַרנעמט, ווייל מען דאַרף אים האָבן.
 ווי מיר האָבן שוין פריער דערמאָנט האָט נ. געוווינט פיל יאָרן אין די
 פאַרייניקטע שטאַטן, וווּ ער האָט געאַרבעט אַלס אָפּערייטאָר (שניידער-
 אַרבעטער), איז דערפאַר זיין שרייבן געווען געמישט מיט אַן אַ שיעור אַנג-
 ליציזמען, פון וועלכע טייל זיינען געווען כמעט אומפאַרשטענדלעך אין בראַ-
 זיל. דאָס אויסלייגן די ענגלישע נעמען פלעגט ביי אים אויסקומען ווי זיי
 ווערן אַרויסגערעדט אין ענגליש: קעפּיטעל, סטייט, א. אַנד. פון ענגלישע
 אויסדרוקן, וועלכע מען נוצט אין אַמעריקאַנער יידיש, איז שוין אָפּגערעדט,
 אַזעלכע אויסדרוקן, ווי: ביזנעס, סלעק, טרייד א. אַנד. זיינען ביי אים געווען
 ריין יידישע אויסדרוקן. מען מוז צוגעבן, אַז נ. האָט געטאָן זיין אַרבעט מיט
 ערלעכער איבערגעגעבנקייט און זיך בכלל באַצויגן צו זיין אַרבעט ווי צו
 אַ מלאכת הקודש, פון וועלכן פ. איז גראַד געווען זייער ווייט.

די ס. פ. איד. צייטונג פלעגט ווערן געזעצט מיט דער האַנט און גע-
 דרוקט אין אַ געוויינלעכער צילינדער מאַשין אין 8 זייטן. ווען די צייטונג
 איז געווען אַ וועכנטלעכע, פלעגט זי דערשיינען יעדן פרייטיק, נאָר אינדער-
 אמתן פלעגט די צייטונג ניט פאַרטיק ווערן פריער ווי שבת פאַרנאַכט,
 אָפּט פלעגט מען נאָך מוזן אַרבעטן פרייטיק שפּעט אין דער נאַכט כדי די
 צייטונג זאָל קענען דערשיינען שבת. אין 1933 הייבט די צייטונג אַן דערשיי-
 נען צוויי מאָל אין וואָך (דינסטיק און פרייטיק) און אַרום סוף יאָר ווערט
 דער שרייבער פון די שורות איינגעלאָדן דורך פ. צו רעדאַגירן די צייטונג
 און זי ווערט פאַרוואַנדלט אין אַ דריי מאָל אין וואָך צייטונג (דינסטיק,

דאָנערשטיק און שבת). צו יענער צייט ווערט דורך 9. געקויפט אַ לינאָטיפּ, די צוויי אַנדערע שותפים, אַמטטיין און נאָדעלמאַן, גייען אַוועק פֿון דער צייטונג, וועלכע דערשיינט איצט רעגולער דריי מאָל אין וואָך. אין די וואָכן טעג פלעגט די צייטונג דערשיינען אין 6 אָדער אין 8 זייטן, שבת פלעגט דער נומער שטענדיק זיין גרעסער, אין 8 אָדער אין 10 זייטן, פלעגט האָבן פאַרשיידנאַרטיקן ליעזן שטאַף פאַר די פאַרשיידענע טיפֿן ליענער און אַ ספּעציעלע ליטעראַרישע זייט, וווּ עס איז שטענדיק געווען אַן אָפּהאַנדלונג וועגן אַ ניי דערשיגען ווערק, מייסטן מיטן בילד פֿון מחבר, אַ דערציילונג, אַ ליד און אַ פעליעטאַן. בכלל איז צו יענער צייט די צייטונג געווען צוגעפּאַסט צום סטיל פֿון איראַפּעישײדישע צייטונגען, מיט אַ לייט אַרטיקל אין איין קאָלום אויף דער ערשטער זייט, טעלעגראַמעס מיט בילדער פֿון די פּערזענלעכקייטן וועגן וועלכע עס האָט זיך גערעדט אין די טעלעגראַפישע ידיעות, איינשליסנדיק אויך איט״א ידיעות און טייל וויכטיקערע נייעסן זיינען געגעבן געוואָרן אין פּעטער שריפט. צום שבת פֿון 9. דאָרף געזאָגט ווערן, אַז ער האָט ניט געקאָרגט קיין געלט צו געבן דער צייטונג אַן אויסזען פֿון אַ רייכער און טעכניש גוט איינגעריכטעטער. אין 1935 גייט דער שרייבער פֿון די שורות אַוועק פֿון דער רעדאַקציע צו צוליב דעם וואָס 9. האָט אָפּגעדרוקט אין צייטונג אַן זיין וויסן אַ רע-וויויאַניסטיש אַרטיקל פֿול מיט אַנפאַלן אויף דער „הסתדרות“ און אירע פירער. 9. האָט אַרגומענטירט, און מיט אַ גרויסער מאָס רעכט, אַז דער זעלבער סאָרט אַרטיקלען ווערן געדרוקט אין בערגמאַניס אידישע פרעסע. מיר האָבן אָבער געהאַט אַ גרונט חושד צו זיין אַז דאָס איז אַ סימן פֿון וועלן זיך חנפהנען צו די רעוויזיאַניסטן און מיר זיינען דעריבער אַוועק פֿון דער צייטונג.

דערנאָך האָבן געאַרבעט אַלס רעדאַקטאָרן פֿון דער צייטונג דער דאַמאַלטיקער סטודענט אויפֿן יורידישן פּאַקולטעט און שפּעטערדיקער דר. שלמה שטיינבערג און ווען ער האָט באַקומען זיין אַדוואָקאַט דיפּלאָם און איז אַוועק קיין ריג, איז אויף זיין פּלאַץ אַנגעקומען דער יידישער געלערנ-טער און פאַרשער דר. אליהו ליפּינער. ביידע האָבן כמעט ווי גאַרניט געענדערט אין דער פּאַרם פֿון דער צייטונג און די פּאַרם האָט אַזוי אַנגע-

האלטן א לאנגע צייט. די סיבה דערפון איז אויך געווען דאָס וואָס די בריי-
דער בעקער, אינטעליגענטע יונגעלייט און פ. פערזענלעכע פריינד פון
דער צייט פון זייער ווינען צוזאמען אין דער איק"א קאלאניע קוואַטרָאָ
אירמאָנט, איז זייער געפעלן אין יענער צייט די נייע פאַרם, וואָס דער
שרייבער פון די שורות האָט איינגעפירט און פ. האָט זיך זייער גערעכנט
מיט זייער מיינונג. בכלל האָט די דאָזיקע פאַרם אָפּעלירט צום בעסערן
יידישן ליענער, וועלכער איז געווען געוויינט צו די אייראָפּעישע צייטונגען.
א געוויסע ירידה אין דער אָנפירונג מיט דער צייטונג הייבט זיך אָן
אין 1932 ווען עס קומט אָן אויפן רעדאַקטאָר שטול איינער מיטן נאָמען
האַנפט, וועלכער הייבט זיך אָן חנפהנען צו די קאָמוניסטן און ווערט ביי זיי
אויפגענומען ווי אַן „אומפאַרטייאישער“ סימפּאַטיזער. ה. איז געווען פון
פאך אַ ציין טעכניקער און ניט האַבנדיק קיין צו גרויסן דערפאלג אין זיין
פאך האָט ער אָנגענומען אַלס טיילווייזע באַשעפטיקונג דאָס העלפן פ. רע-
דאָגירן די צייטונג. זיין קרובּהשאַפט מיט די קאָמוניסטן האָט פ. געברענגט
אַ געוויסן נוץ, האָט ער עס דערלויבט, ווייל די ק. זיינען שוין דאָן געווען
פאַרצווייגט אין ס. פ. און פיל פון זיי האָבן געהאַט געשעפטן, ביי וועלכע
פ. האָט געקראָגן קאָמערציעלע אַרבעט און געשעפטס-אַנאַנסן פאַר דער
צייטונג. בעתן וויילן דעלעגאַטן צום יידישן קולטור קאָנגרעס אין פאַריז,
אין 1937, איז ה. געוויילט געוואָרן פון די ק. אַלס דער צווייטער אומפאַר-
טייאישער דעלעגאַט, איז אויף זייערע הוצאות געפאַרן קיין פאַריז, איז
פון דאָרט אַוועק קיין פוילן, ווו ער האָט געהאַט זיין פאַמיליע און איז מער
ניט צוריקגעקומען.

נאָכן אָפּפאַרן פון ה. האָט פ. אַליין רעדאַגירט די צייטונג, ווייל ער האָט
זיך פשוט אַרומגעזען — ווי ער פלעגט גרויסהאַלטעריש דערציילן — אַז
עס איז גאַרניט ניט נויטיק צו זיין קיין צו גרויסער קענער אויף צו רעדאָ-
גירן אַ צייטונג. דערביי האָט אויך צוגעהאַלפן דער פאַקט, וואָס עס איז ניט
געווען קיין בעלן אויפן „פאַסטן“ און פ. האָט זיך פשוט איינגעברענגט דעם
געהאַלט פאַר אַ „האַנט“, לויט ווי ער פלעגט רופן זיינע רעדאַקטאָרן. אויף
ניט קיין פערמאַנענטן אופן אַרבעט דאָרט מיט דער שוין פריער דערמאָנט-
טער יידיש-בראַזיליאַנער זשורנאַליסט נעלסאָן וויינער, וועלכער שרייבט

פון צייט צו צייט מאמרים אויך אין דער בראַזיליאַנער צייטונג „פּאַליאַ דאָ נאַיטע“. וו. פּלעגט האָבן אַנדערע באַשעפטיקונגען און פ. האָט אים אויס-גענוצט פאַר זיין צייטונג אַלס טיילווייזער מיטאַרבעטער.

פ. גופא, כאַטש ער איז אַמאָל געווען אַ לערער, האָט זייער ווינציק גע-קאַנט יידיש, דערצו איז ער נאָך געווען אַ געבוירענער אין ארץ ישראל און האָט זיך ניט איבעריק אָפּגעגעבן מיטן אופן פון שרייבן יידיש. די מייסטע אַרטיקלען זיינען געווען אויסגעשניטן פון אַנגעקומענע אויסלענדיש-יידישע צייטונגען און אַט די אַרטיקלען האָבן געגעבן דער צייטונג אַ שטיקל אויסזען פון אַ צייטונג אין יידיש.

בעת דעם טשעמבערלייך-היטלער אָפּמאַך אין מינכען, האָט ער גע-שריבן אַ לייט-אַרטיקל מיט אַ גרויסן קאַפּ דער שלום אין מוניך און אין דעם אַרטיקל צענדליקער מאָל איבערגעחזרט דעם פעלער מוניך, ניט גע-בנדיק זיך די מי צו וועלן וויסן אַ זאַך, וואָס יעדער קינד ווייסט, אַז די שטאַט הייסט אין יידיש מינכען. דערפון איז אים אַ צייט נאָכגעאַנגען דער נאַמען מוניש (אין פאַרטוגעזיש ווערט מוניך אַרויסגערעדט: מוניש).

אין 1939, באַלד נאָכן אויסברוך פון דער צווייטער וועלט מילחמה, הייבט ער אָן די צייטונג אַרויסגעבן טעגלעך אין 4 זייטן, וווּ ער דרוקט איבער אַלע נייעסן וון די בראַזיליאַנער צייטונגען, נאָר די מייסטע יידן ליינענען שוין דאָן בראַזיליאַנער צייטונגען און זיין האָפּענונג צו ווערן אַ צווייטע גרויסע צייטונג, ווי די אידישע צייטונג אין בונעאַס אירעס (אַר-גענטינע), ווערט ניט מקוים.

פון דער צייט זיינען באַקאַנט זיינע פעליעטאַנען, וועלכע פּלעגן זיין געשריבן אין זייער פאַרם פון שמועסן מיט זיין קליינעם זון, אַ בן זקונים וואָס איז אים דאָן געבוירן געוואָרן און אַט די דאָרט אַרויסגעזאָגטע געדאַנ-קען, ווי דער אַרט שרייבן בכלל, האָט ממש באַוויון קליינשטעטלדיקייט, דאָס האָט שוין קיינעם ניט געאַרט, ווייל גראַד איז דאָן געווען ענוג פּראַספּע-ריטעט און אַלע האָבן געמאַכט גוטע געשעפטן, האָט קיינער ניט געהאַט קיין צייט צו ליינענען צופיל די צייטונג.

זייענדיק פאַרנומען מיט זיינע דרוקעריי געשעפטן, האָט פ. גערן געלאָזט יעדן ווערן אַ שרייבער אין זיין צייטונג, אויב יענער האָט נאָך

דערצו ניט פארלאנגט קיין האגאראר. אזא פארשוין, וואס האט געוואלט ווערן „אנגעזעען“ אין דער געזעלשאפט אלס זשורנאליסט איז געווען שלמה ווייס. ער איז גערן געלאפן אויף אלע געזעלשאפטלעכע פאראנ-שטאלטונגען אלס פארשטייער פון דער צייטונג און געשריבן לאנגע בא-ריכטן וועגן די דאזיקע פאראנשטאלטונגען. עס האבן זיך אבער באלד אפ-געזוכט באעוולהטע כלל-טוער, וועמען ער האט פארשוויגן, אדער גאר אראפגעריסן און זיי האבן געמאכט א ויצעקו, אזוי אז פ. האט אים געמוזט משלה זיין פון דער צייטונג.

ארויסגעווארפן פון דער צייטונג האט שפעטער דער דערמאנטער וו. אנגעהויבן ברענגען און פארשפרייטן די אידישע צייטונג פון בוענאס איי-רעס, אי זיך נוקם צו זיין אין פ. און זיין צייטונג און שפעטער, ווען מען האט פארווערט צייטונגען אין אויסלענדישע שפראכן, פשוט צוליב גע-שעפט, אבער דערביי אויך צוליב דעם וואס זיי האבן אים געשיקט א קא-רעספאנדענטן קארטע, א דאנק וועלכער ער איז אריינגענומען געווארן אין בראזיליאנער זשורנאליסטן פאריין. נאכן האנדלען מיט דער בוענאס איי-רעסער אידישע צייטונג א געוויסע צייט, האט זיך די עפאפי פון דעם דערמאנטן פארשוין גענדיקט.

די סאן פאולער אידישע צייטונג האט עקזיסטירט ביז דאן ווען עס זיינען געשלאסן געווארן אלע פרעמד שפראכיקע צייטונגען אין בראזיל, ארום דער ערשטער העלפט פון 1941.

צייטשריפטן אין סאן פאולא

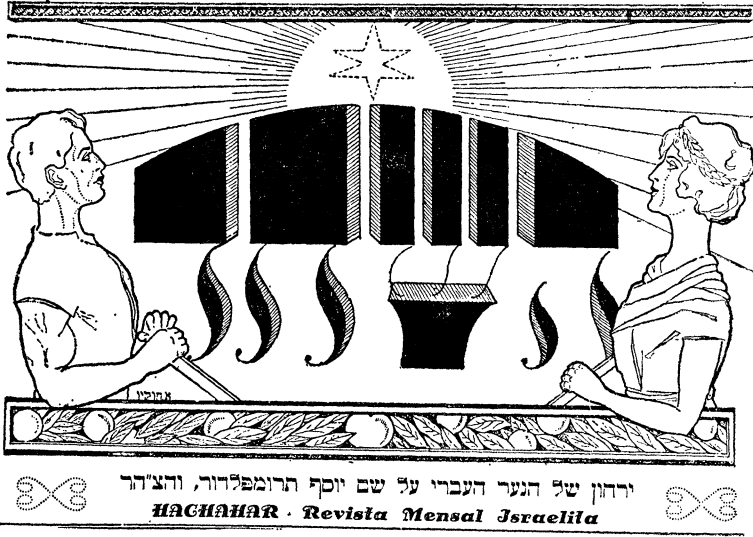
אין קעגנזאץ צו רײַג זיינען אין ס. פ. ניט געווען קיין פרווון אַרויסצו-
געבן ליטעראַרישע צייטשריפטן, צי עס איז דערפאַר וואָס עס זיינען ניט
געווען קיין צופיל יידישע דערציילער און פּאַעטן, אָדער עס איז געווען
דערפאַר וואָס דער יידישער ישוב אין ס. פ. האָט בכלל געלעבט מער אונטערן
רושם פון שטענדיקן געיעג נאָך רייכקייט, — איינס איז זיכער, אַז אַפילו
די געציילטן צייטשריפטן, וועלכע זיינען דאָרט דערשינען, זיינען אָדער
לכתחילה געווען אויסגערעכנט אויף געשעפט, אָדער זיינען געווען פאַר-
טייאישע אויסגאַבן, ווי די אויסגאַבן וועגן וועלכע מיר וועלן באַלד דער-
ציילן.

עס איז זיכער, אַז אין רײַג איז געווען אַ גרעסערע צאָל יידישע אינטעלי-
גענטן, אַבער אויך ס. פ. האָט געהאַט אַ געוויסע צאָל יידישע אינטעליגענטן,
וואָס וואַלטן געקאַנט קומען אין באַטראַכט ביים אַרויסגעבן אַ יידישע

צייטשריפט, נאָר אַפילו די דאָזיקע אינטעליגענטן זיינען אויף פאַרשיידענע אופנים געווען אַריינגעטאָן אין פאַרשיידענע מיסחרים און אין פאַבריצירן געוויסע אַרטיקלען, אַזוי, אַז זיי האָבן אויף אַזאַ אַדער אַנדערן אופן געטיילט די מיינונג פון די אַלטגעזעסענע תושבים, וועלכע האָבן געזען אין דעם אָפגעבן זיך מיט קולטורעלע ענינים אַ שטערונג צו קענען זיין דערפאַלגרייך אין מיסחר. צו דעם איז צוגעקומען דער פאַקט, וואָס די אַלע, וועלכע האָבן זיך אָפגעגעבן מיט קולטור ענינים, האָבן ניט געקאָנט דער-וואַרטן קיין קרעדיטן ביי די גרעסערע סוחרים, וואָס אָן דעם האָט קיין אונטערנעמונג ניט געקאָנט זיין קיין דערפאַלג, האָבן דעריבער די געציל-טע אינטעליגענטן אויף אַ ווילע אָפגעלייגט אָן אַ זייט זייער דורשט נאָכן אויסלעבן זיך קולטורעל און דערוויל אָנגעגאַנגען מיט זייערע געשעפט-לעכע אונטערנעמונגען, וואַרעמענדיק אין בוזעם אַ האַפּענונג, אַז ווען זיי וועלן זיך ווי געהעריק אַרויפאַרבעטן וועלן זיי זיין פינאַנציעל אומ-אַפהענגיק און זיי וועלן דאָן קענען טאָן וואָס זיי ווילן און זיך פירן ווי זיי ווילן. צי עס איז געווען אַ ריכטיקער חשבון אַדער ניט, איז אַ באַזונדערע פראַגע, וואָס גייט ניט אַריין אין די ראַמען פון אונדזער אַרבעט.

אייניקע, ממש געציילטע אידעאליסטן, האָבן פאַרוואַרפן דעם חלום פון רייך ווערן און האָבן זיך אַריינגעוואַרפן אין דער געזעלשאַפטלעכער מעטיקייט, דאָס זיינען געווען אייניקע יונגעלייט ביי די רעוויזיאַניסטן. צווישן וועלכע עס איז געווען מיכאל זאַלצמאַן, דער אַרויסגעבער פון ערשטן חודש זשורנאַל פון רעוויזיאַניסטישן יוגנט פאַרבאַנד ברית טרומפלדור.

אין ס. פ. האָט שוין פון פריער עקזיסטירט דער יוגנט פאַרבאַנד בריִת טרומפלדור, נאָר זייער פאַרמעסט אַרויסצוגעבן אַן אייגענעם זשורנאַל איז געמאַכט געוואָרן ערשט סוף 1931 און דאָס טאַקע אַ דאַנק דער אָנגעשטרענגטער אַקטיוויטעט פון דערמאַנטן זאַלצמאַן, צו וועלכן עס זיינען שפּעטער צוגעקומען שחור, ראָפּאַפּאַרט א. אַנד.

דער ערשטער נומער פון השחר איז דערשינען אין נאָוועמבער 1931 און טראָץ דעם העברעישן נאָמען איז דער זשורנאַל געווען געדרוקט אין יידיש און איז געווען אויסגערעכנט צו זיין אַ חודש זשורנאַל אונטער דער רעדאַקציע פון מ. זאַלצמאַן. דער גאַנצער נומער איז געווען געדרוקט אין יידיש און בלויז איין אַרטיקל, אַדער אַ פעליעטאַן פלעגט זיין אין העברעיש פון דערמאַנטן רעדאַקטאָר. דאָס איז זיכער געווען דערפאַר וואָס ז. איז געווען פון משכילים שניט און האָט געהאַלטן, אַז נאָר אין העברעיש קען

מען אויסדריקן א הויכן געדאנק, דערפאר האט ער אבער געוויסט, אז א העברעישער חודש זשורנאל וואלט ניט געקאנט רעכענען אויפן מינדעסטן דערפאלג, ווייל עס זיינען פשוט ניט געווען קיין לייענער פאר אזא זשורנאל. דער השחר איז דערשינען ניט רעגולער אין משך פון אייניקע חדשים און אין פעברואר 1932, האט ער זיך צוגעמאכט. לויט ווי מען האט אונדז איבערגעגעבן זיינען פון דערמאנטן זשורנאל בלויז דערשינען 3 נומערן. די דערשינענע נומערן זיינען געווען פון מאגאזין פארמאט, געווען געבונדן אין א גלאנץ פאפיר הילע און געהאט 16 זייטן. דער זשורנאל האט אממייסטן געדרוקט אַרטיקלען פון רעוויזיאַניסטישע גדולים, זשאבאטינסקי, אחרימאיר א. אַנד.

אדמיניסטרע דערמאנט

צוליב דער רעוואָלוציע פון 1932 און דעם קריזיס, וואָס איז געווען אַ רעזולטאַט פון דער רעוואָלוציע, האָבן די זעלבע רעוויזיאָניסטן ערשט אין 1934 אָנגעהויבן אַרויסגעבן אַ נייעם זשורנאַל. דאָס מאָל איז זייער זשורנאַל געווען פון געוויינלעכן צייטונג פאַרמאָט און איז דערשינען אונטערן אויבנדערמאָנטן נאָמען דאָס ערשטע מאָל אין מאַרץ 1934.

די דערמאָנטע צייטונג איז אויסגערעכנט געווען צו דערשיינען יעדע צוויי וואָכן, דעם 10טן און 25סטן פון יעדן חודש. אַלס אַדמיניסטראַטאָר ווערט אין קאָפּ אָנגעגעבן מאָזעס (משה) ראָפּאַפּאָרט און די צייטונג רופט זיך: נאַציאָנאַלע צוויי וועכנטלעכע צייטונג. קיין רעדאַקטאָר ווערט אין קאָפּ גיט אָנגעגעבן, נאָר ווי אונדז איז באַקאַנט האָבן די צייטונג רעדאַקטירט די שוין פריער דערמאָנטע רעוויזיאָניסטישע פירער, מ. זאַלצמאַן און ז.

שחור.

אונזער וואָרט האָט זיך אויסגעצייכנט אין משך פון דער גאַנצער צייט פון זיין דערשיינען, מיט אַטאַקעס אויף דער ארץ ישראלדיקער אַרבעטערשאַפט און אירע פירער, אַ ספּעציעל עקלדיקן טאָן האָט די צייט טונג אַנגענומען אין די אַרטיקלען וועגן טויט פון חיים אַרלאַזאַו ע"ה, און אין שייכות מיטן פּראָצעס קעגן די באַשולדיקטע זיינען דערשינען אייניקע זייער מיאוסע אַרטיקלען וועגן דער פּרוי פון דערמאַרדעטן אַרלאַז זאַראָו, וועלכע האָבן געמאַכט אויפשוידערן יעדן ערלעכן מענטש מיט זייער עקלדיקן טאָן, מיאוסע אינסינואַציעס און נידעריקע אויסדרוקן. אויף אַלע טענות מצד ערלעכע מענטשן, צווישן זיי פיל סימפּאַטיקער פון רע-וויזיאַניזם, האָבן זיי געהאַט איין תירוץ: די אַרטיקלען ווערן צוגעשיקט פון דער צענטראַלע און ווערן פאַרעפּנטלעכט אין אַלע רעוויזיאַניסטישע צייטונגען אין דער גאַרער וועלט. די פירער פון רעוויזיאַניזם אין ט. פ. האָבן אָבער הפנים אין דער שטיל מסכים געווען צו אַט דעם עקלדיקן שטאַף אין זייער צייטונג און האָבן ניט געהאַט דעם מוט ניט צו פאַרעפּנטלעכן דעם דאָזיקן צוגעשיקטן מאַטעריאַל. אַז אונדזער באַהויפטונג איז ריכטיק באַווייזט דער פּאַקט וואָס פון צייט צו צייט האָבן זיך אויך באַוויזן אַרטיקלען פון לאַקאַלע גדולים אין דעם זעלבן טאָן.

אונזער וואָרט איז געזעצט געוואָרן אין אַן אייגענער דרוקעריי און גע-דרוקט געוואָרן אין אַ ניט יידישער דרוקעריי, אי צוליב דעם וואָס עס האָט זיי אַזויערנאָך געקאָסט ביליקער, אי צוליב דעם מען זאָל זיי ניט קענען זאָגן קיין דעות.

אַרום ניי-יאָר פון 1934 האָבן די רעוויזיאַניסטן איינגעאַרדנט אַ גרויסן באַל און פאַרווילונג, וועמענס הכנסה איז געווען אויסגערעכנט אויף צו דעקן דעם דעפיציט פון דער צייטונג, נאָר אויף אַזאַ געלעגנהייט האָבן פּאַקטיש געוואָרט די חברים פון פּועלי ציון און זיי האָבן איינגעאַרדנט דעם זעלבן אָונט אַ גרויסן ארץ ישראל באַל, פירנדיק דערביי אַ פאַרצווייגטע פּראָפּאַגאַנדע קעגן די רעוויזיאַניסטן און זייער צייטונג. דער רעזולטאַט איז געווען, אַז זייער אונטערנעמונג איז געווען אַ דורכפאַל און אַלס קאַנ-טעקווענץ פון דער דורכגעפאַלענער אונטערנעמונג איז דערשינען בלויז נאָך איין נומער אונזער וואָרט. אַנהייב 1935 און האָט זיך ענדגילטיק גע-

שלאָסן. די שריפט האָט צוגענומען דער זעצער, וועמען מען איז שולדיק געבליבן שכירות און אזויערנאָך האָט זיך געענדיקט די עפאָפיי פון רעווי-זיאַניסטישע צייטונגען אין ס. פ.

אונזער וואָרט פלעגט דערשיינען אין 4 זייטן צייטונגס פאַרמאַט און אויסער די שוין דערמאָנטע אַרטיקלען זיינען אויך געווען קאַריקאַטורן פון זעלבן אינהאַלט און כאַראַקטער. די צייכנונגען פלעגן געמאַכט ווערן פון איינעם פון זייערע חברים, אַ זייער פעיקער צייכענער, כאַווקין.

וועלט-שפיגל

מאנאט-זשורנאל פאר ליטעראטור, קונסט
און געזעלשאפטלעכע פראגן

עס איז אונדז שוין אייניקע מאל אויסגעקומען, ביים שילדערן געוויסע סיטואציעס פון דער יידישער פרעסע אין ס. פ., אונטערצושטרייכן דעם ספעציעלן הינטערגרונט פון די דערשינענע זשורנאלן אין ס. פ. מיר האבן זיך געמיט צו באווייזן, אז אדער עס זיינען געווען אויסרעכענונגען אויף צו מאכן געשעפט, אדער עס זיינען געווען אידיאיש פארטיאישע גרופן, וועלכע האבן זיך אונטערגענומען ארויסצוגעבן א זשורנאל צוליב זייערע פארטיי מאטיוון, — בדרך כלל זיינען ניט געווען קיין יונגעלייט, וואס זאלן זיך אונטערגענומען ארויסצוגעבן א זשורנאל נאר צוליבן וועלן זיך דרוקן און פארשפרייטן יידישע קולטור, ווי עס איז געווען דער פאל אין אנדערע שטעט אין בראזיל.

ווי אלס סימבאל פון אט דער דאזיקער באהויפטונג קען דינען דער פאקט פון דער דערשיינונג פון אזעלכע צוויי זשורנאלן, וועלכע זיינען דער-שינען הארט פארן פארבאט אויף פרעמדשפראכיקע אויסגאבעס.

איין זשורנאַל איז געווען אַ פאַרטייאישער און האָט זיך בלוז, צוליב לעגאַלע טעמים, געשלייערט אין מאַנטל פון יידישער קולטור און דער צווייטער איז געווען אַבסאַלוט אויסגערעכנט אויף געשעפט. אויב די ערשטע זיינען געווען אידיען מענטשן און האָבן געהאַט אַלס ציל אַרויס-צוגעבן אַ פאַרטיי-זשורנאַל, איז דער אַרויסגעבער פון צווייטן זשורנאַל גאַנץ אָפן און פשוט געקומען מאַכן געשעפט און קיין זאַך האָט אים נישט אָפּגעהאַלטן אויף צו דערגרייכן זיין ציל. דער זשורנאַל, וועלכן מיר זיינען דאָס אויס, איז דער וועלט שפּיגל.

געווען אין ס. פ. אַ יונגערמאַן מיטן נאָמען יעקב קוטנער, וועמענס פאַרבינדונג מיט דער יידישער פרעסע איז געווען די, וואָס ער פלעגט אַמאָל לייענען אַ צייטונג, נישט צו אָפט און אויך נישט קיין צו ערנ-סטע. זיין שייכות צום יידישן געדרוקטן וואָרט איז געווען די, וואָס בעת עס זיינען אַמאָל געקומען יידישע אַרטיסטן קיין ס. פ. האָט ער אויפגעזאַמלט אַביסל אַנאַנסן ביי די געשעפטס לייט פון זשאָזע פּאַולינאַ (די יידישע גע-גנט) און אַרויסגעגעבן די פּראָגראַם פון די טעאַטער פּאַרשטעלונגען פון די אַרטיסטן-געסט. די אייגנטלעכע באַשעפטיקונג פון דעם דאָזיקן יונגמאַן איז געווען וואָס ער האָט געאַרבעט ביי אַ רייכן קליענטעלשטיק אַלס פאַר-קויפער און אַלס אַזעלכער פלעגט ער קומען אין באַרירונג מיט הויכע פונקציאָנאַרן פון די גרויסע געשעפטן און בענק אין ס. פ., ווייל אַפילו די גוט באַצאַלטע אַנגעשטעלטע זיינען אויסגעשטעלט צו קויפן זייערע קליי-דער אויף חודשלעכע אַפּאַלאָנגען. אַט די דאָזיקע באַשעפטיקונג האָט אים געגעבן אַ געוויסע פאַרבינדונג מיט דער וועלט פון האַנדל און באַנק וועזן. איז אים איינגעפאַלן אויסצונוצן אַט די דאָזיקע פאַרבינדונגען און אַרויס-געבן אַ יידישע חודש שריפט, וועלכע זאָל זיך באַזירן אויף די געשעפטס אַנאַנסן פון אַט די גרויסע געשעפטן און בענק. ק. האָט זייער גוט פאַרשטאַ-נען דעם גוטן נאָמען, וואָס די יידישע קאַמערץ און אינדוסטריע האָט אין דער נישט יידישער וועלט און כאַטש ער האָט אַמווינציקסטן געקאַנט זיך פאַרשטעלן אַלס פאַרשטייער פון דער יידישער קאַלעקטיוויטעט, האָט עס אים נישט אָפּגעהאַלטן צו קומען צו זיינע באַקאַנטע, די הויכע פונקציאָנאַרן

פון די גרויסע געשעפטן און בענק מיט א יידישער חודש שריפט, ווו דאס געבן געשעפטס אָנאַנסן האָט געזאָלט זיין אין דער ערשטער ריי אַן אויס־דרוק פון סימפאטיע פאַר דער יידישער קאַלאַניע, ווו זיי האָבן גוטע קונדן און מאַכן גוטע געשעפטן.

ק. האָט זיך ניט געמאַכט קיין אילוזיעס, הפנים, איבערהויפט אין דער ערשטער צייט פון דער גרינדונג פון זיין חודש שריפט וועלט שפּיגל, ווי עס זעט אויס זיין פּאַזיציע אין דער יידישער קאַלאַניע אין שייכות מיטן יידישן געדרוקטן וואָרט, ווי מיט דעם צוטרוי, וואָס ער קען דערוואַרטן צו זיך און זיין אונטערנעמונג בכלל, נאָר אויסרעכענענדיק אויסשליסלעך אויף ניט יידישע אָנאַנסן געבער און וויסנדיק אויך, אַז אין ס. פ. האָט קיי־נער ניט צו פיל צייט נאָכצוקוקן וואָס ווער עס טוט, האָט ער זיך גע־נומען צו זיין „זשורנאַליסטישער טעטיקייט“ מיט דער אַנטשלאַסנקייט פון איינעם, וואָס האָט איינגטלעך ניט וואָס צו פאַרלירן. כדי אַרויסצושטעלן אין פּאַדערגרונט פון דער אונטערנעמונג אַ נאָמען פון אַ מענטש מיט אַ געוויסן טיטול, וואָס זאָל, לכל הפחות אויבנאויף, פאַר דער ניט יידישער וועלט, אימפּאַנירן מיטן נאָמען, האָט ער צו דער אונטערנעמונג צוגעצויגן אַ ניט איבעריק דערפאַלגרייכן יונגן אַדוואַקאַט, וואָס האָט געלעבט מיט זיין דיפּלאָם ביי זיינע ניט זייער פאַרמעגלעכע עלטערן אין הויז, איינער אַ דר. בליי, אַרויפשטעלנדיק אים אין קאַפּ אַלס רעדאַקטאָר. אַזויערנאָך איז געשאַפן געוואָרן דער וועלט שפּיגל.

עס איז אונדז ניט באַוויסט אויב דער דערמאָנטער דר. ב. האָט בין דאָן ערגעץ ווו געשריבן און געדרוקט אַ יידיש וואָרט, נאָר דאָס האָט אויף אַ מינוט ניט אַפּגעהאַלטן ביידע שותפים צו פאַרטראַכטן זיך וועגן דער פעיקייט פון דערמאָנטן אַדוואַקאַט צו זיין אַ רעדאַקטאָר פון אַ יידישער חודש שריפט, אַז דער עצם זיין פון דער אויסגאַבע איז געווען אויסערעכנט אויף געשעפט, נאָך וואָס זשע זאָלן זיי זיך נעמען צום האַרץ די נויטיקייט פון קענען יידיש און וויסן ווי צו רעדאַקטירן און אַרויסגעבן אַ יידישע צייט־שריפט? אויב דאָס איז נאָך געווען ווייניק, האָבן די צוויי דערמאָנטע שותפים נאָך צוגעצויגן אַלס פאַרשטייער און רייזונדן איבער דער פּראַווינץ אַ געוויסן מיטשפּילער מיט די דורכפאַרנדיקע אַרטיסטן, וואָס האָט זיך גע־

האלטן פאר א שטיקל ארטיסט און מוזנדיק אפט ווארטן צו לאנג אויף אר-טיסטן גאסטראליען, האט ער פשוט ניט געהאט קיין צופיל פרנסה און האט זיך אונטערגענומען צו טאן די ארבעט פון פארן זאמלען אבאנאמענטן פארן זשורנאל צווישן די יידן אויף דער פראווינץ, זיין נאמען איז ראובן האכבערג.

אמת, קיין צו גרויסן צוטרוי האט דער דאזיקער דריילינג ניט ארויס-גערופן צו זיך, נאר יידן אין ס. פ., ווי אויף דער פראווינץ, האבן זיך דאן געלעבט ניט שלעכט עקאנאמיש און אזוי ווי בטבע זיינען זיי געווינט מען זאל יעדעס מאל קומען ביי זיי מאנען אויף פארשידענע ווילטעטיקע צוועקן, האבן זיי אויך אין דעם פאל, ווער מער, ווער ווינציקער, געגעבן זייערע פאר מילרייס (בראזיליאנער מטבע) און ניט צופיל געוואלט זיך אריינטראכטן וואס און ווער עס גיט ארויס דעם זשורנאל. גאר אנדערע האבן געהאט א גאנץ איינפאכערע פילאזאפיע: יונגעלייט גיבן ארויס א יידישן זשורנאל, דארף מען זיי שטיצן.

דער וועלט שפיגל איז דערשינען אין יוני 1939 אלס מאנאט זשורנאל פאר ליטעראטור, קונסט און געזעלשאפטלעכע פראגן. אלס רעדאקטאר האט אין קאפ פיגורירט דער נאמען פון שוין פריער דערמאנטן דר. א. בליי, אלס אדמיניסטראטאר — י. קוטנער און דער אדרעס פון דער רעדאקציע און אדמיניסטראציע איז אנגעגעבן אין דער פריוואטער דירה פון די קוטנערס, וועלכע איז געווען אויף א זייטיק געסל פון דער יידישער געגנט אין ס. פ.

מען קען פאר קיין פאל ניט זאגן, אז די ארויסגעבער האט זיך געלעבט צו גוט און אז זייערע האפענונגען אויף דעם ליינער און דער קאמערץ האט זיך זיי איינגעגעבן צו פארווירקלעכן. אורטיילנדיק פון זייער פארביטערט-קייט איז זיכער, אז זייער וועג איז ניט געווען געשפרייט מיט רויזן. דערפון נעמען זיך טאקע זייערע אגפאלן אויף געוויסע פערזאנען, וועלכע האבן ניט איינגעשטימט מיט זייער אויטאריטעט צו זיין די קולטור פארזארגער פון יידישן ישוב און זיינע ווארטזאגער. ווי עס זאל ניט זיין, האט מען אפילו זייער „אראפרייסן“ אויך ניט גענומען צו ערנסט און אזוי האבן זיך די ארויסגעבער פון וועלט שפיגל געמאטערט איבער אנדערטהאלבן יאר ארויסצוגעבן א יידישן זשורנאל, וואס קיינער האט ניט געדארפט, וואס

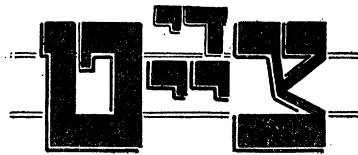
זייער ווינציק האָבן אים געלייענט און אויך זיי גופא האָט ער קיין צו גרויסן מאַטעריעלן דערפאַלג ניט געבראַכט.

די אַוואַנטורע פון די אַרויסגעבער פון וועלט שפּיגל האָט זיך געענ-
דיקט דערמיט וואָס ק. האָט זיך געשיידט מיטן שותף דעם אַדוואַקאַט.

דער וועלט שפּיגל האָט זיך געשלאָסן סוף 1940, אַ צייט פריער איידער עס איז אַרויס דער פאַרבאַט אויף פרעמדשפּראַכיקע אויסגאַבעס אין בראַ-
זיל. אין משך פון די איבער אַנדערטהאַלבן יאָר עקזיסטענץ פון זשורנאַל זיינען דערשינען 14 נומערן, ניט שטענדיק רעגלמעסיק יעדן חודש. דר. ב., איבערנעמענדיק דעם זשורנאַל, האָט נאָך אַפילו געפלאַנט אַרויסצוגעבן דעם זשורנאַל ווייטער, נאָר קיין פרישער נומער איז שוין מער ניט דערשינען.

בעת דער פאַרבאַנד פון פּוילישע יידן האָט אין 1942 איינגעאַרדנט יעדן פרייטיק צונאַכטס אַ לעבעדיקע צייטונג, איז צום שרייבער פון די שורות געקומען דער דערמאַנטער דר. ב. מיט אַ קאַרעקטור פון אַן אַרטיקל, וואָס האָט געזאַלט דערשיינען אין זיין זשורנאַל און וואָס ער האָט געוואַלט פאַר-
לייענען אין דער לעבעדיקער צייטונג. נאָר דער שרייבער פון די שורות, אַלס רעדאַקטאָר פון דער לעבעדיקער צייטונג, האָט מיטן הסכם פון די אַנדערע מיטגלידער פון רעדאַקציע קאַלעגיע, ניט צוגעלאָזן דר. ב. פאַרצו-
לייענען זיין אַרטיקל.

Periodico
literario, critico,
teatral e de saíra
Diretor - Proprietario:
Edgar Barreira Matos

צייטשריפט
פאר ליטעראטור, טעאטער, קריטיק
און סאטירע
דירעקטאר - אייגנטימער:
ענגאר בארעירא מאטאס

DI TZAIT (O Tempo)

דער ערשטער נומער די צייט איז דערשינען דעם 15טן אויגוסט 1939, און האָט געזאָלט זיין אַ צייטשריפט פֿאַר ליטעראַטור, טעאַטער, קריטיק און סאַטירע. אַלס אַפּיציעלער רעדאַקטאָר האָט אין קאַפּ פיגורירט דער נאַמען פֿון אַ ניט ייִדישן אינטעליגענט, אַ געוויסער ענגאַר באַררעיראַ מאַטאָס, וועלכער איז אויך געווען דער אַפּיציעלער דירעקטאָר־אייגנטימער. דער פּאַקטישער רעדאַקטאָר איז געווען דער קאַמוניסטישער טוער און פירער פֿון „יונגט־קלוב“, מנחם קאַפּלמאַן, וועמענס יחוס עס איז באַשטאַנען אין דעם וואָס ער איז געווען אַ דעלעגאַט אויפֿן אַלועלטלעכן ייִדישן קולטור־קאָנגרעס אין פּאַריז אין 1937.

מען קען ניט זאָגן, אַז דער פּאַקטישער רעדאַקטאָר ק. זאַל האָבן וועלכע עס איז שייכות צו ייִדישער זשורנאַליסטיק ווי צום ייִדישן צייטונגס וועזן בכלל, אינדעראַמתן איז ער געווען אַ פּוילישער אינטעליגענט און זיך יחוס

איז באשטאנען אין דעם וואָס ער איז געהאַט געזעסן אין פּוילישע טורמעס פאַר פאַרטייאישער טעטיקייט. אויף וויפל זיין פאַרבנדונג מיט פּויליש איז געווען מער ווי מיט יידיש איז געווען צו זען דערפון, וואָס נאָך אין בראַזיל האָט ער גערעדט מיט זיין פרוי פּויליש און אויך זייער יינגעלע האָט געקאָנט אַביסל פּויליש, וואָס איז געווען אין אַ געוויסער מאָס די אומגאַנגס שפּראַך אין הויז. ק. פּלעגט זיינע יידישע אַרטיקלען אויסהאַרע-ווען און מען קען ניט זאָגן, אַז זיי זיינען געווען שטענדיק צו האַמעטנע, מען האָט טאַקע געשפּירט אין זיי, אַז זייער מחבר דענקט ניט אין יידיש, נאָר אַלס אינטעליגענט האָט ער זיך געמיט צו באַארבעטן זיינע מאַמרים זיי זאָלן זיין גענוג פאַרשטענדלעך פאַרן לייענער עולם.

די צייט האָט מייסטן געדרוקט — אַדער איבערגעדרוקט — אַרטיקל-לען פון זייערע חברים, לינקע שרייבער און די פאַרטוגעזישע טייל פון זשורנאַל, וואָס עס איז געווען נויטיק פאַרן דאַמאָלטיקן פרעסע געזעץ, האָט געשריבן דער דערמאָנטער דירעקטאָר-אייגנטימער, מאַטאַס.

אין אייניקע נומערן פון די צייט איז געפירט געוואָרן אַ דיסקוסיע וועגן דער עקזיסטענץ און נויטווענדיקייט פון אַ יידישער ליטעראַטור אין בראַז-זיל. דער שרייבער פון די שורות, וועמען די רעדאַקציע האָט איינגעלאָדן אַנטיילצונעמען אין דער דיסקוסיע, האָט זיך אַרויסגעזאָגט פאַר דער נויט-ווענדיקייט פריער אויסצובילדן אַ יידישן לייענער, איבערהויפט פון צווישן דער יידישער יוגנט און אינטעליגענץ און דערצו זאָרגן עס זאָלן דערשיי-נען און ווי געהעריק פאַרשפּרייט ווערן ערנסטע יידישע ביכער. די אַנדערע אַנטיילנעמער אין דער דיסקוסיע — מייסטן פאַרטיי חברים — זיינען באַשטאַנען אויף דעם, אַז עס דאַרפן אַרויסגעגעבן ווערן בלויז די ווערק פון די, וועלכע שילדערן די העראַישע מעשים פון דער פּראָגרעסיווער יידישער געזעלשאַפט אין בראַזיל, — בדרך כלל איז די מיינונג פון אַט די פאַרטיי חברים געווען אַ פאַראַפּראַזע פון דער אַנגענומענער מיינונג פון די ק., אַז די ליטעראַטור דאַרף דינען דעם קלאַס, אין דעם פאַל — זייער פאַרטיי. אויף קיין צו הויכן ניוואַ איז די דיסקוסיע ניט געשטאַנען און האָט אַוואַדי ניט געפירט צו קיין שום פּראַקטישע רעזולטאַטן.

אין די צייט האָבן זיך געדרוקט, אויסער באַקאַנטע יידישע לינקע שרייבער פון די פאַרייניקטע שטאַטן און אַנדערע וועלט טיילן, מענדל ניי-גרעסל, וועלכער האָט דאָן געווינט אין בראַזיל; דאָזאַ שאַפראַן-פּאַלאַטניק, וועלכע שרייבט דערצילונגען פון יידישן לעבן אין בראַזיל און עס האָט דאָרט דעביוטירט מיט לידער יוסף סאַנדאַטע, אַ יונגעראַמן וואָס איז דאָ מאַלסט אַריבער צו די לינקע און די איינציקע באַרעכטיקונג צו דרוקן זיינע ניט איבעריק געלונגענע לידער, איז געווען דאָס וואָס זיי זיינען געווען אין גייסט פון דער פאַרטיי ליניע.

די צייט איז דערשינען, מיט קליינע אויסנאַמען, יעדן חודש. דער לעצטער נומער איז דערשינען סוף אַפּריל 1941, און איז געווען די לעצטע יידישע צייטשריפט, וועלכע האָט אויפגעהערט דערשיינען אין ס. פ. צוליבן פאַרבאָט אויף פרעמדשפּראַכיקע אויסגאַבן. פון די צייט זיינען דערשינען אין משך פון איר עקזיסטענץ 12 נומערן.

לעבעדיקע צייטונג

עס איז דאָס יאָר 1942. די ידיעות פון דער גאַרער וועלט דערגרייכן צו די בראַזיליאַנער יידן זייער ניט קלאַר, אָבער אויך די ניט זייער קלאַרע ידיעות זיינען פול מיט שרעק פאַרן גורל פון די יידישע ישובים אין אייראָפּע; אין לאַנד גופא זיינען די פּראָ-נאַצישע שטימונגען גענוג שטאַרק זיי זאָלן ניט לאָזן רוען און מען זאָל זיך ריכטן אויף שרעקלעכע געשעענישן; אַלס קלימאַקס צו די שטימונגען קומט דאַמאַלסט אַרויס דער דיקטאַטאָר וואַרגאַס מיט זיין טרויעריק באַרימטער רעדע וועגן די מענטשן אָן אַ פּאַ-טערלאַנד, וועלכע פאַרפלייצן בראַזיל און די צייטונגען, וועלכע זיינען אַלע אונטער דער צענזור פון דער רעגירונגס-אַפטיילונג דיפּ (אַמט פאַר פּרעסע און פּראָפּאַגאַנדע) צעזינגען זיך אויף פאַרשיידענע אַקטאַוועס וועגן די פּאַטערלאַנדלאַזע; קיין יידישע צייטונגען און ביכער ווערן ניט אַריינגעלאָזן און אַפילו סידורים ווערן דורך דער צענזור צעריסן און אַרויסגעוואַרפן;

אלע שפירן, אַז דער מינדסטער פראַוואַקאַטאָרישער פונק קען זיך פאַר-
וואַנדלען אין אַ שריפה, וואָס וואַלט אין שעהן חרוב געמאַכט דעם יידישן
ישוב און קיין שום אויסוועג זעט זיך נישט, קיינער ווייסט ניט וואָס צו
טראַכטן און וואָס אונטערצונעמען כדי פאַרמיידן אַט די כמעט אומפאַר-
מיידלעכע שריפה און חורבן. דאָן באַשליסט דער פאַרבאַנד פון פּוילישע
יידן אין ס. פ. איינצואַרדנען אַ יידישע צייטונג אין לעבעדיקן וואַרט און
אַלס רעדאַקטאָר פון אַט דער לעבעדיקער צייטונג ווערט איינגעלאָדן דער
שרייבער פון די שורות.

אין גאַס פלעגט מען אַרעסטירן פאַר רעדן יידיש, אויך די עפנטלעכע
פאַרזאַמלונגען פלעגן ווערן קאָנטראָלירט דורך דער געהיים פּאָליציי, נאָר
פייערונגען און באַנקעטן פלעגן דערלויבט ווערן דורכצופירן אומגעשטערט.
מיר באַשליסן אויסנוצן די איינציקע געלעגנהייט און מיר אַרדנען איין ביי
געדעקטע טישן די לעבעדיקע צייטונג, צו וועלכער עס פאַרזאַמלט זיך דער
גרעסטער רוב פון דער יידישער אינטעליגענץ און שרייבער וועלט, וועל-
כע האָט דאָן געלעבט אין ס. פ.

די לעבעדיקע צייטונג פלעגט זיך אָנהייבן מיטן פאַרטראַגן אַ קאַפיטל
תנך, וואָס עס האָט אויף אַ זייער צוגעפאַסטן שטייגער געלייענט די יונגע
אַרטיסטן מאַקסימאָוואַ. מייסטן איז דאָס קאַפיטל תנ"ך געווען צוגעפאַסט
צום געמיט פון די פאַרזאַמלטע, וועלכע האָבן זיך געשפּירט ווי זיי וואַלטן
געווען מאַראַנען, וואָס פאַרזאַמלען זיך אין געהיים אָפּצורייכטן תפילות.
קינדער פון די יידישע שולן פלעגן דעקלאַמירן און פאַרלייענען, עס פלעגן
פאַרגעלייענט ווערן קורצע ידיעות פון די געשעענישן אין דער גאַרער
וועלט, אַרויסגענומען פון די געציילטע צייטונגען, וועלכע פלעגן אויף
וועלכן עס איז אופן זיך דורכרייסן די שטרענגע צענזור; דערציילער פלעגן
פאַרלייענען זייערע דערציילונגען; מען פלעגט לייענען פעליעטאַנען און
אַרטיקלען, וועלכע זיינען קיינמאַל ניט פאַרעפנטלעכט געוואָרן, ווייל מען
האָט זיי פשוט ניט געקאָנט אַרויסשיקן פון לאַנד און צום סוף פלעגט מען
אין אַ געמאַכטער פריילעכקייט, וועלכע איז געווען געלאָדן מיט טרויער
און שרעק, זינגען יידישע לידער. אין דער לעבעדיקער צייטונג האָבן זיך
באַטייליקט, אויסער דער שרייבער פון די שורות, דער פעליעטאַניסט יוסף

שחט, דער דערציילער יעקב געווערן, ארטור ווינער און אנדערע. אט די דאזיקע פארזאמלונגען־פרייטיקצונאכטסן האבן אלע מאל מער צוגעצויגן א פארשידנארטיקן און געקליבענעם עולם און זיינען געווען דער איינציקער קוואל, פונדאנען יידן האבן געשעפט ידיעות וועגן דעם וואס קומט פאר אין דער גארער וועלט.

די פרייטיק צונאכטסן האבן זיך געצויגן אין משך פון גאנצן ווינטער סעזאן און האבן אויפגעהערט צוליב רייסערייען, וועלכע זיינען פארגעקור־מען אין פארבאנד פון פוילישע יידן, וועלכער האט זיך נאכהער טאקע גע־שפאלטן און עס זיינען געשאפן געווארן צוויי פארבאנדן.

די לעבעדיקע צייטונג איז געווען דער לעצטער פרוו פון יידישן ס. פ. צו דערוויסן זיך עפעס וועגן דער יידישער לאגע אין דער וועלט און איז אן ספק געווען דער שענסטער אויסדרוק פון קולטורעלן טייל פון יידישן ישוב אין ס. פ. ניט צו לאזן זיך אפרייסן פון יידישן פאלק און פון דעם אלעמען, וואס קומט פאר אין דער יידישער וועלט.

די ציוניסטישע

וועלט

בירלעטין
פון דער ציוניסטישער פּעדעראציע
אין בראזיל

רעדאקט פון צ. ליינמאן און ד"ר מ. פרידמאן

די ציוניסטישע פּעדעראציע אין בראזיל האָט נאָך פונקציאָנירט אין ריאָ, נאָר שוין אָן דעם אַמאָליקן גלאַנץ. די פ. צ. האָט שוין פאַר קיין פּאַל ניט געקאָנט פאַררעכנט ווערן פאַר אַן אַפיציאַז פון דער ציוני. פּעדעראציע, צו דער זעלבער צייט זיינען די צענטראַלעס פון די פּאַנזן איינגעאַרדנט געוואָרן אויטאָנאָם און אין דער אַרבעט האָבן זיך באַטייליקט אַלע פּאַר-טייען אין ציוניזם, האָט די ציוני. פּעדעראציע פּאַקטיש ניט געהאַט וואָס צו טאָן און דערמיט וואָס די סאַמע וויכטיקסטע פירער זיינען געשטאַנען אָן אַ זייט פון דער גאַנצער אַרבעט, האָט זיך די פּעדעראציע פּאַקטיש אויסגע-ליידיקט פון איר תּוכן און האָט פאַר קיין פּאַל ניט געהאַט קיין באַרעכטי-קונג זיך צו רופן פּעדעראציע, ווייל זי איז ניט געווען פּעדערירט מיט קיי-נעם. צו דעם אַלעמען איז צוגעקומען דער פּאַקט, וואָס פון איין זייט איז אויסגעוואַקסן דער אַרבעטער ציוניזם אין די ליגעס פאַרן אַרבעטנדן א"י

און פון דער צווייטער זייט איז אויך געוואקסן און געווארן גענוג אַגרעסיוו דער רעוויזיאָניזם אויף דער יידישער גאַס און דער אַלגעמיינער ציוניזם האָט פּאַקטיש ניט געהאַט קיין גענוג קלאַרע ליניע ווי צו האַנדלען אין דעם געראַנגל, וואָס איז צו יענער צייט פאַרגעקומען אין דער ציונ. באַוועגונג אין דער וועלט און אויך אין בראַזיל.

די ציוניסטישע וועלט האָט געזאָלט זיין, אַזוי צו זאָגן, דער אַרגאַן, וווּ עס זאָלן אויסגעדראָשן ווערן די אַלע מיינונגס פאַרשיידנהייטן אין ציוניזם און שאַפן אַ מין צענטראַלע ליניע אין דער ציוניסטישער טעטיקייט אין ישוב, נאָר עס איז אויסער יעדן ספּק, אַז אַט דער פּלאַן צוליב וועלכן די ציוניסטישע וועלט איז געשאַפן געוואָרן, האָט ניט געבראַכט קיין געהעריקע רעזולטאַטן.

די ציוניסטישע וועלט איז דערשינען אַלס חודש שריפט און האָט גע- זאָלט זיין דער ביולעטין פון דער ציוניסטישער פעדעראַציע אין בראַזיל, נאָר אויף וויפל אונדז איז באַוויסט האָט ער ניט געצילט צו זיין בלויז אַ ביולעטין, נאָר האָט געזאָלט ווערן דער צענטראַלער אַרגאַן פון אַלע ציונ. ריכטונגען, וועלכע האָבן מיטגעאַרבעט אין די פּאַנדן, נאָר די מיינונגס- פאַרשיידנהייט אין די רייען פון די אַלגעמיינע ציונים איז געווען אַזוי גרויס, אַז עס האָט פאַר קיין פאַל ניט געקאַנט זיין קיין רייד וועגן אַן איינ- הייטלעכער ליניע ביי זיי גופאַ, אַ פּשיטאַ ביי די אַנדערע ריכטונגען אין ציוניזם, אַזויערנאָך איז דער ביולעטין, קעגן ווילן פון זיינע איניציאַטאָרן, געוואָרן דער פאַרנאָטירער — אַפילו ניט דער סטימולירער אַדער אַנרע- גער — פון דער פּראַקטישער טעטיקייט פון די ציונ. פּאַנדן אין בראַזיל.

די ציונ. וועלט האָט אַנגעהויבן דערשיינען אין אויגוסט, 1935, אין ריאָ (אב, תרצ"ה). רעדאַקטאָרן פון ביולעטין זיינען געווען צ. ליינמאַן און דר. משה פּרידמאַן. ווי מיר האָבן שוין פריער זיך באַמיט צו דערווייזן, האָט דער ביולעטין ניט געקאַנט דערגרייכן זיין ציל און אין דעצעמבער פון זעלבן יאָר איז דער ביולעטין געשלאָסן געוואָרן. עס האָט פשוט ניט פאַר- אינטערעסירט קיינעם די עקזיסטענץ פון אַזאַ מין אויסגאַבע, וואָס האָט ניט געהאַט קיין אויסגעשפּראַכענע ליניע און האָט געוואָלט פאַרייניקן דאָס וואָס עס איז געווען אוממעגלעך צו פאַרייניקן. פון דער צווייטער זייט האָט

דער אַלגעמיינער ציוניזם ניט געהאַט קיין שום שטאַנדהאַפטיקייט צווישן די צוויי זיך באַקעמפנדיקע ציוניסטישע ריכטונגען — פּועלי ציון און רע־וויזיאַניסטן.

פארטא אלעגרער אידישע פרעסע

נאציאנאל אומפארטייאישער וואכנבלאט פון ריא גראנדע דא סול

טעג 40

Gazeta Israelita Portoalegrense

11.

עס האָט צו יענער צייט, אַרום 1934—1935, געלעבט אין פּאָרטאָ אַלע־גרע, די הויפט שטאָט פון דער ריאָ גראַנדע פּראָווינץ, אַ ייִדישער דרוקער, ל. זיבענבערג, וועלכער איז געווען אַ שוואַגער פון אַרויסגעבער פון דער סאַן פּאָולער אידישע צייטונג, האָט ער זיך הפנים מתקנא געווען אין זיין שוואַגערס דערפּאָלג אויפן געביט פון צייטונגס וועזן און האָט אַרויסגעגעבן אַ וואַכנבלאָט אונטערן דערמאָנטן נאָמען.

אין קאַפּ פון דער צייטונג ליענען מיר: נאַציאָנאַל אומפּאַרטייאיש וואַכנ־בלאָט פון ריאָ גראַנדע דאָ סול (דער פּולער נאָמען פון דער פּראָווינץ, ווע־מענס הויפט שטאָט עס איז פּאָרטאָ אַלעגרע), דערשיינט יעדן פּרייטיק, אַרויסגעגעבן דורך אַ רעדאַקציע קאַלעגיום, אייגנטימער: ל. זיבענבערג.

דעם לעצטן נומער (נומער 40) האָבן מיר באַקומען ביי דעם לערער־זייס ציטמאַן, וועלכער איז געווען לערער אין פּ.אָ. און שפּעטער אַריבער־

איינמאליקע אויסגאבעס

איינמאליקע אויסגאבעס זיינען דערשינען אלס יובילעאום אויסגאבעס פון אינסטיטוציעס, ווו די פירער פון די אינסטיטוציעס האָבן דערציילט וועגן די דערגרייכונגען פון די אינסטיטוציעס און אין דער זעלבער צייט זיינען אין זעלבן העפט געווען געדרוקט געשעפטס אַנאַנסן, וועלכע האָבן אַריינגעבראַכט אַ געוויסע סומע. מען האָט אויף דעם שטייגער פאַרייניקט דאָס נוצלעכע מיטן באַקוועמען, אי די אינסטיטוציע האָט זיך דורך דעם באַקאַנט געמאַכט מיט איר אַפּגעטוענער אַרבעט, אין משך פון דעם פעריאָד פון וועלכן דער יובילעאום איז געפיערט געוואָרן, און עס איז אויך אַריינגעקומען אַ געוויסע סומע, אין וועלכער די קאַסע פון דער אינסטיטוציע האָט זיך אָן ספק גענויטיקט. דאָס איז אויך געווען אַ סטימול און אַ באַפרידיקונג פאַר די טוער, וועלכע זיינען געווען צופרידן צו זען זיך געדרוקט אין דער יובילעאום אויסגאבע.

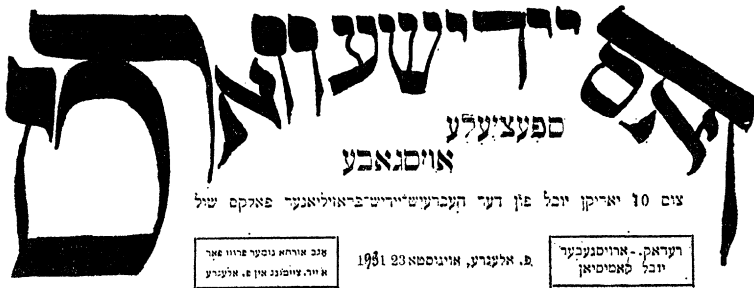
אין דער אַפטיילונג וועלן מיר רעגיסטרירן אייניקע אַזעלכע אויסגאַבן פון שולן, וועלכע האָבן אַפגעשלאָסן פאַרשיידענע דאַטעס פון עקזיסטענץ, אַנדערע יובילעאום אויסגאַבעס זיינען אויך געווען פון ציוניסטישע און יוגנט-אַרגאַניזאַציעס, וועלכע האָבן פאַרשטענדלעך אויסגענוצט אַט אַזא יובילעאום אויסגאַבע צו קומען אין דער עפנטלעכקייט מיט זייערע אידייען, פאַר וועלכע זיי האָבן ערגעץ אַנדערש ניט געהאַט קיין צו פיל מעגלעכ-קייט צו קומען אין דער עפנטלעכקייט. זיי האָבן דעריבער אויסגענוצט די געלעגנהייט צו געבן אין אַ העפט אַ ריי אַרטיקלען וועגן זייער אַפגע-טאַענער אַרבעט און וועגן זייערע פלענער פאַר דער צוקונפט.

אונזער זוארמ

בולעטין צום 17-טן ציוניסטישן קאנגרעס

אונזער וואָרט איז געווען אַ ספעציעלע איינמאַליקע אויסגאַבע פון בלאַק פאַרן אַרבעטנדן ארץ ישראל אין שייכות מיטן וואָל קאַמפּיין צום 17טן ציוניסטישן קאָנגרעס. דער קאַמף אַרום דער קאַנדידאַטור פון דר. א. ש. יוריס, וועלכער איז געווען דער קאַנדידאַט פון אַרבעטנדן ארץ ישראל און זיין קעגנער מנשה האַלפּער, וועלכער איז געווען דער קאַנדידאַט פון די אַלגעמיינע ציוניסטן, איז דאַמאַלסט געווען זייער אַ פאַרביטערטער און אין צוגאַב צו דער גאַנצער אַקטיווער וואָל פּראָפּאַגאַנדע איז אויך דערשינען אַט די ספעציעלע אויסגאַבע, וועלכע האָט איבערגעגעבן די וואָל פּלאַטפאָרם פון בלאַק פאַרן אַרבעטנדן ארץ ישראל און עס איז אויך געווען געדרוקט אַ באַוווּססטע עסיי פון דר. יוריס א. נ. די וואָס בויען הייזער וווינען ניט אין זיי, וועלכע האָט געשילדערט דאָס לעבן פון די יידישע אַרבעטער אין א"י און האָט פאַקטיש מער ווי וועלכע עס איז אַנדערע פּראָפּאַגאַנדע געווירקט אויפן באַוווּסטיזניקן ציוניסטישן ווילער צו שטימען פאַרן קאַנדידאַט פון בלאַק. אונזער וואָרט איז געווען פון געוויינלעכן צייטונגס פאַרמאַט אין 4 זייטן, איז דערשינען אין מאַי 1931, אונטער דער רעדאַקציע פון מ. שטאַלמאַן און דעם שרייבער פון די שורות.

דאָס ייִדישע וואָרט איז דערשינען צום 19 יערדיקן יובל פֿון דער העב־
 רעיש־ייִדיש־בראַזיליאַנער פּאָלקס שול אין פּאַרטאָ אַלעגרע דעם 23סטן
 אויגוסט 1931. אין קאָפּ פֿון דער אויסגאַבע ווערט געזאַגט, אַז די אויסגאַבע
 איז אַן אַנג אורחא נומער, פֿרוו פֿאַר אַ ייִדישער צייטונג אין פּאַרטאָ אַלע־
 גרע, אַלס רעדאַקטאָרן־אַרויסגעבער — יובל קאַמיטיאָן.

ווי עס איז צו זען פֿון דער אַנמערקונג אין קאָפּ איז שוין דאָן געווען אַ
 ווילן ביי די ייִדישע טוער אין פ. א. אַרויסצוגעבן אַ ייִדישע צייטונג, נאָר
 דער געדאַנק ווערט ערשט פֿאַרווירקלעכט אין 1934, ווי מיר האָבן עס
 באַוווּזן אין פֿריערדיקן קאַפיטל, וווּ מיר האָבן גערעדט וועגן דער פ. א.
 איד. פרעסע.

דאָס ייִדישע וואָרט איז דערשינען אין קליינעם צייטונגס פּאַרמאַט אין
 4 זייטן און אַנטהאַלט אַרטיקלען וועגן פֿאַרשיידענע פּאַזן פֿון דער שול
 אַקטיוויטעט אין דער לעצטער צייט. וואָס שייך די אַקטיוויטעטן פֿון דער
 שול פֿאַר די פֿריערדיקע יאָרן איז כמעט ווי גאַרניט דערמאַנט געוואָרן,
 אפשר צוליב דעם וואָס דאָס וואָלט דערפֿירט צו די יאָרן פֿון די קאַמפֿן
 אַרום דער שול, אָדער גאַר צוליב דעם וואָס פֿון די אַמאָליקע טוער זיינען
 ניט פֿיל געבליבן ביי דער שול אַרבעט צו דער צייט פֿון יובל.

Santos, Dezembro, 1932

סאנטאם, (בראזיל) דעצעמבער, 1932

די יידיש וועלטלעכע שול איז אַ העפט פון 36 זייטן מאַגאַזין פאַרמאַט, אַרויסגעגעבן צום צווייטן יאָרטאָג פון דער גרינדונג פון דער יידיש וועלטלעכער שול א. נ. י. ל. פריץ אין סאַנטאַם, דעצעמבער 1932.

דער דאָזיקער העפט גיט איבער וועגן די קאַמפן פון דער שול מיט די קעגנער פון יידיש-וועלטלעכער דערציאונג אין שטאַט, וועלכע האָבן זיך אָפגעשפאַלטן און געגרינדעט אַן אייגענע העברעישע שול מיט דער הילף פון דער איק"א; עס ווערט פראַטאַקאָלאַריש איבערגעגעבן אַ שמועס מיטן איק"א פאַרשטייער ר. וועגן זיין באַציאונג צו יידיש-וועלטלעכער דערציאונג; עס זיינען פאַראַגען אַרטיקלען פון שול טוער אויסער ס. וואָס דאָס באַווייזט, אַז עס זיינען געווען פריינד פון יידיש וועלטלעכער דערציאונג אויך אין אַנדערע יידישע ישובים איבערן לאַנד און האָבן זיך געשפירט פאַרבונדן מיט די פריינד און ליידן פון יעדער שול פון דעם טיפּ

אין יעדן פלאץ, וווּ אזא שול האָט עקזיסטירט; עס איז ספעציעל אָפּגעגעבן אַ גרויס פּלאַץ פאַר קאַמפּאָזיציעס פון די שילער אין פּראָזע און אין פּערזן, וואָס האָט אַרויסגערוּפּן גרויס אויפּזען אין די קרייזן פון פּריינד פון יידיש וועלטלעכן שול וועזן און אין דער פּריינדלעכער פּרעסע, אזוי האָט יעקב באַטאַשאַנסקי אין דער בוענאַס איירעסער פּרעסע געווידמעט דעם העפט אַ זייער וואַרעמע רעצענזיע.

קיין נאָמען פון קיין רעדאַקטאָר איז אויפן העפט ניט אָנגעגעבן, נאָר יעדעס אַרטיקל האָט דעם נאָמען פון מחבר, וואָס קען פירן צום געדאַנק, אַז יעדער האָט גענוג גוט אָנגעשריבן זיין מאמר, אַז עס איז ניט נויטיק געווען קיין רעדאַקטאָר, נאָר גראַד דאָס וואָס אַלע אַרטיקלען זיינען זייער נעט אויפגעשריבן באַווייזט, אַז אַ געניטע האַנט האָט זיי צוגעגרייט צום דרוק.

אַ ספעציעל אויפּזען אין דעם העפט איז אַ נעקראָלאַג זייטל צום טויט פון שילער שלמה קופּערמאַן, וועלכער איז פּונקט דאַמאַלסט אומגעקומען אויף איינער פון די סאַנטאַסער גאַסן. אין נעקראָלאַג זייטל גייען אַריין די שריפטלעכע אַרבעטן פון אומגעקומענעם שילער, וואָס מאַכן אַ רושם.

די יידיש-וועלטלעכע שול פון דער י. ל. פּרץ שול אין סאַנטאַס איז אַ צושייער צו דער געשיכטע פון דער יידיש וועלטלעכער שול באַוועגונג אין בראַזיל.

אונדזער שול

געזעשאפטעך - דערציערישע אויסגאבע, געווידמעט די
אינטערעסן פון יידיש-וועלטעכן שול-וועזן אין בראזיל.

ארויסגעבער :
יידיש - וועלטליכע שול
א. נ. ש. לום עליכם"
אין סאן פאולא
Rua Ribeiro de Lima, 73
ארדעס:
רעדאקציאנס קאלעגיום:
א. אייזנארט, פארוואלטער, פון
דער שיע שול אין ס. סאולא.
ש. גרין, פארזיצער פון דער שיע
שול אין ס. סאולא.
כ. בערנשטיין, פארוואלטער פון
דער י. ל. פרץ שול אין סאטאסא.

אונדזער שול איז אַ העפט פון 24 זייטן מאַגאַזין־פאַרמאַט, אַרויס־געגעבן אין יוני, 1934 דורך דער יידיש וועלטלעכער שול שלום עליכם אין סאַן פּאַולאָ, מיט אַרטיקלען וועגן יידיש וועלטלעכע שולן אין אַ ריי יידישע ישובים איבערן לאַנד און קאַמפּאָזיציעס פון שילער פון דער שול. אַלס מיטגלידער אין דער רעדאַקציע קאַלעגיע זיינען אָנגעגעבן: א. אייזנאַרט, פאַרוואַלטער (לערער) פון דער ש. ע. שול אין ס. פ. גרין, פאַרוואַלטער פון דער זעלבער שול און קאַצקל בערנשטיין, פאַרוואַלטער (לערער) פון דער י. ל. פרץ שול אין סאַטאַסא. אין קאַפּליענען מיר אויך: געזעלשאַפּט־לעך־דערציערישע אויסגאַבע, געווידמעט די אינטערעסן פון יידיש־וועלט־לעך שול־וועזן אין בראַזיל, ערשטער העפט.

כאַטש דער העפט איז באַצייכנט אַלס ערשטער און קען פירן אויפן געדאַנק, אַז דאָס האָט געזאַלט זיין אַ פּעריאָדישע אויסגאַבע געווידמעט די אינטערעסן פון יידיש וועלטלעכן שול וועזן אין בראַזיל, איז אָבער מער קיין העפט פון דעם מיט דערשינען און די שול האָט זיך ניט לאַנג גאַכן דערשיינען פון העפט, געשלאָסן צוליבן פעלן פון געלט מיטלען.

אונדזער יובר

**פעדאגאגיש-געזעלשאפטלעכע אויסגאבע געווידמעט דעם
10-יעריקן יוביליי פון דער שול „י. דינעזאן“ אין באהיא.**

אונדזער יובר איז אַ העפט פון 24 זייטן מאַגאַזין פאַרמאַט, אַרויסגע-
געבן דורך דער יידיש וועלטלעכער שול א. נ. י. דינעזאן אין באהיא. ווייל
אין ב. איז ניטאָ קיין יידישע דרוקעריי, איז דער העפט דערשינען אין ס. פ.
מיט דער מיטהילף פון לערער פון דער ש. ע. שול, אייזנגארט. אין קאַפּ
לייענט זיך: פעדאַגאָגיש געזעלשאַפטלעכע אויסגאַבע, געווידמעט דעם 10-
יעריקן יוביליי פון דער שול י. דינעזאן אין באהיא. אין רעדאַקציע קאַלע-
גיע גייען אַריין: צ. יוכט, פאַרוואַלטער (לערער) פון דער שול, י. רויזן
און מ. קערצמאַן. וואַרשיינגלעך שול-טוער פון דער דערמאָנטער שול.
אין העפט זיינען פאַראַנען אַרטיקלען וועגן דער געשיכטע פון דער
שול, אַרבעטן פון שילער און געוועזענע שילער פון דער שול, אויף זייט 4
איז אָפּגעדרוקט אַ שול הימן א. נ. פריידיק איז אונדזער לעבן, ווערטער און
מוזיק פון לערער צ. יוכט, געווידמעט דעם 10-יאַריקן יוביליי פון דער
דינעזאן שול אין באַהיאָ און צום סוף פון העפט איז פאַראַנען אַ גרעסער
אַרטיקל פון בראַזיליאַנער פראַפּעסאָר טיביריסאַ וועגן אידעאַל פון דער-
ציאונג (אין פאַרטוגעזיש), וועלכער האָט וואַרשיינגלעך אונטערריכט די
פאַרטוגעזישע לימודים אין דער דערמאָנטער שול.

אנדערע איינמאליקע אויסגאבעס

התחיה איז אַ העפט אַרויסגעגעבן פון דער ציוניסטישער יוגנט אַרגאַ-
ניזאַציע אונטערן זעלבן נאַמען אין רײַא. דער העפט איז אַרויסגעגעבן אין
שייכות מיט זייערס אַ יוביליי־דאַטע אין דעצעמבער 1930.

ציוניסטישע טריבונע איז אַרויסגעגעבן געוואָרן דורך דער ציוניסטי-
שער פעדעראַציע אין בראַזיל אין 1936, וואַרשיינלעך אַלס פרוו צו באַנייען
דאָס אַרויסגעבן די אויסגאַבע פון די אַלגעמיינע ציונים. אין קאַפּ איז אַנגע-
געבן, אַז דאָס גיט דעם העפט אַרויס אַ יוגנט־גרופע, וואָס דאָס האָט אפשר
געזאַלט באַווייזן, אַז דער ציוניזם האָט אַן אייגענע יוגנט גרופע אין קעגנ-
זאַץ צו דער יוגנט אַרגאַניזאַציע התחיה, וועלכע איז געשטאַנען אין זייער
נאַענטער שייכות מיט די פּועלי ציון און דער ליגע פאַרן אַרבעטנדן אַרץ
ישראל.

יונג בראַזיל איז אַן אויסגאַבע פון פאַרבאַנד פון פּוילישע אידן אין רײַא,
אַרויסגעגעבן צו זייער 10 יעריקן יובילעאום אין 1936.
מכּבּי איז אַ העפט, אַרויסגעגעבן דורכן ספּאַרט־קלוב מיטן זעלבן
נאַמען אין ס.פּ. צו זיין 15 יאַריקן יובל אין 1936.
וועגן די לעצט דערמאַנטע איינמאַליקע יובל אויסגאַבעס גיבן מיר
ניט קיין מערערע איינצלעהיטן, ווייל לידער איז אונדז ניט געלונגען צו
קריגן נומערן פון די אויסגאַבן און מיר פאַרצייכענען דאָ בלויז דאָס וואָס
עס איז געלונגען צו דערוויסן זיך פון די טוער פון די דערמאַנטע אַרגאַני-
זאַציעס און מיר גיבן דעריבער די אַלע דאַטן אויפן אַחריות פון די
דערמאַנטע טוער.

יידישע אויסגאבן אין פארטוגעזיש

אין בראזיל, ווי אין אלע אנדערע לענדער פון דרום און צענטראל אמעריקע, זיינען פאראנען גרעסערע גרופן ספרדישע יידן, וועלכע לעבן זיך אויס אין דער לאַנד שפראך. אויסער דעם איז דער רוב יידישע אינטעליגענץ און שטודירנדיקע יוגנט דערצויגן אויף דער לאַנד שפראך, וואָס איז אויך זייער אומגאַנגס שפראך און דאָך זיינען אלע פאַרזוכן אַרויסצוגעבן אַ יידישע צייטשריפט אין פאַרטוגעזיש געווען אַ דורכפאַל. עס נעמט זיך זיכער דערפון וואָס אויסער דעם וואָס זיי באַנוצן די לאַנד שפראך זיינען זיי אויך דערמיט אויסן צו דערווייטערן זיך אויף ווי ווייט מעגלעך פון יידישן לעבן בכלל און זייער אינטערעס צו יידישע פראַבלעמען איז אַ מינימאַלער, אַזוי אַז די אלע פרווון אַרויסצוגעבן יידיש פאַרטוגעזישע אויסגאַבן האָבן זיך אָנגעשטויסן אויף אַ וואַנט פון גלייכגילטיקייט מצד אַט דעם עלעמענט, וואָס באַשטייט פון פראַפעסיאָנאַלן, אינטעליגענץ און שטור-

דירנדיקע יוגנט, אין דער הינזיכט איז ניט פאראנען קיין אונטערשייד צווישן ספרדישע און אשכנזישע יידן. פארקערט, בעת די ספרדיש יידישע יונגעלייט זיינען אין א געוויסער מאָס רעליגיעז און באַציען זיך צו יידיש־קייט ווי צו אַ רעליגיעזן ענין, זיינען די אשכנזיש געבוירענע יוגנט אינגאנצן ווייט פון יידישקייט, סיי פון רעליגיעזער, סיי פון וועלטלעכער יידישקייט, פון וועלכער זיי פרווון זיך דערווייטערן מיט אַלע כוחות. ווי עס זאָל ניט זיין, זיינען יידיש־פּאַרטוגעזישע אויסגאַבן געווען אַ דורכפּאַל.

נאָך אַן אינטערעסאַנטער פּרט איז כּדאַי צו באַמערקן אין שייכות מיטן מיסדערפּאַלג פון יידישע אויסגאַבן אין פּאַרטוגעזיש, דאָס איז די נעגאַ־טיווע באַצייאונג פון דער יידישער און ניט יידישער קאַמערץ צו אַזעלכע אויסגאַבן און דאָס איז אין די מערסטע פּאַלן געווען דער הויפט מאַטיוו פון דערמאָנטן מיסדערפּאַלג פון די יידיש־פּאַרטוגעזישע אויסגאַבן. ווי מיר האָבן שוין דערמאָנט ביי פּאַרשיידענע געלעגנהייטן אין די פּרירעדיקע קאַפיטלען פון אונדזער אַרבעט, האָבן זיך כּמעט אַלע צייטשריפטן און צייטונגען באַזירט אויף דעם וואָס די קאַמערץ און אינדוסטריע האָט זיי געגעבן געשעפּטס אַנאַנסן, וואָס דאָס איז געווען איינע פון די הויפט באַזעס פון זייער עקזיסטענץ. אין פּאַל מיט די פּאַרטוגעזיש־יידישע אויסגאַבן איז געשען אַזוי, אַז די יידישע קאַמערץ און אינדוסטריע האָט ניט געלייגט קיין צופיל האַפּענונג אויף אַזעלכע אויסגאַבן, אַז זייערע אַנאַנסן זאָלן גרייכן דעם יידישן הענדלער און קליענטעלטשיק, וועלכער האָט אין גרעסטן רוב טאַקע ניט געלייענט קיין פּאַרטוגעזיש און די ניט יידישע קאַמערץ און אינדוס־טריע ווידער, האָט געגלויבט, אַז מיט אַ צייטונג אין יידיש, וועלכע זיי קענען ניט לייענען, דערגרייכן זיי בעסער און עפעקטיווער דעם צוטרוי פון יידישן לייענער, וועמען זיי ווייזן אַרויס אַזויערנאָך אַ ספּעציעלע אויפמערקאַמ־קייט מיטן גיבן זייערע געשעפּטס אַנאַנסן אין אַ יידישער צייטונג.

דער איינציקער הויפט מקור אויף צו קענען אָנהאַלטן דאָס אַרויסגעבן אַזעלכע אויסגאַבן האָט דעריבער געמוזט זיין דער אַבאַנאַמענט פון פּאַר־אינטערעסירטן לייענער, איז ווידער פּאַרן אינטעליגענטן לייענער פון פּאַרטוגעזיש, די אויסגאַבע, אין מייסטע פּאַלן, געווען ניט אינטערעסאַנט צוליב דעם וואָס עס איז ניט געווען מעגלעך קיין שום אויסגאַבע פון דעם

טיפ צוצופאסן צו אַלע טיפן לייענער. דער הויפט חסרון פון אַט די אויסגאַבן איז טאַקע געווען וואָס אַדער זיי זיינען געווען צו אַפּאָלאָגעטיש בנוגע יידן, אַדער זיי זיינען געווען צו עלעמענטאַר אין זין פון פּאָפּולאַריזירן יידישע פּראָבלעמען פאַר די לייענער און אויך אין דעם פּאַל האָט זיך די אויסגאַבע ניט צוגעפּאַסט צו אַלע טיפן לייענער.

עס דאַרף אָבער אונטערגעשטראַכן ווערן, אַז פּאַקטיש איז געווען זייער אַ קליינער אינטערעס צו יידישע פּראָבלעמען צווישן דער שטודירנדיקער יוגנט און פּראַפעסיאָנעלער אינטעליגענץ און דאָס איז געווען די הויפט סיבה פון דערמאָנטן מיסדערפּאָלג.

Publica-se á primeira sexta-feira de cada mez

Redacção e administração — Rua Major Fonseca n. 51 — S. Christovam

Agente Geral no Rio de Janeiro — David Hassun — Avenida Rio Branco n. 94 (Charutaria)

SUMMARIO

POR ONDE PRINCIPAR?

ARMENIA E ISRAEL.

A SULAMITA.

PELAS VICTIMAS DA GUERRA.

MOVIMENTO SIONISTA.

A FAMILIA YAHUDA.

NADWÓRNA.

OPINIÃO DA IMPRENSA.

BIBLIOTHECA SHALOM-ALECHEM.

CORREIO DE ISRAEL.

CORRESPONDENCIA.

SOCIEDADE BETH-JACOB.

INDICE DO 1º VOLUME DA «A COLUMNAR».

ASSIGNATURAS

	Anno	Semestres	NUMERO AVULSO
Para o Brasil	10\$000	5\$500	1\$000
Para o Exterior	12\$000	6\$500	1\$200

NUMERO ATRAZADO

O duplo do preço correspondente ao do avulso.

ANNO I

RIO DE JANEIRO, { 6 de Kislev de 5677
                          { 1 de Dezembro de 1916

NUMERO 12

ה'תרפ"ו

ה'תרפ"ו

אגודת ישראל

Orgão dos interesses dos Israelitas no Brasil

יהי אור

העמוד

המתעסא

Orgão dos Interesses dos Israelitas no Brasil

די ערשטע יידישע פארטוגעזישע צייטשריפט דערשיינט אין ריא דע זשאנירא אין דער ערשטער העלפט פון 1913. דר. דוד פראָ, א יידיש־בראָ זילאָנער אינטעלעקטואַל, וואָס האָט זיך וואַרשיינלעך דאָן באַזעצט אין ריא און איבערגענומען דעם פּאָסטן פון אַ לערער אין דער גרויסער גימנאַזיע א. נ. דאָן פּעדראָ סעגונדאָ (דאָן פּעדראָ דער צווייטער) האָט דאָן אָנגעהויבן אַרויסגעבן די צייטשריפט אַלס חודש־זשורנאַל אונטערן נאָמען אַ קאָלומנאַ (די זייל) און זייענדיק אַ ספרדיש יידישער געלערנטער האָט ער אויסגע־רעכנט אויף דער הילף פון דער ספרדישער גרופע יידן, וואָס האָבן דאָן זיך זייער אָנגעזעען אין בראַזיל, אי מיט זייער רייכקייט און אַנזען אין דער קאַמערן, אי מיט זייער צוגעבונדנקייט צו זייער קהילה, וואָס האָט געהאַט אייגענע שולן און פאַרשיידענע אַנדערע חברות.

אַ קאָלומנאַ האָט אין קאַפּ געהאַט אַן איבערזעצונג אין העברעישע

אותיות: העמוד און איז געווען רעדאָגירט אין גייסט פון אינטעלעקטועלן ציוניזם און העברעישער קולטור, וואָס האָט דאָן זייער באַוירקט די יידיש־ספרדישע אינטעלעקטואַלן און זייערע ניט יידישע פריינד אין פאַרטוגאַל און שפּאַניע, פּונואַנען עס האָט אויך דערגרייכט די זעלבע אינטעלעקטואַלן אין די פאַרטוגעזיש און שפּאַניש ריידנדיקע לענדער. איבערהויפט האָט זיך דאָן זייער געשפּירט די ווירקונג פון אַחד העם און מאַקס נאַרדוי, דער לעצטער האָט דאַמאַלט געהאַלטן אין קומען אויף אַ לעקציע טור אין די בראַזיליאַנער אוניווערסיטעטן, אַלס גאַסט לעקטאָר. זיין בוך קאַנווענציאָנאַלע ליגנס איז געווען כמעט דאָס טיש־בוך פון דער אינטעליגענץ — ספּעציעל פון דער יידישער אינטעליגענץ — וועלכע האָט בכלל זייער פּיל געלייענט פּראַנציזיש.

ד. דוד פּראַן איז אַן ספּק געווען די פּאַסיקסטע פּערזאָן אַרויסצוגעבן אַזאַ צייטשריפט און די צייטשריפט איז זיכער געשטאַנען אויף אַ געהעריִי־קער הויך, נאָר די רייכע ספרדיש־יידישע קאַמערן האָט ניט געהאַט קיין צו גרויסן אינטערעס אין אַזאַ הויך אינטעלעקטועלער אויסגאַבע און ד. פ. איז הפּנים ניט געווען די פּאַסיקע פּערזאָן צו קענען אַרויסרייסן פון די רייכע ספרדישע יידן די נויטיקע שטיצע אויף דער אויסגאַבע פון דער צייט־שריפט און די אַ קאַלומנאַ האָט זיך געשלאָסן נאָכן דערשיינען אין משך פון אייניקע חדשים.

עס איז אונדז ליידער ניט געלונגען צו באַקומען אַ נומער פון דער דערמאַנטער צייטשריפט און מיר האָבן זיך געמוזט באַנוגענען מיטן אי־בערגעבן די דערמאַנטע דאַטן לויט ווי מיר האָבן זיי באַקומען פון ד. פּראַן און אַנדערע יידישע תּושבים פון יענער צייט.

Ilustração Israelita

אין אויגוסט 1928, דערשיינט אין רײַ אַ יידישער אילוסטרירטער חודש
זשורנאַל אין פאַרטוגעזיש אונטערן אויבנדערמאָנטן נאָמען.
איניציאַטאָרן און אַרויסגעבער פון זשורנאַל זיינען: דער שוין פריער
דערמאָנטער יידיש־ספרדישער אינטעלעקטואַל דר. דוד פּרץ, אַדאַלפּאָ
אייזן און עליאַס דאַוידאַוויטש, דאַמאַלסט סטודענט אויפן מעדיצינישן
פאַקולטעט אין רײַ.
דר. פּרץ איז שוין באַקאַנט דעם לייענער און זיין מיטגליד מיט די אַנ־
דערע צוויי אַרויסגעבער, יונגעלייט, באַווייזט אויף וויפל ער האָט שטענ־
דיק געהאַט אַ ווילן צו דינען דעם יידישן ישוב אין בראַזיל, וועלכער איז
שוין צו יענער צייט געווען פיל גרעסער און פאַרמאָגט אַ גרעסערע צאָל
יידישע אינטעליגענץ און פּראַפעסיאָנאַלן.
אַדאַלפּאָ אייזן איז געווען אַ יונגערמאַן פון דעם יונגן אונטעררוואַקסנ־

דיקן דור יידישע יוגנט אין בראַזיל, וועלכער האָט זיך געריסן צו געוויסע אונטערנעמונגען, איז אָבער געווען ווייט פון דער געוויינלעכער יידישער פרנסה-קליענטעלע, וועלכע האָט קיינמאָל ניט פאַרשאַפט קיין צו גרויסן כבוד, ניט דעם קליענטעלטשיק, איבערהויפּט פון צווישן דעם אונטער-וואַקסנדיקן יוגן דור, און אַ פּשיטא ניט דער יידישער קאַלעקטיוויטעט אַלס גאַנצע. היינט צו טאָג איז א. דער אייגנטימער פון אַ צייטונגס-קאָנסאַרציע, וואָס גיט אַרויס אַ ריי קינדער אויסגאַבן און איז דערביי זייער דערפאַלגרייך. בכלל איז א. געווען דער ערשטער אין בראַזיל איינצו-פירן קינדער צייטונגען און ליטעראַטור פון אַ לייכטן שניט און די אַלע אַנדערע אויסגאַבן פון דעם טיפּ זיינען פאַקטיש קאַפּיעס פון זיין זייער געלונגענעם פאַרמעסט צו געבן דאָס בראַזיליאַנער קינד און יוגנטלעכן צייטונגען און ליטעראַטור אין בילדער לויט זייער גייסטיקן ניוואָ.

כדי צו קענען פאַרצייכענען דאָס דערשיינען פון צייטונגען און זשור-נאַלן, וועלכע מיר האָבן ניט געהאַט די מעגלעכקייט אַפּצוזוכן, האָבן מיר אַפּגעזוכט מענטשן, וועלכע האָבן זיך מתעסק געווען באַ די דאָזיקע אויס-גאַבן, כדי פון זייער דערציילן שאַפן זיך אַ באַגריף פון דער אויסגאַבע און זיין בכוח איבערגעבן פאַרן לייענער די נויטיקע פרטים. וועגן די דאָזיקע אויסגאַבן, וועלכע מיר גייען דאָ איצט דערמאַנען, האָבן מיר זיך באַנוצט מיט די אַרטיקלען, וועלכע יעקב נאַכבין האָט פאַרעפּנטלעכט אין דער „צוקונפּט“, נ. יאַרק, אין די חדשים פון אַפּריל ביז סעפטעמבער 1930, אונטערן אַלגעמיינעם נאָמען: „די אידן אין בראַזיל“ (אן איבערבליק פון 1500 ביז 1930).

אין זיין אַרטיקל „דער מאַדערנער יידישער ישוב אין בראַזיל“ (צו-קונפּט“, יוני 1930) גיט נ. איבער וועגן אַ ריי צייטונגען און פון דאָרטן נע-מען מיר אַרויס די געציילטע דאָטן, וועלכע זיינען פאַקטיש די איינציקע, וועלכע מיר האָבן ניט געקאָנט אויפּזאַמלען אויף אַן אַנדער אופן.

לויט נ. האָט די ציוניסטישע אַרגאַניזאַציע אין ריג אַרויסגעגעבן אין 1923 אַ צייטשריפט אין פאַרטוגעזיש קאַררעיאַ אידראַעליטאַ.

לויטן זעלבן מקור זאָלן די ספרדישע יידן אין ריג (פּריוואַטע איניציאַ-טיוו) האָבן אַרויסגעגעבן די צייטשריפטן: אַ וואָ דע אידראַעל און אַ ווער-

דאָטע. ביידע צייטשריפטן האָבן אויסער די נעמען אין פּאַרטוגעזיש, געהאַט אויך קעפּ אין העברעיִש, קול ישראל און האַמח. ליידער זיינען דאָס אַלע ידיעות, וועלכע מיר האָבן געפונען ביי נאַכבין און אויב עס איז ערגעץ פּאַראַנען ווער וואָס פּאַרמאַגט מער ידיעות וועגן די דאָזיקע צייטשריפטן, וועלן די דאָזיקע דאָטן מוזן אויף אַ געוויסן אופן דערגאַנצט ווערן. פון זעלבן מקור נעמען מיר אַרויס די ידיעות וועגן די דערשינענע העפטן אין באַהיא.

אין 1928 איז דערשינען דער שילער, וועלכער איז צום ערשטן מימעאַ גראַפירט געוואָרן און דערנאָך געדרוקט געוואָרן מיט לאַטיינישע אותיות. אויף וויפל אונדז איז באַקאַנט איז דאָס געווען דער איינציקער פּאַרווך צו דרוקן יידיש מיט לאַטיינישע אותיות אין בראַזיל.

אין די יאָרן 1925—1928 איז דערשינען אַ הומאַריסטישע צייטונג דער קאַך־לעפּל. דעם איינציקן פרט, וואָס מיר דערוויסן זיך פון נ. איו, אַז די צייטונג איז דערשינען געשריבן מיט דער האַנט און מיר קענען זיך משער זיין, אַז דאָס איז אין אַ געוויסער הינזיכט געווען אַ מין וואַנט־צייטונג, אָבער אויך דאָ איז די אינפּאַרמאַציע זייער באַגרענעצט און מיר וויסן ניט צי די צייטונג איז דערשינען בלויז אין אייך עקן. אָדער אין מערערע עקזעמפּלאַרן, ווי אָפט זי איז דערשינען, ווער עס זיינען געווען די שרייִ בער, אַרויסגעבער און כלל טוער אַרום דער צייטונג.

נ. דערמאַנט אויך אַ ליטעראַרישע צייטשריפט, וועלכע זאָל האָבן דער־שינען אין ריאַ, אין יאָר 1927, מיט זיין באַטייליקונג, אָדער נאָענטער מיט־אַרבעט, נאָר ליידער איז אונדז ניט געלונגען צו דערגיין מער פרטים אויך וועגן דער דאָזיקער ליטעראַרישער אויסגאַבע.

עליאַס דאָוידאָוויטש, דאַמאַלסט אַ סטודענט אויפן מעדיצינישן פּאַ־קולטעט און היינט אַ באַוווסטער מעדיקער אין ריאַ, איז געבוירן געוואָרן אין פּאַרטאָ אַלעגראַע און איז אַ זון פון געוועזענע יידישע קאָלאָניסטן אין דער פּראַווינץ ריאַ גראַנדע דאָ סול.

ד. ד. האָט שטענדיק געהאַט אַ נייגונג צום שרייבן און האָט אַ גענוג יידישן וויסן געבראַכט פון זיין יידישער היים, האָבן זיינע אַרטיקלען שטענ־

דיק געהאט אַ פיינעם יידישן הינטערגרונט, מייסטן אָבער פלעגט ער שרייבן דערציילונגען פון יידישן לעבן אין די פראַווינץ שטעט, צו וועלכן ער האָט אַרויסגעוויזן אַ גרויסן טאַלאַנט און האָט שפעטער אַרויסגעגעבן זיינע דערציילונגען אין בוך פאַרם. אויסער זיין שרייבן דערציילונגען פלעגט ער זיך אויך פאַרנעמען מיט איבערזעצן פון פאַרשיידענע פרעמדע שפראַכן אין פאַרטוגעזיש פאַר אַ ריי ליטעראַרישע זשורנאַלן און אויך אייניקע ביכער האָט ער איבערגעזעצט פאַר דעם גרויסן פאַרלאַג גואַנאַ-באַראַ, וואָס איז געשאַפן געוואָרן און ווערט אַנגעפירט פון צוויי ייד. יונגע-לייט ווייסמאַן און קאַגאַן. צווישן זיינע איבערזעצונגען זיינען אויך פאַראַגען אייניקע באַרימטע פאַכמענישע און מעדיצינישע ווערק, וועלכע זיינען אַרויסגעגעבן דורכן דערמאַנטן פאַרלאַג און ווערן גענוצט אַלס לערנביכער אין די אוניווערזיטעטן.

אילוסטראַטאָן איזראַעליטאַ (יידישע אילוסטראַציעס), וואָס איז געווען דער ערשטער אילוסטרירטער יידישער זשורנאַל אין פאַרטוגעזיש, איז דערשינען אין 28 זייטן, מיט אַ הילע אין פאַרבן, האָט געהאַט אין צענטער אַ מגן דוד און ביי די זייטן די בראַזיליאַנער און יידישע פּאָנען און האָט געמאַכט אַן איינדרוק פון אַן ערנסטער צייטשריפט פאַר דער פאַרבידע-רונג פון ביידע פעלקער אין בראַזיל.

דער לעצטער נומער איז דערשינען אַלס טאַפּלנומער (11—12) אין יולי 1929, און האָט געהאַט 36 זייטן. דער לעצטער, ווי אַלע פריערדיקע נומערן, איז געווען געדרוקט אויף גלאַנץ פאַפיר, מיט אַ סך בילדער אין טעקסט, די הילע אין פאַרבן און די פּאָנען ביי די זייטן אין זייערע נאַטיר-לעכע פאַרבן.

בכלל האָט דער זשורנאַל געהאַט זייער אַ גוטן נאַמען אין דער יידי-שער, ווי אין דער ניט יידישער וועלט, ער איז אָבער אונטערגעגאַנגען צו-ליב די זעלבע מאַטיוון, צוליב וועלכע ס'האַבן זיך געשלאָסן די אַנדערע יידיש-פאַרטוגעזישע צייטשריפטן.

a civilização

VOL. I

ANNO I

NOVEMBRO, 1940

אין 1933 (דעם 12טן אויגוסט) האָט אין סאַן פּאַולאַ אַנגעהויבן דער־
שיינען אַ וואַכנצייטונג אונטערן פּאַמפעזן נאַמען אַ סיוויליזאַסאַן (די ציוויל־
ליזאַציע). אַרויסגעבער פון דער צייטונג איז געווען פּערנאַנדאַ לעוויוסקי.
וועלנדיק געבן דער צייטונג אַ געוויסן אַנזען אין דער יידישער ווי אין
דער ניט יידישער וועלט, האָט ער צוגעצויגן אַלס אַפיציעלן רעדאַקטאָר
דעם באַוויסטן פּראַפעסאָר פון פּילאַלאָגיע טילוועיראַ בוענאַ, וועלכער האָט
געהאַט אַ גרויסן אַנזען און איז געווען באַליבט באַ אַלע קרייזן פון דער
אינטעליגענץ און שטודירנדיקער יוגנט אין ס. פ., יידן ווי ניט יידן.
פּראַפ. ט. ב. איז געווען באַקאַנט אַלס גרויסער ליבעראַל און יידן־
פּריינד. זיין אויסרעכענונג איז זיכער געווען צו האַבן אַן אייגענע טריבונע,
ווי ער זאָל קענען פּריי און אַפן אַרויסקומען מיט זיינע מיינונגען וועגן די
פּראַבלעמען, וועגן וועלכע ער האָט ניט געקאַנט שרייבן אין דער טאַג ציי־

טונג דיִאַרײַע דע סאַן פּאַולאָ, וווּ ער פּלעגט מייסטן שרייבן וועגן פּילאַלאָ- גישע ענינים. פּונקט ווי די מערסטע ניט יידן, האָט אויך ס. ב. געהאַט אַן אַיבערגעטריבן גוטע מיינונג וועגן דער הילפּס גרייטקייט פּון דער יידישער קאַלעקטיוויטעט און איז געווען זיכער, אַז אַזאַ צייטונג וועט אויך פּון קאַ- מערציעלן שטאַנדפּונקט זיך אַ גרויסער דערפּאַלג. עס האָט אים אַבער לאַנג ניט גענומען אויף איבערצייגן זיך, אַז ער האָט געהאַט אַ צו געהוי- בענע מיינונג וועגן דער יידישער קאַלעקטיוויטעט און אויך פּון ל. האָט ער הפנים ניט געהאַט קיין צופּיל נחת אין דעם אופן ווי ער האָט אַנגעפּירט מיט דער צייטונג, האָט ער זיך געמאַטערט אַרום אַ יאָר און איז ענדלעך אַוועק פּון דער צייטונג. לויט אייניקע, זאָל ער האָבן אויפגעגעבן זיין אַמט אַלס רעדאַקטאָר אַ פאַר חדשים נאָכן דערשיינען פּון דער צייטונג, עס זאָל הייסן אַז ער האָט איינגעזעען זיין טעות גאַר באַצייטנס, נאָר ל. האָט באַ אים געפּועלט ער זאָל דערווייל לאַזן די צייטונג דערשיינען אונטער זיין נאָמען אַלס רעדאַקטאָר. די צייטונג איז אַזויערנאָך דערשינען דאָס ערשטע יאָר מיט ס. ב. אַלס רעדאַקטאָר און פ. ל. אַלס געשעפטס־פּירער. שפּעטער האָט אויפן קאַפּ פּון דער צייטונג בלויז פיגורירט דער נאָמען פּון פ. ל.

עס איז זיכער געווען אַ גרויסער שאַד וואָס אַזאַ פּערזענלעכקייט ווי ס. ב. האָט זיך אַנטוישט אין דער הילפּס־גרייטקייט פּון דער יידישער קאַ- לעקטיוויטעט, נאָר צום גליק האָט ער פאַרשטאַנען אַז אַט די גלייכגילטיקע באַצייאונג פּון דער יידישער קאַלעקטיוויטעט איז ניט געווען אויף זיין חשבון און האָט עס טאַקע ניט גענומען פּערזענלעך. אין קעגנזאַץ צו געוויסע בראַזיליאַנער אינטעלעקטואַלן, וועלכע זיינען געוואָרן זאָגאַר אַנטיסעמיטיש נאָכדעם ווי זיי האָבן ניט געקראָגן די הילף, וואָס זיי האָבן אויף אַזאַ אַדער אַנדערן אופן דערוואָרט פּון דער יידישער קאַלעקטיוויטעט, איז ס. ב. גע- בליבן דער זעלבער פּינער אינטעלעקטואַל און אַרויסגעוויזן זיין פאַרערונג פאַר יידישע קולטור ווערטן און פאַרן גרויסן צושטייער פּון יידן צו דער אַנטוויקלונג פּון בראַזיל זינט דער אַנטדעקונג פּון לאַנד.

באַ אַ ריי געלעגנהייטן איז דעם שרייבער פּון די שורות אויסגעקומען צו שמועסן מיט פּראָפ. ס. ב. און קיינמאַל האָט ער ניט אַרויסגעבראַכט אַ גרינגשעצנדיק וואָרט וועגן יידן, אַפּילו וועגן די וועלכע האָבן אים דירעקט

ווי געטאָן. מען האָט אָבער געקאָנט מערקן, אַז דאָס טוט ער מיט דער אויס-
 דריקלעכער איבערצייגונג, אַז דער יחיד איז איין זאָך און דאָס יידישע
 פּאָלק איז אַן אַנדער זאָך. ניין, די האַנדלונג פון יידישע יחידים האָבן אים
 ניט געמאַכט ענדערן זיין מיינונג וועגן יידישן פּאָלק און זיינע ווערטן.
 9. ל. איז געווען ווייט פון צו זיין אַן אינטעלעקטואַל פון שניט פון
 10. ב., אפילו אין יידישע ענינים איז ער געווען ווייניק באַהאוונט און אָפט
 פלעגן געשען קוריאַזן ווען ער פלעגט אין זיין צייטונג פאַרטוישן דעם
 נאָמען פון אַרטיסט לעאָנאַד סאַקאַלאָוו אויף נחום סאַקאַלאָוו און אַנדערע.
 נאָר דאָס האָט אים ניט אָפּגעהאַלטן צו וועלן ווערן דער פאַרשטייער פון
 דער יידישער אינטעליגענץ באַ די ניט יידן אין 10. 9. און אפשר אויך אין
 גאַנץ בראַזיל.

7. האָט די צייטונג אַרויסגעגעבן יעדע וואָך און זיך געמיט מיט אַלע
 כוחות צו שטעלן זיך און די צייטונג אין צענטר פון יידישע פּראָבלעמען,
 וואָס זיינען געווען אַקטועל אין יידישן 10. 9., דערביי האָט ער פּרעטענדירט
 צו זיין דער פאַרטידיקער פון יידישע אינטערעסן און דער פּאָפּולאַריזירער
 פון יידישע קולטור ווערטן פאַר דער ניט יידישער געזעלשאַפט און אינ-
 טעליגענץ.

מען קען ניט זאָגן, אַז 7. האָט ניט געטאָן אַלעס מעגלעכע זיין ציל צו
 דערגרייכן, נאָר ער האָט פשוט ניט געהאַט די נויטיקע קוואַליפיקאַציעס
 צו קענען גרייכן צום ציל, צו וועלכן ער האָט זיך געריסן מיט אַלע זיינע
 כוחות. 7. פלעגט שרייבן אַרטיקלען אויף די סאַמע פאַרשיידנסטע יידישע
 טעמעס, נאָר זיי פלעגן אַרויסקומען אַזוי אויבנאָויפיק לייכט און וויפל ער
 האָט זיך ניט געמיט צו געבן זיינע אַרטיקלען דעם אויסזען פון וויסנ-
 שאַפטלעכע פאַרשוונגען, האָט קיין ערנסטער מענטש ניט געהאַט קיין באַ-
 ציאונג צו זיינע מאַמרים. אין זעלבן לייכטן, כמעט פובליציסטישן טאָן,
 פלעגט ער שרייבן דערציילונגען פון יידישן לעבן און פון צייט צו צייט
 פלעגט ער אויפזאַמלען דערציילונגען, פעליעטאַנען און פאַרשיידענע אַר-
 טיקלען און אַרויסגעבן ווערק אין בוך פאַרם אונטער פאַמפעזע נעמען, ווי:
 איסראַעל (ישראל), מעאוס אירמאַנס (מיינע ברידער), א. אַנד. דערביי זיינען
 די שער בלעטער באַצירט מיט אַלט-יידישער אילומינאַציע, ווי דאַרט זאָל

זיין צונויפגעזאַמלט ווער וויסט וואָסערע וויכטיקע היסטאָרישע פּאַרשונ-גען. אינדערמאָתן באַשטייען זיינע ביכער פון צייטונגס אַרטיקלען, וועלכע ער האָט פריער געדרוקט אין זיין צייטונג אַ סיוויליזאַסאַן און שפּעטער אין דער בראַזיליאַנער טאָג צייטונג די אַריאָ דע סאַן פּאַולאָ, אָדער אין דער נאָך לייכטערער נאָכמיטאָג-צייטונג — די אַריאָ דאָ נאַיטע.

פון דער פּראַגעמנטאַרישער, אָבער אין דעם פּאַל זייער כאַראַקטעריסטישער אַרבעט פון מאיר קוטשנינסקי א. נ. דאָס ליטעראַרישע שאַפן פון ייִדן אין בראַזיל (אַרגענטינער ייוואָ שריפטן, ב. 3, בוענאָס איירעס 1945, ז" 190—191) נעמען מיר אַרויס פּאַלגנדע, זייער כאַראַקטעריסטישע מיינונגען וועגן דערמאַנטן פ. 7.

„אין זיינע ביכלעך פּאַרנעמט ער זיך דער עיקר מיט דער אַנטיסע-מיטישער ליטעראַטור, וואָס האָט פּאַרפלייצט בראַזיל אין די דריי-סיקער יאָרן. זיין צוגאַנג איז אַ בראַזיליאַניש-פּאַטריאַטישער, דאָס הייסט, אַן אַסימילאַטאַרישער. ער שרייבט זייער פּאַטעטיש, אָבער ער גייט ניט ווייטער ווי פּאַרטיידיקן זיך און פּאַרשווייגט, אָדער מיידט אויס דעם פּאַקט, אַז מיר זיינען אַ לעבעדיק פּאַלק...“

„לעוויסקיס אַרגומענטן זיינען שטענדיק, אָדער פון דער ביבלישער מיטאַלאָגיע, אָדער יידישע גלאַנץ-נעמען. זיין לעצט בוך (מעוס איר-חאַנט), זיינען (באַשטייט פון) אויסשניטן פון פּובליציסטישע אַרטיקלען, געדרוקטע אין דער טאָג-פּרעסע. אין סך-הכל זיינען עס ניצלעכע נאַטיצן פאַרן גואישן לייענער. דעם יידישן (לייענער) קענען אַזעלכע אויבערפלעכלעכע ידיעות פון מחבר, וואָס קען ניט, נישט נישט קיין יידיש, נישט קיין העברעיִש, איבער שלום עליכם און מענדעלסאָן, נישט באַפרידיקן.“

אַ סיוויליזאַסאַן, ווי מיר האָבן שוין פריער דערמאַנט איז געווען אַ גענוג פּאַמפעזער נאַמען, האָט ל. צו דעם נאַמען נאָך צוגעגעבן אַן אונטער-קאַפּ: (צייטונג פון אַלע און פון קיינעם) *Jornal de todos e de ninguem* מערקווירדיק, אַז טראָץ דעם פּאַמפעזן אַנשטעל האָבן אַ גרופע בראַזיליאַנער אינטעלעקטואַלן גערן מיטגעאַרבעט אין דער צייטונג, צווישן וועלכע עס זיינען געווען: דער באַוויסטער קרימינאַליסט עוואַריסטאָ דע מאַראַיס,

פראָפ. אַנטאַניאָ פֿיקאַראַלאַ, די זשורנאַליסטן א. א. דע קאָוועלאַ, אַלוואַראָ טעישעויראַ, קאַרלאַס, טעישעויראַ פינטאַ, א. אַנד. פון אַנהייב האָט די דאָזיקע בראַזיליאַנער אינטעלעקטואַלן זיכער צוגעצויגן דער נאַמען פון פראָפ. ס. ב. און שפּעטער האָט זיי מיגלעך אימפּאַנירט די אויסגעשפּראַכענע אַנטי-נאַצי ליניע פון דער צייטונג ווי אויך זייער וועלן אַרויסווייזן סימפּאַטיע צום יידישן פּאָלק. ווי עס זאָל ניט זיין זיינען די מאַמרים, סיי פון 7, סיי פון די ניט יידישע מיטאַרבּעטער, באַשטאַנען פון אַפּאַלאַגעטיק און ניט צו ווירדיק אַרויסגעבראַכט דעם יידישן שטאַנדפּונקט אין קאַמף קעגן דער נאַצישער חיה.

אַ סיוויליזאַטאָן פּלעגט דערשיינען וועכנטלעך אין 4, 6 און אַפּטמאַל אויך אין 8 זייטן גרויסן צייטונגס פּאַרמאַט. טראָץ דער ווינציקער שטיצע, וואָס די צייטונג האָט געקראָגן פון דער יידישער געזעלשאַפּט, דערשיינט די צייטונג רעגלמעסיק און שליסט זיך ערשט אין סוף 1939, ווען דער דיפּ (צענזור אַמט) זאָגט זיך אָפּ צו באַנייען די דערלויבעניש.

נאָכן שליסן פון דער צייטונג באַשעפּטיקט זיך 7. מיט אַננעמען גע-שעפּטס אַנאַנסן פאַר די ניט יידישע צייטונגען, מייסטן פאַר די דיאַריאַס „דיאַריאַ דע סאַן פּאַולאַ“ און „דיאַריאַ דאַ נאַיטע“, ווי ער פירט אויך אַן אַ קאַלום א. נ. קאַלומנאַ איזוועאַעליטאַ (יידישער קאַלום).

7. איז אין אַלגעמיין זייער אַ גוטער פריינד מיט יידישע שרייבער, וועמען ער איז תמיד גרייט צו העלפן. אַזוי האָט ער איבערגעזעצט אויף פאַרטוגעזיש אַן אַרטיקל פון מאיר קוטשינסקי און עס פאַרעפנטלעכט אין דיאַריאַ דאַ נאַיטע; ער האָט אויך געהאַלפן אַנדערע יונגעלייט, וועלכע האָבן פּרעטענדירט אויף שרייבעריי זיי זאָלן זיך דרוקן אין די דיאַריאַס. 7. איז געווען אַנגענומען באַ די רעדאַקטאָרן פון די דיאַריאַס, סיי צוליב זיינע געשעפּטס פאַרבּינדונגען, סיי צוליב דעם וואָס זיי האָבן אין אים געזעען דעם פאַרשטייער פון דער יידישער אינטעליגענץ אין 8. 9.

7. איז היינט אַן אַדוואַקאַט אין ריאָ דע זשאַניריאַ און, אויף וויפּל אונדז איז באַקאַנט, גייט ער וויטער אַן מיט זיין זשורנאַליסטישע טעטיקייט. אַט ווי 7. דריקט זיך אויס וועגן זיין אַרויסגעבן אַ סיוויליזאַטאָן אין

8. 9. (פון אַ בריוו צום שרייבער פון די שורות):

„...איך בין זיך מודה, אַז דאָס רוישיקע און פאַרהאַוועטע לעבן אין דער הויפט שטאָט (ריאָ דע זשאַניראָ) וווּ איך וווּין זייט 1943, מיט מיין פאַמיליע, אַ פרוי און צוויי קינדער, האָט פאַררוקט אין הינטערגרונט די דאַנקבאַרע זכרונות פון די יוגנט יאַרן אין סאַן פאַולאָ און די געמיינזאַמע חלומות, פון וועלכע אַ סיוויליזאַטאָן איז געווען דער באַנער“.

Noticia

EDIÇÃO SEMANAL DA
"NOTÍCIA ISRAELITA DE S. PAULO"

REDAÇÃO
R. JOSÉ PAULINO, 49
TEL. PH. 4-6066
C. POSTAL- 2729

DIRECTOR:
FRANZ HANAU FRANKENTHAL

א נאַטיס'אַ (די נאַטיץ) איז געווען אַ פאַרטוגעזישע ביילאָגע צו דער
ט. פ. אידישע צייטונג, וועלכע איז דערשינען וועכנטלעך אין 4, און שפע-
טער אין 8 זייטן. רעדאַקטאָר פון דער ביילאָגע איז געווען נחמני פראַנג-
טאַל, אַ זון פון אַרויסגעבער פון דער ט. פ. אי.ד. צייטונג, וועלכער האָט דאָן
געלערנט אויפן יורידישן פאַקולטעט. די ביילאָגע איז געווען זייער נעט
רעדאַגירט און געלייענט געוואָרן צווישן דער יוגנט, וועלכע פלעגן אַזויער-
נאָך צוליב טאָן טאַטע-מאַמע און לייצענן אַ יידישע צייטונג. עס זיינען אויך
געווען אַ קליינע צאָל ספעציעלע אַבאַנאַמענטן פאַר דער ביילאָגע גופאַ.
א נאַטיס'אַ האָט אָנגעהויבן דערשיינען דעם 19טן מאַי 1938 און פלעגט
פון צייט צו צייט דרוקן גאַנץ אינטערעסאַנטן מאַטעריאַל פון ניט יידישע
שרייבער וועגן יידישע פראַבלעמען, איבערהויפט וועגן יידישע פערזענ-
לעכקייטן אין דער אַנהייב צייט פון דער אַנטדעקונג פון בראַזיל דורך

פאַרטוגאַל. אַ זייער אינטערעסאַנטע אַרבעט וועגן דער יידישער קהילה אין סוריןאַם האָט דאָרט פאַרעפנטלעכט, אויפן סמך פון אומבאַקאַנטע מאַטע-ריאַלן, דער בראַזיליאַנער היסטאָריאָגראַף, אַרטור סעזאַר פּערעיראַ רעיס, א. נ. אַ קאָמונידאָדע העברעיקאַ דע סוריןאַם. אין דער אַרבעט גיט דער דערמאַנטער שרייבער איבער פון דער ערשטער האַנט די אַרכיוו מאַטע-ריאַלן פון דער ספּעציעלער דעלעגאַציע, וואָס עס האָט געשיקט דער דאָ-מאַלסטיקער פאַרטוגעזישער גובערנאַטאָר אין פאַראַ, צפון בראַזיל, דאָן פראַנסיסקאָ מאָריסיאָ דע סאַוזאַ קאָוטיניאַ, אויפן אויפטראַג פון דער פאַר-טוגעזישער רעגירונג אין ליסאַבאָן, צום פירער פון דער יידישער קהילה אין סוריןאַם (פאַראַמאַריבאַ). דוד נשיאַ, וועלכע האָט געהאַט די אויפ-גאַבע איבערצוגעבן דער דערמאַנטער יידישער קהילה אַ דאַנק בריוו פאַר דעם אויסלייזן געפאַנגענע פאַרטוגעזישע רייזנדע און דערמעגלעכן זיי זיך אומצוקערן אין זייער היימלאַנד.

אַ נאַטיסיאַ האָט אויך געדרוקט אין דער ערשטער האַנט, אין המשכים, אין אַ פאַרטוגעזישער איבערזעצונג דאָס בוך פון שרייבער פון די שורות געשיכטע פון אידן אין בראַזיל (אין פאַרטוגעזיש: היסטאָריאַ דאָס איזראַעל-ליטאַס נאַ בראַזיל). די איבערזעצונג פון די דערמאַנטע המשכים, ווי בכלל אַלע איבערזעצונגען פאַר דער ביילאַגע, האָט געמאַכט דער רעדאַקטאָר, נחמני פראַנקענטאַל.

טראַץ דעם טיילווייזן אינטערעס פאַר אַט דער דאָזיקער ביילאַגע אין פאַרטוגעזיש, האָט זי זיך ניט געלוינט דעם אַרויסגעבער פ. און ער האָט זי בלויז דערצויגן ביזן סוף יאָר 1935, ווייל דער אַבאַנאַמענט פאַר דעם דאָזיקן יאָר פון דער ס. פ. איד. צייטונג האָט געהאַט איינגעשלאָסן אויך די פאַר-טוגעזישע ביילאַגע און אין 1936 איז שוין די ביילאַגע ניט דערשינען מער.

Paginas Israelitas

MENSARIO ILUSTRADO

אויפן שטייגער פון די פריער דערמאנטע אויסגאבע אילוסטראטאָן
איזראַעליטאָ (יידישע אילוסטראַציעס), וואָס איז דערשינען אין רײַ. האָט
אין ס. פ. אָנגעהויבן אַרויסגעבן אַזאַ חודש זשורנאַל דער שוין פריער דער-
מאָנטער יידיש-בראַזיליאַנער זשורנאַליסט [נעלסאָן] וויינער א. נ. פּאַזשנינאַס
איזראַעליטאָס (יידישע בלעטער).

ווי זיין פאַרגייער, איז אויך דער זשורנאַל געווען זייער שיין אַרויס-
געגעבן, געדרוקט אויף גלאַנץ פאַפיר, מיט אַ סך בילדער אין טעקסט און
אַ ספּעציעלע אויפּמערקזאַמקייט האָט דער זשורנאַל געווידמעט דאָס יידישע
קינד, פאַר וועמען ער האָט ספּעציעל געדרוקט ביבל געשיכטעס אין בילדער,
לויטן מוסטער פון די פּאַפּולערע געשיכטעס פון קריסטלעכע הייליקע אין
בילדער.

פּאַזיניאַס אַיזאַרעליטאַס האָט אָנגעהויבן דערשיינען אָנהייב 1937 און האָט זיך געשלאָסן נאָך אייניקע חדשים עקזיסטירן. טראָץ דער זייער פיינער און נוצלעכער אַרבעט פון רעדאַקטאָר-אַרויסגעבער וו., האָט ער ניט גע- קראָגן קיין גענוג שטיצע מצד דער יידישער געזעלשאַפט און אויך דער זשורנאַל האָט געהאַט דעם זעלבן סוף פון די אַנדערע יידיש-פּאַרטוגעזישע אויסגאַבעס.

אַלס צולאַג צו זיין מיסדערפּאַלג אין די יידישע קיבוצים פון ס. פ. און ריאָ, האָט נאָך וו. געהאַט אַ דורכפאַל מיט אַ יונגמאַן, וועלכער האָט אים צוגערעדט צו מאַכן שותפות און אַרויפאַרבעטן דעם זשורנאַל צו אַ גרוי- סער געשעפטלעכער אונטערנעמונג. וו. איז פשוט פאַרפירט געוואָרן פון דערמאַנטן יונגמאַן, וועלכער האָט מיטן אַרויסגעבן צייטונגען ניט געהאַט די מינדעסטע שייכות, דאַקעגן איז ער געווען פאַרבונדן מיט דער זייער השודער צירונג- און בריליאַנטן-בראַנזשע, וווּ ער האָט הפנים אויך ניט געהאַט קיין דערפאַלג. דער יונגערמאַן איז אַוועק אין די צפון פּראָווינצן און זיך פאַרגעשטעלט אַלס פאַרשטייער פון זשורנאַל, האָט ביי די דאַרטיקע ספרדישע יידן אויפגעזאַמלט געוויסע סומען אַלס אַבאַנאַמענט אַפּצאַל פאַרן זשורנאַל און האָט דאָרט ערגעץ אין די אַזאַרט קלובן פאַרשפּילט דאָס געלט, אַהיימקומענדיק אָן געלט און די פּאַזיניאַס אַיזאַרעליטאַס האָט אַזוי- ערנאָך אויפגעהערט צו דערשיינען. וויפל מען איז ניט געווען אויפגעערעגט אויף דעם וואָס דער יונגערמאַן האָט באַשווינדלט דעם עולם, האָט אַבער קיינער צו וו. ניט געהאַט קיין טענות, ווייל ער איז פאַקטיש געווען אַ קרבן פון אַ שווינדלער. ווי עס זאָל אַבער ניט זיין, איז דער רעדאַקטאָר וו. געווען זייער דערשלאָגן פון פאַרפאַל און האָט שוין ניט געטראַכט פון אונטערנע- מען וועלכע עס איז נייע אויסגאַבע.

A VOZ DO CIRCULO

REDAÇÃO
R. CAPITÃO SAUBÁ: 55-1.746.
FONE: 4-3149

CAMPANHA PRÓ SÉDE PRÓPRIA
PUBLICAÇÃO QUINZENCIAL

ORGAO INTERNO SOB OS
AUSPÍCIOS DO
CIRCULO ISRAELITA DE SÃO PAULO

Diretor: JACOB GORDON

Redator: ADOLFO GOLDSTEIN

ANO I

São Paulo, 20 de Junho de 1939

N.º 1

אין סאן פאולא עקזיסטירט אַ יידישער קלוב א. נ. סירקולאָ איזראַע־
ליטאָ (יידישער צירקל). וואָס איז אייגנטלעך אַ פאַרוויילונגס קלוב און וווּ
עס ווערט אויך געשפילט אין קאַרטן, לויטן מוסטער פון אַזעלכע ענלעכע
קלובן פון אַנדערע נאַציאָנאַלע גרופּן, ווי דער „סירקולאָ איטאַליאַנאַ“, א.
אַנד.

דער „סירקולאָ איזראַעליטאַ“ איז אייגנטלעך אַ פאַרוויילונגס קלוב פון
יונגט, וועלכע האָט מייסטן בלויז אַן אינטערעס אין די בעלער, וועלכע דער
קלוב פלעגט דורכפירן מיט גרויס פאַמפע, איבערהויפט אין קאַרנאַוואַל
סעזאָן, נאָר טאַקע צוליב דעם וואָס דאָרטן פלעגט זיך פאַרזאַמלען די
יונגט טאַנצן, איז אַ גרויסע טייל פון דער יידישער געזעלשאַפט געווען
מיטגלידער אין קלוב און אים געשטיצט. אי צוליב דעם וואָס אַמאָל פלעגן
זיך אויך באַלעבאַטישע יידישע משפּחות אַריינכאַפּן אויף זייערס אַ באַל,

אי צוליב דעם וואָס די באַלעבאַטישע יידישע משפחות האָבן געזען איז די בעלער אַ „בליץ־אַפלייטער“ קעגן דער געפאַר פון געמישטע חתונות און האָבן דערפאַר געקוקט מיט צופרידנקייט אויף די פאַרוויילונגען פון דער יוגנט אין סירקולאַ, ווהיין עס פלעגן אויך קומען דערוואַקסענע.

אין יאַנואַר 1936 הייבט אָן דערשיינען אַן אינערלעכער ביולעטין א. נ. אַ סירקולאַ יעדע צוויי וואָכן און ווערט צעשיקט פריי צו די מיטגלידער. דער ביולעטין דערשיינט אייניקע חדשים יעדע 15 טעג און שפּעטער דער־שיינט ער יעדן חודש ביז יאַנואַר 1937. אין יוני 1939, הייבט דער זעלבער ביולעטין אָן דערשיינען יעדע צוויי וואָכן א. נ. אַ וואָ דאָ סירקולאַ (די שטים פון סירקולאַ), אַלס דירעקטאָר איז אין קאַפּ אַנגעגעבן זשאַקאָב גאַרדאַן (דאַמאַלסטיקער פרעזידענט) און אַלס רעדאַקטאָר — אַדאַלפּאָ גאַלדשטיין. דער ביולעטין דערשיינט דאָן ביז דעצעמבער 1940. אין קאַפּ פון דער שריפט איז אַנגעגעבן אינערלעכער אַרגאַן אונטער דער אויפזיכט פון יידישן צירקל אין סאַן פּאַולאַ.

אַ וואָ דאָ סירקולאַ איז דערשינען געדרוקט אין קליינעם פאַרמאַט, האָט איבערגעגעבן וועגן די באַשלוסן פון דער פאַרוואַלטונג, די באַוועגונג אין דער ביבליאָטעק, אַנאַנסירט די קומענדיקע פאַרוויילונגען, באַגריסט די מיטגלידער וואָס האָבן געהאַט זייער געבורטס־טאַג אין דער צייט פון איין נומער ביזן צווייטן, אין נעקראָלאָגן אויסגעדריקט מיטגעפיל די מיטגלידער און זייערע משפחות צוליבן טויט פון זייערע נאַענטע און באַריכטעט וועגן פאַרלויף פון די איינגעאַרדנטע פאַרוויילונגען, וועלכע פלעגן באַ־צירט ווערן מיט בילדער פון דער פאַרוויילונג. ווען עס זיינען פאַרגעקומען פאַרשיידענע קאַנקורסן אויף די דורכגעפירטע בעלער, זיינען פאַרעפנט־לעכט געוואָרן די בילדער פון די געווינער פון קאַנקורס, דער פאַרלויף פון דער אָפּשטימונג — אַלץ מיט אַן אַ שיעור איינצלהייט אין שריפט און אין בילדער. ספּעציעל איז עס געטאָן געוואָרן אויף די יערלעכע און קאַרנאַ־וואַלבעלער, וועלכע זיינען דורכגעפירט געוואָרן מיט גרויס פאַמפע און אויף וועלכע עס פלעגן דורכגעפירט ווערן פאַרשיידענע קאַנקורסן און עס פלעגט אויך געוויילט ווערן אַ קיניגן פון באַל.

CRÔNICA ISRAELITA

DIRETOR-RESPONSÁVEL:
DR. ADOLFO FLAUS

PUBLICAÇÃO QUINZENAL

RUA BRIG. GAI

אין ס. פ. איז שטענדיק געווען אַ גרעסערע צאָל יידן, וועלכע האָבן זיך געהאַלטן אָפּגעזונדערט פון דער יידישער געזעלשאַפּט, אַ טייל פון די דאָזיקע יידן האָבן געשטאַמט פון דייטשלאַנד, אַנדערע האָבן בלויז געלעבט אַ געוויסע צייט אין דייטשלאַנד און אין דער יידישער געזעלשאַפּט זיינען זיי באַקאַנט געווען אונטערן נאַמען די דייטשן, כאַטש פיל פון זיי זיינען געבוירן געוואָרן אין רוסלאַנד און האָבן געקענט זייער גוט ריידן יידיש, האָבן זיי אָבער דאָך גערעדט פאַרטוגעזיש, אַדער דייטש. צו אַט דער גרופע איז בעת דער היטלער מהומה אין דייטשלאַנד צוגעקומען אַ גרע-סערע צאָל דייטשע יידן, וועלכע האָבן זיך פון דאָרט געראַטעוועט קיין בראַזיל אַ דאַנק דער הילף פון בראַזיליאַנער קאַנסול אין פאַריז, סאַוזאַ דאַנטאַט, וועלכער האָט זיי באַזאָרגט מיט וויזעס און אויך אַ דאַנק קאַטוילי-שע גייסטלעכע, וועלכע האָבן זיי אויסגעשטעלט טויף-שיינען, אָן וועלכע די בראַזיליאַנער רעגירונג האָט דאַמאַלסט ניט אַריינגעלאָזט אין לאַנד.

אַט די דאָזיקע עלעמענטן האָבן געגרינדעט די קאָנגרעגאַסאַן אַיראַע־ליטאַ פּאַוליסטיש־פּאַוליסטאַנער קאָנגרעגאַציע), האָבן אַ דאַנק דער שטיצע, וואָס זיי האָבן באַקומען מיט אַ ברייטער האַנט פון דזשאַינט אין די פּאַרייניקטע שטאַטן געשאַפן אַן אייגענעם טעמפל צום דאָווענען, איינגעאַרדנט דאָס גאַנצע בינטל כלי קודש און זיך גערעכנט פאַר אַ באַזונדערע יידישע קהילה, אָדער קאָנגרעגאַציע. אַט די קאָנגרעגאַציע האָט עס אַרויסגעגעבן אַלס וואַכנבלאַט אין פּאַרטוגעזיש די קראַניקאַ אַיראַעליטאַ. קראַניקאַ אַיראַעליטאַ (יידישע כראַניק) האָט אָנגעהויבן דערשיינען אין 1940, איז דערשינען אַלס וואַכנבלאַט אין קליינעם צייטונגס פּאַראַמאַט, אין 16 זייטן, שפעטער איז דאָס וואַכנבלאַט פּאַרגרעסערט געוואָרן און דער־שינען אין 24 זייטן יעדע וואָך.

די קראַניקאַ, ווי די גאַנצע טעטיקייט פון דער קאָנגרעגאַסאַן, האָט זייער ווינציק דערמאַנט אַן יידישקייט. פּאַרקערט. עס האָט זיך שוין אַביסל צופיל געשפירט דער טאָן פון אַמאָליקן שטרעבן אַלץ צו אַסימילירן און ווערן ככל הגויים, לויטן נוסח דייטשלאַנד. עס האָט פון וואַכנבלאַט גע־ווייעט מיט פּאַרערונג פאַר קאַטוילישער הייליקייט און ווירויך־ריחות האָבן זיך געשפרייט אַרום דער אַקטיוויטעט פון אַט די דאָזיקע דייטשע יידן, לויט ווי זיי זיינען געווען באַקאַנט אין דער יידישער געזעלשאַפט.

דאָס אַפריכטן די תפילות מיט אַן אַרגאַן, כאַר פון מיידלעך, דאָס איינ־לאַדן צו פריידיקן אין זייער טעמפל קריסטלעכע גייסטלעכע און דערצו דאָס וואָס פיל פון אַט די דייטשע יידן האָבן גאָר ניט געטראַכט זיך צו באַ־פרייען פון זייער טויה־צעטל, וואָס זיי האָבן ניט געדאַרפט מער. אין לאַנד זייענדיק, און דאָס וואָס אַ געוויסע צאָל פון די דאָזיקע יידן האָבן זיך צום סוף אַפציעל געשמדט און אַריבער אין דער אַפציעלער קאַטוילישער קירך, האָט באַשטימט די באַציאונג פון דער יידישער געזעלשאַפט צו אַט דער דאָזיקער גרופע „פּאַוליסטאַנער אַיראַעליטן“.

ווען עס איז דאָס ערשטע מאָל דורכגעפירט געוואָרן אַן אַקציע פאַר די דייטשע פליכטלינגע, האָבן אַלע יידן אַן אויסנאַם געגעבן זייער ביישטייע־רונג מיט פרייד, נאָר שפעטער האָבן זיי אָנגעהויבן קריגן גרויסע סומען געלט פון דזשאַינט, צו וועמען עס פלעגט יעדעס מאָל פליען דער פירער

פון דער קאנגרעגאטאָן, דר. לאַרעל האָבן די דייטשע יידן זיך אָנגעהויבן שפירן האַפּערדיק קעגן זייערע „אומוויסנדיקע“ פּאָליטישע און רוסישע בריי-דער און די יידישע געזעלשאַפּט האָט געענטפּערט אויף זייער שונאה באַ-ציאונג מיטן זעלבן געפיל און ווען דער דזשאַינט פון ניו יאָרק האָט אַראָפּ-געשיקט דעם פירער פון אַרבעטער רינג, נ. כאַנין, קיין בראַזיל צו זאַמלען געלט פאַרן דזשאַינט, האָט ער ניט געהאַט קיין גרויסן דערפאַלג ביי דער יידישער געזעלשאַפּט, טראָץ דעם וואָס צו אים פּערזענלעך און צום אַרבע-טער רינג האָט קיינער ניט געהאַט קיין שום טענה.

ווען עס איז אַרויס דער דעקרט, וואָס האָט פאַרווערט דאָס דערשיי-נען פּרעמדשפּראַכיקע צייטונגען, איז די קראַניקאַ ניט באַרירט געוואָרן פון דאָזיקן דעקרט, אי דערפאַר, וואָס זי איז דערשינען אין פאַרטוגעזיש, אָבער מייסטן אויך דערפאַר וואָס דער גייסט פון דעם וואַכנבלאַט האָט זייער גע-שמעקט די קאָטוילישע פירער, וועלכע האָבן געהאַט גאַר אַ גרויסע השפּעה אין דער פּאָליטיק פון לאַנד צו יענער צייט.

AONDE VAMOS?

ווען עס איז אין 1941 ארויס דער פארבאָט אויף פרעמדשפראַכיקע אויסגאַבן האָט די רעגירונגס צענזור אָפטיילונג דיפּ (דעפארטאַמענט פאַר פרעסע און פראָפאגאַנדע) אויך אָפגעזאַגט די בקשות אויף אַרויסצוגעבן נייע צייטונגען אין פאַרטוגעזיש. דער אָפיציעלער תירוץ איז געווען, אַז עס איז ניט פאַראַנען אין לאַנד קיין גענוג פאַפיר פאַר די עקזיסטירנדיקע צייטונגען, האָט דאָן קאַראַקוואַנטאָר, צוזאַמען מיט אַ דייטשישן ייד, אָפגעקויפט די דערלויבעניש פון אַן אַמוזירנדיק וואַכנבלעטל, וואָס עס האָבן געהאַט אַרויסגעגעבן עטלעכע בראַזיליאַנער יונגעלייט, א. נ. אַאַנדע וואַמאָס? (ווהיין גייען מיר?) און עס פאַרוואַנדלט אין אַן אילוסטרירטע וואַכנשריפט.

אַאַנדע וואַמאָס? איז לכתחילה געווען אַ פראַַציאָניסטיש וואַכנבלאַט, נאָר דער געלט שותף האָט ניט געקאַנט פאַרשטיין, אַז די ציאָניס-

טישע פירער זאלן אים זאגן דעות אין דער פירונג פון דעם וואַכנבלאַט, אויסער דעם האָט ער געוואָלט זיין דער פירער פון ציוניזם, טראָץ דעם וואָס ער איז געווען בלויז אַ שטיקל צייט אין לאַנד און איז בכלל געווען פאַרוועבט אין אַ גאַנצער ריי מיסטעריעזע מעשים אין אַנדערע דרום אַמע- ריקאַנער לענדער, פּונדאָנען ער איז געקומען קיין בראַזיל. אויף דעם באַדן זיינען אַנטשטאַנען קריגערייען צווישן אים און די אַפיציעלע ציוניס- טישע מנהיגים, ביז ער האָט איינמאַל באַקומען אויפן אַדרעס פון דער רע- דאַקציע אָן איינלאַדונג צו שיקן אַ דעלעגאַט צו דער זיצונג פון גרויסן ציונ. אַקציעאַנס קאַמיטעט, האָט ער קיינעם ניט געפּרעגט און איז אַליין געפאַרן אַלס דער ציוניסטישער דעלעגאַט פון בראַזיל צו דער זיצונג.

צי עס איז געווען צוליב די מחלוקתן מיט די אַפיציעלע ציוניסטישע מנהיגים, צי אפשר אויך צוליב אַנדערע סיבות, נאָר ק. האָט מיט אים ניט געקאָנט הויזן און איז אַוועק פון דעם וואַכנבלאַט.

אַאַנדע וואַמאַס? דערשיינט די גאַנצע צייט אַלס וואַכנבלאַט אָן דער באַטייליקונג, אַדער מיטאַרבעט פון וועלכן ס'איז יידישן זשורנאַליסט. דער באַוואַוסטער יידישער זשורנאַליסט ברוך שולמאַן, וואָס האָט מיטגע- אַרבעט אין וואַכנבלאַט, איז שפּעטער אויך אַוועק פון דאָרט.

Jornal Israelita

ORGAO DA COLETIVIDADE ISRAELITA BRASILEIRA

זשאָרנאַל אַזראַעליטאַ (יידישער זשורנאַל) איז געשאַפן געוואָרן פון דערמאַנטן קאַראַקוואַנטקי, לעאָן מינציס און דעם שוין פריער דערמאַנטן יעקב קוטנער, וועלכער האָט צו יענער צייט געהאַט אַנגעפירט מיט דער קאַמערציעלער זייט פון אַ יידישער ראַדיאָ שעה אין ריאָ און האָט ביי דער ראַדיאָ שעה געמאַכט גענוג געלט אויף צו קענען אונטערנעמען דאָס אַרויס-געבן דעם זשורנאַל.

ק. קען ניט קיין פאַרטוגעזיש, ווי ער קען ניט קיין יידיש, האָט ער זיך אָפגעגעבן מיט דער געשעפטלעכער זייט פון דער צייטונג און ק. און מ. האָבן די צייטונג רעדאַגירט. מ. איז אויך אַרומגעפאַרן איבער דער פראַ-ווינק זאַמלען אַבאַנאַמענטן.

זשאָרנאַל איזראַעליטאַ דערשיינט אין געוויינלעכן צייטונגס פאַרמאַט יעדע וואָך אין 6 און אין 8 זייטן און איז היינט צו טאָג — צוזאַמען מיטן וואַכנזשורנאַל אַאַנדע וואַמאַס? — די יידישע צייטונג אין בראַזיל אין פאַר-טוגעזיש.

צום ערשט אַאַנדע וואַמאַס? און שפעטער דער זשאָרנאַל איזראַעליטאַ זיינען געווען די איינציקע יידישע צייטונגען אין דער פאַרטוגעזישער שפראַך, וואָס זיינען דערשינען אין בראַזיל נאָכדעם ווי עס זיינען געשלאָסן געוואָרן אַלע פרעמדשפראַכיקע צייטונגען און זשורנאַלן, לויטן רעגירונגס-דעקרט פון 1941.

פון זעלבן מחבר :

1. געשיכטע פון יידן אין בראזיל, סאן פאולא, 1935
2. HISTORIA DOS ISRAELITAS NO BRASIL, Sao Paulo, 1937
3. פערטל יארהונדערט יידישע פרעסע אין בראזיל (פראגמענט)
אפדרוק פון „געזאנק און לעבן“, באנד 5, ניו-יארק, 1948
4. ANTONIO JOSÉ DA SILVA — "The Jew", New York, 1951
5. לעבנס אין שטורעם, היסטארישער ראמאן, תל-אביב, 1965

גרייט צום דרוק :

1. יידישע שעפערשיקייט און המשך — פארטוגאל און בראזיל
(עסייען)

באמערקונג

כדי ביים ליענער זאל ניט בלייבן דער ניט-ריכטיקער איינדרוק, אז מיטן פארבאט אויף אויסלענדישע שפראכן פון דער בראזיליאנער רעגירונג אין 1941, איז דער יידישער ישוב געבליבן עד היום אן יידישע צייטשריפטן, מוזן מיר אויף א ווילע אפוייכן פון אונדזער אנגענומענע מעטאד צו שרייבן אדורק וועגן אויסגאבן וואס זיינען אונדז פערזענלעך באקאנט, אדער מיר האבן געהאט די מעגלעכקייט זיי אויסצופארשן, און זיך סומך זיין אויף א פארלאזלעך ווערק (אין ענגליש) וועגן דער יידישער פרעסע אין דער וועלט: Josef Fraenkel, "The Jewish Press of the World", London, 1967. ז"ו 107—108 — און פארנאטירן, ווען אפילו אויבנאויפיק, די היינט עקזיסטירנדיקע פובליקאציעס פון יידישן ישוב אין בראזיל אין יידיש און פארטוגעזיש.

„דער נייער מאמענט“ — דערשיינט צוויי מאל אין וואך אין סאן פאולא, געגרינדעט אין 1950. רעדאקטאר — ק. חרמץ, הויפט־מיט־ארבעטער — י. בארנשטיין;

„יידישע צייטונג“ DIARIO ISRAELITA — דערשיינט וועכנטלעך אין ריא דע זשאנירא, כאטש פון פארטוגעזישן נאמען: DIARIO קען מען מיינען, אז עס איז א טעגלעכע אויסגאבע. רעדאקטאר־ארויסגעבער — יעקב פרנס;

„אידישע פרעסע“, געגרינדעט דורך אהרון בערגמאן אין 1929, אן געהויבן ווידער דערשיינען, ווען ס'איז אראפגענומען געווארן דער דערמאנטער פארבאט אויף אויסלענדישע שפראכן. דערשיינט וועכנטלעך אין ריא־דע־זשאנירא, אונטער דער רעדאקציע פון דוד מארקוס.

דאס דערשיינען פון די יידישע פובליקאציעס אין פארטוגעזיש: „זשאַר־נאל איזראעליטא“, „אָגאַנדע וואַמאַס?“ און „קראַניקאַ איזראַעליטאַ“, האַבן מיר שוין פארנאטירט אין סוף פון בוך און צו דעם איז ניט פארזען וואס צוצוגעבן, עס זיינען אבער דורך דער צייט צוגעקומען נאך אייניקע פובליקאציעס און די דאזיקע דערלויבן מיר זיך דא פארנאטירן.

„על המשמר“ — דערשיינט יעדע צוויי וואכן אין סאן פאולא (פאר־טוגעזיש און יידיש), געגרינדעט געווארן אין 1957;

„מנורה“ — דערשיינט אין ריא־דע־זשאנירא יעדע צוויי וואכן;

„בראַזיל־ישׂראל“ איז א פערטיליאַר־שריפט, דערשיינט אין סאן פאולא. רעדאקטארן: מאַרסיאַ כאַכאַמאַוויטש און בערטאַ קאַגאַן. (די לעצטע צוויי — בלוז אין פארטוגעזיש).

ר ש י מ ה

פון צייטונגען, פערזאָנען און אינסטיטוציעס

בודיאָנסקי, חיים 57
 בלוי ד"ר 166 165 167
 בן-נחום 64
 בן-ישראל 35, 64
 בעלער, יעקב 48
 בעקער, נתן 35 49 70
 בעקער יאָנקל 36 76
 בעקער ברידער 152
 בערנשטיין, כאַצקל 186
 בערגמאַן, אהרן 57 59 60 64 66 67 76
 94 105 106 108 112 115 116 117 119
 בערעזאָוסקי, עמיליאַ 125
 „בראַזיליאַנער אידישע פרעסע“ 50 61 66
 67 68 69 73 74 75 76 77 78 79
 80 81 82 88 95 96 97 106 115 116 117
 139 140
 בראַן, א. 48
 „ברית טרומפּעלדאָר“ 119 157

ג

גאַלדבערג, בערנאַרדאָ 36 38
 גאַלדנבערג, משה 125
 גאַלדשטיין, אַדאַלפּאַ 211
 גאַרדאַן זשאַקאַב 211
 גאַרנשטיין, סאַלאַמאַן 105 106 107
 „גואַנאַבאַראַ“ 199
 גליין-גלאַן 64 76 77 118
 גלייווער, מאַטל 99 100 103
 געווערץ, יעקב 173
 געלמאַן, שלמה 39
 „געשיכטע פון יידן אין בראַזיל“ 114 204
 גרין, שמואליק 186

ד

דאָוידאָוויטש, עליאַס ד"ר 196 198
 דאַנטאַס, דייוואַ ד"ר 102
 „דיאַריאָ דע סאַן פּאַולאַ“ 201 203 204
 „דיאַריאָ דאַ נאַטיע“ 203 204

א

אַאַנדע וואַמאַס“ 215 216 217
 „אַגודת אַחים“ 126 128 130 131
 „אַנדווער שול“ 186
 „אַנדווער יובל“ 187
 „אַנדווער וואַרט“ 161 162 163 182
 „אַנווער לעבן“ 90 91
 „אַניאַן אַיראַעליטאַ“ 22 23
 אַחד העם 195
 אַחי-מאיר 159
 „אידישער יוגנט קלוב“ 49 70
 „אידישע פּאַלקס-צייטונג“ 64 68 73 74 76
 78 80 84 104 105 106 109 113 114
 116 139 148
 „אידישער הילפס-פּאַרייך“ 40
 „אידישער געזעלשאַפּטליכער און אַאַנדלס
 ביולעטיין“ 128
 „אידישע פרעסע“ 108 115 117 120
 „אידישע וואַכענבאַט“, דאַס 39 40 42 43
 44 45 46 47 48 50 57
 „אידישער צענטר“ 23 27
 אייזן, אַדאַלפּאַ 196
 אייזנגאַרט, א. 186 187
 „אילוסטראַטאַן אַיראַעליטאַ“ 196 199
 „אירגון“ 120
 אַמאַזאַנעס 12
 אַמשטיין, עליאַס 148 149 150
 „אַנהייב“, דער 95 97 98
 אַרלאַזאַראַוו, ת. 161
 „אַ וואַן דאַ סירקולאַ“ 210 211

ב

באַווער, סאַמועל ד"ר 49
 באַטאַשאַנסקי, יעקב 185
 „באַנדעיראַנטעס“ 12
 באַקאַלייניק, סאַמועל 81
 „באַראַנעסאַ קלאַראַ“ 78
 „באַראַכאַוו-שול“ 57

טייטלרויט, שבת 49
טייטלרויט, יצחק 49
„טמאים“ 19 20 40 54 127 143
טיבריאס, פראפ. 187
טעישעירא, קארלאס 204

„יודישע צוקונפט“, די 28 37
יאקובאוויטש, מארקאס 70
ייק“א 20 21 38 56 98 118 183
„יוגנט“, די 92 93 94
יידיש, מאטל (זען: מאטל גלייזער)
יארבלום, מ. 107
מוריס, א. ש. ד״ר 107 182
ירקוני 129
ישראל, י. 116
„יידישע וועלט אין בראזיל“ 135 147 148
„יידישע וועלטלעכע שול“ 184 185
יוכט, צ. 187
„יונג בראזיל“ 188
יפה, נפתלי 49

כ

כאזאנאוויטש, לעאן 20 38
כאימאוויטש 79 80
כאוויקין 162
כאכאמאוויטש 93
כאסין 112 113
כץ, יאסל 44 42

ל

לאדזינסקי, סעדיה 70 72 73
לאנדוי, שמעון 110
לאדזשער 47
לאגדרעט, אלבערטא 142
„ליגע פארן א״י א״י“ 175 188
ליפניער, אליהו ד״ר 152
ליינמאן, צ. 175
„ליי“ און שפאר-קאסע“ 144
לעבעדיקע צייטונג 167 171 172 173
למך 36
לעוואגא, ב. 35 36
לעטיטשעווסקי, יעקב 39

„דינעוואן-שול“ 187
„דאס יידישע ווארט“ 183

ה

האכבערג ראובן 166
האלפערן, מנשה 57 64 68 105 107
האנפט 153
האראוויץ, עדווארדא 49 62 64 68 76 105
107 108
הוליאק, נתן 49
הלוי, יוסף איגוז. 26 27 28 29 30 31
32 33 34 35 35 36 37
„העבעש-בראזיליאנער גימנאזיע“ 49 69 79
העלפאנט, מענדל 63
„העמוד“ 192 193 194
„השחר“ 158 159
„התחיה“ 125 188

ו

וואלדמאן, אברהם 100
וויינער, ארטור 49 117 173
וויינער בעלסאן 113 153 208 209
ווייסמאן-קאגאן 199
ווייסמאן, קאגאן 199
ווייסמאן, שמעון 49
ווייס, שלמה 155
ווארגאס, זשעטוליא 108 120 171
„וועלט שפיגל“ 163 164 165 166 167

ז

זאצמאן, מעכל 157 158 160
זיבנבערג, ל. 177
זיגער, ראובן איגוז. 78 96
זעליקמאן, י. 71
זרובבל, יעקב 65 67
זשאבאטינסקי, זאב 159
זשאראנאל איראעליטא“ 217

ח

„חברה-לייט“ 13 18 142 143

ט

„טורקאס“ 13
טישלער, חיים 48 53

207 סורינאם
 201 200 סילוועירא, בוענאָ
 71 סאָקאלאָוסקי, י.
 142 סמאַלעץ, בערנאַרדאָ
 205 204 203 201 200 „סיוויליזאַסאַן“ אַ
 149 146 „סאַן פּאַולער אידישער צייטונג“
 204 203 155 151

ע

203 עוואַריסטאָ דע מאַראַסי
 139 עזריהו, אברהם
 134 60 עטינגער, עקיבא אינזש.

פ

201 פאַראַמאַריבאַ
 209 208 „פּאַזשינאַס איוראַעליטאַס“
 204 פיקאַראַלאָ, אַנטאַניאַ פּראָפּ.
 204 פּינטאַ, אַלוואַראָ טעישעיראַ
 207 12 פאַראָ
 37 35 34 24 21 20 19 פאַרטאַ אַלעגרע
 179 178 „פאַרטאַ אַלעגרע איד. פּרעסע“
 48 פאַלאַטניק, טוביה
 107 106 65 60 59 52 38 20 „פּועלי ציון“
 188 177 176 147 120 119 116 115
 78 „פאַלעסטינע אַרב. פּאַנד“
 74 70 פּראַסע
 74 70 פּראַסע
 47 43 פּראַסאַ אָנוע
 185 184 פּרץ-שול
 196 195 194 פּרץ, דוד ד"ר

פ

142 141 140 139 138 137 136 „פּאַליאַ“
 154 144
 173 172 167 „פאַרבאַנד פון פּוילישע יידן“
 188 174
 117 100 97 פּוקס, יאַנקל
 77 49 פּוקס, מנשה
 35 פּילישטינער, ח.
 90 פּערמאַן, נתן
 55 פּיינגעלערונטער
 55 49 פּראַנצווסקי, י.
 134 133 49 36 פּראַנקענטהאַל, מאַרקאַס

48 לעבעדיקער, דער
 134 לערער, יוסף
 59 ליבראַט, בנימין
 56 לערנער, בערל
 56 לערנער, איציק
 59 לאַקער, בערל
 204 203 201 200 לעוויסקי, פּערנאַנדאָ ד"ר
 208 לאַרש, ד"ר

מ

102 מאַגאַליאַענס, ד"ר
 125 מוטשניק, לעאַן
 70 מאַטעלע
 94 מיכאַלעוויטש, בייניש
 103 102 „מיר און זיי“
 70 מאַץ, אהרן
 143 „מכבי“
 37 36 35 28 „מענשהייט“, די
 100 מיניץ, ל.
 169 168 מאַטאַס, עדגאַר באַרעיראַ
 172 מאַקסימאַוואַ
 211 מינציס, לעאַן

נ

151 150 149 148 נאַדעלמאַן, יוסף
 195 נאַרדוי, מאַקס
 198 197 42 41 נאַכבין, יעקב
 107 64 נאַשאַני
 170 נייגרעשל, מענדל
 207 206 „נאַטיסיאַ“ אַ
 88 41 „נייע היימען“
 59 58 52 „נייע וואַרט“, דאַס
 88 „נייע וועלט“
 56 נעסטראַווסקי, אהרן
 134 נעבל, זשאַקאַב
 107 ניישטאַט, מלך
 207 נשיא, דוד

ס

170 סאַנדאַטש, יוסף
 202 סאַקאַלאָוו, נחום
 202 סאַקאַלאָוו, לעאַניד

קליענטעלטשיק פאריין 144 143 142
קלאפערס 53 22

ר

ראַבניאָוויטש, משה ד"ר 103 102
רעוויזיאָניסטן 119
ראָזען, חיים 76 70
ראָזנבערג, לעאָן 49
ריאָ גראַנדע דאָ סול 25 20
רינסקי, יוסף 135 133
ראַפּאלאָוויטש, ישעיהו ד"ר 118 103 60 56
ראַפּאָרט, מאָזעס 160
רייכער, מלך 36
רייכער, ש. 35
רייכער, יצחק 48
ראַשאַנסקי, א. 48
רעגאַלסקי, מ. 107
רייס, אַנשלאַ אינזש. 116 107
רעיס, אַרטור סעזאַר פּערעיראַ 207

ש

שאַפּיראַ, יצחק ד"ר 59
שולמאַן, ברוך 216 48 36 28
„שול-קולט“ 67
שאַכניק, א. 93
„שימל... און לופט“ 103
שאַפּראַן, ראָזע (פּאַלאַטניק) 170
שוהט, יוסף 173
שטיינבערג, שלמה ד"ר 152
שהור, ז. 160
שטאַלמאַן, מ. 182
„שלום עליכם שול“ 186 77 66
שייא, אליא 48
שטיינבאַרג, ליינער 66
שענקער, אהרן 70
שעסטאַצקי, שלום 56
שניידער, יעקב 108 107 106 105
שפּיגל, שמואל 59 56 38
שענקמאַן, יעקב 39
שרייבער, ברוציון 82 75 61 46 43
„שלום עליכם ביבליאָטעק“ 54 51 40

206 154 153 152 151 149 147 135
פּראָנקענטהאַל, נחמני ד"ר 207 206
פּרידמאַן, משה ד"ר 175 69
„ציוניסטישע פּעדעראַציע“ 175 174 108
„צבי מגדל“ 142 141
צווייג, סטעפּאַן 109
ציש"א 67 54
„ציון“ 110
צענטר פּאַרטיי 103
ציטמאַן, חיים 177
„ציוניסטישע טריבונע“ 188
„ציוניסטישע וועלט“ 175 174
„צייט“, די 170 169 168

ק

קוואַטראַ אירמאַנס 153
קישניגוויסקי, אַדאַלפּאַ 90 88 48 41 39
קאַראַקוואַנסקי, שבתאי 68 64 62 61 44 42
119 114 112 111 110 109 108 105 76
217 215
קאַסטאַ, משה 135 134
קאַוועלאַ, א. א. 204
קאַלאַמניץ, ב. 48
קאַטעטע 79
קדימה“ 93
„קולטור ליגע“ 36 27 23
קאַראַנגאַטש, ברידער 56
„קאַנגרעגאַסאַן איראַעליטאַ פּאַליסטאַ“
214 213
קאַפּלמאַן, מנחם 168
קוטנער, זשאַקאַב 166 165 164
קופּערמאַן, שלמה 185
קוטשנינסקי, מאיר 204 203
קויפּמאַן, מרדכי 39
קויפּמאַן, אהרן 64 63 62 61 43 42 39
81 77 76 73 70 67
קענדלער, חיים 83 82 75 61 46 43
„קאַלומנאַ איראַעליטאַ“ 204
„קראַפּט“, די 117 100 99 97
קראַסנעקוואַצקי, טוביה 55 36
קליענטעלטשיקעס 74 53 40 23 22 21 18
197 144 125 124 95 85

אינהאלט

<p>164 „וועלט שפיגל“</p> <p>169 „די צייט“</p> <p>172 לעבעדיקע צייטונג</p> <p>175 „די ציוניסטישע וועלט“</p> <p>178 „פארטאָ אלעגרער אידישע פרעסע“</p> <p>180 איינמאָליקע אויסגאַבעס</p> <p>182 „אונדזער וואָרט“</p> <p>183 „דאָס יידישע וואָרט“</p> <p>184 „די יידיש וועלטלעכע שול“</p> <p>186 „אונדזער שול“</p> <p>187 „אונדזער יובל“</p> <p>אַנדערע איינמאָליקע אויסגאַבעס :</p> <p>„התחיה“, „ציוניסטישע טריבונע“,</p> <p>188 „יונג בראַזיל“, „מכבי“</p> <p>189 יידישע אויסגאַבן אין פאַרטוגעזיש</p> <p>194 „א קאָלומנאַ“ „A Columna“,</p> <p>„אילוסטראַמאַן איראַעליטאַ“</p> <p>196 „Ilustração Israelita“</p> <p>200 „א סיוויליזאַסאַן“ „A Civilisaçã“</p> <p>206 „א נאַטיסיאַ“ „A Noticia“,</p> <p>„פאַזשינאַס איראַעליטאַס“</p> <p>208 „Paginas Israelitas“</p> <p>„א וואָ דאָ סירקולאַ“</p> <p>210 „A Voz do Circulo“</p> <p>„קראַניקאַ איראַעליטאַ“</p> <p>212 „Crônica Israelita“</p> <p>215 „אָאָנדע וואַמאַס ז“ „Aonde Vamos?“</p> <p>„זשאַרנאַל איראַעליטאַ“</p> <p>217 „Jornal Israelita“</p> <p>די יידישע פרעסע היינט צו טאָג</p>	<p>11 דער יידישער ישוב אין בראַזיל</p> <p>ערשטע יידישע צייטשריפט דערשיינט</p> <p>24 אין פאַרטאָ אלעגרע</p> <p>26 אינזשינער יוסף הלוי</p> <p>35 „די מענשהייט“</p> <p>37 „די אידישע צוקונפט“</p> <p>39 „דאָס אידישע וואַכענבלאַט“</p> <p>„דאָס נייע וואָרט“ און די גרינדונג</p> <p>52 פון „פּוּעלי ציון“</p> <p>58 „דאָס נייע וואָרט“</p> <p>61 „בראַזיליאַנער אידישע פרעסע“</p> <p>84 ליטעראַרישע זשורנאַלן</p> <p>88 „די נייע וועלט“</p> <p>90 „אונזער לעבן“</p> <p>92 „קדימה“ און „די יוגנט“</p> <p>95 „דער אָנהייב“</p> <p>99 „די קראַפט“</p> <p>102 „מיר און זיי“</p> <p>105 „אידישע פּאַלקסצייטונג“</p> <p>115 „אידישע פרעסע“</p> <p>דער יידישער ישוב אין סאַן פּאַולאַ</p> <p>און די יידישע פרעסע</p> <p>„אידישער און געזעלשאַפטליכער</p> <p>האַנדעלס ביולעטין“</p> <p>„יידישע וועלט אין בראַזיל“</p> <p>יידישע זייט אין דער „פּאַליאַ“</p> <p>147 סאַן פּאַולער אידישע צייטונג</p> <p>157 צייטשריפטן אין סאַן פּאַולאַ</p> <p>159 „השחר“</p> <p>161 „אונדזער וואָרט“</p>
---	--